

Mimo Mabensek

Zlati
roj

Mimi Malenšek
ZLATI ROJ
Roman o Janši

Mimi Malenšek

ZLATI ROJ

Roman o Janši

**IZDALO IN ZALOŽILO ČGP KMEČKI GLAS
LJUBLJANA 1988**

395096

395096

098805381

CIP — katalogizacija v knjigi
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

886-3-312-6

MALENŠEK, Mimi

Zlati roj : roman o Janši / Mimi Malenšek. — Ljubljana :
Kmečki glas, 1988

al

Gore so kamniti stebri stražarji na obzorjih in pokrajina je široka dlan ob njihovem vznožju; doline so njeni prsti, ki segajo na vse štiri vetrove: na vzhodu pod Kamniške planine, na severu do Korenskega sedla, ki odpira pot v svet, na zahodu v bohinjsko kotlino in na jugu čez Sorško polje proti Ljubljani. V zgornjem delu jo seka dvojni tok Save, ki prihaja iz tesni, v spodnjem pa je reka razklala živo skalo in se prebila v ravnino. Pokrajina je pač dovolj široka, da ne utesnjuje duha, in gore zbujajo željo zvedeti, kaj je onkraj; stroga je v svoji prvobitnosti in prepojena z otožnostjo, ki ni zasanjana otožnost ravnine, temveč samotnost strmih peči in gorskih brezen. Na robovih notranjega, nižjega gričevja, ki je stopnišče do visokih gora, so se raztresle vasi: dvakrat po devet vasi, da je ravnina do Blejskega jezera pokrita z njimi. Kakor cvetovi so na zelenem polju, ki nad njim pojo vetrovi, in v polnočni tišini slišiš nad njim zvenenje daljnih zvezd.

Ljudje v pokrajini so samonikli, visokorasli, svetlolasi, s sivimi in rjavimi očmi. Med njimi so rdečelasci z zelenimi očmi — dediščino keltskih prednikov, ki so se dolgo obdržali po samotnih dolinah. — Tisočletna preteklost jim je dala trmast ponos. Bili so kmetje in drvarji, rudarji, ribiči in lovci, pastirji, tovarniki in vozniki. Oglej, Salzburg in Brixen so jim pošiljali svoje duhovnike in oblastnike. Z obojimi so se sporazumevali po svoji pameti. Čez-

nje je šel srednji vek s svojimi sektami bičarjev in klicarjev svetega Duha — kmet Kländer Pod gorami, o katerem pravi izročilo, da je upornim kmetom blagoslavljal sveti-njice in oznanjal duha, je bil edini, ki je zabredel iz zdrav-ja svoje zemlje v tuj misterij. Na poljih te ravnine ni kuž-nih znamenj v spomin na črno smrt, Turki pa so šli skoz-njo dvakrat. Spomin nanje je ohranjen samo v pripovedi o grmadi, ki jih je naznanila z griča nad Begunjami, in v turškem taboru, ki so si ga postavili Podbrežani, malo preden je poslednji Osman zapustil dežele srednje Evrope. Valp-tov bič ni preveč gospodaril po njihovih hrbitih in samo enkrat so se dvignili v upor, ki ni dozorel do dejanja: v le-tu tisočpetstopenajstem, ko so hlapci briksenškega na-jemnika Hartmana branili Blejcem ribariti v jezeru in so jim potrgali mreže. Takrat so možje v irhastih hlačah in kožuhih, ki so nesli pritožbo na Dunaj, cesarja poučili o razmerah v njegovih deželah: zapeli so mu pesem o miši, ki je pojedla pšenico, mački, ki je snedla miš, lisici, ki je snedla mačko, volku, ki je snedel lisico — pod goro, pod to goro zeleno. Večkrat se jim ni bilo treba upreti, ker so bili večni uporniki. Reformacijo so sprejeli z obema roka-ma; Peter Kupljenik v Kovorju in Krištof Faschang na Bledu sta bila njena prva glasnika. Odpovedali so cerkve-no desetino in brali prepovedane slovenske knjige. Be-gunjci so si za cela stoletja zaslužili ime Tibingerji. Svoje junaško izročilo so imeli v Alenčici, sestri Gregčevi — de-klici vojščaku, ki se je bojevala s Turki. Cesarju so dajali, kar je bilo cesarjevega, in Bogu, kar je bilo božjega — no-benemu v preobilni meri.

V tej pokrajini se je rodil Anton Janša, čebelar in sli-kař. Njegov dom je bil na Breznici, na skopi zemlji med Savo in Pečmi ob vznožju Stola.

Domačija je bila nekako med kajžo in četrtnjakom, in v utbarju radovljiške graščine je vpisano, da je plačevala

dva goldinarja več davka, kot katera druga brezniška kajža. Tudi hiša sama je bila bolj podobna gruntarski kot kajžarski. Postavil jo je Antonov oče Matija, Kuharjev iz Hraš pri Lescah, kmečki sin in tkalec, ko se je v svojem šestinštiridesetem letu naveličal samstva in se oženil z dva-
indvajsetletno Lucijo Debelak, brhkim dekletom z dvojnega grunta iz Dvorske vasi. Njeni bratje so bili vozarji in tudi o njej so pravili, da je bil njena prva ljubezen neki postaven Blejec, ki je s štirimi pari konj vozaril med Trstom in Dunajem in celo po Tirolskem pa do bavarskega Münchna. V družini je ostalo izročilo, da je nekoč Luciji prinesel iz Trsta židano ruto in zlate uhane s črnim zamorcem v belem emajlu, malo pozneje pa si je pripeljal iz Tirolov ženo, ki je govorila, da je živ krst ni razumel, in je skoro nato prosil botre za krst. Pravili so tudi, da je Lucija jokala vsakokrat, kadar so fantje v krčmi zapeli Na svetu lepših fantov ni, kot so gorenjski furmani, o njeni možitvi pa so vedeli povedati, da se je odločila za toliko starejšega Matijo, ker ji je baje otoški zvon vsak dan trikrat pel: Lucija vze mi Ma-ti-ja. Naj bo to resnično ali ne — neki predpust sta se Lucija in Matija vzela in pozneje se ni zdelo, da bi se bila slabo razumela.

Matija je postavil hišo na odvetrni zaplati griča, ki jo je kupil od radovljiške graščine, katere podložnik je bil. Na zimo tisoč sedemsto enaintridesetega leta se je vselil vanjo. Z Lucijo sta naložila na voz njeno balo: posteljo z rezljanima končnicama, skrinjo, zibelko in kuhinjske črepe, in zapustila Dvorsko vas, kjer sta gostovala v tastovi hiši. Matija, dolg in upognjen zaradi dela pri statvah, je stopal zraven vola, zadaj je mukala privezana krava, ki se ji je tožilo po domačem hlevu, na skrinji pa je sedela Lucija s prvim otrokom, Nežico, v naročju. Lucija je nesla v nedrjih s seboj ogel z domačega ognjišča, da bi se ji v tujem

kraju ne tožilo po domu, in skozi solze se je ozirala po slemenu mogočne domačije, ki jo je zapuščala.

Ko sta prišla do nove hiše, je bila razočarana. Najprej se je spotaknila, ko je stopila z otrokom v naročju čez prag, in rekla: »V tej hiši pa ne bo sreče,« potem se je ozrla po hiši in videla, da je nizka, hladna in še polna vonja po svežem lesu in ostružkih, in je zajokala: »Matija, kam si me pripeljal?« Dolgi Matija jo je potolažil po svoji pameti: »Vesela bodi, da sva na svojem!«

Mlada žena je tisto zimo večkrat stala na rebri pred novo hišo in gledala proti Dvorski vasi. V svečanu je prebolela domotožje: rodila je drugo hčer, Polono. Matija je spomladi začel krčiti novino, tudi skedenj je stesal in postavil čebelnjak. To je bil dolžan družinskemu izročilu: pri Kuharju v Hrašah so od nekdaj imeli čebele in njegov oče je umrl pri njih: ko je lezel po lestvi, da bi ogrebel čebelji roj v visoki lipi, se mu je zlomil klin in je padel, po treh dneh pa ga je vzelo. Matija je v oprtniku znosil iz Hraš na Breznico svoje čebelne panje, iz protja spletene, s kravjekom zadelane koše. Čebele so mu pomagale, da se je na Breznici počutil kot doma. In kakor bi bili tudi ljudje čutili, da je postal njihov in bo za zmeraj ostal med njimi, so dali novi domačiji ime njegovega starega doma: pri Kuharju. Matija je vsak dan trdneje stal na zemlji, ki jo je iz puste gmajne spremenil v njive.

Ko je domačijo za silo postavil na temelje, je neke jeseni spet odšel na Koroško tkat. Lucija je pričakovala tretjega otroka, toda kajža je rajža in Matija je upal, da se vrne pred spomladjo, ko se je otrok imel roditi. Prav tisto pomlad se mu je delo po koroških hubah zavleklo, otrok pa se je rodil v maju, takoj po trejaci. Čakali so Matijo, da bi izbral dečku ime, in že kar nespodobno dolgo odllašali s krstom, potem pa so ga botri le odnesli v Radovljico

k fari. Radovljiški župnik ga je vpisal v krstno knjigo v ostri gotici, ki ji baročno bohotni zavoji niso vzeli strogo-
sti: Antonius Janscha, zakonski sin kajžarja Matije in Lu-
cije, rojene Debelak . . . Krščen v tej župni cerkvi dvajsete-
ga majnika tisoč sedemsto štiriintrideset.

Ravno ko so bili botri, sorodniki in sosedje zbrani na
botrini, se je vrnil oče Matija. Ko so mu pokazali fantiča,
je rekel: »Zdaj vsaj vem, kdo bo tu gospodar, kadar mene
odneso,« potem pa je odvezal mošnjic in napojil pol vasi
na zdravje svojega prvega sina. Ljudje, ki so pili na otro-
kovo zdravje, so govorili, da bo mehke čudi, ker je prišel
na svet v velikem travnu, in da bo posebno bister, ker ga
tako dolgo niso krstili.

Tako se je rodil Anton Janša, tretji od devetih otrok,
kolikor sta jih imela Matija in Lucija Janša. Rastel je na
trdi zemlji, ki skopari s kruhom, med očetovimi čebelami,
med pesmijo kravjih in ovčjih zvoncev in bajkami ostare-
lih pastirjev, na zemlji, nad katero pojo vetrovi z mnogimi
imeni: jeseni sever, pozimi krivec in burja, spomladi jug in
poleti topli podsončnik — na zemlji, nad katero slišiš v
polnočni tišini zvenenje daljnih zvezd, na eni najlepših in
najbolj samosvojih pokrajin na svetu. Ležal je v družinski
zibelki, ki jo je nerodno poslikala roka domačega pod-
barja, in ni še ničesar vedel o pokrajini, sredi katere je ži-
vel in ji je imel nekoč dati svoje srce.

Vonj visokega poletja je bil vonj zrelih trav; v prvem
mraku je bil topel in sladak. Peči so bile v zgodnjem mra-
ku temno modre in meli nad njimi krvavo rdeče. V vasi je
pel črednikov rog in drobnica se je spreletavala med hiša-
mi. Glasovi večera so bili spokojni kakor let postovke v zi-
dani dimnik domačije in kakor poslednje trudno cvrčanje
lastovke.

Deček je obstal na meji med vaškimi sadovnjaki in poljem in tenko prisluhnil. Ozrl se je čez ramo, kakor da ga kdo zasleduje; okrogla, še otroška glava s čopom rjavih las je nemirno zanihala sem in tja. Rjave oči so pazljivo iskale med sencami v sadovnjakih in ustnice, trpke, razpokane od poletne vročine, so bile na pol odprte, da so razkrivale presledek med zobmi, kjer mu je manjkal eden zgornjih sekalcev. Prežal je in potem se je umiril: med hišami so odmevali samo klici bajtarskih gospodinj, ki so vabile svoje koze v hlev. Bose noge so previdno, tatinsko začele tapati po pregreti zemlji, ki se je voljno, neslišno vdajala pod njimi. Počasi se je tihotapil po poljski stezi mimo zelnikov, majhen, prežeč in samozavesten. Odpeta platnena robača mu je plala na porjavelih prsih in roka je pohlepno tiščala pod pazduho lesen panjič. Nad njim so sklanjale sončnice povešene, speče cvetove, v pšenici je veter pozibaval ptičje strašilo in na češnji ranici je brnela vetrnica. Deček je obšel sadovnjake in legel za živo mejo. Panjič je potisnil med grmičevje in nato skozi presledek v grmovju gledal staro hruško na sosedovem vrtu. Čakal je, da se bo znočilo.

Odeev sonca na visokih meleh je ugasnil. Glasovi večera so postali pritišani. Deček je dojemal gore v gasnoči modri svetlobi, planinske pašnike, ostre ovinke v živo skalo vsekanih poti, police, na katerih so rezko in jedko pisali črnobradi gamsi. Pri tem so vstajale v njem spet želje, ki jih je včasih ob večerih v kratkem presledku med dremavico in spanjem videl uresničene: irhaste hlače iz gamsove kože, jelenji jopič, in ko bo dorasel, še gamsov čop za klobukom. Rad bi bil že odrasel, da bi postal pastir ali divji lovec, ali pa bi bil tkalec kot oče in bi vsako jesen odhajal na Koroško in se vračal šele na spomlad. Toda o trejacih je izpolnil komaj deveto leto — kdaj bo šele to! Čas odteka počasi in leno kot gnila voda na Blatih!

Vzdihnil je in legel na bok. Zdaj je mogel videti odhajajočo svetlobo na triglavski strani. Jelovica je počnela in nad Kupljenikom je zarezala v medlo sivino črna škrbina Babjega zoba. Svet v tisto smer je poznal: tam je bilo jezero in otok na sredi, bil je že tam z materjo. Naprej tja pa se je svet za ravnince končaval. Če bi se ozrl proti savskemu koritu, bi našel same znane vasi, kjer so kar po vrsti doma Kuharjevi sorodniki.

Mislil je, kako je svet velik in neznanski, potem pa je nehal misliti na to, ker je na vrtu v mladi travi sičče zapela kosa. Obžalovaje, nestrpno je pogledoval proti hruški rženki. Nazadnje je pričakal, da je gospodar Ovsenik natalčil trave v koš, si ga oprtal in da so se njegovi koraki izgubili proti podu. Potem se je umiril in spet ležal za mejo, dokler ni pričakal prvih zvezd.

Porinil je panjič skozi živo mejo in se sam pretaknil za njim. Po trebuhu, kakor gibka, oprezna žival, se je bližal hruški. V temi je otipal režo v deblu in previdno segel v votel panj. Pod rokami je začutil nekaj mehkega, gladkega, šelestečega, in srce mu je začelo divje biti. Otipal je roj čmrljev, ovešen na satu kot jagode na grozdu. Odrngal ga je in sunil v panjič. V grlu je začutil tesnobo; bil je vznemirjen od strahu zaradi prepovedanega dejanja in nedopovedljive slasti. Še in še je segal v režo. Potem je zamašil panjič s šopom bohotnega ščavja in se splazil skozi živo mejo nazaj na pot. Zdaj jih je imel, svoje čmrlje, te rume, ne, zavaljene, dobrodušne živalce, ki ne morejo pikati!

Vklenjen v svoje doživetje je tapal po ozarah proti bajtam. Hodil je po samoti. Sredi poti se je domislil, da morajo biti otroci o mraku doma, ker jih zunaj plašijo škratje. S stisnjenimi ustnicami je kljuboval strahovom, ki jih je videl čisto od blizu: škrat z zeleno kapico in zelenimi očmi hudobno mežika izza parabka; berač Anže, ki je utonil v

mlaki ob poti, ko se je ponoči pijan vračal iz Doslovič, se krohota in mu žuga s palico; po meli drsi vlaka sena, ki je preteklo zimo pokopala pod seboj soseda Ferjana . . . Šel je sredi vsega tega in samo panjiča bi za vse na svetu ne bil izpustil. Potem je zagledal luči po hišah in strah se je sprostil v njem. Pognal se je čez njive in tekkel. Spotaknil se je in padel. Pobral se je iz razora in ustnice so mu drhtele v komaj zadrževanem joku, ko je tekkel naprej. Navsezadnje si je oddahnil: z grička je rdeče sinila luč domače hiše. Obrisal si je znojno čelo, počasi obšel grič in se bližal hiši od zadnje strani.

Panjič je skrtil za visoko jablano drobnico nad hišo. Ta kraj je bil samo njegov: tja se je zatekal, kadar je hotel biti sam. Poznal je majhne krivice, ki zadevajo dečke, poznal njegove sanje in njegovo veliko veselje. Bil je njegova skrivnost. Izza širokega, votlega debela stare drobnice je deček opazoval svet: tu so se vrstile pred njegovimi očmi pomladi in poletja, meglene jeseni in bele zime. V votlem drevesu so bili njegovi zakladi: spomladi vrbove piščali, poleti satje, težko od medu, ki ga je pobiral čmrljem, jeseni najlepša jabolka, ki jih je spravljal sem samo zato, da bi imel nekaj svojega, za kar nihče ne ve. — Tudi zdaj je segel v votlino in v temi otipal kupček hrastovih šišk, lesenega vojaka in nožič. Porinil je svoje imetje nazaj v duplo, pokril panjič z vejevjem in smuknil v vežo.

Na ognjišču med mestejami je mirno, zaspano dogoreval ogenj. Večerja je bila že kuhana, mati pa je sedela pred ognjiščem in zamišljeno gledala v ogenj. Čez ramo se je ozrla na dečka in lica so ji zagorela v nagli jezi. — Kadar je bila jezna, je zmeraj čutil, da je mlada in lepa, čisto drugačna kot oče, ki ga je pomnil edino starega, koščenege in upognjenega, z večno utrujenim in zaskrbljenim obrazom. — Hotel je mimo nje v hišo, a ga je ujela za naramnice in ga potegnila bliže, k ognjišču.

»Kje si bil?«

Zamahnil je z roko v nedoločno smer. Potem je videl, kako so se odprla hišna vrata, najprej za špranjo, nato za ped, toliko da se je pokazal med njimi podolgovati, sitni obraz trinajstletne sestre Neže. Ošinila je dečka z dolgim, obsojajočim pogledom in počasi, tožljivo rekla:

»Čmrlje je ogrebal. Na Ovsenikovem vrtu jih je.«

»Kar toži! Drugega tako ne znaš!« je rekel vzkipljivo.

Sestra se je našobila in se obrnila k materi, kakor bi ji paglavca ne bilo mar.

»Tri dni jih je hodil gledat. Pazila sem.« In ko ni mati rekla nič, je Neža pristavila, kot bi jo hotela prisiliti, da dečka kaznuje: »Tatič je!«

Deček je zardel, se otepal. Čisto prava tatvina to ni, vsi dečki drug drugemu izmikajo čmrlje. »Nisem kradel,« je rekel trmasto.

»Če ni, zakaj si jih ni upal ogrebsti podnevi?«

Neža se še zmeraj ni zmenila zanj.

»Podnevi jih ne zajameš, ker so na paši,« se je branil deček.

»Ovsenikovega Lojzka so bili,« je rekla Neža.

»Ni jih ogrebel! Sami so se naselili v hruški!«

Mati je vstala, zamrmrala: »Še ponorel boš od teh čmrljev,« in zdelo se je, da premišlja, ali bi ga pretepla ali ne. Potem pa se je nenadoma zagledala v črno temo pred odprtimi vežnimi vrati in v neki drugi skrbi zamrmrala: »Očeta dolgo ni. Da se mu ni kaj zgodilo?«

Vsem so se misli obrnile drugam. Neža se je umaknila v hišo. Deček je sedel na tnilo in gledal mater. Ta strah za očeta... Neprenehoma je trpel zaradi tega! Odkar je pomnil, je oče vsako jesen odhajal na Koroško tkat, mati pa je vso zimo govorila: Da se mu ne bi kaj zgodilo!

To je v dečku budilo predstavo nešteti nevarnosti, ki prežijo na očeta. Nevarnost je imela veliko mračnih obrazov. Eden od teh je bil obraz hude, smrtne bolezni. Neki materin stričnik je umrl na tujem in tuji ljudje so poslali domov njegovo culo: držal se je je vonj siromaštva in popolne zapuščenosti. — In potem so bili še roparji, ki bi očeta lahko napadli in ga ubili. — Ta nemir se je proti pomladi zmeraj stopnjeval. Bilo je, kakor da v vseh v hiši tli nenehna zavest, da bi bili brez upognjenega, tihega, v delo zaverovanega moža izgubljeni. A danes se menda ne more nič zgoditi. Oče je šel samo na tlako v radovljiško graščino.

Res so kmalu nato na preddverju zapeli očetovi težki, trudni koraki. Otroku so zažarele oči:

»Vidite, mati, nič se jim ni zgodilo!«

A mati se že ni več menila zanj. Stopila je k ognjišču. Tudi oče, ki je vstopil in odložil motiko v kot, je najprej pogledal na ognjišče.

»Lačen sem,« je rekel. »In pot, ta zdela človeka! Bolj kot tlaka.«

»Doklej si opravil?« je vprašala mati iznad kozice.

»Do šmarnih maš.«

»Prav treba je je, tlake.« Mati je tlako vedno občutila kot ponižanje. — Na njenem domu v Dvorski vasi so se že davno odkupili.

A o tem pravzaprav ni bilo vredno govoriti. Oče je storil prav, da je molčal. Kuharjevi ne bodo nikoli premogli toliko, da bi se odkupili.

Pa saj tudi res niso več govorili o tem. Oče je odprl torbo in vzel iz nje sladkega grozdčija, ki ga je nabral na graščinskem vrtu. Vendar tudi malce veselja, če se že ves dan pekliš po graščinskih rastlinjakih!

Potem so bili v hiši. Povečerjali so. Nato je oče vzel s peči tobak in ga začel žvečiti. Neža je pomivala v veži, pred pečjo so se igrale deklice: Polona, Urška in Mina. Mati je dojila najmlajšega, Janeza. Otroški glasovi so bili, kakor da jih ni, prav kot tiktakanje ure s črnim zamorcem na nihalu, ki jo je oče nekoč prinesel iz Celovca. — Takrat se je deček primaknil k očetu in tiho, da bi ga mati ne slišala, rekel:

»Oče, čmrlje sem ogrebel.«

Šestdesetletni utrujeni mož se je ozrl na otroka s smehljajem, ki ga je imel sicer samo ob nedeljskih dopoldnevih, ko je golorok, v bleščče se beli srajci stal pred čebelnjakom in gledal v koše. »Močan roj?« je vprašal, tudi polglasno, da bi mati kaj ne pripomnila. — To so bile sploh samo njune stvari, moške zadeve, o katerih nista razpravljala z ženskami. Mati je zmeraj govorila: Muha ne da kruha, in ni nič vedela o veselju, ki sta ga imela s čebelami.

»Celo gnezdo. Satje je že težko,« je zašepetal deček.

»Ali si postavil panjič v čebelnjak? Čebele bodo čmrlje izropale!«

»Nisem . . .«

Oče je prikimal in se spet nasmehnil. Oba sta mislila na skrivališče za jablano. Očetova težka roka je razmišljeno brodirala po dečkovih rjavih, mišje mehkih laseh. Deček je začutil nekaj globokega, toplega, kar se je pretakalo med njima. Globoko je dihal v tihi sreči, ki je ni imel z nikomer deliti. Tihi, utrujeni oče mu je bil najbližji v družini. Edino sestro Polono je morebiti imel še rajši. Vedela je za njegove deške vragolije in ga ni nikoli izdala.

Niso dolgo svetili. Kmalu so šli spat. Tonček, Neža in Polona so spali v stranskem prizidku. Čutil je prijetno, dobrodejno utrujenost, kakor da se pogreza v mlačno vodo.

Potem ga je zdramil Nežin glas, ki je nenadoma zarezal v temo:

»Kaj pa bodo Ovsenikov oče rekli, če bodo zvedeli, da si jih Lojzku . . . ?«

»Tiho bodi,« je naveličano šepnila Polona.

Tonček ni odgovoril. V sobi je globoko dihala tema. Pod okencem je vetrič pomračnik pregibal mlado jablano. Deček je mislil na čmrlje v bučnih cvetovih, ki so postajali rumeni kot sonce in zmeraj večji, in čmrlji so bili tudi rumeni kot bučni cvetovi, črno prepasani, in zmeraj več jih je bilo, dokler nista vseh ozar prekrila oblak rumenih čmrljev in vonj po strdi.

Tisto poletje je bilo zanj razgibano kakor še nikoli nobeno. Kmalu zatem, ko je ogrebal čmrlje, si je zlomil roko. Padel je z odra v svislih, ko je tlačil seno, potem ležal spodaj, bridko jokal, bil z nogami po tleh in se branil, ko ga je mati pobrala in odnesla v hišo. Poklicali so srenjskega pastirja s čudnim imenom Melkiad. Ta je bil baje iz ene sosednjih vasi, toda v mladih letih je izginil v svet, potem pa se postaral in spet vrnil, se naselil v neki prazni bajti in pasel srenjske koze, pa tudi zdravil je in nekateri so celo pravili, da ima Kolomonov žegen. — Melkiad je dečku naravnal zlomljeno roko in mu jo povezal s pasovi, s kakršnimi povezujejo senene vlake. Mati, ki je spet pričakovala otroka in je bila tokrat bolj razdražljiva, kakor drugekrati, je veliko prejojkala zaradi dečkove zlomljene roke. Oče je stvari presojal treznejše. Njega sta velika žalost in veselje samo mimogrede ošinila, sicer pa je živel v nekem svojem, vsem drugim nedostopnem svetu. Sinovo nezgodo je sprejel čisto mirno in je tolažljivo rekel:

»Fant ni za pašo ne za polje, bo pa čebele pasel.«

Tako je dobil svoj prostor pri čebelnjaku in tisti vroči poletni dnevi, ko je pestoval zlomljeno roko in pasel čebe-

le, so se mu za zmeraj vtisnili v spomin. Drugače kot prej je začel dojemati pokrajino, začutil je reči, ki jih prej ni videl ne poznal: rosna jutra z zvokom pastirskega roga, vroče opoldneve, ki so prinašali glasove daljnih zvonov, večer, poln suhega, prašnega vonja po senu in zrelem ječmenu. Nad vsem je bilo razlito spokojno brenčanje čebel.

Gledal jih je, ko so izletavale iz košev in se vračale. Vsak koš je imel svoje ime: dva hraška, ki ju je oče prinesel še od doma, nato en Tončkov in en Polonin; dosloviški panj in dva grajska so prišli v čebelnjak, ker se je domačim čebelam skisala strd in so družine poginile zaradi gnilobe. — Zgoraj so bili novi roji, ki še niso imeli imen, razen enega, zgoškega panja, v katerem so bile sive čebele. V vseh drugih panjih so bile rjave.

Brenčanje čebel je bilo uspavajoče, spokojno, kot so spokojne samo še vode v tolmunih, nad katere se sklanjajo vrbe. Vabilo je vase. Deček je s pogledom pogosto zamišljeno sledil čebelam. Spremljal jih je na njihve cvetočega lanu, modre, kakor bi se nebo zgrnilo na rjavo zemljo, hodil z njimi po meleh, polnih dišečega gorskega cvetja. V čebelnjaku je bil vonj vseh rož, kar jih je poznal: trpek vonj rdečega pomladnega vresja, strupen vonj belocvetnega teloha, jedek vonj črnega trna, opojni vonj volčje češnje in zdrav, jeder vonj po smrekovih in jelovih poganjkih. Če bi odprli koše, bi natanko razločil med satjem iz časa, ko medi lipa, in tistim, ki je napolnjeno s strdjo listne rose in poznal bi strd poletnega poljskega cvetja, ki vonja po marjeticah in rumenih šentjanževkah — vse do zadnjih težkih satov, ki se šele jeseni napolnijo z ajdovo strdjo, v kateri je nekaj prazničnega in že rahlo otožnega. — Zdaj pa je mrtvi čas paše. Modri lan postaja rumenkast in ajda še ni padla v zemljo. Iz košev počasi prihajajo čebele mladice. Dolgo si gladijo krilca, preden jih razpnejo za prvi polet.

Ko je tako posedal in gledal čebele, ki jih je z ene strani stražil sam, z druge pa leseni vojščak, ki so mu kdo ve zakaj pravili Krajišnik, je mimo čebel mislil na reči, ki so se počasi nabirale v njegovem mladem življenju in jih je bilo čedalje več. Bil je kakor voda ob izviru — ni še pretekkel veliko poti, pred njim pa je bilo veliko in neznano. Za nekatere stvari je zatrdno vedel, da bodo prišle. Ena teh je bila, da se bo družina spet pomnožila. O tem ni razmišljal. Mati je navsezadnje zato tu, da skrbi za hišo in rodi otroke. Nekoliko bolj premisleka je vredno, da bo oče jeseni spet odšel na Koroško. A tudi to je vsako leto enako. Če bi ostal doma, bi se hiši podrl vogal. Kajža je rajža.

So pa še druge reči, velike, vznemirljive. Črednik Melkiad, ki je nekajkrat prisedel k njemu pred čebelnjak, mu je pravil o rečeh, spričo katerih je celo panjič s čmrlji izgubil svoj pomen. Možak z visoko vojaško kapo, oguljeno, a še zmeraj imenitno zaradi sledov pozlačenih vrvic ob robu, nizek in tršat, z leseno nogo, ki jo drži daleč od sebe, se je med pripovedovanjem celo sam razvnel. Nenehno je iztrkaval pipo, nazadnje pa je začel tako razburjeno prekipevati, da mu je tobak ugasnil, on pa je odložil pipo in kar pozabil nanjo. Pravil mu je, da je bil študent, potem pa da se je v pijanosti dal pregovoriti nekemu kapetanu, ki je novačil fante za karlovški garnizon. Pet goldinarjev je dobil na roko in jih je z drugimi študenti še tisto noč zaveseležil v neki krčmi. »V krčmi je bila neka točajka. Tako črne oči je imela, da te je kar zmrazilo, če te je pogledala, in smejala se je, kakor bi rezgetala mlada žrebica na paši! E, to ti je bila ženska, fantič! — No, kaj sem pa rekel?« In Melkiad se je sredi spominov zavedel, da sedi ob njem otrok. Srdito je zmajal z glavo. »Kaj sem rekel? Da je bila lepa ženska? Mrha je bila! Malopridnica! V starih časih bi bila morala voziti gnojnico skozi mesto in vse mesto bi jo

bilo zasramovalo!« In začel je spet praviti, kako so tisto noč popivali. Zakrilil je z rokami in z visokim, razklanim, starčevskim glasom zapel: »Gaudeamus igitur . . .« Nato je zajokal. Deček je presenečeno strmel v njegov obraz, v mešičke pod očmi, v katerih je imel starec menda shranjene solze, ki jih je tako z lahkoto in obilno iztiskal — potem pa se je črednik nenadoma razjezil, si obrisal solze in srdito pogledal otroka. »Ali veš, kaj je to: Gaudeamus igitur? Nič ne veš! Nikoli ne boš vedel! Ti ne boš nikoli studiosus! Tu boš ostal, kmetoval boš in čebele boš pasel!«

Potem pa se mu je zdelo, da je starec nenadoma pozabil, o čem je govoril, ker je začel praviti o svojih kozah in se jeziti na gospodinje. Same skopolje, in še kako oblastne in jezikave povrh! — In je naštel hiše, v katerih so ga prikrajšali pri jedi in pijači, in se dušal, da jim ne bo več pasel koz. — Deček je čakal, nazadnje pa rekel:

»Kako so vas potem vzeli v vojake?«

Starec je pri priči spet oživel. Težko roko je spustil otroku na ramo in se začel smejati. »Kako, kaj deš? Zjutraj sem se zbudil in sem ležal zvezan v krčmi na klopi! Niti tega ne vem, kdaj so me zvezali! Komaj sem se spomnil, da sem se zadal kapetanu.

Za pet goldinarjev. E, saj vem, gospoda, ta ne da nič zastonj! To si zapomni, fantek!«

Potem je bil spet sredi svoje vojaščine. Da, cesarski so ga odgnali v Karlovec. — »Ali veš, kje je Karlovec? Ne veš! Nikoli ga ne boš videl, do smrti ne, in samo Boga hvali za to dobroto!« — V Karlovcu je general in veliko vojakov. Cel garnizon. — Ali so Turki blizu? Nak, fantič, nobenega Turka ni nikjer. Samo na dvorišču vojašnice so jih imeli, lesene, kajpak, in so streljali nanje z mušketai: takole, vidiš! A Bošnjaki, ki so kdaj pa kdaj prihajali, so tudi hudo podobni Turkom. Navsezadnje bi ne rekel dva-

krat, da ni tudi v Uskokih nekoliko turške krvi, ker so tako grdogledi. — »No, pa nosiš vojaško suknjo, gosposko življenje, veš, ti takega ne boš okusil — vsak dan meso in vino in vojaški sold, in včasih se nameri, da ti pride kaj pod roko, pa tisto pač vzameš, ker pri vojakih na take reči ne gledajo preveč natanko — in povsod brhka dekleta, ki se ne otepajo vojakov — kaj, sem kaj takega rekel? Takole živiš, vidiš, a nenadoma te obide domotožje. Domotožje: kakor ptico, ki jo žene nazaj v staro gnezdo . . .« Njega, Melkiada, je obšlo že v drugem letu vojaške službe. Ušel je, se skrival in potikal okoli, potem pa mu je prišel na pot neki trgovčič, pa ga je slekel in mu vzel njegovo meščansko suknjo. Bog te ne kaznuj za tvoje oči, kako pa gledaš, fantek? — Rop to prav gotovo ni bil! Ali mu ni Melkiad dal v zameno za njegove cunje svojo vojaško suknjo in sploh vso vojaško opremo, s telečjakom vred? To je napak storil, kajti če bi bil dedec ostal gol, bi ne bil tako hitro tekel v mesto in naravnost na poveljstvo garnizona. Tako pa so se stvari kaj hitro presukale in ni bilo veliko treba, da so vojaškega beguna prijeli. Obračali so zadevo sem in tja, obtoževali ubogega vojaka ropa in toliko, da ne kar uboja, in ubogi Melkiad je imel dovolj priložnosti premišljati, kako slabo je glava nasajena. Toda general je bil na srečo dobrovoljen človek, ki je ljubil vino in dobro vedel, kaj je vojak, in sovražil napihnjene meščane, in tako Melkiadu nazadnje le ni šlo za glavo. — Črednik se je naslonil na klopi in pomežiknil dečku:

»Ali veš, kaj je vojaški profos, ljubček?«

»Ne.« Tonček je plaho in spoštljivo strmel v črednika.

»Potem ti tudi pravil ne bom. Ga tako svoj živi dan ne boš spoznal. — Ali pa veš, kaj se pravi iti skozi palice?«

»Ne . . .«

Črednik si je slovesno odpel suknjič, privzdignil srajco in strmečemu otroku pokazal brazgotinast hrbet.

»To se pravi iti skozi palice! Le dobro poglej! Toda nikomur krivice: taka je vojaška postava. Skozi sto palic sem tekel! Skozi sto, da boš vedel!«

Tonček se od strahu in občudovanja skoraj ganiti ni upal. Teči skozi sto palic, to ni kar si bodi! Morda je to od vse vojaščine še najimenitnejše!

Potlej sta utihnili. Mračilo se je. Čebele so brenče poltavale v koše. Deček je premišljeval, potem pa rekel:

»Jaz ne bom vojak.«

»Ti že ne. Ti boš kmet. Škoda, ker si bistre glave.«

Spet stà molčala. Pred otrokom se je odpiral svet, ki ga doslej ni poznal.

Točajke, ki rezgetajo kot kobile na paši. V vasi nobena ženska ne rezgeta — kvečjemu zmešana Ana, kadar ima svoje slabe dni. Takrat, kadar s palico brodi po potoku in išče otroka, ki ji je pred mnogimi leti utonil. In študentje. In kapetani, ki novačijo fante. In nato te zgrabi domotožje, pa za kazen tečeš skozi palice . . .

Preden je domislil do konca, ga je starec zaupljivo potrepil po ramenu in mu pomežiknil.

»Ti, ima oče kaj tega?«

Melkiadov gib je tako razumljiv, da deček takoj priki-ma. Steče v kaščo in se vrne s pol maseljca žganja. Potem strme gleda, kako žganje klokotaje teče čredniku v usta. Več kot za dva, tri Melkiadove požirke ga ni bilo! A potem postanejo črednikove oči vse zamegljene, nečemu se hihita, vmes si polglasno prepeva, vzdikla čudne, tuje besede. Nazadnje se spet obrne k otroku:

»E, ne misli, da se svet onkraj Breznice neha! A ti pač nikoli ne boš prišel v svet. Toda tam je bogastvo, o kakršnem se ti ne sanja! Palače, kočije in imenitne gospe, ne ta-

ke, kot je tista stara režavka v radovljiški graščini! Gospe v takih oblekah, kot jih imajo samo še svetnice na oltarjih, spodaj zagnjene do peta in naščeperjene kot pavji rep, zgoraj izrezane in vse ovešene z zlatom kot kak oltar! In če bi ti videl cesarski Dunaj!«

»Ali ste ga vi videli?«

»Kako? Ali mar kdo pravi, da ga nisem?«

»Nihče ne pravi. A oče pravijo: Kdor hoče na Dunaj, mora pustiti trebuh zunaj.«

Melkiad se je zakrohotal. »Neumnost, fant! V cesarskem mestu dobro živiš, čeprav ne seješ in ne žanješ! To sem sam okusil.«

Deček je pričakujoče gledal črednika, medtem pa je s kolovoza priletel zategel klic: »Melkiad!« ki mu je sledila domača zbadljivka: »Mlekoooojeed!«

Starec se je potoglavo pognal na noge. »Preklete babe! Človek nima miru!« Pregibal je leseno nogo, kakor da mu je zaspala. Otroku je bilo žal, da odhaja, pa je silil vanj:

»In noga? Ste jo izgubili v bitki? V veliki bitki?«

»Nisem,« je nasršeno rekel starec. »Ne v bitki. Na Dunaju me je povozila gosposka kočija. Kočija nekega barona — zapomni si! Sama baronica je sedela v njej! Spravili so me v špital. Cele mesece sem preležal tam. Gosposko življenje, ti pravim. Vsak dan meso in polič vina in malone vsak mesec oprane rjuhe. Baronica je prišla nekoč k meni v bolnišnico. Dala mi je mošnjič tolarjev. — Nate, ubogi vojak, je rekla. Bila je tako milostna, da me je pogladila po glavi. Da!«

»Kje pa jih imate, tolarje?«

Starec se je tako razjezil in začel mahati s palico, da se mu je otrok umaknil prav na konec klopi. »Kaj sprašuješ reči, ki niso za tvojo pamet? Mar bi si zapomnil, kar ti človek pove iz svojih izkušenj!«

Melkiad je odšel v vas, Tonček pa je obsedel pred čebelnjakom. Zadnje trudne čebele so priletele domov. Otrok je čakal, kdaj se bo vrnila mati s polja, in premišljal o novem, tujem in daljnem svetu, ki se je odpiral pred njim. Kočije in gospe, oblečene kot svetnice v cerkvi, spodaj zagrnjene do peta in zgoraj gole — kaj takega niti v Radovljici ne vidiš. A kaj, ko bo za zmeraj ostal na Breznici, kmetoval in pasel čebele. — A morebiti v svetu tudi ni samo lepo, ko te pa kar mimogrede povozi kočija.

Tiste dni je prestal svojo najhujšo preskušnjo s čebelami. Ko je ogrebal pozni roj devičnik, so ga čebele opikale, da kaj takega še ni pomnil. Mati je prav tisto jutro odšla k očetovim sorodnikom v Hraše. Šla je tja, ker jo je gnal čuden nemir, ki si ga sama ni znala razložiti. To je trajalo že vse poletje, tako da je menila, da jo je kdo urekel. Tonček jo je klical v globoki temi, ker izza oteklih vek ni mogel videti, a namesto nje je bila ob njem le sestra Polona, ki mu je pulila z obraza in iz las strupena žela in mu ovijala oteklo in čudno tujo glavo z mokro robačo. V vročičnih blodnjah je preživel dva dni in dve noči. Ko je v jutru tretjega dne spregledal, je bil ob njem oče. Držal ga je za roko, se mu nasmehnil in globoko pomirljivo rekel:

»Bali smo se, da nam boš umrl!«

Pod površino prebujenih misli se ni mogla vzdigniti groza pred smrtjo, ker jo je očetov blagi glas že vnaprej utolažil. Otrok se je skušal nasmehnuti, a glava je bila še zmeraj velika kot čeber, tuja in brnelo je v njej. Odpri je zlepljena usta in vprašal:

»Ali ste spravili panj?«

Oče je prikimal. »Drugič ne ogreбай sam,« je rekel. »S čebelami je treba prav ravnati. Razdražil si jih. Drugače bi ti ne bile storile hudega.«

In trenutek pozneje: »Vesel bodi, da so te opikale. Vsaj trgalo te ne bo nikoli in udnice tudi ne boš poznal.« Trpka modrost, ki je zmeraj za vse našla tolažbo.

Dva dni pozneje je zvedel, da je dobil brata. V Hrašah se je rodil in krstili so ga za Jakoba. Zdaj se bo tudi mati kmalu vrnila domov. Olajšano si je odahnil. Spet je bilo vse dobro.

Nekaj let pozneje se je prvič srečal s smrtjo.

Takrat mu je bilo že štirinajst let in daleč za njim je bil čas, ko je ogrebal čmrlje po tujih sadovnjakih in z zlomljeno roko spravljal čebelji roj v panj.

Tisti čas je bilo življenje v Kuharjevi hiši mirno. Ne-koč pozneje se bo Tonej spominjal tega časa kot najlepših let svojega življenja. Zdelo se mu bo, da ni bilo v njegovi mladosti nobenega oblačnega in deževnega dne, vse do nekega predpomladnega jutra, ko je skoraj nepričakovano stal ob mrtvaškem odru svoje druge sestre Mine.

Pozneje se mu je vse, kar je bilo povezano z deključino smrtjo, nekam odmaknilo in ostala je smrt sama. Bila je nekaj, kar je bilo spočetka osupljivo, potem boleče, navsezadnje pa se je sprevrglo v neuničljiv pokoj, iz katerega ni bilo mogoče iztrgati zavesti nepopravljive krivice.

Sedel je na klopi v hiši zraven stare Reze, ki so ji pravili »mrtvaški ptič«, ker je toliko let čula pri vaških mrličih in se zahvaljevala kropilcem. Bil je sredi popoldneva. Hiša je bila prazna — vaščani, ki so nameravali čuti pri mrliču, bodo prišli z nočjo. Reza je nekaj časa dremala na zdiču pri peči, potem je odšla ven, da bi v veži pila žganje in se pogovarjala z ženskami. Tonej je sam obsedel pri mrtvi sestri. Iz veže so prihajali glasovi, ki so bili običajni, tudi besede so bile vsakdanje — a vendar se je zdelo, kakor da je nekdo vse te besede in zamolklo ropotajoče glasove

vsilil ljudem in lesenim stenam. Vse je bilo prazno in izdihavalo je poseben hlad, kakor da si ljudje v veži prizadevajo, da bi strašnemu dodali še bolj grozljiv blesk. Otroški vrišč je potihnil, ker so najmlajše tri fantiče vzeli k sebi sosedje do konca pogreba. Pred vežnimi vrati je stala krsta — Toneju je segala komaj do srede prsi. Prejšnjo noč sta jo stesala boter Klinar in Melkiad; Tonej jima je svetil pri delu. Moža sta obilno pila žganje in se robato pogovarjala, kakor bi tesanje krste ne bilo nič posebnega, in Melkiad je rekel, da je stesal že več krst, kot ima let na grbi, in da je v vojski videl pokopavati padle brez krst, na cesarskem Dunaju pa da imajo skupne grobove za reveže in jih spravijo v tak grob tudi po dvajset in več. — Ko je bila krsta pripravljena, jo je boter Klinar odnesel v hišo in vanjo so položili mrtvo deklico. Ženske so vzdihovale in hkrati tolažile mater, ki je, občutljiva, kot je bila, venomer ponavljala, da v tej hiši ni sreče in da je to vedela, že ko je prvič prestopila hišni prag. Bila je strašna noč, ko so postavljali okrog deklice lonce z rožmarinom, prižigali sveže in ves čas govorili — oče pa je v veži nalival Klinarju in Melkiadu žganja in bil še bolj truden in tih kot navadno.

Zdaj je sestra neskončno spokojno ležala v krsti, zelo drobna in nežna v beli srajci, ki so ji jo v naglici sešili. Njena otroška usta so bila trda in molčeča. Čudno, kako so se mogla tako upokojiti! V boleznii je kričala in se branila mōre, ki ji je sedela na prsi in jo dušila. In spet je bil ob postelji oče, ne mati; držal jo je za roke in jo tolažil, kakor je tolažil njega, ko so ga opikale čebele. S svojim starim, mehkim in dobrim glasom ji je pel skoraj že pozabljene pesmi iz svoje mladosti: »To ribicam žalost stori, če voda se skali . . .« Otroci so spali. Mati je bila v veži, starejša sestra se iz samoljubnega strahu sploh ni prikazala v hiši, Tonej in Polona pa sta sedela na klopi pri peči in ča-

kala na nekaj, kar je moralo priti — očetova pesem je bila samo priprava na prihod tistega. Mina je hropla in njene otroške oči niso mogle razumeti muke, oče pa je še zmeraj pel z glasom, ki je postajal čedalje bolj truden, tih in vdan: »Kaj bo to življenje naše . . .«

Zjutraj je oče še zmeraj sedel zraven bolnega dekletca, kakor da se vso noč ni premaknil, samo pel ni več. Tonej in Polona sta postopala okrog hiše. Nobeden ni delal. Vsa hiša je čakala na tisto, kar se je moralo zgoditi. Potem, že proti večeru, pa je oče prišel iz hiše, se ustavil na pred-dverju, zagledal Toneja in Polono in rekel:

»Zdaj je pa zaspala, ljuba moja.«

Zunaj je pršil zgodnji spomladni dež, tisti topli, v katerem je južni veter in z njim prihajajoča pomlad. Oče je stopil okrog ogla in nato z dolgim, zastrtim glasom poklical mater, ki je bila na podu. Polona je začela tiho jokati. Brat je gledal preležano travo od prejšnjega leta na trati pred hišo in prvikrat se mu je zazdel dan žalosten in samo življenje kakor mrtva, preležana trava.

In zdaj je gledal mrtvi obraz svoje devetletne sestre. Tako čudno je bilo, da je bila v hiši, a je bil vendarle čisto sam. Dotaknil se je njene neznansko tenke, mrzle roke in zašepetal:

»Ali me slišiš?«

Ni ga slišala. Spet je čutil, da je resnično sam v hiši. Sam z nekom, ki je bil in ga ni več. Skoraj olajšano je zadihal, ko je govorica v veži utihnila in se je vrnila v hišo Reza. Roteče je zamahnila z rokami, ko ga je zagledala ob odru.

»Nikar je tako ne glej,« je rekla, »drugače se bo ponoči vračala k tebi.«

Togo je odkimal. Ne bo se vračala. Nikoli več je ne bo. Molče je šel mimo ženske iz hiše. Spustil se je po tistih

treh, štirih stopnicah, ki so vodile v vežo, in obstal pred vrati. Dež je še zmeraj rahlo namakal zemljo. Pod bregom so se belile zadnje lise snega. Preležana trava je oživiljala.

Zmajal je z glavo. — Mislil je na travo, ki bo kmalu zelena, za ped visoka, Mina pa ne bo nikoli več z bosimi nogami tekala po njej. Ni se mogel znebiti občutka, da je Minina smrt nepopravljiva krivica — toda koga bi obtožil zanjo?

V delavnici radovljiškega podobarja mojstra Arerja je bilo zatoхло in puščobno ozračje prostora, v katerem čas ni nič pomenil in se v njem nikoli nič ne spremeni. Na policah so bili večni lončki z barvami in lužili, na stojalih razpeta platna, ki so zaman čakala, da se jih bo mojstrova roka dotaknila, v kotih pa sohe iz lipovega in javorovega lesa, ki jih mojster ni mogel ali ni hotel prodati. Vse je imelo pečat svojega časa. Tudi mojster Arer sam, plešast in debelušen, z obrazom meščana majhnega mesta.

Njegova hiša in trg, na katerem je stala, sta bila v popolnem soglasju: oba zelo mirna in malone že idilično dolgočasna. Trg je z ene strani obvladovala gotska cerkev s svojimi ostrimi, strogimi obrisi, z druge pa baročno bohotna, lahkotno zleknjena graščina, ki ni kazala fevdalne strogosti, temveč željo fevdalcev po lagodnem življenju. Vmes so se druga k drugi stiskale ozke meščanske hiše, na katerih je veter majal baročne, zavojkaste izveske obrtnih delavnic. Mestece je zaspano dremalo na robu ravnine. Davno je bil pozabljen čas prve in druge vojne z beneško republiko, ko se je moralo hudo zadolžiti. Nasledstvene vojne ga niso vznemirile in pod Marijo Terezijo se je pogreznilo v uspravajoč mir, fevdalni oblastniki pa so se v duhu novega časa neopazno začeli spreminjati v pokorne cesarske uradnike. Meščani so se ob večerih zbirali v starin-

ski Avguštinovi krčmi, kjer je v gajbici posedal kos in si žvižgal »O, du lieber Augustin . . .« Mojster Arer je z drugimi vred posedal tam. Gledali so ga z nekoliko večjim spoštovanjem kot strojarje ali nogavičarje, a z manjšim kot graščinske uradnike, čeprav so bili to sami slabo plačani in v slogu svojega časa naduti ljudje.

Mojstrova umetnost ni bila posebno velika, a je bila prav taka, kot so jo ljudje hoteli imeti. Znal je slikati Madone s kočljivo lepimi obrazi, z mlečno, gosposko belino polti, ki se je nikoli ne dotakne sonce, z rahlim nadihom rdečice na licih — ti obrazi so bili vsej pokrajini posebljenje lepote in miline. Delal je svetnike in mučence: vojščaka Boštjana, ki ga črni Numidijci obstreljujejo z operjenimi puščicami, mučenico Nežo, vitko, skoraj breztelesno, z jagnjetom v naročju, devico Lucijo z iztaknjenimi očmi na pladnju in z drugimi, zanosno dvignjenimi v nebo, mučenico Katarino, bohotno in izzivalno lepo, slonečo ob zobatem kolesu, na katero bi jo bil mojster pravzaprav moral nabiti, a mu srce ni dalo. Na stenah njegove delavnice so viseli za peruti obešeni baročni angelci in sveti Izidor je nabiral ustnice, da bi zažvižgal nevidni čredi, ki jo je gnal na nevidni pašnik.

Ponižna umetnost mojstra Arerja je bila raztresena po vsej pokrajini. Slikal je kapelice in podobe za zunanje stene hiš, slikal tudi znamenja: moža, ki mu je kolo težkega voza strlo glavo, lovca, ki je z razkrečenimi nogami letel v prepad, barvarja, ki se je utopil v kotlu vrele barve, popotnika, ki so ga napadli razbojniki in ga pobili z gorjачami. Vsako podobo je pojasnjeval napis, ki se je zmeraj končal z besedami: Herr Jesu, erbarme Dich seiner sündigen Seele.

Mojster Arer bi bil lahko čutil majhno zadoščenje, ko je povsod videl svojo umetnost, toda ni bil miren in srečen

človek in sam se je najbolj jedko norčeval iz svoje umetnosti: iz devetdesetkrat naslikanega svetega Florjana, iz sedmerih svetih Krištofov, ki so se na zidovih sedmih cerkva do kolen ugreznili v deročo vodo, iz repatih in rogatih hudičev in iz smrti pravičnika in smrti grešnika, ki jo je prodajal bogatejšim kmetom. Ni bil zadovoljen in je vedel, da ni velik mojster. V vsem, kar je delal, je bila njegova nemška duša, spomini na slike, ki jih je videl v mladosti na potovanju po Italiji in slovenska pokrajina in čud slovenskega človeka.

Vsakega po malo. Toda ljudje so jih imeli radi.

Kuharjev Tonej je velikokrat prihajal k mojstru Arerju. Bili so si v daljnem sorodstvu, njegov, Tonejev stric, materin brat, se je bil pred leti oženil s podobarjevo edino hčerko. Tonej, ki je zdaj namesto očeta delal tlako na graščinskem vrtu, je rad prihajal v mojstrovo hišo in še raje posedal v mojstrovi delavnici ter gledal, kako mojster slika ali obdelava les z dleti — še najlepše pa je bilo, da mu je včasih smel celo pomagati. Arerjeva delavnica je bila svet, v katerem je bil skoraj tako srečen kot pri svojih čebelah.

Spomladi tisočsedemstodvainpetdesetega je spet prihajal v Radovljico delat tlako. Zdaj je bil visok, lepo rašččen, z lepim obrazom, ki ni imel na sebi nič kmečko robatega. Bližal se je Arerjevi hiši s prazničnim občutkom v sebi — zmeraj je občutil posebno veselje, ko je počasi odpiral vrata, da so zvončki nad njim zacingljali nekakšen napev iz neke stare pesmi. V hiši je bil čisto domač. Mimgrede je pozdravil v kuhinjo, kjer je videl zmeraj enako podobo: mojstrovo ženo Klotildo z belim čepcem na glavi, zdravo, zajetno, čez mero zgovorno, s črnimi očmi, v katerih se je bleščal odsev kositrnih posod in bakrenih kotličev. (Mojster je trdil o njej, da je sitna in jezikava, in

mного let pozneje, ko je umrla, ji je naredil svojevrsten spomenik: Kristusa s trnjevo krono na glavi, obraz pa je bil presenetljivo podoben Arerjevemu. Na sliki je bil napis v okljukasti pisavi: Führtest mich auf dornigem Weg in den Himmel — in zlobni jeziki so trdili, da je mislil s tem sebe in ne ženo. Vendar je svojo ženo ljubil, in ko je dve leti za njo umiral tudi sam, je rekel v nekoliko svobodnjaškem dvomu: »Zdaj grem. Ko bi vsaj vedel, ali me Klotilda čaka.« V tem je bilo nekaj kot spomin na čase, ko se je vračal z dela po deželi in zmeraj vedel, da ga doma čaka Klotilda s cimetovim kolačem in s stekleno karafobriškega vina.

Mojster Arer je delal. Dan je bil sončen, zato je slikal. Ob deževnih dneh in pozimi je raje rezbaril, ker je menil, da les ne potrebuje toliko svetlobe, barve pa zares zaživijo šele na soncu. Stal je zraven slikarskega stojala in ozrl se je z nejevoljnim izrazom človeka, ki so ga nasilno iztrgali iz sladke dremavice. Toda mojstrova nejevolja se je takoj poglela, ko je zagledal prišleca. Toneja je imel rad. Fant je zmeraj kazal spoštovanje do njegovih podob, spoštovanje kmečkega človeka, ki gleda podobe samo po cerkvah in gosposkih hišah. Tako jih ni gledal nihče drug! — Nasmehnil se mu je in rekel:

»Smo pa tlako hitro opravili.« Govoril je v nalomljeni, trdi besedi, z nemškim naglasom, ki se ga ni mogel nikoli znebiti.

»Pohitel sem.«

Mojster je prikimal in spet nanašal barve na platno. Potem je vpašal čez ramo:

»In oča?«

»Tako . . .«

Arer je obžalovaje gledal fanta. »Ne bo več hodil po Koroškem. Srčna vodenica. Stisnila ga bo. Ali leži?«

»Polega.«

»In je zabuhel v obraz?«

»Zabuhel je.« Fant je nerad odgovarjal.

Mojster je prikimal, kakor da mu je življenje v nečem dalo prav. »Pobralo ga bo,« je rekel.

Fant ni odgovoril. Prihajalo je, seveda, počasi in zanesljivo in neodvrnljivo, toda o tem ni maral govoriti. Navsezadnje ni bilo krivično, razen če je krivica v tem, da umira mož, ki ima hišo polno majhnih otrok. Vendar so se že vsi v hiši sprijaznili s tem, da bo očeta vzelo. Tudi oče sam je to vedel in sprejel, kakor je sprejemal vse, kar mu je življenje prinašalo dobrega in hudega. Pozimi je izbral deske, iz katerih naj mu naredijo krsto. »Dobre, trdne brestove deske — ne bodo tako kmalu strohnele,« je rekel. Odpravljal se je s sveta, kakor se je včasih odpravljajal na pot kot tkalec: zaskrbljen, odločen, da pred odhodom po svojih najboljših močeh poskrbi za dom, prepričan, da se medtem, ko ga ne bo, ne more doma zgoditi nič hudega. — Toda o tem ni govoril ne sam ne drugi, in Tonej tudi z Arerjem ni maral govoriti o tem.

Arer je stopil dva koraka od stojala in s stisnjenimi vekami opazoval nastajajočo podobo. Fant mu je pogledal čez ramo.

»Kaj bo to, mojster?«

Podobar je od strani blisnil po fantu in se namuznil.

»E, tega ti pač ne poznaš, fant moj. Jo vidiš, a? Lepo gospo v tenčici in zraven nje dečka z lokom? Noče se mi prav posrečiti. Bojim se, da bo nazadnje podobna Kumprechtovki iz štacune, tisti rdečelaski, ki si ob nedeljah ogrne šal čez glavo in si umišlja, da je podobna katerih Tizianovih rdečelasih lepotic! A — hudiča, saj ne misli tega! Kdaj je še slišala o Tizianu? Samo graščinske posnema, ki tekajo okrog z mrežami na glavi! A praviš, da je lepa?

»Lepa. Katera svetnica je to?«

Mojster je planil v smeh. »Svetnica? Nak, ni svetnica! To je Psyche, razumeš? Amor ji je s puščico ranil srce. Tako se je naučila ljubiti. V raznih časih je imela različna imena. Nekoč je bila Helena in je ljubila Parisa. Potem Izolda in je ljubila Tristana. Zdaj je . . . gospodična Goeheljeva, hči tistega starega skopuškega kranjskega kramarja, in omožila se bo z našim Tristanom, z radovljiškim medikusom. Naš padar jo jemlje za ženo, da boš vedel, in sliko jima bom dal za poročni dar. Ali zdaj veš, kaj je Psyche?«

Fanta je oblila rahla rdečica. »Mislim, da vem.«

»Ne, ne veš. Psyche je duša in mali bog Amor jo rani z ljubeznijo. To je!«

Fant ni rekel nič več, mojster pa je govoril in pripovedoval:

»V mladosti sem veliko potoval po nemških in italijanskih deželah. Nemci, to ti povem, nimajo ne svoje Psyche ne Amorja. V Italiji pa sem videl takih in še vse drugačnih reči, tudi takih, da ti o njih raje ne bom pravil. Premlad si še in umetnosti ne poznaš, pa bi me morda napak razumel. — Hodil sem po italijanskih mestih . . . celo leto. Benetke, Padova, Milano, Verona, Firenze, Rim. Potoval sem s torbo čez ramo, nobenega premoženja nisem imel, ničesar, kar bi me obteževalo in mi delalo skrbi. In povsod slike, oj, kakšne slike! Kakšne barve! Ne vem, kako so jih delali, a po sto in sto letih so žive kot takrat, ko jih je mojster nanesel na steno ali platno. Če bi jih znal delati, bi svoj živi dan ne bil siromak!

Prej sem ti rekel, da je bilo lepo potovati po svetu. Lepo, seveda. A tisti čas sem bil nesrečen. Pa ne, da bi me skrbelo, kje bom spal in kaj jedel! Samo zaradi slik in podob, ki sem jih gledal, sem bil ves bolan. Vse je bilo tako

veliko, jaz pa tako majhen! Ponoči, ko sem ležal v kakšni obpotni krčmi in poslušal gonjače mul, ki so pili in se pretepali, sem bil ves bolan od podob in barv, ki so se mi vrtele pred očmi. S seboj sem nosil oglje in papir, pa sem tu ujel košček podobe, tam spet kaj drugega, kakšno mišičasto roko ali lepo oblikovan obraz. Toda nikoli nisem znal narisati tako kot mojster! Ta je iztrgal iz niča, jaz pa . . . Mislil sem, da se svoj živi dan ne bom več mogel potolažiti, da je moje življenje prazno in jaz sam izgubljen. A sem se le potolažil, vidiš . . .

Prišel sem v tele kraje, ker sem spoznal, da nikoli ne bom umetnik. In še nekaj sem spoznal: da ljudje tistih krajev nimajo nič od velike umetnosti, ki je doma na stelah palač in cerkva. In veš, zakaj? Zato ker so lačni. Hodili so mimo lepih podob, zaradi katerih bi si bil jaz skoraj pogubil dušo, in jih niso videli. Tako, vidiš, so te reči . . . Človek jih spozna in potem je mirnejši.

A včasih, veš, me še zmeraj zgrabi. Takrat sem nesrečen. Če bi Klotilda ne pazila name, bi morda začel piti. Veš, tako me zgrabi, da bi vrgel v ogenj svoja dleta, platna in čopiče . . . Kaj pa delam? Znamenja ob poti, kjer je kak pijan krofač padel svojemu konju pod kopita. In največ, kar naredim: zanikrno podobo za cerkev, kadar kak beneficiat pripravi svoje farane do tega, da v ta namen zvržejo skupaj nekaj grošev . . . Drugega nisem nikoli znal in nikoli ne bom . . .«

»Tako lepe podobe znate delati,« je zamišljeno rekel fant.

»Hudiča, ne pa lepe! A tebi bi privoščil, da bi kdaj delal lepe podobe. Oko imaš bistro in roko lahko — kdo ve . . . Toda moral bi se nekje učiti. Jaz sem se učil pri nekem nemškem vaškem podobarju — naučil me je vsega, kar je znal, a kaj, ko je znal manj, kot znam danes jaz! Sli-

šim pa, da imajo zdaj na Dunaju šolo, v katero sprejemajo nadarjene fante kot si ti. To bi bilo nekaj zate. A kaj, ko ti bo oče danes ali jutri opredel in ti ne bo kazalo drugega kot ostati doma in kmetovati. Sejal boš lan, hodil na tlako in pasel čebele, lepega dne se boš oženil in bo vse pri kraju. Eh, življenje . . . je hudič!»

Fant ni odgovoril. Sedel je na stolec in gledal mojstra, ki je spet začel nanašati na platno tenke poteze. Iz brezoblične sivine so nastajale nežne čipke na robu tančice. Rožnata Psyche je v svetlobi odhajajočega popoldneva postala vijoličasta. Nekam žalostna se je zdela. Njen obraz . . . Bilo mu je, kakor da se je nekaj, kar bi moralo biti znano, preprosto in domače, čudno tuje in hladno dotaknilo njegovega srca.

Mojster Arer v svojem preprostem rjavem suknjiču, z zelenim barvarskim predpasnikom in s čepico, katere dolgi čop mu je poplesaval po rami, bi ne smel slikati takih podob . . . Ni primeren za to. Za podobe, ki prinašajo nemir, kjer naj bi bila sama jasnost.

Obšla ga je želja, ki ga je mučila od otroških let, od takrat, ko mu je kozar Melkiad pripovedoval o svetu: da bi odprl vrata v ta svet, da bi stopil vanj. Tam bi morebiti ti-sto, o čemer pripoveduje mojster Arer, doživljal drugače. Vsaka reč spada v svoje okolje . . . Tam bi Psyche ne bila tuja. — Nikar se ne trapi z neumnimi željami! Ti, tlačanski kmet!

Uporno je odtrgal pogled od Psyche in se zagledal skozi okno, na trg, v večer, v golobe, ki so leno ždeli pred graščino, v otroke, ki so se sredi praznega trga igrali »Ali je kaj trden most? — Bi mogli moji konjički skoz? — Da, če nam zadnjega daste!«

Mojster je nehal slikati. Stopil je k oknu in začel mešati rjavkasti prah v glinasti skledici. To je bilo skrivnostno

— temu je pravil alkimija. Tudi njegov obraz je bil skrivnosten, ko je polglasno rekel:

»Našel sem rjavi peščenjak. Če ga drobno zmelješ in skuhaš s črnim vinom in klejem, ti da najlepšo rjavo barvo. Drži na steni, nobeno vreme ji ni kos.«

Vzel je steklenico in počasi, previdno, kakor bi kapljal zdravilo, dodajal rjavemu prahu črnega vina. Kapljalo je v skledico kakor težki rubini krvi. Fant bi vstal in gledal, kako mojster pripravlja barvo — tega ni nikoli zamudil — a je obsedel. Kaj bi s tem! S tem vznemirljivim, kar ne bo nikoli njegovo! Mojster je začel mešati barvno kašo. Kakor mimogrede je vprašal:

»Še slikaš?«

»Panjske končnice.« V glasu je bil bridek porog.

Mojster ga je razumel. Bistro ga je pogledal s svojimi živimi očmi. »Kdo ve . . . Morda kdaj pozneje . . .«

»Nikoli,« je trdo rekel fant.

Od zunaj je skoraj dobrodejno zarezal Klotildin glas, ki je klical k večerji. Raztrgal je tisto boleče nejasno, kar ju je ovijalo vase. Arer je odložil skledico. »No, za danes je delo pri kraju. Jutri bo spet nov dan.«

Po večerji je gospa Klotilda prinesla vina. Arer je potegnil dolg požirek in potisnil karafo pred Toneja.

»Pij. Mladim ljudem ne škodi. Starcu ne prinaša več veselja . . .«

Fant je pil, in ko je odstavil karafo, so mu bile misli veselejše, soba pa svetlejša. Gospa Klotilda je sedela pri peči in prirezovala svečam stenje, na komodi je prijetno tiktakala ura in obraz mojstra Arerja je postal veder. Stari podobar si je nažgal pipo, jo vlekel in medtem ko se je rdeče vino v karafi umikalo k dnu, spet pripovedoval o svojem potepanju po italijanskih mestih in o slikah. Gospa Klotilda je narejeno jezno rekla:

»Kaj mešaš fantu glavo, da bo postal ves neumen? Italija, da, in tiste nage spake . . . In bi še fanta rad pohujšal!«

»E, pohujšal! Jaz ne, in italijanski mojstri tudi ne! A ti govoriš pač po svoji ženski pameti.«

Izpraznil je karafo do dna. Klotilda, ki je bistro pazila na pijačo, je brž pobrala sveče v sveženj in šla iz sobe. Arer je potrkal s prazno karafo po mizi in se hrupno zasmejal.

»Si videl, a? Pol karafe mi privoščiči, nikoli več! Nocoj je zaradi tebe prinesla polno! Zdaj je ne prikličem več, čeprav bi začel vpiti. Poznaj ti ženske! Ko ti kratijo veselje, mislijo, da ti izkazujejo dobroto!«

Klotilde ni bilo več blizu, mojster in Tonej pa sta posedela še nekaj časa, potem se je fant odpravil. Mojster ga je malce opotekavo spremil do praga. »Starega pozdravi,« je naročil. »Žal mi je, da ga bržda ne bom več videl živega.«

Fant je hodil skozi pokrajino, ki je bila zaradi vina in mesečine nekoliko neresnična, kakor sanjska. Trave so zorele, globoko v prsih je čutil njihov vonj. S silo je odtrgal misli od Arerjeve delavnice, od Psyche, od svojega hrepenenja po svetu. Mislil je na sečnjo v planinskih senožetih, na tamarje in kočice na Brezniški planini. Z bratrancev Janezom iz Dvorske vasi sta preteklo poletje večkrat vasovala tam gori. In tamle gori, nad tistim previsom, tam je bil črnobradi gams. — V mesečini je natanko videl ostri greben nad meljo, po katerem se je spuščal z uplenjenim gamsom. Tatinsko veselje, kakor takrat, ko je na Ovsenikovem vrtu ogrebal čmrlje.

Dolgo je že hodil. Na levi, v Lescah, je cerkvena ura odbila enajst. Pozen je. Nasmehnil se je. Ni bil truden in bi takole brez konca in kraja hodil skozi noč in pokrajino,

ki mu je bila od Radovljice do doma tako znana, da bi z zavezanimi očmi našel pot. Dosti dalj pa v svojem življenju še ni prišel. Nekajkrat z očetom do Kranja, kamor sta peljala naprodaj med in vosek, in enkrat z materjo v Trzič, kjer je imel sitno teto, vdovo po nekem pisarju, pa na zgornjo stran do graščine na Savi. To je bil njegov svet — nenadoma je spet začutil, kako je majhen in kako neznan, no je vse v njem. To nikakor ni bil svet, velikanski v svoji razsežnosti, ki bi se izgubil v njem kot kaplja v morju — primera, ki jo je Melkiad tolikokrat imel na jeziku.

Črednik Melkiad. Preteklo zimo, ko je ležal bolan in so mu vaške gospodinje pošiljale hrane, je bil Tonej večkrat pri njem. Rad je nekoliko povasoval pri zdelanem starcu, ki se mu je bližal konec. Melkiad se je poslavljaj od obeh svojih svetov, od tistega svojih otroških let, v katerega se je na starost vrnil hirat in umret, in od onega drugega, ki mu je nesmiselno pogoltnil moška leta. Ni se več bahal in nekoč, ko je bil slab, je celo povedal, kako je bilo z mošnjicem cekinov, ki mu jih je dala baronica kot povračilo za nogo. Hotel je postati bogat človek, je rekel, nič več in nič manj, da bi se tudi sam vozil v kočiji in bi mu stregli — da, saj se vendar ni mogel vrniti domov kot odslužen vojak brez noge — in je šel in stavil svoj denar na kocke, cekin za cekinom. V eni sami noči so cekini splahneli, zjutraj je bil na cesti, berač z leseno nogo. Toda beračiti ni maral, krasti tudi ne, kajti rajna mati ga je učila poštenja, in tako je šel na težko pot v domače kraje. To da je nemara najbridkejše, kar ga je kdaj zadelo v življenju. — »Iz tujine se moraš vrniti bogat in imeniten ali pa moraš ostati tam, utoniti kot kamen v vodi.«

Spet drugekrati, ko je laže dihal, pa je pripovedoval o palačah na Dunaju, o slugah, gosposkih kot radovljiški oskrbnik, in kako posedajo po vežah in pletejo nogavice,

o spletičnah, ki se ob nedeljah hodijo zabavat z vojaki — »Eh, fant moj, ti bi moral priti na Dunaj, potem bi šele videl, kaj je življenje!«

Pred pustom, ob prvi odjugi, ga je pobralo. Zadnje dni je bil nekoliko zmeden, smejal se je predse in škodoželjno ponavljal, da bodo zdaj drugi morali njemu stesati krsto, ko jih je on toliko stesal drugim. O svoji vojaščini pa ni več govoril, in o svetu tudi ne. Ko ga je Tonej vprašal, ga je starec gledal z blodnimi očmi, kot da ga sprašuje po rečeh, ki so za vselej izginile iz njegovega spomina.

Dve tujini, Melkiadova in Arerjeva. Toneja je vabila ona druga, Arerjeva. A kaj, ko . . . Saj jih ne bo nikoli odprl, vrat v svet . . .

Bližal se je že Breznici. Bil je tako razvnet in hkrati potr, da se mu ni dalo domov. Zalezal se je pod prazen stog in legel v mrvo od prejšnjega leta. Ležal je z obrazom na sproženih lakteh in spet in spet se mu je vsiljevala podoba Arerjeve Psyche. Ko bi jo poskusil naslikati? Ne, saj ne zna, ne more. Roka je tako okorna. In če bi znal, ali bi smel? Moj bog, kako bi se mu smejali! Že zdaj mislijo, da je drugačen, kot bi moral biti. Da ni nekaj prav z njim. Mati se jezi, ker sin uhaja na pod, tare ilovico in kuha stare krpe, da bi dobil barve in z njimi poslikal panjske končnice. Sestra Neža hodi okrog njegovih skledic z barvami in na pol dodelanih panjev, kot bi najraje vso navlako, ki je hiši samo v škodo, zmetala na smetišče! Mar bi dninil — ali ne ve, da je kajžarska trda? Tako pa: čebele, in zdaj še to neumno slikanje! »Ali bi bil rad kakor mojster Arer?« ga sprašuje strupeno. »Kakor mojster Arer, a? A to je napuh, če kmet poskuša posnemati gospodo!« — Kakor mojster Arer? Če bi vedela, da bi bil rad še več kot stari radovljiški podobar! — Toda kaj? Pa je le v resnici samo neuk kmečki fant in morda ni dobro, da je sploh kdaj

poslušal starega Melkiada in začel zahajati v Arerjevo delavnico! Kmečki človek naj se ne povzdiguje nad svoj stan! In čebele vendarle ima — teh mu menda ne bo nihče prerekal!

Potolažil se je in šel proti domu. Pred vasjo je srečal Andreja Kajdiža, fanta svoje sestre Polone. Skoraj bi ga bil vprašal, kako da je tako dolgo vasoval, a preden je utegnul kaj reči, je Andrej povedal:

»Kje hodiš tako dolgo? Čakajo te. Očetu svetijo.«

Tonej je burno stopil mimo njega. Kajdiž za njim. »Počakaj, greva skupaj,« je rekel. Tonej ga ni slišal. Spustil se je v tek in tek do doma.

V veži mu je objokana Polona povedala, da je oče pravkar izdihnil.

Pokopali so Matija Janša in ljudje so govorili, da je bil tako žalosten pogreb kot zlepa ne kateri: vdova in osem otrok ob grobu! Jaka in Tinče sta se vsak s svoje strani držala matere za krilo; najmlajšega, triletnega Lovrenca, je držal Tonej v naročju in mu tlačil v usta košček strdenja, da bi prestrašeni otrok ne jokal. Nato je družina posedla na voz, na katerem so pripeljali mrliča, sorodniki in sosedje pa so šli zadaj peš, in nazadnje so se vsi skupaj zbrali v Kuharjevi hiši na pogrebščino. Pili so v pokojnikov spomin in govorili, kako dober gospodar je bil: s svojimi rokami je postavil hišo, veliko skoraj kot gruntarska, pa skedenj je postavil in čebelariti je znal kakor nihče drug, in v radovljiški graščini so ga imeli radi, ker je bil dober vrtar, in bil je dober tkalec — dandanes nihče več ne stke takega sukna, kot sta ga tkala Matijev oče Andrej in Matija sam. In rekli so, da je zasadil prelep sadni vrt in je skrbel za družino, da bi bolje ne bil mogel, in potem se je nekdo spomnil, kako je rajni Matija dajal za pijačo, ko se

mu je rodil prvi sin — takrat pa so vsi hkrati začeli gledati Toneja, ki je sedel na koncu mize.

Razločno je čutil, da nekaj pričakujejo od njega. Nekaj več kakor to, kar je počel doslej. In da mu ne zaupajo povsem. Ali bo imela domačija gospodarja, ki bo šel po očetovih stopinjah? Ali bo? — Potem pa so menda pozabili na to, kajti putrih s strdenim žganjem je romal iz rok v roke, začeli so peti in nato moliti in potem so se razšli.

Skoraj oddahnil si je, ko se je hiša izpraznila. Stal je v preddverju in gledal za zadnjimi odhajajočimi. Njihove črne suknje so še bolj potemnile mrak.

Majski večer je bil tih in mehak. V zraku je vonj mokre trave, vonj dima, ki suklja iz dimnikov, in vonj drobnega cvetja, ki je oživel za plotovi. Na drugem koncu vasi nekdo kleplje koso za prvo sečnjo mlade trave. Na poti pod hišo je prhnil dekliški smeh. Čudno žaljivo se je dotaknil Toneja — no, kaj, ljudem je pač malo mar, da so danes pokopali Kuharjevega gospodarja. — Vzdihnil je. V prsih ga je začelo stiskati, nenadoma ima premalo zraka, zajema, zajema ga, kakor da ga bo sicer zadušilo.

Potem gleda blede zvezdo, ki je zagorela nad širokim pobočjem gore, raztrgane oblake, in misli, da bo kmalu vzšel mesec. In gleda mokre veje mladih češpljevih drevesc na koncu hiše. In široke, zelene liste brajde, ki objema leseno steno, latnik in zadnjo steno poda. Kako se je razrasla! Dobro še pomni, kdaj jo je oče vsadil — on je bil takrat še čisto majhen. In kako so se češpljeva drevesa pognala kvišku! V poltemi sluti drobne, zelene in trde sadeže, ki bodo jeseni dozoreli. Oče pa ne bo stal pred njimi, da bi jih gledal, zamišljen in vendar s tiho radostjo v očeh.

✻ V veži počasni, drsajoči koraki. Neža. Da bi vsaj ne stopila na prag in ga ne poklicala noter! Zdaj ne more iti noter! Ne, ne v hišo, kjer je še vse našarjeno od pogrebšči-

ne in se še ni porazgubil duh po mrliču, rožah in svečah! Ne noter, kjer zdaj mati sedi pri peči, z rokami, spuščeni-mi v naročje, tako mlahavimi, kakor da se ne bodo nikoli več zganile; ne tja, kjer sestra Polona, z objokanim obra-zom, šari po mizi, medtem ko Urška gleda skozi okno po poti, po kateri so odpeljali očeta, in se še ne zaveda prav, da je postala sirota, ne tja, kjer se Jaka in Janez stiskata v kot — polodrasla fanta, ki že vesta, da je čas neskrbnosti zanju minil, ne tja, kjer Tinče in Lovrenc ne moreta razu-meti, kako da se nobeden starejših bratov ne zmeni zanju, da ju nobeden ne vzame v roke in zavihti pod strop. Ne v hišo — tam bi ga šele dušilo!

Naglo, kakor da beži, je stopil po položni rebri sadov-njaka prav do vrha. Sam ni vedel, kako je prišel k stari ja-blani drobnici. Objel je deblo in naslonil čelo na raskavo, mokro skorjo. Tu je imel v otroških letih svoje skrivališče, samo on in oče sta vedela zanj, a sta kakor po dogovoru molčala o tem. Nikoli, je pomislil, me ni oče iskal v tem skrivališču, čeprav je vedel, kje sem. Ali je vedel, da je včasih tudi otroku potrebna samota? — Tu je sanjal svoje sanje o svetu: Karlovec pa cesarski Dunaj . . . V roki je dr-žal mošnjič cekinov — ni vedel, kako je prišel do njega. Bil je bogat in bil je razsipen: materi sukнено krilo, Polo-ni zlate murčke, Neži židano ruto . . .

Kaj je bila v primeri s temi razkošnimi sanjami bajtar-ska revščina? Ni mu mogla do živega, sanje so jo pozla-tile!

Na tem prostoru je posedal zgodaj spomladi, ko je ča-kal, kdaj se bo vrnil oče. Tu je sanjaril, kako bo oče odve-zal popotno bisago in razložil po mizi svoje darove, za vsakega nekaj: dekletom pisanih trakov, materi ruto, deč-kom konjiče, ki zadaj piskajo . . . Ubogi trudni oče, kako težko ga je zmeraj pričakoval!

Bilo je, kakor da se je šele zdaj zavedel, da je bil zmeraj in v vsem tudi oče. Da je bil kakor steber, ob katerem so rasli kot trta ob latniku. Nikoli ni bil mlad, vendar se tudi ni zdel star, kakor drugi možje njegovih let. Pravili so, da je bil v mladih letih veseljak in Tonej si ga je lahko zamišljal, kako potrkava s petami pri plesu. Pozneje pa je bil zmeraj resen. Bilo je, kakor da je natanko izmeril svoje življenje, kot izmeri kramar platno na vatle, in dobro vedel, koliko je vredno. Težko je reči, koliko je bilo vredno njemu samemu, vedel pa je, koliko pomeni za druge. Ni se rad poslovil od življenja — zaradi drugih ne — a ko je bilo čas iti, je šel mirno in vdano, kakor je včasih prej odhajal čez goro za zaslužkom.

Izpustil je deblo in vzdignil glavo. V temi je črnelo duplo kot velika rana. Segel bi vanj in morda našel v njem še kaj, kar je ostalo tam od otroških let: igrače, ki jih je sam rezljal, zarjavel nožič, kos stekla . . . Ne, ni treba. Take reči morajo ostati tam, kjer so. Pozneje nikomur nič več ne koristijo.

Od gora je potegnil veter in lesnika je posula nanj drobne dežne kaplje. Tonej se je nasmehnil. Kolikokrat je bil moker pod starim drevesom! Zdaj je to minilo. Nikoli več ne bo posedal pod njo. Samo spomladi jo bo še gledal, ko se bo posula s cvetjem, ki je bolj rdeče in bujno kot cvetje žlahtnih jablan. Stara lesnika bo samevala zapuščena.

Od lesnike je skoraj nezavedno prišel k čebelnjaku. Odprl je v nizek, temačen prostor. V temi je otipal letvice, med katerimi so bili zloženi panji. Zdaj ni bilo več košev, pa tudi ne starih panjev, ne obeh hraških ne grajskega ne dosloviškega. Oče in on sta naredila nove lične panje. Za to je morala pasti lipa na koncu vrta. Panji so stali v treh vrstah, drug nad drugim, in dobili so nova imena po sli-

kah, ki jim jih je na čelno stran naredil Tonej. Očetu so bili všeč. »Zdaj čebelarimo po gosposko,« je rekel včasih. In je dolgo zavzeto opazoval panjske končnice. Tu je bil blejski panj z gradom, jezerom in otokom, zraven njega Matjažev s kraljem Matjažem v rdeči halji in z zlato krono na belolasi glavi, in očetov panj s patronom svetim Matijo, ki je s sekiro razbijal led, in Valentinov, ki so ga obletavali ptiči, pa šaljivi babji mlin, ki ga je odprl hudič za starke, ki v mladosti niso naredile dovolj greha, da bi jih pomladil in tako vendarle dobil njihove duše, in panj z bratrančem Janezom, ki oprtiv nese gamsa, in materin s kolovratom. Čisto na koncu Melkiadov panj: po mestni ulici drvi kočija, konji so se vzpeli, baronica si je prestrašeno zakrila obraz s pahljačo, Melkiad pa je pod konjskimi kopiti. »Skoraj kot v resnici,« je rekel Melkiad sam. »Kvečjemu je bila vprega še nekoliko bolj gosposka.«

Ob steni je otipal pograd in sedel. Zdaj je vedel, kaj ga je privedlo v čebelnjak: oče in čebele so bili neločljivi. Živo se je spomnil, kako so izletavali roji in kako sta jih z očetom ogrebala. Oče je velikokrat tožil, kakšna škoda da je, ker je drevje v domačem sadovnjaku nizko in jima marsikateri roj uide v sadovnjake sosedov. Škoda, čista izguba — po stari čebelarski pravici je roj tistega, na čigar drevo je sedel. — In kolikokrat je oče čebelam nastavljal dlan, da so mu lezle po njej, in se pogovarjal z njimi: »Živalca ljuba, si prišla, prišla . . .« Če ga je kdaj pičila čebela, je obžalovaje združil umirajoče zlatorjavo telesce na tleh in sočutno mrmral: »Pa boš morala umreti,« nato pa si brez jeze izpulil želo — sicer pa se je redko zgodilo, da ga je katera pičila.

Dvakrat v letu so ga čebele čisto spremenile, pomladile: v pozni spomladi, ko je pričakoval rojev, in jeseni, ko jim je pobiral strd. Zanj so bile čebele nekaj več kot za so-

sede. Nikoli jih ni moril, ko jim je jemal strd. In pustil jim je dovolj satov, da bi jim do pomladi ne bilo treba stradati. Ne bi bilo prav, če bi pridne delavke ostale brez strdi, je menil. Ob slabi pomladni paši je pred zimo točil strd v lesena koritca, da bi mu čez zimo bečele ne pomrle.

V zadnjih dneh kimovca ali v začetku vinotoka, preden se je odpravil čez gore, je prešal satje. Iz stiskalnice je tekla strd v težkem, gostem rjavem curku in pod je bil poln vonja, od katerega si postal rahlo omotičen. In ko je s svojimi krepkimi rokami nezmotljivo oblikoval rumene kepe voska, je govoril o voščenkah, ki jih bo ulil iz njega svečar, ali pa je pravil o svojih dogodivščinah s čebelami — in pri tem se je smejal s sproščenim, širokim smehom, ki je ostal nekje daleč v njegovi mladosti in se je zdaj ob čebelah spet včasih vrnil k njemu.

Kakor v prebliskih so šli ti spomini mimo fanta. Stisnilo ga je v grlu. Jok ga je davil, skozi cela dva dneva, od očetove smrti dalje potlačeni jok — hotel je planiti na dan. Čebele so spokojno, daljno šumele v panjih. Tonej je naslonil glavo na panje in zdaj zares jokal.

Odrasli fant je dolgo dolgo tiho jokal. Kakor da mora izplati iz sebe grenkost, preden si bo mogel priznati, da očeta nepreklicno ni več.

Pred hišo se je oglasil klic. Vstal je, nekoliko omotičen in neznansko truden. Z rokavom si je šel čez oči in nato počasi stopil proti hiši. Mati, ki ga je poklicala, se je že umaknila nazaj v vežo.

Na preddverju je spet postal. Iz hiše so prihajali nekoliko pritišani glasovi mlajših bratov. Za leseno steno je bila zbrana revščina zapuščenih otrok, ki je terjala pomoči. Fant je vzdihnil in stopil po stopnicah z nehote trdim in glasnim korakom gospodarja.

Tisti večer se je Tone Janša poslovil od svoje mladosti, ne da bi se bil tega že zavedel.

Čas, ki je šel čez pokrajino v širokem krogu gora, se je drobil v vroča poletja, ki so izžigala zemljo, in v strupeno mrzle zime, v mesece in tedne, v dni in noči, toda bil je neustavljiv in bilo je veliko reči, ki jih je prinesel s seboj in spet odnesel. Podoba Kuharjeve domačije na Breznici se ni spremenila — zdelo se je celo, da so ji leta dala pravo domačnost in trdnost, ki je ni imela, dokler je bila nova. Spremenili so se samo ljudje v njej, počasi, neopazno, in v zadnjih letih sta bila samo dva dogodka, ki sta postavila nove mejnike v njihovo življenje. Prvi je bil smrt Tonejeve sestre Urške, ki ga je vnovič prepričal, da je smrt velikokrat nesmiselna in krivična. Deklica je umrla v letih, ko se je imela razcveteti v dekle.

Govorili so, da prenašlo raste, in res se je v kratkem času neznansko potegnila, tako da je malone dosegla Nežo, samo da je kljub temu ohranila svoj cvetoči obraz in nasmejana usta.

Neke pomladi pa je začela bledeti in potem je vsa vela in zmeraj trudna posedala pod jablanami, ki so prav takrat cvetele. Nazadnje so jo nosili na sonce, potem pa je obležala v dekliški kamri z rožmarinom in cvetočimi nageljni na oknu in ni vstala, dokler je niso položili v hiši na mrtvaški oder. Radovljiški padar, ki jo je prišel pogledat, je rekel, da je to nagla sušica, pri kateri zvodeni kri. Tonej je še dolgo po njeni smrti čutil v nosnicah vonj po njej, po njenem mladem, nedozorelem dekliškem telesu, ki je počasi razpadalo, in po zdravilnih zelih in ostrih planinskih travah, s katerimi so jo zdravili. Malo dni po njeni smrti je naslikal njen obraz na enega novih čebelnih panjev, v katerega je spravil zadnji roj. Tako je ostala v čebelnjaku na

panjski končnici: zelo mlada, s pečo, uvezeno z zlatom, na kostanjevih laseh in z židano ruto na prsih. Vaščani so hodili sliko gledat in so rekli, da je kakor živa. Sicer pa so jo začuda hitro pozabili in samo radovljiški Arer, ki se je polagoma staral, je rekel Toneju vsakokrat, kadar se je oglašil v Radovljici na njegovem domu: »Oh hitra sušica, vem vem, tudi mojega fanta je vzela. Če bi živel, bi mi ne bilo treba ugibati, kdo bo za menoj delal lipove bogove.«

Mati se je po Urškini smrti začuda pomirila; bilo je malone, kakor da je čakala na to nesrečo in jo je prevzela misel, da je dopolnjeno vse, kar je hudega slutila od prvega dne, ko je prestopila prag nove hiše. Zdaj tudi ni bila več tegobna in vihrava, kakršno je Tonej pomnil iz otroških let. Bližala se je petdesetim in postajala je samozavestna; okrog nje so doraščali sinovi, ki jim je smela ukazovati, in zdelo se je, da stoji domačija bolje, kot kdaj koli prej. Priseljeni Janše so se z obema nogama vrasli v zemljo, ki je bila skopa, toda njihova, in kazalo je, da je ne bodo nikoli več zapustili. Materi zdaj ni bilo več treba nositi enega otroka v naročju in drugega pod srcem, nobenega več ni zibala in mu pela. Zdaj so dečki drug za drugim odraščali kot mladi ptiči v gnezdu in bližal se je čas, ko bodo začeli izletavati.

Drugi mejnik v življenju družine je bila Polonina svatba. V tem je bilo kar nekaj žalostno-smešnega, kajti ženin in nevesta nista prišla do poroke zaradi samih pogrebov, zdaj v njeni, zdaj v njegovi žlahti. Polona, ki je bila očeto ve čudi, je vse to mirno prenašala. Potem pa so le praznovali svatbo, o kateri so še dolgo govorili po vseh vaseh na ravnem in pod gorami. Mojster Arer, ki je tudi prišel na svatbo z gospo Klotildo, je prinesel nevesti dar: podobo, ki naj jo obesijo nad zakonsko posteljo. Prikazovala je svatbo v Kani na Galilejskem in nevesta je imela Polonin

obraz, narejena pa je bila po neki slavni sliki, ki jo je Arer svoje dni videl v Rimu, a je čisto pozabil, kateri mojster jo je naredil. Na svatbi se je razgrel in začel plesati, kakor so plesali v njegovih mladih letih v nemških krajih, potem pa je prisedel k Toneju in skupaj sta se spominjala Amorja in Psyche, ki ju je nekoč podaril medikusu. Zmajeval je z glavo, da se mu je skrbno okrtučena in napudrana lasulja premikala sem in tja, in rekel Toneju, naj bi kdaj pogledal tisto Goehelijevo Psyche iz Kranja: taka je, da bi lahko na metli jahala na Klek! Potem je rekel, da zdaj razume, zakaj se na teh tleh še ni rodil slikar, ki bi slikal Amorje in lepe Helene — tu ni pravi kraj za podobe, ki zrastejo iz velikih strasti. Rekel bi, da mora biti za take podobe drugačno podnebje, bolj vroče sonce in nobene zime, in vitke ciprese namesto smrek, pa morje mora šumeti nekje v bližini, pomaranče morajo cveteti in azaleje dišati in spomladi se morajo razcveteti akacije, da si kar pijan od njihovega vonja, ljudje pa morajo imeti žive, goreče, črne oči. Potem je še rekel, da ne ve, kakšna umetnost bi lahko zrastle iz trde gorenjske zemlje, ve pa, kakšna je na Nemškem. Tam ljubijo ples okostnjakov in vse, kar je nekoliko grozljivo — na severu, seveda; južni nemški kraji pa imajo radi debelušne angelce, ki se jim delajo jamice na komolcih, in zdaj slikarji že tudi možem in ženam dajejo take obraze: vsi so lepo okrogli in ženske imajo majhna usta in velike oči. Toda tukaj . . . Mojster je vdano vzdihnil in menil, da bo naprej delal lipove bogove in po cerkvah preoblačil stare, mešičaste svetnike z novo pozlato, Tonej pa naj slika panjske končnice, ker se zdi, da je to tista umetnost, ki je ustvarjena za te kraje.

Na Polonini svatbi je Tonej prvič videl Mačkovo Cilko z Zgoša, ženinovo sorodnico, ki je prinesla ženitovanjsko pogačo in nato plesala z njo na glavi, da so pisani tra-

kovi vihrali na vse strani, dekle pa se je sukalo, da je krilo delalo veter po celi hiši in pritrkavalo s črnimi šolenčki po tleh, in plesala je tako dolgo, da so poprej godcu omagale roke, preden se je ona utrudila. Plesala je vso noč in ves drugi dan, fantje zaplečniki so se trgali zanjo in tudi Tonej se je nekajkrat zavrtel z njo. Potem pa je dolgo mislil nanjo in si želel, da bi jo videl na samem, a je prvič mogel spregovoriti z njo na štiri oči šele naslednje poletje, ko je bila s kravami v planini. Pa tudi potem še ni vedel, kaj naj si misli, kajti dekle je imelo hudička v sebi, toda imel jo je rad, kakor pred njo še nobene.

Sicer pa je vse ostalo, kakor je bilo: graščinska tlaka in nevoljniški patent, o katerem so govorili leto za letom in ga ni hotelo biti, davki, ki so ob dobrih letih manj in v hudih bolj tlačili kmeta, prihajale in odhajale so vznemirljive novice o vojnah, ki so bile k sreči zmeraj nekje daleč in so jih ljudje zaznali samo toliko, kolikor so videli cesaričine kapetane, ki so še zmeraj nabirali žolnirje. Župnik v Radvljici je v teh letih pridigal, da se slišijo čudne reči, kako na Francoskem vera peša in da potemtakem ni čudno, če prihajajo v deželo črne koze, potem pa je dajal napotke, kako je ravnati pri črnih kozah: bolniku je treba povezati roke in mu dajati piti stolčenega črnega korena, pomešanega z vinsko rutico in koriandrom; ko se mu naredijo po telesu kraste, pa ga je treba umivati z belim vinom, ki mu je primešan ingver. Župnika v Mošnjah so njegovi farani obtožili čarovništva, ker ob toči ni hotel vzeti bukev v roke, da bi jo zagovoril — toda v to že ni nihče več prav verjel, posebno še, ker so tudi na ljubljanski škofiji spoznali župnikovo nedolžnost in ga nehali zasliševati. Sicer pa je bilo splošno znano, da so čarovniki in čaravnice izgubili vso moč, ker jih je papež zagovoril, samo na Cerkniškem je imel hudič toliko moči, da so se zagovoru upirali. Tu in

tam je strašilo; drvarjem in neki ženski, ki je zgodaj zjutraj, še v temi, nesla v mlin v Globokem, se je prikazala divja jaga, Pehtra je strašila predice, ki so predle na kvatrnih petek zvečer in na blejskem Kupljeniku je cvetel turški šac, kakor je cvetel že skozi sedem rodov, ne da bi ga mogel kdo dvigniti.

V teh letih, ki so bila ravno toliko razgibana, da so ljudje čutili, kako gre življenje svojo pot naprej, je Kuharjev Tonej kmetoval, čebelaril, slikal panjske končnice sebi in sosedom in prvič v življenju razmišljal o tem, da bi se oženil. Ta misel je bila tako blizu in dobrodejna, da se je spričo nje vse drugo umaknilo. Nobene Psyche ni bilo več, ki bi ga vznemirjala, in kadar se je spomnil, kako si je kot otrok in doraščajoč fant želel iti v svet, se je samo prizanesljivo nasmehnil. Plot, ki je stal med njim in vaščani in ga je nevidnega zmeraj čutil, se je podrl. Zdaj je bil samo zdrav kmečki fant, za spoznanje bistrejši in resnejši kot njegovi vrstniki po letih, in ljudje na Breznici so govorili, da postaja podoben očetu in bo nekoč dober gospodar. V to so verjeli vsi, tudi bratje, ki so poslušali njegovo besedo, kot bi bila gospodarjeva, in navsezadnje celo mati, ki je po malem začela tožiti, da se stara in naj le še kako leto preteče, da najmlajši malce odrastejo, pa bo rada izročila kuhalnico mladi. Tako se je zdelo, da bo šlo vse tisto naravno pot, kakršno mora iti, pot preproste vsakdanjosti, v kateri so se vrstila leta, rojstva, svatbe in pogrebni sprevo-di, žalovanja in vesela praznovanja.

Tonej je sedel na klopi pred planšarsko kočo na Smokuški planini. Na kolenih je držal citre in prsti so nalahno prebirali strune, ki so pojoče brnele v napevu otožne pesmi. Bilo je nedeljsko popoldne, ki zbuja v ljudeh posebno razpoloženje: nedelja je kakor oseka sredi med dvema

obdobjema delovnih dni, rahla trudnost je v njej in kdaj pa kdaj slovesna dolgočasnost, ki jo imaš rad. Bil je čas visokega sonca in planine so bile vse modre in zelene. Prejšnjo noč se je nad vrhovi izdivjala nevihta in potoki vode so umili čeri, da so bile zdaj blizu, kot v dosegu roke. S planine je bilo videti Stol, ki je napol zakrival Belščico, na levi je ostal Mali Stol, v rahlem loku zadaj sta bila Vrtača in Zelenjak. Zadaj široka Zelenica, razdrapana Begunjščica je zapirala razgled na levo. Na pobočjih so se raztresle planine. Na planšarijah je bilo živahno, prihajali so senoseki in drvarji, ljudje, ki so nabirali gorske rože za radovljiškega in tržiškega lekarnarja, in včasih je kanil vmes divji lovec, ki je oprezal za gamsi. Posedali so okrog ognjišč in si pripovedovali, ob polni luni pa so se začeli razhajati vsak v svojo smer. V temnih nočeh in ob nedeljah je planina samevala. Takrat so ostali gori samo pastirji in majerice.

Cilka je sedela zraven Toneja in gledala njegove prste, predolge in preozke za kmeta. Urno in nezmotljivo so begali po strunah.

Ujela je napev znane pesmi in polglasno prepevala. Tonej se ji je nasmehnil, skoraj hvaležno. Potem je začel ubirati drugo: Kaj, kaj bi jaz tebi dal, če bi te ljubil sam . . . Razumela je. Ni več pela, gledala je fanta od strani. Bil je lep fant, lepši kot njegov bratranec Janez, ki je včasih speljal s planin kakšnega gamsa. Imel je ožji obraz in žametne rjave oči, mehke in prijazne. — Toda bil je — hm, nekoliko svojevrstne čudi. Včasih je posedal zraven nje, kakor da je čisto pozabil nanjo. Spet drugič pa ji je pravil . . . o mojstru Arerju in čudovitih podobah, ki bi jih mojster lahko ustvaril, a jih ni, ker . . . In včasih je govoril o čebelah, kakor da so razumna bitja, z vsemi lastnostmi razumnih bitij, dobra in včasih jezna, toda nikoli hudob-

na. Nato pa je bil spet kot kateri koli vaških fantov, vesel in razposajen, lovil se je z njo po planini, ji pomagal spravljati teličke v tamar in ji nagajal, ko je mesila maslo. Včasih ji je prinašal z visokih meli najlepših očnic. Tako je bilo zdaj že tretje leto, odkar je hodila s kravami v planino, a tisto, kar bi ji pravzaprav moral povedati, je ostalo neizgovorjeno med njima.

Dolgo je igral, ves zaverovan v svoje citre. Nazadnje neki kratek napev, kakor bi zacingljali zvončki. Jenjal je in se obrnil k dekletu.

»Tale napev cingljajo zvončki na Arerjevih vratih,« je rekel in se nasmehnil.

»Gosposka navada,« je rekla Cilka.

»A je lepo, ali ne?« In je še enkrat zaigral dvakrat po osem taktov cingljajočega napeva.

»Lepo. — Zelo si navezan na tega Arerja, ne?«

Na pol je prikimal. »Ko sem bil deček, sem si želel, da bi se izučil pri njem za podobarja,« je rekel. »Kos lipovega lesa, in on je vzel dleta in . . . da, in potem je nastal iz lesa obraz, roke, noge, ves človek. Zdelo se mi je kot čarovnija. Nekoč sem doma sam poskusil — z baltico in nožem. In kaj sem naredil? Samo tole!« Pomolil ji je levico z dolgo belo brazgotino na nadlahti.

»Aha,« je rekla in se malce nasmehnila.

Tudi on se je nasmehnil. »Še zmeraj si včasih želim, da bi znal rezbariti ali slikati. Pravzaprav slikati. Obraze, drugačne, kot jih slika mojster Arer. Take, kot jih je on gledal v laških krajih. Take, da so kakor živi, z očmi, ki ti vidijo v srce.«

»Vidijo v srce,« je rekla nekoliko zbegano.

»Da . . .«

Molk. Potem je spet spregovorilo dekle:

»Ali si res naslikal Breznico, z vsemi hišami, vso vas?«

»Sem.«

»In mlinarja, ki mu hudič jemlje dušo, ker je jemal prevelike merice?«

»Da. — Morebiti kdaj še tebe naslikam. S pogačo na glavi, kako plešeš na svatbi. Boš prišla pogledat, če te naslikam?«

»Pojdi, no!« je vzkliknila in zardela. »Kaj me boš slikal, saj nisem mati božja!«

Zasmejal se je. Kadar se je smejal, je bil njegov obraz čisto mlad in prostodušen. »Ali bi prišla?« je ponovil.

Vedela je, kaj misli. Ni se mogla odločiti. Zmajala je z glavo in tiho rekla: »Ne vem.«

Fant se je jenjal smejati. Vprašujoče ji je gledal v obraz. Izmikala mu je pogled. Sama ni prav vedela, kaj bi — toliko reči jo je begalo. Nekoliko čudaški je, to je gotovo, čeprav je drugače zelo bister fant. In pa . . . Kuharjeva bajta je polna otrok. Cilka si je želela, da bi se primožila na grunt, da bi bila veljavna kmečka gospodinja. Pri Toneju pa . . . Z grunta na kajžo!

Tonej ni rekel nič več. Zagledal se je čez obronke planin. V zraku je bil vonj po ostrim planinski travi. Pomislil je, da bo čas iti, če hoče biti pred nočjo v dolini. A težko je bilo iti. Zakaj ga dekle muči?

»Moral bom iti,« je rekel.

»Da-a?«

»Da bom pred nočjo doma.«

»Boš šel čez Jezerca?«

»Čez Jezerca.«

A je še sedel s citrami na kolenih. Čez hip je rekel:

»Ko bo na Bledu semenj — ali boš prišla v dolino?«

Zasmejala se je s svojimi drobnimi zobčki in stresla s kitami. »Veš da,« je odvrnila.

»Da se boš naplesala.«

»Mislim dà.«

Spet jo je gledal — od Otoka do Plavža ni bilo dekleta, ki bi se moglo meriti z njo. Vzdihnil je. Na semnju, je pomislil. Takrat jo vprašam zares, da!

Z nočjo je bil na Jezercih. Potem se je spuščal v dolino. Hodil je lahkotno — vse bo še dobro. Na nekem obronku je počival. Dolgo. In mislil na stvari, ki so mu bile blizu in drage. Na cesto, ki je rezala polje na dvoje, na ropot težkih voz, na voznike, ki sedijo na njih in si pojejo pesmi, kakršne poznajo samotne poti. Naslikal bi jih . . . Naslikal pokrajino, ki jo nosi v srcu.

Dolgo je sedel. Rosa mu je legla na obraz kot pajčevina. Vrgel si je citre čez ramo in se po drči spustil v dolino. Zasmel se je svojim sanjarijam. Kakor da bi se prebudil iz sanj, ki so ga zmeraj spet vlekli nekam, kamor ni mogel, prebudil v resnični svet.

»Hudiča, pa moje slike!« je vzkliknil naglas. »Kaj bom naslikal? Še Arer ne more, kakor bi hotel, kaj bi potem jaz?«

S ceste pod gorami je ujel oddaljen ropot težkega voza. Ropot ga je spremljal vso pot. In ob tem je Toneja obšla misel, ki se ji je najprej začudil, potem pa mu je bila čedalje bližja in navsezadnje je bil že odločen, da jo bo uresničil.

Voznik bom postal, je pomislil. Zakaj ne? Sto srebrnih, in bom imel voz in konja in vozil v Trst, do bavarskega Münchna in na cesarski Dunaj! E, koliko jih je že cesta obogatila! Na cesti raste boljši kruh kot na njivah. Leto dve, pa bom zbral sto srebrnih. In nekaj sveta bi odprodal . . . in če bi bila pri čebelah dobra letina . . . Potem si Cilka ne bo več pomišljala!

Zdaj je hodil po cesti. Hitel je za vozom, kakor bi se bal, da bi se ropot koles ne izgubil v temi, da bi njegovi

načrti v tišini ne presahnili. Čisto zamaknjeno mu je pri-
sluškoval in v ritmu korakov ponavljal:

Da, voz in konja bom kupil in oženil se bom . . .

Bili so zadnji dnevi ajdovega cvetja in čez polja je po-
tegnil veter, tisti nenadni, ki obrne drevesne liste, da se
srebrnkasto zalesketajo, in prinese s seboj jesen. Čez tre-
nutek je vse, kakor je bilo, sonce in otava, ki je živo zelena
in mehka, samo v zraku ostane slutnja jeseni. Jesen nazna-
njajo cvetoči korčki na gozdnih robovih in praznično, ža-
lostno bledi podlessek na zgodaj pokošenih travnikih. Sa-
mo čebele izletavajo na pašo pridneje kot kdaj prej.

Tonej je ležal v čebelnjaku, kamor si je prinesel postel-
njak. Ozračje v čebelnjaku je bilo posebna dvojnost globo-
kega, uspavajočega miru in nenehnega nemirnega vrvenja
v panjih. V rahlo zatohlem zraku je vonjalo po lesu, po vo-
sku in ajdovem medu. Tonej je oblečen legel na posteljo
in si položil roke pod glavo. Po vseh udih se mu je razlila
prijetna utrujenost. Podnevi je kosil in spravljal otavo in v
nosnicah je še zmeraj čutil njen vonj, ki ni bil sladak kot
vonj sena, zato pa rahlo opojen. Tovor za tovorom otave
je spravljal po strmini in ga strpal v svisli, vrvi so se mu za-
rezale globoko v meso in ramena so ga ščemela. Čutil je,
da je to prijetna trudnost. Užival je v tem, da je kmetoval.
Ko je spravljal otavo, da bi živini pozimi ne manjkalo kr-
me, ali ko je držal plužne ročice ali pa prekopaval zemljo,
ki je bila rjava in grudnata, si je mislil, da dela zase, za
dom, za domače, za jesenske dni, da bo mati mogla brez
skrbi stopiti v kaščo in nasuti žita v meh, za čas mrzlih me-
glenih dni, ko bodo na policah dišala jabolka in se bodo
medile hruške in bo v kleti dovolj zelja, sploh vsega za lju-
di in živino. V zemlji je bilo zdravje — nikoli še ni tako
lahko dihal ne tako radostno legal k počitku kakor to po-

letje. Včasih se je ustavil v hlevu, kjer so vardevali mlajši bratje, mimogrede počohljal voliča med rogmi in pri tem preračunaval, kdaj bo dorastel junček in bo volič goden za prodajo. Neža je sedela na trinožniku in molzla, mimogrede se je ozrla na brata, vendar pri tem ni imela na obrazu tistega priskutnega izraza, kakor bi se bala, da ji od njegove bližine grozi nekaj hudega. S Tonejem se je še najbolje razumela. Sicer pa je postajala vsak dan bolj mršava, sitna in starikava. Zdaj se je bližala tridesetim in ni bilo več upanja, da bi prišli snubci. Polagoma se je vdajala v uso-do hišne tete in tudi Tonej se je sprijaznil s tem, da bo ostala pri hiši tudi potem, ko bo on gospodar — sicer pa česa drugega ni nikoli pričakoval.

Z drugimi je bilo drugače. Janez je bil malone odrasel fant. Zdelo se je, da je izmed vseh najbolj podoben očetu — imel je njegovo posebno mirnost, ki je včasih planila v prekipevajočo veselost, da je fant hotel pred vsemi prednjačiti na plesišču, in bilo je, kakor da mu je burna veselost kdaj pa kdaj potrebna; brez nje bi bil morda postal zagrenjen. Po dnevih veselja in preplesanih nočeh na kmečkih podih je bil spet ves krotak in smehljaj se je s tistim pomirljivim, tolažilnim smehom, ki ga je Tonej tako dobro pomnil pri očetu. Tudi se je lotil očetove obrti. Ni se sicer izučil za tkalca, znal pa je dobro ravnati s statvami in zdaj je že drugo zimo tkal kmetom iz vasi in okolice. Tonej je mislil, da bi bilo dobro, če bi se fant kmalu kam priženil, drugače utegne spričo svoje vesele narave zabresti v težave. Dekleta so lepega fanta kaj rada videla, to je večkrat opazil.

Potem Jaka. Ta se je rodil v Hrašah tisto nesrečno leto, ko so Toneja tako hudo opikale čebele in je mati v čudnem nemiru, ki jo je preganjal cele mesece, odšla zdoma. Ta brat mu je bil zmeraj najbolj tuj od vseh. Nekaj je imel

v sebi, nekaj čisto svojega, kar je namenoma postavljaj medse in domače kot pregrajo. Niso mogli k njemu, Jaka pa ni hotel k njim. Sicer pa nikakor ni imel lahke mladosti. Kot otrok je prebolel črne kože in od takrat mu je ostala koža na licih razjedena. Kadar ga je popadla nagla jeza, ki jo je imel po materi, in je zardel v obraz, so brazgotine ostale bele, da ga je bilo mučno gledati. Sicer pa je bil lepo raščen, za pol glave višji od Toneja in močnejši kot njegov bratje, in imel je Tonejeve mišje mehke lase, samo da so bili njegovi črni. V otroških letih je bil trmast in mati je v jezi večkrat rekla, da je zmene; ko ga je pričakovala, jo je baje neka ciganka pogledala z uročnim pogledom, da od takrat pa do njegovega rojstva ni imela nobene mirne ure več — fant pa je bil zaradi takega njenega govorjenja še bolj potr in je postajal zakrknjen. Doma ni imel obstanke in zdelo se je, da ga vleče v Hraše. Največ časa je preživel pri sorodnikih v Hrašah, še posebno pri neoženjenem stricu Martinu, čudaku, ki je bil v mladosti veliko po svetu, se tam naučil brati in pisati, potem pa je sestavljal kmetom tožbe in druga pisma in kmalu zaslovel kot zakoten pravdač. Stric Martin je naučil tudi Jako brati in je z njim večkrat govoril o čudnih rečeh, ki so fanta še bolj zbegale; imel je »črne bukve« s Kolomanovim žegnomo, in naposled si je fante domišljaj, da bo znal celo zagovoriti točo in požar — to pa so bile same stvari, ki so bile hudo nevarne, in so tudi duhovski gospodje tako govorili, da naj se krščanski človek ne ukvarja z njimi. Jakob je bil pravzaprav edini, ki je Toneja skrbel, fant sam pa je bil do vsega čisto nebrižen.

Nato sta bila še Tinče in Lovrenc. O njima Tonej nikoli ni dosti razmišljaj, imel ju je rad. Posebno Lovrenca. Ta deček, ki je ob očetovi smrti komaj dopolnil tretje leto in gđ je Tonej držal v naročju, ko so spuščali očetovo krsto v

grob, je bil morda še najbolj podoben Janezu, prav tako miren in zmeraj prijazen, toda brez potrebe, da bi se včasih izdivjal. Nekaj zlatega je bilo na njem, v njegovih lešnikovo rjavih očeh, odprtih na široko, kakor bi se nikoli ne mogle dovolj načuditi vsemu, kar so videle. Kadar je Tonej na skednju slikal panjske končnice, sta bila dečka zmeraj pri njem. Tinče ga je nenehno spraševal, da je bil skedenj poln njegovega brbljajočega glasu, Lovrenc pa je tiho ždel na plohih in njegove zlato rjave oči so strmele v podobe, ki so nastajale pod bratovimi rokami, kakor bi se nečesa bale in bi vendar hotele imeti . . .

Tonej je že spoznal, da imata dečka bistre oči, lahko roko in dovolj domišljije, da bi lahko postala podobarja. Preteklo pomlad je o tem govoril z mojstrom Arerjem. Mojster je menil, da obeh ne more vzeti v uk in da je Lovrenc tudi še premlad za podobarskega učenca, bil pa je pripravljen tu in tam vzeti s seboj na pot Tinčeta. Tožil je, da nima veliko dela — kakor da ljudje staremu mojstru ne zaupajo več. In da so začele prihajati v deželo nekakšne novotarije, iz katerih ne more nastati nič dobrega. Umetnost je nekaj vzvišenega, je rekel, nekaj plemenitega, zato mora ohraniti plemenite oblike, poteze obraza morajo biti žlahtne, obleka bogato nagubana in tudi z okrasjem ne kaže skopariti. Barok je taka umetnost. Zdaj pa so začeli slikati obraze, ki — bog pomagaj, ni da bi govoril, kakšni so! Si lahko misliš svetega Jožefa z bradavico na licu? — da, fant moj, zdaj slikajo svetega Jožefa z bradavicami na licu, nekateri svetniki pa so grbasti, kobalasti, in kaj več, kakšne spake so še naredili iz njih! Ljudem, se zdi, pa to ugaja. Kajpak, potem so svetniki podobni njim, ali oni svetnikom, kakor hočeš. Toda to je ponižanje umetnosti in taka stvar se ne more dobro končati! — Tonej mu je pritrtil, čeprav je zdaj tudi že sam vedel, da umetnost mojstra

Arerja resnično ni velika. Tudi je čutil, da bi sam raje slikal stvari, kakršne so v resnici: pokrajino, kakor jo je gledal z očmi v budnih sanjah in je bila dovolj lepa, dovolj blizu njegovemu srcu, da bi je nikoli ne mogel pozabiti; obraze ljudi, kot jih je srečaval vsak dan na ozkih vaških kolovozih in gorskih stezah. V zavojkastem okrasju je bilo nekaj zlaganega. Morda je bilo lepo, ni pa bilo resnično. Toda o tem z mojstrom ni maral govoriti. Stari Arer je bil navsezadnje tako dober človek! Zato se je domenil z njim, da bo Tinčeta kdaj pa kdaj vzel s seboj na pot. Tako je fant to pomlad in poletje veliko hodil okrog z Arerjem; bila sta na Štajerskem, kjer sta delala v neki cerkvi, od tam sta šla na Kras in zdaj sta se mudila Za borštom. Tinčetu so potovanja malce stopila v glavo; doma je pripovedoval o krajih in ljudeh, ki jih je spoznal, in sem in tja je vrgel vmes učeno besedo, ki jo je pobral od mojstra — to je bilo smešno, posebno še, ker je pravkar menjaval glas in je govoril zdaj s tenkim, piskajočim otroškim glasom, potem pa nenadoma spet v čisto moški govoric. Posebnega daru za slikarstvo pa menda le ni kazal. Arer je trdil, da nikoli ne bo dobro slikal, pač pa mu dleto dobro služi. Več je pričakoval od Lovrenca in nekajkrat je rekel Toneju: »Ta, mali, ta pa bo, vidim, da ima pravo roko. Samo naj še malo zraste.«

To je bila zdaj družina. Tonej bi mogel biti zadovoljen, če bi ne bilo zaradi Cilke. Zaradi nje je bilo nerodno, da bo Neža ostala za zmeraj pri hiši in da je toliko mlajših bratov okrog mize. Če bi si nekoč hoteli razdeliti očetovo dediščino, bi odhajali od doma s kaj lahкими culami. In njemu bi kljub temu ne ostalo nič. Potem bi se mučil leta in leta, preden bi izplačal bratom doto, čeprav bi bila še tako majhna. Cilka pa je gruntarska. Zato tudi ne pride z barvo na dan. Težko se ji je odločiti. Toda zadnjič, na Ble-

du, je bila prijazna in plesala je skoraj samo z njim in z njegovim bratrancem Janezom. Kupil ji je strdeno srce, vzela ga je in se zahvalila, pri tem pa ga je pogledala s svojimi živimi očmi, v katerih je zmeraj čepel skrit neki hudiček, in se drobno zasmejala . . . Ne, človek pri njej res nikoli ne ve, kaj naj si pravzaprav misli!

Tonej se je obrnil na pogradu in legel na bok. Mesec je bil že visoko. Skozi špranjo nad panji je lila v čebelnjak srebrno siva mesečina. V panjih je šum ponehaval. S prijaznimi mislimi se je pomudil pri čebelah. Zdaj so bili panji težki kakor vse leto ne. In letos je bila bera obilna. Čebele so izletavale od prvega sonca do večernega mraka, delale so tako marljivo, da so padale od utrujenosti. Vsako jutro je našel dokaj mrtvih čebel pred čebelnjakom. Pobiral jih je z nekakšnim sočutjem, pri tem pa je ugotovil, da poginjajo predvsem rjave čebele. Torej so sive bolj vzdržljive. Pri prihodnjih rojih bo pazil, da bo obdržal samo sive čebele. — Samo da bi vreme še nekaj dni držalo, dokler ajda čisto ne odcvete! Potem bo lahko rekel, da tako dobre letine že dolgo ni bilo. — Sicer pa letos berejo čez in čez.

O komendskem župniku Petru Pavlu Glavarju celo pripovedujejo, da vozi čebele na ajdovo pašo. In da sploh sila umno čebelari. Dobro bi bilo, da bi stopil kdaj k njemu in si ogledal njegov čebelnjak. Jeseni, ko bo manj dela. Morda bi se pri njem kaj naučil. Res je, da sam nenehno opazuje čebele in da počne to nekoliko drugače kot rajni oče in da je spoznal njihovo življenje, delo in boleznidosti bolj, kot jih je poznal oče, toda več glav več ve in o Petru Pavlu Glavarju pripovedujejo, da je gospodar, ki mu daleč okrog ni enakega. Da, prihodnjo nedeljo, ko bo ajdova paša pri kraju, bi se res lahko odpravil proti Komendi.

Od čebel so se mu misli vrnile spet tja, kjer so se mu zadnje čase največkrat vrtele: da bi si kupil voz in konja. To bi ne bilo samo gospodarno, tudi nekaj veselega je bilo v tem. — Nenadoma je videl cesto, ki je tekla čez vse ravnine in klance, in vasi, ki so bile kakor mejniki ob poti. Začel je misliti na gospodarje, ki so obogateli z vozarjenjem in si postavili hiše kakor graščine, na to, da so prepuščali grunte ženam, ki so gospodarile, kakor so vedele in znale, in vendar se je denar stekal v hišo, sami srebrni in zlati tolarji. Po listnjakih so stali težki vozovi z derami in težki lestveniki, in konji so bili težki, pincgavski, ker samo ti vzdrže dolge vožnje. V Trst prihajajo ladje, so pravili, toliko blaga je v njih, da ne more verjeti, kdor ni videl. Vse to blago natovarjajo na vozove in potem gre na pot, proti Gradcu, Dunaju in še dlje. Če srečno pripelješ voz blaga, ti že cinglja srebro v mošnjičku, in če pelješ drug voz nazaj proti Trstu, je zaslužek dvojen. Samo če se te sreča drži.

Včasih so že koga pripeljali mrtvega na vozu. In sam s konjem na cesti tudi nisi varen — doleti te nezgoda ali pa te napadejo razbojniki. Cesaričine postave so za razbojnice ostre, cesta pa kljub temu ni varna. Tako bi moral sploščetka pač voziti za koga drugega, v njegovi vrsti, pozneje ko bi si prislužil denarja in bi si morda kupil še en voz in konja, pa bi vozil zase. In navsezadnje — kdo ve — bi morda sam kupoval blago in ga preprodajal. To nese veliko več kot zaslužek z vozarino. Janez bi lahko vozil z njim, pozneje pa tudi Jaka in Tinče. Cesta ni tako skopa kot zemlja, iz nje prej iztisneš denar. Tamle spodaj, na tistemle položnem bregu pod hišo, bi lahko postavil hlev za konje in listnjak za vozove. Kuharjeva hiša bi dobila povsem drugo podobo. Eh, rajni oče . . . če bi se potem vrnil, bi je ne spoznal več! Da, samo naj bo letos vse po sreči s čebe-

lami . . . In potem junček, ki je zdaj v planini, tudi ta bo na zimo goden za prodajo. Janez ima nekaj denarja, primaknil bo. Če bo sila, bi morda premožni sorodniki v Dvorski vasi posodili nekaj tolarjev. Pozimi bi se ogledal za vozom in konjem. In spomladi bo že vozaril po cestah.

Nehote si je zažvižgal. » . . konjički v hlevu rezgetajo. Čas bo konjičke futrati, ti pa kramljaš pri ljubici . . .« Kakor v otroških letih, ko je sanjaril o tem, da bo nekoč prišel na Dunaj, si je začel spet predstavljati Dunaj in Trst. Pri tem si je komaj mogel misliti kaj drugega kot to, kako bo po vrnitvi nazaj obdaroval domače. Poloninim otrokom igrač in slaščic, Cilki pa reči, kot jih je nekoč tisti Blejec prinesel njegovi materi. V zgodbo o Blejcu in materini mladostni ljubezni dolgo ni verjel, vse do neke pomladi, ko sta ga z materjo srečala. Takrat je imel Tonej morebiti dvanajst let. Blejec je šel mimo, kakor bi matere nikoli ne bil poznal, mati pa je zardela kakor v napadu nagle jeze in ostro rekla: »Ta pa ima srečo, ta. Enega samega sina, in še ta ima debelo glavo in je bebast.« Tonej se je prestrašeno ozrl, kajti mati je govorila tako glasno, da bi jo možak mogel slišati. Od takrat je vedel, da je bila zgodba resnična.

Ne, na to ni vredno misliti. Dolgo je tega, kar je tlačil v sebi nekakšno ljubosumnost, najprej zase, ker se ni mogel sprijazniti z mislijo, da mati še zdaj ni pozabila davno ji prizadejane žalitve, ko ima vendar otroke, ki drug za drugim doraščajo, in potem za očeta. Takrat je nejasno doumel, da je samo oče s svojo mirno in spravljivo čudjo ustvarjal v hiši prijetno in domače ozračje in da bi bilo marsikaj drugače, slabše, če bi bil oče razburljiv kot mati, pa se je še bolj navezal nanj. Zdaj je lahko mislil na materino zgodbo in Blejca skoraj s prešernim veseljem: da, tudi on bi prinesel Cilki zlate uhane in židano ruto, in nikoli

bi ji ne bilo treba jokati, kadar bi slišala fante peti o vozarjih.

Bila je tako lepa noč, da ni mogel zaspati. Ura na Rodinah je bila enajst — slišal jo je, in to je pomenilo, da se vreme ne bo več dolgo držalo. Kvečjemu še dan ali dva, potem pa bo tudi ajdova paša pri kraju. Zunaj je dihala zemlja, poznopoletna, še zmeraj prežeta s toplim sopuhom, veter je šel čez trave in strehe. Pomislil je, da bi bil moral Cilki na Bledu povedati, da si bo kupil voz in konna, a je mislil, da v hrupnem semanjem vrvežu ne more govoriti z njo o tako velikih rečeh. Morda bi ji povedal na planini, kakšno nedeljsko popoldne, ko sama sedi pred bajto in se spodaj belijo ovčji hrbti, krave pa ležijo v senci in pastir dremlje zraven njih. Na Bledu pa ne — tam je bila tako razposajena, in nenehno se je smejala, in ko sta se vozila z drugimi vred v velikem čolnu, je zajemala vodo in ga škropila z njo. Pomislil je, kakšno srečno popoldne je bilo to in kako sta se veselo pretikala med kramarskimi stojnicami, kako sta govorila čisto vsakdanje stvari, ki so njima pomenile nekaj drugega kot drugim, ki so jih slišali, in potem, kako ji je kupil lectovo srce in je Cilka za trenutek stala ter se obotavljala, kako so se se njeni drobni beli zobje nalahno dotaknili spodnje ustnice in drseli sem in tja, kot bi bila v zadregi, in kako je naposled vzela srce in se mu zahvalila z očmi, v katerih so spet plesale nagajive iskre, ki jih je tako dobro poznal in so ga zmeraj zbegale. Potem sta plesala, in komaj je čutil, da jo drži v rokah, tako lahka je bila, on pa se je sam sebi zdel neroden, in potil se je od zadrege in strahu, da bo stopil napak. Zvečer ni ostala dolgo; prišla je z bratom in s svakinjo in videl jih je, ko so se odpeljali z vozom; za slovo mu je zamahnila s čipkastim belim robcem, on pa se je napolnil za njimi proti Breznici in vso pot je hodil, kot bi bil pijan od sreče. Bilo

je prelepo, res, in ko se je zdaj spominjal semnja, se mu je srce stisnilo v dotlejšnjo neznanost.

Vstal je in stopil iz čebelnjaka. Zagledal se je proti ravnini, proti Zgošu. Na hitro se je odločil. Vendar bi smel povasovati pri dekletu. Povedal ji bo, da je sklenil začeti z vozarjenjem. Samo to ji bo povedal in potem bo videl, kaj bo rekla. Nikar naj ne misli, da zna samo kmetovati in čebelariti! In slikati panjske končnice in podobe, za katere ni in ne bo dobil nikoli beliča! Zaradi nje se bo lotil gospodarstva drugače, kot se ga je loteval doslej, čeprav bogve, da pod Kuharjevo streho ni nikomur sile. Toda zdaj je treba začeti drugače.

Naglo se je spustil po stezi, malone pretekel tistih nekaj korakov med čebelnjakom in hišo, mimogrede pogladil psa, ki se mu je dobrikal, in zavil na pot pod hišo. Hodil je, poln nedoumljivega veselja, kakor bi šele zdaj zares čutil, kako sta z zemljo eno. Vaške hiše so spale in tiha noč je šla čez nizke, široke, kakor iz zemlje zrasle strehe. Tonej je stopal med njimi s previdnim korakom vasovalca. Ljubil jih je, nenadoma je čutil, da je to res njegov svet. Poprej se mu je včasih zdelo spričo besed mojstra Arerja vse to majhno, utesnjujoče, neznanostno, zdaj je vedel, da je to del njega samega in da si ne želi nikamor proč od tod. Nikoli nikamor. Edino z vozom in s konjem po cestah. Ne zato, da bi videl široki svet, temveč zaradi Cilke, zato da bi hodila po Kuharjevi hiši, se ustavljala na koncu hiše in gledala po poti, od kod prihaja Tonej. Vse to ji bo nocoj povedal.

Pot z Breznice do Zgoša se vleče. Hodil je vprek čez zamočvirjene travnike. Voda mu je klokala pod nogami. Ni mislil na pot. Mislil je, da bo povasoval pod Cilkinim oknom in ji povedal vse tisto, kar je premislil v dolgem času, odkar jo je spoznal. Hodil je tako lahko, kot bi ga zem-

lja sama nosila. Spotoma si je polglasno žvižgal pesem, ki je mati ni marala slišati:

»Na svetu lepših fantov ni,
kot so gorenjski furmani.
Po celem svetu hodijo,
pa sladko vince vozijo . . .«

Ko se je s prvim svitom vrnil domov, je našel pred čebelnjakom brata Janeza. Fant ga je pogledal s črnimi, užaljenimi očmi. Z roko je pokazal na podič pred čebelnjakom. Kupi mrtvih čebel so črneli na mokrem lesu.

»Vidiš! Selške ali pa dosloviške čebele so prišle in ti izropale čebelnjak! Morda so jih celo napojili z žganjem, da bi bile bolj divje — kdo bi vedel? Kje pa te je nosilo? Če bi bil doma, bi bil zamašil žrela in jih rešil!

Tonej ni odgovoril. Sklonil se je in zajel prgišče čebel. Presipal jih je z dlani na dlan, bile so črne, mrtve, kakor njegove sanje o konju in vozu.

Potem je bila spet pomlad, tista zgodnja, ki prinaša s seboj vonj taleče zemlje in rezki vonj resja, ki cvete v vseh odtenkih, od snežno bele do krvavo rdeče barve in daje čebelam prvo hrano. Na trgu v Radovljici se ni nič spremenilo; kot vsako pomlad so se otroci igrali Ali je kaj trden most? — bi mogli moji konjički skoz? in radostno vriskali, ko so mostninarji lovili zadnjega konjička v tropu. Kakor zmeraj so zacingljali zvončki na vratih Arerjeve hiše stari, znani napev, ko je Tonej pritisnil na kljuko in stopil v tlakovano vežo. Vračal se je s prve pomladne tlake na graščinskem vrtu. Ves dan je prebil v rastlinjaku pod stekleno streho, kjer so rastle čudne tuje rastline z imeni, ki si jih ni zapomnil, ker mu niso ničesar povedala, med gredi-

cam, pokritimi s slamo in steklom, v katerih je oskrbnikova žena gojila vrsto zdravnih in dišečih zelišč. S previdnimi gibi je jemal iz prsti mlade, krhke sadike in jih presajal drugam. Tlaka mu je to pomlad pomenila malone dobrodejno spremembo, ker na Breznici ni strpel.

Zdaj je bil čas, ko je medilo vresje in je po mejah belo cvetel črni trn, ko sta rumena drnulja in leska razsipali drobni prah in sta odganjali smreka in hoja, ko so povsod izletavale čebele, samo njegov čebelnjak je bil prazen. Čebele roparice so ga čisto uničile. Komaj trije panji so mu ostali. Morda bodo minila leta, preden bo čebelnjak spet oživel. Kar vse veselje nad čebelami mu je prešlo. Zaupal jim je svojo prihodnost, one pa — kakor da so ga goljufale. Zdaj pač ne bo nikoli več mislil na to, da bi si kupil koline in voz in vozaril.

Cilka se je zadnjo predpustno nedeljo omožila. Vzela je Tonejevega bratranca Janeza, s katerim sta si bila vendar prijatelja in sta včasih hodila skupaj prežat na gamse. Svatba pa ni bila tako vesela, kot bi bilo pričakovati, ko sta se jemala fant in dekle iz trdnih gruntarskih hiš. Tudi je bila nevesta nekam medla in nič kaj srečna. Tonej, ki mu srce ni dalo, da bi ne šel vsaj zapečevati, ko sta mati in brat Janez sedela med svati, je prosil nevesto za ples. Ko sta plesala, si ni mogel kaj, da bi ji ne bil bridko očital:

»Zakaj si mi to storila?«

Bila je vsa bleda, potem pa je kljubovalno odvrnila:

»Ali naj bi te čakala do svetega Nikoli?«

Ne, do svetega Nikoli bi ji ne bilo treba čakati. Tudi če bi ne vozaril, bi vendarle ne živela nič slabše kot večina drugih. Gotovo ne slabše kot zdaj, ko se bo z Janezem naselila v bajti, ki jima jo je dal njegov oče. — Tonej je bil žalosten, zato je bil rezek.

»Boš pa z Janezom v stari bajti na boljšem, kot bi bila pri nas!« je rekel.

Zbegano ga je pogledala. V očeh so ji ugasnili nagajivi zubeljčki, od katerih je bil včasih kakor pijan. In mrtvo je rekla:

»Kar je, je. Saj ne veš, kaj govoriš, Tonej.«

Takrat ni vedel, zvedel pa je kmalu po svatbi, da sta se Janez in Cilka morala vzeti. To mu je povedal brat Janez. Ko je videl, kako je Tonej pobledele, ga je pogledal s svojimi črnimi očmi skoraj tako sovražno kakor tisto jutro, ko mu je povedal, da so roparske čebele uničile vse panje, se na pol obrnil od njega in mu vrgel čez ramo.

»Norec! Ali nisi vedel, kakšna je?«

»Kakšna?« je grozeče vprašal Tonej. Čutil se je zadetega naravnost v srce in tisti trenutek bi bil zmožen storiti karkoli.

Janez je odvrnil z nenavadno mrzlim glasom:

»Saj so o tebi tudi marsikaj napletali, ko si hodil k njej v planino. In tisto noč, ko si prišel ob čebele . . . Drugič pa boljše glej!«

To je bilo edinkrat, da sta spregovorila o Cilki. Samo Tonej je nosil v sebi bolečino, ki je bila kot bolečina nečesa nedoživetega. Ves razbolel se je spet zatekal nazaj v svoj prejšnji, dobri, dragi, zanesljivi svet. Čutil je, kako mu je ta prejšnji svet potreben; svojevrsten svet, drugim nedostopen, njemu pa čez vse drag. Zato ga je v trenutku, ko so nekega dne spet zapeli Arerjevi zvončki in je stopil skozi vežo, obšlo dobro znano občutje, da se vrača v kraj, ki je na vsem svetu edini zares spokojen, k ljudem, ki jim more zaupati. Ko je stopil v mračno delavnico in mu je vegasti pod zaškripal pod nogami ter je začutil okrog sebe svečano ozračje prostora, mu je odleglo kakor po dolgi muki. V tem prostoru se ni nikoli nič spremenilo. Zmeraj spet so stale sohe v kotu, po stenah so visele mojstrove podobe, dleta so tičala v zatičih, ki jih je prekrival prah, na

katerem so se poznali odtisi mojstrovih prstov, na okenski polici so se vrstile skodelice z barvami, in zdelo se je, da je bilo tako od nekdaj, da so prihajali podobarji sem noter in odhajali in da se to ne bo nikdar končalo. V delavnici je bilo ozračje trajnosti, dih nekega življenja, ki se ni spreminjalo tako naglo kakor življenje tam zunaj. Zaželel si je, da bi mogel vse svoje dni preživeti v prostoru kot je ta. Zdaj ko ni imel več svojih čebel, si je želel samo še tega.

Mala gosposka peč s porcelanastimi vložki, na katerih so plesale v tenčice zavite nimfe, je bila zakurjena. Arer je pol sedel, pol ležal v rdečem naslonjaču, zaviti v odejo in do vratu zahomotan v kožuh. Zraven njega je bil vrč z vinom. Ko je ugledal Toneja, je poskusil vstati, a se je stoka-joč spustil nazaj v naslonjač.

»Ne morem na noge, pa ne morem. Po kosteh me šiva. To je zaradi tega prekletega mrzlega podnebja!« je vzklikal v svoji ostri govorici, po tirolsko pogrkujoč, in stresal z glavo, da mu je dolgi čop zelene čepice poplesaval po ramenih in vratu. Tonej je primaknil stolec, na katerem je navadno sedel, k peči.

»Bolni ste, mojster?«

»Nisem!« je rekel starec. »Bogve da nisem! Čisto zdravega se počutim, samo kosti in sklepi mi nagajajo! Na, poglej!« Stegnil je roko, ki je postala skrivenčena. Členki so bili zatekli. »Vsako pomlad me vrže,« je rekel obtožujoče. »Jeseni čakam in si mislim: naj bi bilo pozimi, ko ni dosti dela. Ne, kakor nalašč me prime na spomlad! Drugi bolniki zlezejo iz postelj, jaz pa ležem! Samo zaradi tega prekletega mrzlega podnebja!«

»Mislite zares?«

»Zares! Eh, fant moj, ko bi ti dan za dnem stal na lestvi in mazal po zidu, ali pa na mrzlem cerkvenem tlaku, potem bi tudi čutil v kosteh ves tisti mraz, ki se počasi na-

seli vate, čeprav si še mlad. To niso pravi kraji zame, zmeraj sem to vedel! In če bi ti videl Italijo, potem bi vedel, kaj je pravo podnebje! Nobene resnične zime! Ljudje niti peči ne poznajo! Samo sonce, zmeraj samo sonce, in v svečanu že vsepovsod cvetejo mandeljni! To bi ti moral videti!»

»Kako, da se niste vrnili v Italijo?»

Starec je zmajal z glavo. Potem se je zaupljivo dotaknil Tonejevega rokava, kakor bi mu nameraval zaupati skrivnost.

»Ne,« je rekel. »K takim rečem se nikoli ne vrneš. Samo enkrat jih vidiš v življenju in k njim se ne vrneš nikoli več. Mislim, da bi ne bilo dobro, če bi se vračal. Potem bi najbrž ostal praznih rok in bi ne imel ničesar več. Ne vem, če si me razumel.«

»Pač,« je rekel Tonej. »Tako pa se zmeraj spet vračate v tiste kraje.«

»Tako je!« je živo vzkliknil starec. »Glej, kako dobro me razumeš! Ti, Tinče me pa ne bo nikoli. In Klotilda tudi ne. — Čakaj, pokličem jo, ali pa jo pokliči sam, naj ti prinese jesti!«

»Zahvalim,« je naglo rekel Tonej, ki si ni želel, da bi prišla mojstrova žena v delavnico in ostala tamkaj. »Jedel sem v graščini.«

Arer se je naglo sprijaznil s tem. »Saj bo sama prišla. Vsak hip prihaja gledat, kaj je z menoj. Čemu se pa boji zame, kost stara? Misli, da bom stegnil cempeti? Načakala se bo!«

Tonej se je tiho smejal predse. Naposled se je tudi starec začel smejati. Drobne gubice so mu prepregle dobrovoljni obraz in dolgo je kimal z glavo, da mu je čop vihral okrog obraza. Potem se je dotaknil pečnice, zaljubljeno ogledoval plesoče nimfe in spet pokimal.

»Presneto so zapeljive, kaj?«

»So.«

»Ti pa še zmeraj slikaš samo krajine in panjske končnice!«

»Panjskih končnic nič več.«

»Kako? Ali si nisi kupil novih čebel?«

»Nisem.«

Arer je zamišljeno gledal sedečega fanta. Potem je začel brskati po žepih starega kožuha, kakor bi nekaj iskal, spoznal, da ne bo našel, in se umiril.

»Posodim ti denar, če hočeš.«

»Ni treba, mojster.«

»Da ne? Zdaj te pa ne razumem več! Ves si bil v čebelah, naenkrat pa jih nočeš več! Včasih mi je bilo žal — mislil sem, da bi se moral ukvarjati s čim drugim, da bi moral postati podobar, ti pa si mislil samo na čebele. In zdaj jih ne maraš več?«

»Ne več, mojster.«

»Tako . . .«

Arer je stakajoč prijel vrč z vinom. Poskušal je zgrabiti ročaj, a ga zaradi trdih in oteklih člankov ni mogel.

»Vidiš, taka je s Klotildo,« je rekel. »Nikoli mi ne privošči vina, sam veš, da ga ne. Zdaj postavlja poln vrč zraven mene, zdaj, ko ve, da ga ne morem prinesiti do ust! Da bi me mučila, hudičevka!«

Tonej se je pohlevno nasmehnil, vzel vrč in ga nastavil mojstru na usta. Ko je Arer odpil, je ponudil še Toneju. Fant je srknil požirek. Vino je bilo sladko in čutil je, da se mu težko useda v kri. Še enkrat je nagnil in pil. Arer ga je bistro opazoval.

»Pikolit,« je zašepetal, kakor bi govoril o nečem posvečenem. »Bolečine blaži. Na Vipavskem ga delajo. Dela-

jo, pravim, ker takega vina ne prideláš s trte. Ozdravi te. Jaz pa sem kot cunjá, niti vrča ne prinesem do ust.«

Čez hip je rekel živahno in skrivnostno, kakor bi se nenadoma nečesa domislil:

»Zdaj vem, kako je s teboj in čebelami! Morebiti jih tudi zato ne maráš več, ker bi se potem ne imel kam vračati!«

Tonej je odkimal. »Ne, mojster, še pomislil nisem nikoli na to.«

»Vem,« je rekel stari. »Pomislil nisi, storil pa! Jaz tudi nisem nikoli mislil, zakaj se pravzaprav ne vrnem v Italijo, ko bi se bil lahko! Zmeraj sem si dopovedoval, kako rad bi šel tja, a ne morem, čeprav ni bilo nič res! Ampak tako dobro mi je delo, da sem lahko sebi in drugim pravil, kakšne slike so tam doli in kako bi tudi jaz delal take, če bi bil le dovolj dolgo v Italiji — pa to ni bilo res, veš! Nikoli bi ne naredil kaj takega kot Tizian. In kadar sem zmrzoval po cerkvah, sem lahko mislil na tiste dolge ceste, ki so poleti prašne in razžarjene od sonca, in na oljkove nasade in kako sem sedel pod oljkami . . . In, no, dobro mi je delo, da sem se imel kam vračati. Ti se boš pač vračal k čebelim. Ampak takega vračanja si človek želi samo, kadar je sam nase jezen in nesrečen.«

»Veliko veste, mojster.«

»Moj bog, saj že tudi nekaj let hodim po svetu! Ko takole prenočuješ po tujih hišah, ali pa, ko te šiva po kosteh, res utegneš marsikaj razmisliti. Včasih sem premišljal o tebi. Čedalje pogosteje premišljam o tebi.«

»O meni?«

»O tebi. Ne vem, kaj bo pravzaprav s teboj. Kmet nisi. Podobar nisi postal, a to bi moral postati. Fantè nisi več . . . in tako boš postal nesrečen človek!«

Tonej se je zasmel. Bilo je dobro, da nekdo misli nanj, da misli morda globlje, kot bi mogel on sam. »Navsezadnje bom le ostal kmet. To ste nekoč že sami rekli,« je rekel.

»Sem rekel? Ah, česa vsega že nisem rekel,« je nekam potlačeno menil Arer. »Vendar mi je žal zate. Kakšno življenje je to? Skrbiš za brate, ki ti bodo malo hvaležni! Le čakaj, da odrastejo in boš videl, da ti ne bodo hvaležni! Hodiš na tlako in poleg graščinske tlake skrbiš še zoprni oskrbnikovi ženi za njen rastlinjak! Plačila od nje ne boš pričakal niti prebitega groša, pa čakaj, dokler se ti zljubi. Tako ti pravim, da se česa loti! Čopiče vzemi in platno. Na Dunaju je neka šola, saj sem ti že pravil o njej...«

»Zdaj je prepozno,« je trdo rekel Tonej.

»Ni! A če boš odlašal, bo zares prepozno.«

»Ne morem.«

Tonej je začutil, kako mu leži dom na ramenih kakor breme, ki se ga ne more otresti. Poleg tega je bilo to breme, ki se mu je davno privadil. Tako mlad je še bil, ko je umrl oče, in potem je prišlo kar samo ob sebi, da je moral skrbeti za hišo in polje. Zdaj bi ga morda zlahka pogrešali — Janez bi prevzel njegovo mesto v hiši — toda zdaj se je čutil trudnega in nobene želje ni imel, da bi odšel v svet. Tiste sanjarije o Dunaju v otroških letih, oh to ni bilo nič! Ravno toliko so veljale, da jih je lahko zaupal svojemu otroškemu skrivališču za staro lesniko. Nazadnje se je razbilo celo pričakovanje, da bo kdaj vozaril proti Trstu, čeprav v tem ni bilo nobene mladostne zanesenosti več. Leta so mimo, Cilka se je omožila, njegovih čebel ni več in zdaj je že čas, da se neha trapiti s temi rečmi. Dovolj se je namučil z njimi.

»Ne moreš,« je zamrmral Arer. »Kadar sem govoril s teboj o tem, zmeraj si rekel, da ne moreš. Kdaj boš mogel?«

»Nikoli, mojster.«

»Du, gnädiger Gott!« se je nenadoma razjezil Arer v svoji trdi nemščini, »ali sem res že tako star, da mi lahko odgovarjaš samo z ›ne morem‹ in ›nikoli‹? Tinče bi pa šel, ti pravim, čeprav nima pol tvoje nadarjenosti! In Lovrenc bo šel, samo počakaj! Jaz bi pa tudi rad še toliko počakal, da bi Lovrencu izuril roko. Samo za začetek, veš, drugo mu bodo dali drugod.«

»Delal bom, da bom lahko njima pomagal na noge,« je rekel Tonej.

»Du, gnädiger Gott, saj govoriš kot kak menih...«

Utihnila sta. V sobo se je počasi plazil mrak in predmeti so izgubljali ostrino. Na trgu je zabrněl zvon. Lagodni, slovesni glasovi so plali v sobo. Tonej je stegnil roko na malo knjižno polico ob steni in vzel z nje težko biblijo. V poltemi je otipal umetno okovje na robovih in zaponko. Spomnil se je podob v njej in zgodb, ki jih je bral pod Arerjevim vodstvom. To je bila dolgotrajna in mučna šola, toda naučil se je iz nje precej nemško. Nasmehnil se je podobi doraščajočega fanta, ki sedi sklonjen nad težko biblijo na trinožnem stolcu, medtem ko mojster za njegovim hrbtom slika in mu sproti popravlja izreko in tolmači besede. Spomnil se je, kako je Arer nekoč vzel biblijo v roke, se nasmehnil in rekel:

»To je stara protestantska biblija. Moj praded jo je imel. Mož si pač ni mislil, da bo njegov vnuk nekoč slikal po katoliških cerkvah podobe, ki so bile v njegovih očeh gnusoba in malikovanje.«

Tonej je položil biblijo nazaj na polico, Arer je rekel:

»Vidiš, brati sem te naučil iz nje. Pobec si še bil in znojne kaplje so ti izstopile na čelu od napora, ko si črkoval. Nisem se ti smejal, da bi ti ne vzel volje do učenja. Bogve da sem se namučil s teboj! Zdaj pa hočeš ostati na Breznici, in kaj ti bo vse to znanje koristilo?«

Tonej ni rekel nič. Iz mraka se je spet oglasil stari podobar:

»Pojdi že proč od tistega svojega praznega čebelnjaka, da se boš imel zares kam vračati!«

Fant je vstal. »Ali naj prižgem luč, mojster?«

»Ne,« je srdito rekel starec. »Zdi se, da si gluhi.«

»Pojdem,« je rekel Tonej. »Noč bo temna in ne bi rad taval. Do doma je še daleč. Ali naj vam dam vrč?«

»Ne!«

»Potem pa lahko noč in dobro zdravje, mojster.« Stari ni odgovoril. Fant se je obotavljal pri vratih in ponovil: »Lahko noč, mojster.«

Užaljeni starec je trdovratno molčal. Tonej se je nasmehnil predse in previdno odprl v vežo. V kuhinji je bila tema. To je pomenilo, da je gospa Klotilda nekam odšla.

Ko je stopil na trg, spremljan s pojočimi zvončki, je zaslišal skozi okno Arerjev klic:

»Klotilde! Klotilde!«

Spet se je nasmehnil, zdaj že trpko. Kliče jo, da bi mu dala pikolita; iz mojih rok ga ni maral. Tako hudo mi zameri, ker ga ne poslušam in ne grem v svet. Kaj bi dosegel, če bi šel? Ali bi kdaj znal več, kot zna on? Ali bi bil bolj srečen? Ali pa bi se potem vračal k svojemu opustošenemu čebelnjaku in k panjskim končnicam in, navsezadnje, v njegovo delavnico? Da, stari mož ne more razumeti, da ni ničesar tistega več, kar me je nekoč veselilo, in bi me prej ali pozneje le poglalo v svet!

Za trenutek je pomislil: Ali pa starec ve? Morda zato hoče, naj grem na Dunaj? Zavrgel je misel. Nič ne ve. Saj niti tega ne ve, da sem hotel kupiti voz in konja, vozariti in se oženiti s Cilko! In da so moje čebele propadle prav tisto noč, ko sem šel pod njeno okno, da sem ji povedal svojo namero! Če bi pa vedel, bi me ne razumel.

Trdo je šel pod okni. Sam sebi se je zdel prazen in suh kakor prod, s katerega je odtekla vsa voda in ga je prežgalo neusmiljeno poletno sonce. Že daleč na trgu, je še zmeraj slišal za seboj neučakani Arerjev klic:

»Klotilde! Klotilde!«

Jesen v letu tisočsedemstošestinšestdesetem je bila sončna, da ljudje že dolgo niso pomnili take, in vinotok je dozoril celo modro izabelo na latnikih, ki je sicer redko dozorela. Bil je čas, ko so se zbirale terice in so za vsemi hišami pele trlice, ponoči je rdeče žarel ogenj v sušilnih jamah in ob sobotnih večerih so prihajali godci z mehovi in zaigrali, da so se mladi zavrteli po pometenih podih. S širokih travnikov se je sukljal dim pastirskih ognjev in po cestah so kar naprej ropotali težki vozovi, naloženi z balmi čezmorskega bombaža, vrečami soli in zrnate kave, stožci zelenega sladkorja, z dišečim cimetom in drugimi zamorskimi dišavami. Ljudje so, kakor že dolga leta, govorili o nevoljniškem patentu, ki ga še zmeraj ni hotelo biti, in da je cesarica na Dunaju sklenila, naj se prešteje prebivalstvo po številu duš v vsakem okrožju, da bodo vojaške komisije, ki so nabirale novince, imele lažje delo; pravili pa so tudi, da bo poslej imel tudi kmet večjo veljavo in ne bo grajski gospod njegov edini sodnik in zapovednik, ker je cesarica dala popisati vso zemljo in je strogo ukazala ločiti graščinsko zemljo od kmečke in graščinski davek od kmečkega. Bili so vmes ljudje, kakor stari Arer v Radovljici, ki so trdili, da cesarica hoče pomagati kmetom z edinim namenom, da bi ji ti laže plačevali davke, ker je njena dvorna blagajna po nasledstvenih vojnah in sedemletni vojni prazna, toda to je bilo navsezadnje vseeno; kmetje so čutili, da laže dihajo in samo cesarskim uradnikom je rasel greben — zdaj so oni postajali vsemogočni.

— V tem letu, ki je bilo srečno za vso pokrajino, se je Tone Janša z najmlajšim bratom Lovrencem odpravljaj na Dunaj.

Proti koncu vinotoka sta bila pripravljena na pot. Popotne krošnje, ki sta jih naredila sama, so čakale v hiši na klopi. Notri je bilo novo platneno perilo, ki ga je sešila mati, modre, rdeče in bele nogavice, ki jih je spletla Neža, in brašno. V hiši pa je bilo narejeno slovesno, da bi prikri-li tiho žalost zaradi njenega odhoda. Tone Janša se je poslavljal od doma. Lovrenc se ni — to je brat dobro vedel. Fant je bil neučakan in mudilo se mu je; dan za dnem je priganjal brata, naj bi že vendar šla, da se ne bo vreme prej sprevrglo. Starejši brat se mu je prizanesljivo smeh-ljal; ko je sam imel sedemnajst let, kot jih ima zdaj Lovrenc, se mu je tudi mudilo od doma, samo da ni imel kam iti. On pa jih je spomladi dopolnil že dvaintrideset in govoril je z Lovrencem kot oče s sinom — stvar, ki je fan-tu malo ugajala. Vendar se je tudi Tonej poslavljaj druga-če, kot je nekoč mislil. Nekam suhoparno, drugače kot bi si želel.

Z bratom sta obiskala vse očetove in materine sorodni-ke in Lovrenc si je pri tem nabral nekaj srebrnikov, ki jih je spravljaj v mošnjič, obešen okrog vratu. Toneju niso da-jali srebrnikov, samo čudili so se, kako more mož v zrelih letih, gospodar, zapustiti dom in oditi v svet, da bi se pri-učil slikanju. Malo da niso zmajevali z glavo nad njego-vim početjem. Ko je odhajaj, je natanko vedel, kaj so si re-kali po njegovem odhodu: Nikoli ni bil tak, kot bi kmet moral biti! Malo mu je bilo mar dela na polju in v planini. Vse nedelje je predsedeval pri čebelnjaku in si igral na ci-tre, vse zimske in deževne dni pa se je ukvarjaj s slikanjem. Njemu je radovljiški Arer zmešaj glavo, on pa jo je zmešaj bratoma. Tinče je več pri Arerju kot doma, Lovrenca pa

bo odvedel na Dunaj, in le kaj bo iz Matijevih fantov? Popotni slikarji bodo, vseh cest prah se jim bo nabiral na čevljih! Da, da, Tonej je bil od nekdanj malo zmešane glave...

Samo slovo od Polone in Arerja je bilo prisrčno. Polono sta našla v postelji, ker je pred kratkim rodila Andreju Gregorju Kajdižu šestega otroka. Bila je živa in jedra kakor zmeraj in legla je samo zaradi spodobnosti; čez nekaj časa se je naveličala ležati in je vstala, da bi bratoma postregla za slovo, in tedaj sta videla, da se je spravila v posteljo čisto oblečena; to pa je pri vseh treh priklicalo tolikšno veselost, da se niso mogli nehati smejati in je smeh odkrnil slovesu vso bolečo ostrino. Ostala sta pri njej do večera in ko so se poslovili, je obžalovala, da ju ne sme spremiti dalj kot do praga — ni še bila namreč pri odpeleovanju in zato ni smela izpod strehe. Obljubila sta ji, da se bosta kmalu vrnila, in Lovrenc je v to trdno verjel, Tonej pa ne — ni si želel nazaj, ker mu je Breznica prizadejala dovolj gorja. Ko se je na poti obrnil, je Polona še zmeraj stala na pragu, mahala mu je v slovo in tudi on ji je odzdravil — bil je prepričan, da sestre ne bo videl nikoli več.

Arer je sam rekel, da se ne bosta nikoli več videla. Sedeli so v njegovi najboljši sobi in Toneju je bilo žal, da niso bili v delavnici, toda zdaj je bil mojster Arer res že hudo postaran, lica so se mu začela povešati in oči so mu pešale; kadar je slikal, je nosil zelen senčnik — sicer pa je zdaj čedalje manj delal. Spet je potarnal, da hči in zet nimata otrok, ker bi mu sicer lahko enega dala, da bi ne bila s Klotildo tako sama; toda o tem je govoril s spokojnostjo človeka, ki obžaluje stvar, katera že dolgo ne boli več. »Tako bo torej Arerjev rod prešel,« je rekel malone brez obžalovanja. »Samo toliko bi še rad pričakal, da bi Tinče prevzel mojo delavnico. Za vse na svetu nočem, da bi po

Klotildini smrti kupil hišo kateri teh nadutih tržanov, ki so me svoj živi dan gledali kot tujca! V grobu bi se obračal, če bi v moji delavnici kak nogavičar vlačil nit čez pletilke!«

Sicer pa se je zdelo, da niti tega ne obžaluje čisto zares. Z vsem se je sprijaznil, nič več ni bil sprt s samim seboj in Toneju se je zdelo, da se mu niti v Italijo ni treba več vračati. Rekel je, da velika, lepa baročna umetnost zdaj propada in da na Dunaju začenjajo drugače slikati, pa da se bolj in bolj uveljavlja slikanje pokrajin in da je pač tako, da se mora nekoč vsaka stvar umakniti novi. Ni mogoče reči, da je tisto novo boljše od starega, pa tudi ne, da je slabše, toda nov čas prinaša s seboj zmeraj nekaj razburljivega in tako je za starca najboljše, da se umakne.

»Velik mojster ne boš, za to si že zamudil leta,« je rekel Toneju, »tale pa nemara bo,« in je pokazal z zgrbančeno roko na Lovrenca. »Najboljši od vseh bo pa menda Tine, čeprav bi mu tega ne bil nikoli prisodil. V njem je nekaj, kar spada v novi čas — same turške boje bi slikal in Pegama in Lamberga in junake na konjih — to pa je menda tisto, kar zdaj na Dunaju posebno cenijo. Da, da, kdo bi si bil kdaj mislil . . .«

Za slovo so pili pikolit in gospa Klotilda je bila tako prijazna in ustrezljiva, da se je bilo Toneju težko posloviti od nje. Mojster Arer jima je pripovedoval o Dunaju, kakor da ga že dobro poznata, in našteval ceste in kam naj se obrneta, ko prideta gor, potem pa še, kako naj govorita, ker so ljudje na Dunaju hudo občutljivi in jim je nikoli ne smeš zarobiti po domače. V presledkih je trepljal Toneja po rami in ponavljal: »Da ne pozabita pisem, ki sem vama ju dal! Če vaju bodo sprejeli in vama bo šlo po sreči, naj gre pozneje še Tine za vama. Samo za leto ali dve, da se bo česa poštenega naučil, potem naj se vrne, da bo prevzel

mojo delavnico. Leto ali dve bom že še vzdržal, mislim . . . Potem pa se umaknem in naj Tine dela. Ne maram, da bi bil v moji delavnici kak nogavičar . . .«

Čez nekaj časa je vstal in odtapal v svojo delavnico. Vrnil se je s papirnatim zvitkom in ga nekam sramežljivo izročil Toneju.

»Tiste nimfe s peči so,« je rekel. Pri tem se je starčevsko zvijačno nasmehnil Klotildi in ji prikimal, kakor da bi jo prosil odpuščanja. »Ona jih nikoli ni marala videti! Midva o teh rečeh sodiva drugače. Znava jim dati pravo ceno. To je nekaj takega kakor pomlad v Italiji, ko zacveto oleandri . . .«

Potem je spet obilno pil in nazadnje je postal ves mlahav in žalosten. Govoril je o domotožju, ki ga je mučilo, ko je potoval po Italiji, in da ga je pozneje vse življenje mučilo domotožje po Italiji, in kako čudno je, da je v nekaterem človeku toliko nemira, ki ga z ničemer ne more potešiti. Klotilda je slonela pred ognjiščem, pomenljivo prikimavala fantoma in se prizanesljivo smehljala staremu. Potem sta se fanta odpravila. Arer in Klotilda sta ju spremila v vežo, dalj pa Arer ni mogel, ker mu je pikolit zlezal v noge. Precej hrupno ju je spodbujal, naj pokažeta svetu in posebej še nadutim Dunajčanom, kaj zmore preprosto kmečki človek, podobar, čeprav se je učil samo pri Arerju — potem pa mu je nenadoma zmanjkalo poguma, da je globoko potrto dejal:

»Srečno hodita, saj jaz vaju videl ne bom nikoli več . . .«

»Nikar tako, mojster,« je rekel Tonej, »vrneva se.«

Arer je trdovratno odkimal in se obrnil proč, da bi skril solze. Stal je sredi veže, ko sta odhajala, ves skrušen, potrto, z belo lasuljo, ki si jo je nadel nalašč za to slovesno priložnost in mu je zlezla postrani, gospa Klotilda pa ga je

držala za roko in ga tolažila kot otroka — in tak je ostal Toneju v spominu za vse življenje. Smilil se mu je. Ko sta brata stopila skoz vrata in je utihnilo za njima cingljanje zvončkov, se je Toneju bridko zganilo v srcu. Navsezadnje je bil le stari Arer, ki ga je zapuščal. Veliko je pomenil v njegovem življenju, usmeril ga je drugam. Nekoč, davno že, je zasejal s svojimi besedami in podobami nemir, ki fanta ni nikoli več zares zapustil in mu ni mogel ubežati, čeprav je poskušal. Bilo je hudo misliti, da nikoli več ne bo videl starega mojstra, da ne bo nikdar več slišal znane-ga, ljubega napeva zvončkov nad Arerjevimi vrati, ki ga je spremljal toliko let.

Slovo od doma je bilo mirnejše kot slovo od Arerja. Ne dosti drugačno kot včasih, kadar je odhajal oče tkat na Koroško. Jaka, ki je prišel iz Hraš in je med obiskom malomarno slonel na podboju vežnih vrat, kakor bi bil tujec, je rekel lagodno, skoro že zaničljivo: »Bomo videli, fanta, kako dolgo bosta vzdržala na Dunaju! Še dobro, da jih veliko iz naših krajev vozari gor, tako vama vsaj ne bo treba pozimi pešačiti proti domu.« Naglo, površno jima je stresel roko in spet odšel — temu fantu se je zmeraj kam mudilo.

Zadnje popoldne pred odhodom je Tonej z bratom Janezom obšel domače njive, travnik in drevošec. Molče sta hodila drug ob drugem, Janez malce potrta, Tonej z zaskrbljenim, gospodarnim obrazom in kakor bi bil brata povedel s seboj samo zato, da mu pokaže, kje poteka meja. Ustavljal se je na obronkih in z nogo skušal izbrskati kamniti mejnik, potem je rekel besedo ali dve in pogledal brata, ki je strmel mimo njega z zamišljenimi očmi, ki so počrnele kakor zmeraj, kadar ga je kaj mučilo. Polja je bilo malo in obhodila sta ga, še preden se je sonce nagnilo med vrhove. Iz zemlje je šel vonj po vlagi, po gnilem list-

ju, v golih drevesnih vejah je črnela žalost poznojesenskega popoldneva. Tonej je gledal za jato vran, ki so se spreletele čez polja in se izgubile nad Blati. Pomislil je, da jih najbrž nikoli več ne bo videl leteti tod čez in da je bilo celo v deževnem času, v žalosti umirajoče jeseni pred vrati same zime nekaj, kar je ljubil. Rad bi bil nekaj rekel. Ozrl se je na brata, ki je stal pod staro brezo, davno oropano listja, in videl je, kako je Janezu zatrepetal na ustnicah tisti krotki, dobri smehlaj, ki ga je tolikokrat videl na očeto-vem obrazu. Hipoma mu je bilo, kakor da stoji ob njem oče, pomlajen in zdrav, človek, ki si mu mogel zmeraj zau-pati, in potem spet, da bratu prepušča skrb, sam pa se bo umaknil. Nasmehnil se je tudi sam in stopil pred bratom po stezi. Ovenela trava se mu je oprijela čevljev in pomi-slil je, da tu ni koščka zemlje, na katerem bi ne bila ostala sled njegovih stopinj, in da je zdaj tako, kot bi ga bila že pozabila, še preden jo je zapustil. Žalosten, izgubljen ob-čutek.

Brata sta prišla v domači sadovnjak. Tonej ga je prele-tel s pogledom vzdolž in počez. Videl je mlade jabolane, ki so šele zadnja leta zares rodile, hruške, ki jih je zasajal še oče, in češnje črnice, ki jih je zasadil on sam. Tenka debel-ca so se zdela nebogljena in kakor da ne bodo mogla klju-bovati zimi.

»Ovij debela s slamo, da jih pozimi ne bodo oglodali zajci,« je rekel.

Janez se je zdramil iz nekakšnih čisto svojih misli. »Da.« Kakor bi si hotel dati duška zaradi nečesa težkega v sebi, je rekel: »Toliko je te preklete divjačine, če pa na-staviš zanko, te kar hitro kličejo v graščino! Gospoda res nikoli ne misli na kmeta — ali veš, da so na Blatih divje svinje in da so zgoškim kmetom razrile njive? Kmet pa ni-ma niti toliko pravice, da bi si smel postaviti koničast plot

okrog njive! Pravijo, da bi se gosposki lovski psi natakneli nanj! Kaj je mar kmetu gosposkih psov, ko sam ne sme imeti niti psa? Cesarica je dovolila odstrel črne divjačine, toda kdo se zmeni za to?»

Tonej je prikimal. Vse to je bilo zdaj daleč od njega. Zapuščal je dom in misli so se mu vrtele bolj okoli prihodnosti kot okoli sedanjosti. Stopil je proti čebelnjaku. Čebelnjak je bil nov, velik, narejen kot čebelnjak, kakršnega je imel komendski župnik Peter Pavel Glavar. Tonej ga je preteklo leto obiskal in Glavar mu je razkazal svoje čebele ter mu napel o njih toliko hvale, da je Toneju postalo žal, ker je zadnja leta tako malo mislil nanje. Nasmehnil se je, ko se je spomnil, da jim je Glavar pravil bučelice, in pristavil, da imajo ime od tega, ker bučijo. Bilo je lepo nedeljsko popoldne, ko sta sedela pri čebelnjaku, in Peter Pavel Glavar je bil kaj malo podoben komendskemu župniku; prej bi ga imel za trdnega svobodnega kmeta ali za oskrbnika kakega gosposkega posestva. Pobliskaval je s svojimi živimi črnimi očmi po poslušalcu in se jezil nad kmeti, ki se nočejo oprijeti čebelarstva. Res je, da so čebelni panji dragi, je rekel Glavar, toda — ali mar on ni ponudil kmetom, da jim jih da na upanje, plačali pa bi jih šele ob prvem izkupičku za strd in vosek? Toda kmetje nikomur več ne zaupajo, niti svojemu fajmoštru ne! Zato čebelarijo še zmeraj v koših, in kdor si omisli panje, jeseni pomori ves zarod, da bi dobil nekaj več medu! Rekel je, da bi za to morala skrbeti tudi cesarska oblast — zdaj ko graščine nimajo več prave veljave, bi morali na Dunaju kaj storiti, da bi kmetom pomagali. Morebiti bo še kdaj o tem napisal spomenico. — Potem sta se pogovarjala o boleznih, ki včasih razsajajo med čebelami, in Peter Pavel Glavar je povedal Janši recept, po katerem je zdravil grižo: maseljč tekoče strdi, za četrto maseljca vode, dvajset nagelj-

novih klinčkov, cimetovo skorjo, limonove lupine, muškato cvet in muškato orešek pa še ingver, mnogo ingverja. Janša se mu je smejal; svoje bolne čebele je zdravil drugače: mrličje je izvlekel iz panja, nato pa je preselil čebele drugam in jim tri dni ni dal hrane, potem pa jih je krepil z briško črnino. Glavar se je razburil zaradi brike in ali mar mladi kmet misli, da lahko njega uči, ki se je leta in leta ukvarjal s čebelami in natanko premislil, kaj jim lahko koristi? Ali se griža pri ljudeh in živini zdravi s stradežem in z vinom? Mladi kmet bi moral nekoliko poznati medicino, potem bi verjel njemu, izkušenemu možu! — Janša se je malone bal, da se bo Glavar zares razjezil in ga odslovil, zato mu je krotko pritrnil: gospod imajo morebiti prav, on pa je doslej zdravil svoje čebele po svoje in se bo tega držal tudi poslej. O medicini pa ne razume nič, in tega naj mu gospod nikar ne zamerijo! Glavar se je na to glasno zasmejal in odvedel Toneja v čebelnjak, kjer mu je ponudil doma pridelane medice in povedal svoj recept za kisanje medice. Potem sta se pogovarjala o živalih, ki škodijo čebelam, in Glavar jih je naštel: na prvo mesto je postavil lastovke, nato miši, potem večče, sinice in sršene. Tudi o tem bo pisal v spomenici, je rekel, posebno pa o lastovkah: cesarska oblast bi morala pripraviti ljudi do tega, da bi jih pobijali! Če bi plačevali za vsako lastovičjo glavo krajcar, bi se ta nadloga kmalu iztrebila. On sam je začel to: paglavcem, ki so mu prinašali lastovičje repe, je plačeval po krajcar, potem pa je spoznal, da so ga goljufali: lastovkam so izpulili samo po nekaj peres iz repa in jih spet izpustili. Treba je bilo zahtevati glave! — Janša se je spet nasmehnil; spomnil se je zgodnjih pomladnih dni, ko so se lastovke vračale v staro gnezdo nad vežnimi vrati in kakšna radost ga je obšla, kadar je videl, kako so škarjasta krila prerezala zrak v zakajeni veži in je lastovka sedla na

rob gnezda; spomnil se je, kako je kot otrok zaverovano opazoval lastovke, ki so znašale bilke in drobir, in kolikokrat so odletele in se spet vrnile, preden so v kljunčkih nosile toliko drobirja, da je bilo gnezdo pripravljeno za nov zarod. Oče mu je nekoč pravil, da hiša, v kateri gnezdi lastovke, nikoli ne pogori, in da sploh prinašajo srečo v hišo, povedal pa mu je tudi neko legendo, zakaj imajo lastovke tako tenke in šibke nožice, da skoraj nikoli ne hodijo — legendo je bil davno pozabil, v to, da lastovke prinašajo srečo, pa je še zmeraj verjel. Vendar tega Glavarju ni povedal, ker ga ni maral razjeziti, rekel pa je, da on pozna še enega sovražnika čebel, ki jim prizadeva več škode kot lastovke, in da je to metulj smrtoglavec. Peter Pavel Glavar je rekel, da ima mladi kmet očitno odprte oči in je tudi odprte glave in da si to o smrtoglavcu velja zapomniti. Nato se je Janša poslovil in se vrnil domov po dan hoda dolgi poti, doma pa si je po Glavarjevem zgledu postavil nov čebelnjak. Njegov je bil morda še trdnejši in lepši kot Glavarjev, kajti delal ga je iz hrastovine, ki ji lesni črv ne pride zlepa do živega in ne postane mešičasta, Glavarjev pa je bil iz mehkega lesa. Tudi mere svojih panjev ni spremenil na Glavarjevo mero. Njegovi panji so bili ožji in daljši kot oni komendskega župnika, zato pa so bili lažji in zdelo se je, da čebele laže gradijo satje v nizkih in ozkih panjih kot v visokih in širokih. Bil pa je tudi ponosen na to, da so njegovi panji lepo poslikani — Glavarjevi se niso mogli meriti z njimi.

Gledal je čebelnjak in pri tem je pomislil, da bo to morda kraj, ki ga bo najbolj pogrešal. Kolikokrat je ponoči spal v njem — ne, zdaj ni čas, da bi mislil na to! Spomin na čebele bo odnesel s seboj, da se bo imel kam vračati, kakor je rekel mojster Arer.

»Ko pritisne prvi mraz, moraš čebele pokriti. In glej, da boš spodredil toliko novih rojev, kolikor ti bo mogoče,« je rekel.

Janez je prikimal. Natanko je vedel, da ni vredno reči, da jih bo spodredil Tonej sam, ko se vrne. Bil je prepričan, da brata ne bo več na Breznico, če bo pa prišel, bo prišel kot gosposki slikar pogledat nekdanjo domačijo.

Od čebelnjaka sta stopila v hlev. Zdaj je bil Janez tisti, ki se je spominjal, kolikokrat je starejši brat v coklah ropotal po preddverju in da ga je poznal po težkem, nekoliko drsajočem koraku, ki se je zmeraj obotavljal pred vrati, kakor bi se Toneju ne ljubilo v hišo. Tonej je čohljal voliča med rogmi in menil proti bratu:

»Goden je za prodajo. Na Lucijin semenj ga ženi v Radovljico. Mešetarjem pa nikar ne prodajaj in Hrvatom tudi ne. Niti v besedo se ne spuščaj z njimi. Kakor hitro jim pokažeš prst, te zgrabijo za celo roko.«

Od voliča je šel k drugim jaslim, kjer je zraven edine krave mlečnice stal junček. Pogladi je temnodlako žival po beli lisi na čelu. Vzdihtil je: »Prihodnje leto boste težko delali. Za težko vožnjo in za v goro še ne bo. Sicer je pa lep. Kakor Jupitrov bikec, nekega grškega boga. Arer mi je pravil o njem, ampak teh reči ne poznam dobro.«

Janez se je nenadoma zasmel. »Na, zdaj je to junček grškega boga! Česa ne poveš! Pa ti je Arer res čisto zmešal glavo! Vidim, da nisi za drugam kot za na Dunaj!«

Za njim se je zasmel še Tonej. Bilo je, kakor da jima je smeh pomagal prek bridkosti slovesa. Položila sta drug drugemu roko na ramo in tako odšla iz hleva. Zunaj se je že nagnil večer, moker in puščoben, kakor bi bil ves svet prazen. Iz teme so črnela debela češenj črnic, ki bodo zacvetele spomladi. Tedaj bosta Tonej in Lovrenc že davno na Dunaju. Fanta sta objeta stopila čez nizki prag v hišo,

kjer je mati iz jemarja točila sladki mošt v bokal, da bi pili za slovo.

Naslednje jutro sta Tonej in Lovrenc zapustila domačijo na prijaznem gričku. Vreme se je ujasnilo in čez noč je pomrznilo. Svet, pokrit s slano, se je zdel trden, čisto nepremakljiv in presunljivo jasen. Koraki so trdo odmevali na skrepeneli zemlji.

Fanta sta hodila molče. Tudi Janez, ki ju je spremljal, je šel tiho zraven njiju. Spodaj na poti, od koder se je še videla domačija, sta se skoraj hkrati ozrla. V jasni dnevni svetlobi sta razločila mater, ki je stala na pragu in si pritiskala ruto na oči. Za njenim hrbtom je bila Neža — njen obraz je bil gotovo tak, kot bi se ji bila pravkar zgodila krivica, katere ni mogla odvrniti — to sta vedela, čeprav ni sta razločila potez na obrazih. Zamahnila sta v pozdrav. Mati je dvignila ruto in si jo takoj spet pritisnila na oči. Potem so se vrata domače hiše skrila med drevjem ob poti.

Tonej je pomislil, kako prazna je postala hiša, v kateri je bilo nekdanj toliko življenja. In da jo zapušča on, ki bi moral biti gospodar, da v svojem dvaintridesetem letu odhaja v svet, da bi se česa naučil. Obšlo ga je čustvo nečesa zamujenega, za vse čase nepopravljivega. Kakor da se je pregrešil nad domačijo, ki bi ji moral poskrbeti za naslednike. Kakor da se je pregrešil celo nad življenjem samim.

Janez ob njem je nekaj rekel. Tonej ga je prebujeno pogledal. Nič ni. Janez bo storil, kar bi moral on. Gospodaril bo in tkal, oženil se bo in imel otroke. Na domačiji bo živel Kuharjev rod.

Vas je ostala za njimi. Tonej se je poslednjič ozrl po vaških hišah, po bahatih gruntarskih domačijah in po bajtah, prislonjenih ob reber. Ne za dolgo. Čvrsto je stopil na zamrzlo pot, bridko, do golega kamenja razorano od koles.

Ko sta se Tonej in Lovrenc bližala Dunajskemu Nove-mu mestu, ju je zajela snežna vihra. Od severa je potegnili oster veter in začel zasipati pot z drobnimi, zbadajočimi snežinkami. Ravnina z gozdovi, travniki in rjavimi razorinjiv je izgubila svojo prvotno podobo, preden je pretekla dobra ura, in se spremenila v planjavo, podobno beli platneni rjuhi, razpostrti za beljenje. Cesarska cesta se je zožila in prav počasi se je začel spuščati mrak. Hodila sta in hodila, pa nikjer ni bilo nobene vasi, navsezadnje pa niti ne klanca ali ovinka, da ju je prevzemal občutek, kot da sta obsojena do konca svojih dni tavati skozi sever in suhi sneg. Sneg je sproti zasipal njune stopinje.

Tonej je čutil, da je izmučen. Zdaj sta bila tretji teden na poti. V spominu so se mu kopičile podobe vasi in mest, ki jih je videl spotoma — najprej vasi s hišami, ki so bile domače, alpske, nato hiše s širokimi strehami in gotskimi okni, šilastimi kakor v cerkvi, in nazadnje sta hodila skozi ravninske vasi, kjer so bili domovi razsežni, a čudno tuji. Noša in govorica ljudi sta se spreminjali in mimo njega so romali obrazi, ki jih je videl spotoma, tisoči obrazov, ki so bili kakor en sam, rahlo začuden, malce nadut in brez srca, in nekaj takih, ki jih ne bo pozabil. Bili so obrazi kmetov, ki so posedali po krčmah, kjer sta se ustavljala na noč, in obrazi krčmarjev in krčmaric, ki so hlinili začudenje, ko jim je povedal, da sta doma na Kranjskem in potujeta na Dunaj, za njihovimi narejeno začudenimi obrvmi pa se je skrivala skrb, ali bosta plačala nočnino in skromne obroke jedi, ki sta jo zahtevala. To nezaupanje je bolelo in Tonej se je navadil, da je položil novce na mizo, preden je naročil toplo hrano in pogreto pivo.

Potem so bili obrazi klatežev, ki so ju hoteli imeti za sebi enaka, in obrazi beračev in odsluženih vojakov z lesenimi štrclji namesto nog, ki so se ustavljali na vogalih

mestnih ulic, vrteli lajne in prosjačili. Včasih sta prisledla na voz in se potegnila kos poti, toda vozniki so neradi sprejemali tujce in pri prvem postajališču so se ju spet otresli. Potem je bila na poti pesem popotnega godca, propadlega študenta, ki je brenkal v zakajeni krčmi in so mu pijani možje metali novce v gosli — take pesmi so bile tri ali štiri. Včasih sta prenočevala skupaj s potepuhi in Tonej je občutil ponoči skriven strah, da bi ju utegnili oropati, zato je stiskal mošnjic tesno k sebi in je spal z oprtnikom pod glavo. V oprtniku je hranil svoje podobe in Arerjevo pismo za Akademijo — za te stvari se je bal malone bolj kot za denar. Toda potepuhi so menda vedeli, da imata bore malo in so ju puščali v miru — sicer pa so se bali tudi biričev, ki sta jih srečevala toliko več, kolikor bolj sta se bližala prestolnici.

Svet, ki je bil nekdam uklenjen med Karavanke, Julijce in griče na spodnjem koncu doline, se je neznansko razširil. Toneju je bilo, kakor da nikoli poprej ni niti slutil vse njegove razsežnosti. Nikoli bi tudi ne bil verjel, da tava po tem svetu toliko ljudi, ki niso nikjer doma, ali pa so pozabili na dom. Vsega je bilo preveč: dni, ko je bila pokrajina kakor zavita v sivo ponjavo in je iz nizkega neba, ki bi ga dosegel z roko, neprenehoma padal dež, noči, ki jih je prebil na tujih skednjih, ko dolgo ni mogel zaspati, ter se navsezadnje pogreznil v smrti podoben spanec, in juter, ko je vstajal izmučen, kakor ni bil doma nikoli, čeprav je ves dan vlačil tovore sena; bilo je preveč bogastva, kakršnega prej ni slutil, in preveč revščine. Nekajkrat je ponoči sedel na podu zraven mirno spečega Lovrenca in premišljal, kako nespametno je ukrenil, ker se je odpravil zdoma. Breznica ga je klicala v takih nočeh; videl je planinske pašnike, pastirske kočice, slišal je ropot težkih voz po cesti in pokanje bičev, planšarice so šle navkreber po kozjih stezah s

pisanimi jerbasi na glavah. Janez je sedel doma za mizo in igral na njegove, Tonejeve citre, čebele so šumele in matica je tenko, zveneče pela, kakor bi se panj pripravljaj na roj. Vstal bi, si vrgel oprtnik na rame in bi šel, z bosimi nogami bi šel po zmrzli cesarski cesti nazaj na Breznico! Toda Lovrenc zraven njega je spal trdno, dihal je tako tiho, da se je včasih sklonil nadenj in prisluhnil njegovemu dihu, kot je nekdanj videl prisluškovati mater najmlajšim, v čudnem in nedoumljivem strahu, da se fant ne bo več prebudil. Lovrenc je bil tako brezskrben; potoval je z veseljem zelo mladega človeka, skoraj še dečka, in se čudil vsemu, kar je videval spotoma — vse novo je zbuvalo v njem globoko radost. In tako zelo je zaupal starejšemu bratu, da je bilo malone, kot da potuje sin z očetom in se čuti v dobrem varstvu. Zaradi njega je moral vztrajati! — Neke noči, ko je dečku svetila mesečina ravno v obraz in je Tonej dolgo, zamišljeno opazoval njegovo lice, ki je bilo v spanju skoraj še otroško, čisto okroglo in svetlo, njegove lešnikove rjave lase, bežno senco obrvi nad zlato rjavimi očmi in krhke, napol odprte ustnice, si je mislil, da mora pripeljati tega fanta na Dunaj in ostati pri njem, čeprav bi ga bilo konec od domotožja. Razločno je slutil, da se sam ne bo nikoli privadil življenju v tujem mestu in da bo zmeraj hrepenel nazaj na Breznico, Lovrenc pa je bil drugačne čudi in dojemljiv za vse novo. Ni ga smel pustiti samega v tujini. Medlo mu je preblisnilo skozi misli spoznanje, da bi mu tujina fanta ubila ali pohabila. Ni natanko vedel, kako, toda predstava tega je bila povezana s podobo umazanih krčem in zanikrnih oštirskih deklin, ki so se malomarno pozibavale z vrči vina v rokah in se je zdelo, da ne prodajajo vina, temveč svoje telo. Lovrenc je moral postati slikar, ne vaški podobar, Tonej mu je bil to dolžan. Vase — kakor da ni imel nobenega zaupanja več. Zdaj je šlo sa-

mo za brata in zaradi njega je hotel vzdržati. — Ko se je potem prespal in je zjutraj nekam potoglav nadaljeval pot, ki je bila zmeraj drugačna in zmeraj enaka, si je prizadeval, da bi bratu ne pokazal, kako ga skrbi življenje v tujem mestu, kjer nista poznala žive duše.

To je minilo in zdaj sta se skozi naletavajoči sneg bližala Dunajskemu Novemu mestu. Pred večerom bi morala priti tja — tako vsaj so jima rekli v krčmi, kjer sta se nazadnje ustavila. Zdaj pa je snežilo in morda se bosta morala ustaviti v najbližji vasi in prositi za prenočišče. Pot, kakor je bila dolga in huda, se je bližala koncu. Med Dunajskim Novim mestom in Dunajem so neprenehoma drdrali vozovi in ni bilo težko najti prijaznega voznika, ki je vzel tujca na voz za polič vina ali tudi za božji lon. To jima je povedala prijazna krčmarica, ki je v isti sapi tožila, da prihaja v mesto zdaj kar preveč tujcev, da je vmes več potepuhov kot poštenjakov in da je dandanašnji hudo za krčmarje, ker jih toliko pije in tako malo plača, potem naj se pa ženska ubada z njimi in jim izpuli iz malhe denar, ki ga tako in tako nimajo! Kljub tarnanju pa je bila prijazna z njima in jima je dala skledo cmokov, polnjenih s prekajeno slanino — dobra in tečna jed, ki je fanta spominjala na domače krape. Tonej je mislil, da bo tudi te poti konec, skoraj hkrati pa se je prebudila v njem druga skrb: kaj če ju na Akademiji ne bodo sprejeli? Spotoma je spoznal, kako malo znata z Lovrencem, kljub Arerjevi hvali. V Gradcu sta si ogledala podobe po cerkvenih stenah. Lovrenc jim je kljuboval — stal je pred njimi z dvignjeno glavo in jih gledal drzno, uporno, izzivalno. Tonej pa je klonil pod težo barvne harmonije, mišičastih teles in kompozicije. Vedel je, da o vsem tem ve zelo malo ali nič. Bilo je, kakor da se pretika iz ene skrbi v drugo — če ju na Akademiji ne bodo sprejeli, se bosta morala vrniti. Nič ni hujšega, kot

vrniti se v vas, ki si jo kljubovalno zapustil! Bilo mu je, kakor da si je sam iztrgal srce in ga razkosal, Lovrenc za njim pa je bil tako brezskrben, kot bi si ne mogel misliti nič drugega, kot da ju bodo sprejeli in bosta postala slavna slikarja. Ne, fantu res ni mogel s svojimi pomisleki kahliti veselja!

Pod noč sta postala tako utrujena, da sta se komaj še premikala. Tone je pomislil, da bi najlaže sedel na kamen odrivač ob cesti, toda tega ni smel, že zaradi Lovrenca ne. Fant je bil upehan — slišal ga je, kako predeva svoj oprtnik na rami, toda potožil ni. Hodil je molče in vztrajno, in tako vztrajno je hodil morda samo zato, ker je bil Tonej pred njim in je čutil, da ne more biti nič zares hudega, dokler stopa pred njim starejši brat. Če bi ne bilo njega, bi deček sedel na prvi obcestni kamen in jokal. Starejši brat je mislil, da bi moral mlajšega opogumiti, in je rekel:

»Naš oče je šel pozimi čez Korensko sedlo — toliko snega je nasulo, da ga je bredel do pasu.«

»Mhm,« je zasoplo pritrdil Lovrenc. Samo po tem je Tone lahko spoznal, da je hudo utrujen.

»Ti si pa izmučen, ne?«

»Dokler boš ti vzdržal, bom tudi jaz.«

»Nekje bi morala biti kakšna vas in krčma.«

»Da, nekje bi morala biti kaka prekleta krčma.«

Spet sta gazila sneg. Zasipal ju je čez gležnje in čisto se je znočilo.

»Ti!« je poklical Lovrenc.

»Kaj?«

»Da bi ne zgrešila ceste. Zdi se mi, da je ne čutim pod nogami.«

»Ne, kaj pa misliš.«

Potem pa je zrastle sredi ceste pred njima drevo. Obupano sta se ustavila.

»Pa sva jo le zgrešila,« je rekel Lovrenc.

»Kdo bi si mislil . . .«

Za trenutek sta obstala tesno drug ob drugem: dve črni izgubljeni senci sredi vrtinca naletavajočega snega. V bližini se je črnil gozd. Oba hkrati sta pomislila na volkove in Lovrenc je počasi rekel:

»To je, kakor bi šel ponoči s planine skozi celec. Samo da tam vsaj veš, kam ti je iti.«

»V božjem imenu, pojdiva naprej.«

Spet sta hodila. Bila je strašna noč, kot bi ju vodile večje. Hodila sta ob robu gozda in Tone je obupan mislil, da v takem vremenu niti volkovi ne stikajo za plenom. Svet se je pogreznil v brezdanjo tišino, v črno in belo tišino, ki je vsrkavala glasove redkih besedi, ki sta jih spregovorila. Od napora sta se znojila. Lovrenc je prvi slekel kožuh.

»Laže ga nesem v rokah kot na sebi.«

»Nikar! Prehladil se boš. Še zbolí mi na poti!«

Brat ni odgovoril. Tone je bredel dalje skozi črno in belo tišino, ki se je zgoščala. Potem pa je kakor odrešitev zarezalo vanjo oddaljeno škripanje voz. Prisluhnila sta. V temi sta bila njuna obraza tesno drug ob drugem. Čutila sta, kakor da izdihavata strah, ki sta ga dolgo zapirala vase. Nato sta se molče obrnila v smer, kjer je ropotal voz.

Našla sta nazaj na cesto in šla po sledu, ki ga je napravila vprega. Biti je moralo več voz, in čeprav je sneg sproti zasipal gaz, se le nista mogla izgubiti. Vozovi niso bili daleč spredaj, toda v temi jih nista videla in nista se jim mogla približati. Razdalja med njimi se je polagoma celo večala. Kljub temu sta se čez dobro uro oddahnila. Čisto bližu je bila neka vas.

V krčmi na dvorišču so izpregali konje. Vozovi so bili štirje in v vsakega je bil vprežen par težkih pincgavcev.

Luči so nemirno migotale med črnimi moškimi postavami in vrtincem suhih snežink. Nekdo se je sklonil pod voz in zarobantil:

»Hudič, pa še zavora je šla!«

Tone Janša se je nenadoma olajšano zasmel in razposajeno sunil Lovrenca v bok.

»Naši! Po blejsko zavijajo!«

Med vozovi je stal tršat možak in vpil nad hlapci, ki so spravljali konje v hlev. Potem spet nad drugimi, ki so s ponjavami pokrivali tovor na vozovih. Tonej ga ni videl v obraz, tudi potem ne, ko ga je že nagovoril in prosil, da bi se smela z bratom pridružiti, če gospodar vozi na Dunaj. Tudi onadva sta namenjena na Dunaj . . .

Možak je malomarno pokimal, se spet obrnil in zavpil, naj hlapci zdragnejo konje s slamo, ker so čisto prepoteni. Nato se je napol obrnil k Toneju in menil:

»Prekleta pot! Zadnja pred zimo, pa nas je ujelo. Mislil sem, da bom nocoj privozil do Dunajskega Novega mesta. Za dve uri vožnje ni več, mrhe konjske so bile pa tako spehane, da nisem mogel naprej. Naj zdaj nasuje snega, pa bomo za teden dni obtičali v tej prekleti krčmi!«

Nato je odšel v hlev, da bi sam pogledal, kako je s konji, Tonej in Lovrenc pa sta stopila v krčmo. Bila je dobra krčma in navadno se nista ustavljala v takih, ker sta morala skopariti. Sedla sta za mizo, odvezala popotnjo in počasi grudila zadnji hlebček kozjega sira, ki sta ga prinesla še z Breznice, in krajec črnega kruha, ki sta ga kupila spotoma. Potem sta naročila toplega piva.

Ko je pivo že stalo na mizi, je prišel gospodar s svojimi voznškimi hlapci. Tonej ga je prepoznal — bil je blejski Gorjan, tisti, ki sta ga nekoč srečala z materjo. Od takrat se ni spremenil, samo brki so mu posiveli in vetrovi so mu ožgali lica. Medtem ko so hlapci posedli k dolgi mi-

zi, je stopil k njima in prisedel. Pogledal je pivo v vrčkah in se namuznil.

»Vina, fanta, vina,« je rekel. »Jaz vabim in plačam.«

»Sama lahko plačava,« je s suhim grlom odvrnil Tonej.

»Jaz vabim in plačam!« je trdovratno ponovil Gorjan.

V krčmi je vse oživel. Gorjan je sedel na klopi pri peči zraven Toneja in metal krčmarju in dvema dekletoma rezke, ukazajoče besede. Štirje vozniški hlapci so govorili drug čez drugega. Pes, ki je prišel z njimi, se je zleknil pod mizo in od utrujenosti pomolil jezik iz gobca. Domači kmetje, ki so sedeli pri drugi mizi, so utihnili in z mešanico zavisti in občudovanja gledali može v kratkih kožuhih in škornjih in njihovega oblastnega gospodarja.

Gorjan je fantoma nalil vina in pila sta. Potem je vprašal, od kod sta. Tonej je povedal, da sta Kuharjeva z Breznice. Mož je nagubal čelo in pogledal Toneja, za njim pa Lovrenca. Bilo je, kakor da se prebuja v njem daven spomin.

»Kuharjeva,« je rekel. »Ali Debelakove Lucije iz Dvorske vasi, tiste, ki je vzela Kuharjevega Matijo iz Hraš?«

»Tista,« je za oba odgovoril Lovrenc.

Gorjan je spet gledal dečka in potem je rekel:

»Ti si ji podoben.« Obrnil se je k Toneju: »Ti pa ne.« To je rekel, kakor bi Toneja nečesa obtoževal.

Čez čas, ko mu je stopilo vino v glavo, ju je začel spraševati, po kaj gresta na Dunaj. Rekla sta, da na Akademijo. Zmajal je z glavo. Povedala sta mu, da bi se rada naučila slikati. Potem se je zasmel.

»To ni nič za vaju,« je rekel. »Slikar, malar, a? Da bi znamenja malal? Pri tem ni kruha. Mar bi se bila lotila česa pametnejšega. Ti,« je rekel Lovrencu, »k meni pridi za

hlapca, vzamem te. Vozaril boš z menoj. Na prvi poti boš podkladal vozovom počivalnik, pozneje, ko se privadiš konj, boš vozaril. Udari v roko!« Gorjan je iztegnil roko in nastavil dlan.

Deček se je zveneče zasmel. »Jaz ne! Mojega brata bi vprašali, Toneja! Ta je nekoč že nameraval vozariti.«

»Ne,« je trmasto rekel Gorjan, »njega ne vzamem. Tebe pa. Prekleta si ji podoben, Luciji.«

Fanta nista odgovorila. Gorjan ju je silil, naj pijeta. Potem je vrgel na mizo mošnjo in zavpil nad krčmarjem, naj prinese še vina. Njemu, fantoma in hlapcem. Kdor se z njim muči po cestah, ne sme biti lačen ne žejen. — Pre-metaval je mošnjo sem in tja in jo spet vtaknil za pas. Pogledal je Toneja in rekel:

»Zakaj bi jim ne privoščil? Saj nimam nikogar, da bi mu zapustil!«

Tonej se je spomnil, kaj je nekoč rekla mati, ko sta ga srečala, in skoro isti trenutek je rekel Gorjan:

»Enega samega sina sem imel. Pobrale so ga črne koze. Ko je umrl, sem rekel: Bolje je tako.« Nagnil je vrč in dolgo pil. Potem je s kalnimi očmi pogledal svoja gosta in začel kimati na levo in desno. »Da, da, kaj vidva vesta, kako je človeku. Še za svojega bi te vzel. Tako je, ko človek nima otrok svoje krvi. Res, kar vzel bi te . . .«

»Saj bi ga mati ne dala.«

Gorjan ga je pogledal s težkimi sivimi očmi, kakor bi se za trenutek streznil. Potem je prebujeno prikimal, rekel: »Prav imaš, Lucija bi ga meni nikoli ne dala,« in sedel k veliki mizi, kjer so sedeli hlapci. Ves večer se ni več zmenil za popotna Brezničana.

Zjutraj je še zmeraj snežilo in snega je bilo čez koleno, a Gorjan je ukazal zapreči. Vsaj do Dunajskega Novega

mesta mora priti, je rekel. Fanta sta šla z njim. Pot je bila tako težavna, da nista mogla potovati sama.

Od Dunajskega Novega mesta so uspešno potovali proti Dunaju. Tu so se kljub snegu neprenehoma pomikale po cesti vprege, tovorni vozovi, vojaški vozovi, obloženi s pratežem, in vmes kakšne gosposke sani. Vozov in sani je bilo preveč, da bi jim bil mogel sneg sproti zasuti cesto.

Zadnji del poti sta prehodila peš za Gorjanovimi vozovi. Ko so privozili v bližino mesta, so gospodar in hlapci sedli na vozove in začeli bahato pokati z biči. Tudi Tonej in Lovrenc sta smela na voz. Potem so se vozili med hišami, ki so postajale vse večje in lepše, in nazadnje že med palačami. Tonej je gledal visoke palače skozi naletavajoči sneg — takih doslej še ni videl drugje, kot na slikah. Mislil je, kako čisto drugače si je predstavljal svoj prihod na Dunaj. Nikoli bi ne bil verjel, da se bo pripeljal na vozu moža, ki ga je njegova mati tako zelo sovražila! Toda zdaj morda ni več treba misliti na to.

Težki vozovi so si počasi utirali pot po dunajskih cestah. Sneg se je nabiral na ceste in platišča. Konji so bili vsi premočeni od napora, Gorjanovi hlapci pa so še kar naprej podjetno pokali z biči. Lahke sani, ki so tako neslišno drsele po cestah in so bili vanje vpreženi lepi, urni konji s kraguljčki za vratom, so se morale umikati pred težko vozarsko vprego. Navsezadnje je bilo v vozarjenju le nekaj ponosnega. Tonej je domotožno pomislil na čas, ko je sam hotel postati vozar.

Vozovi so se ustavili na dvorišču velikega trgovskega skladišča. Tu sta se Brezničana poslovila od Blejcev. Gorjan jima je rekel za slovo:

»To bo hudičeva, v snegu voziti domov, in še s praznimi vozovi! Zaslužek bo šel po vodi. E, kaj! Bo pa drugič

boljše. Vama pa Bog daj srečo, fanta! Če bi se vama pa kmalu stožilo po domu — za spomladanske kvatre bom spet tu!»

Odšel je v trgovsko pisarno, Tonej in Lovrenc pa sta pobrala vsak svojo krošnjo in odšla z dvorišča. Nenadoma sta kmečko okorno in zgubljeno stala sredi živahne ceste, ljudje pa so se zadevali obnju in jima klicali neprijazne besede. Bila sta čisto sama sredi tujega mesta, sredi sveta, ki je bil bolj neznanski, kot sta si prej mogla predstavljati. Nista prav vedela, kam bi se obrnila, sneg pa je naletaval in naletaval . . .

Učilnica dunajske bakrorezne risarske šole, ki so jo poleti tisoč sedemsto šestinšestdesetega leta ustanovili na posebni ukaz cesarice Marije Terezije in jo pridružili Akademiji za likovno umetnost, je bila prostor brez tradicije. Poprej je bila v njej ena od pisarn državnega gradbenega urada, potem pa so stene brezmadežno pobelili in obnovili štukaturo na visokem stropu, da je bil dolgi, ozki prostor še najbolj podoben pustemu samostanskemu refektoriju; na okna so obesili zelene zavese (ker je bilo to bojda dobro za oči) in nato so za prvih šestnajst štipendistov, ki so se zbrali iz raznih cesarskih dežel, nanosili v učilnico klopi iz neke opuščene šole in starinske visoke pulte, ki jih gradbeni urad ni mogel več uporabljati in jih je prepustil novi šoli. V učilnici je vonjalo po beležu in barvah, po jedkih lužnatih črnilih in svincu. Na stenah so se prav počasi začele nabirati črnilne packe in risbe začetnikov. Ozračje je bilo zadržano, prepojeno s plahostjo, negotovostjo in pričakovanji.

Od sedmih zjutraj do opoldne, ko so zazvonili zvonovi dunajskih cerkva, in po kratki uri počitka spet do večera so štipendisti posedali na starinskih klopeh, polnih sledov

razposajenih študentov, ali so stali zraven pultov in risali. Prvi učitelj te šole, Franz Weirötter, je bil malone ves dan med njimi; hodil je po sobi s kratkimi, naglimi koraki, kakor bi bil zmeraj razburjen, z rokami na hrbtu svoje obledele zelene suknje, stisnjene v pasu in zvončasto razširjene spodaj, in govoril z glasom, o katerem nisi mogel vedeti, ali je prijazen ali strog, ker se je neprenehoma menjaval: iz šepetanja je prehajal v vranje rezko kričanje in se spet izgubljal v komaj slišni šepet. Njegov glas in obraz sta si bila podobna — tudi obraz je bil izmenoma okrogel in žareč od nedopovedljivega veselja in je postopoma prehajal v mrko spako ter se takoj nato spet razvedril. Šestnajst glav se je neprenehoma premikalo v ritmu, ki ga je določal učitelj, in šestnajst parov oči je strmelo izmenoma v njegov lahko upognjeni hrbet in obraz, nad katerim je trdno sedela že ostarela, staromodna in debelo napudrana lasulja. Dopoldne, ko je bilo v učilnici temačno, je učitelj razlagal učencem umetnost bakroreznega risanja, popoldne, ko je posijalo skozi dve visoki okni sonce, so risali.

Zunaj je bilo mrzlo in iskreče se januarsko dopoldne.

Anton Janša se je zagledal skozi visoko okno. Pod oknom je prezebala platana, mlada in nebogljena, da se mu je malone zasmilila.

Kumerdej, znanec, domačin z Bleda, ki ga je našel na Dunaju in sta bila zadnje čase veliko skupaj, bi se temu smejal: kako naj se človeku smili drevo? Anton Janša pa ni imel Blaževega mirnega, malone togega in odločnega značaja, in vse stvari je gledal nekoliko po svoje. Nič zato . . . Blaž Kumerdej bi mu v zameno povedal vse, kar ve o platanah, ki so jih zadnje čase začeli voziti z juga in jih saditi po Dunaju, in morebiti bi pristavil, da so platane nepotrebno razkošje muhastih gosposkih ljudi, ki si vsak dan preganjajo dolgčas, in da kmečki človek od platan ni

in ne bo imel koristi. — Ampak to je pač Blaž Kumerdej in njemu ne more ničesar zameriti!

Od platane so mu misli zdrsnile domov, na Breznico. Na pol je priprl oči in že je videl gozdove, ki so prekrili gorska pobočja. Kakor zeleni pasovi so opasali gore in šele sredi gore se je nizko, od vetrov skrivenčeno borovje umaknilo pašnikom. Kako so zdaj beli in spodaj zeleni, prekriti s srebrom ivja, vsi ti gorski vrhovi! Jelovica, Stol, Zelenica, Košuta, Kriška gora, Storžič, visoki vrhovi Kamniških planin! Kadar zahaja sonce, Triglav zagori v rdeči luči in potem se počasi razlije čezenj sinjina, ki postaja vse bolj temna, dokler se ne znoči. Po drčah nad vasjo cvilijo krivine sani in drvijo v dolino z bremeni sena! Zdaj bi šel po škripajočem snegu, kar vprek bi hodil, križal bi sledi, ki jih puščajo v snegu zajci in srnjaki, šel bi daleč po ravnini, čez zasnežena Blata, nad katerimi je davno utihnil krik žerjavov in klic divjih rac, da se spomladi spet vrne! Doma zdaj brnijo po hišah kolovrati, v Kuharjevi hiši se mati sklanja nad prejo in motovilo lahko, komaj slišno brni. Neža pa sedi na zidcu pri peči in plete nogavice, bele, modre, rdeče in zelene nogavice za brata Janeza in Jakoba ter za radovljiškega nogavičarja, za tistega zraven Arerjeve hiše. Zdaj bi podnevi spravljal seno s planine in zvečer bi povasoval. Izbral bi si katero vaških deklet in ji nosil kolovrat domov in pred hišo bi postal z njo in nič več bi ne bil plah in neroden, kot je bil pri Cilki! Kdaj pa kdaj bi stopil k staremu Arerju, da bi mu pokazal katero svojih podob. Potem bi sedela v delavnici in v peči s porcelanskimi vložki, na katerih neutrudno plešejo nimfe, bi pokljaje gorela bukova polena, Arer pa bi se spominjal poti po Italiji. Rdeče vino v karafi bi vonjalo po muškatu in potem bi z nizkega stolca segel na polico med Arerjeve knjige in si položil na kolena staro protestantsko biblijo, iz katere ga

je podobar učil brati . . . V globoki pokoj bi zdaj pa zdaj zacingljali zvončki na vratih priljubljeni napev in glas gospe Klotilde bi se mešal z glasom zvončkov in nekega obiskovalca . . .

Anton Janša je vzdihnil. Ni imelo smisla misliti na to. Ozrl se je po učilnici. Tik pred seboj je videl brata Lovrenca, samo glavo in ramo, ker ga je zakrival visok pult. Če bi videl v sprednjo vrsto, bi mogel opaziti brata Tineta, ki je tik pred jesenjo prišel na Dunaj. Potem so bili tu še fantje iz raznih krajev. Na desni, tik ob njem, je sedel Friedrich Köppeler iz Linza, potem rdečelas Alois Hartmann, mesarjev sin iz Gradca, ki ga je bilo groza očetove obrti, Johann Wiegele iz Innsbrucka, ki so ga dali učiti k nekemu podobarju, kateremu je pobegnil, ker ga je pijan med ukom pretepal, Jan Holaček z Moravskega, ki je govoril tako, da si ga malone razumel, in še cela vrsta drugih. Roke so spokojno počivale na kolenih, glave pa so se obračale za učiteljem, ki je korakal gor in dol po učilnici, neutrudljivo, nepotrpežljivo, zaneseno, kakor bi se mu hudo mudilo. Janša je pomislil, da je dobri stari Franz zmeraj enak. Zdaj ga je poznal že leto dni in je bil natanko tak kot prvi dan, ko je sprejel njega in brata Lovrenca, ki sta pri njem delala skušnjo. Ko se je zdaj spomnil tega, se je moral nasmehniti.

Spomin na vse je bil jasen in vesel, celo na tisti dan, ko je Dunaj zasipal sneg in sta se z Lovrencem znašla na cesti, vsak s svojo nerodno krošnjo na hrbtu. Starejši brat bi se bil najraje obrnil in se vrnil z blejskim Gorjanom nazaj domov — in bi bil to tudi storil, če bi ne imel s seboj Lovrenca! Potem sta več ur tavalala sem in tja, preden sta se pribarala do Akademije; Anton Janša ne bo nikoli pozabil, kako je postajal majhen, ko sta šla za nekakšnim slugo po kamnitih hodnikih in stopnicah in spet po hodnikih in

stopnicah. Misлил je na slike, ki jih je nosil s seboj, da bi jih pokazal, in potem na Arerjevi pismi. Na pismi se je zanesel bolj kot na slike. Mimo njiju so hodili gospodje z lasuljami in mladi možje brez lasulj, nekateri z glino, drugi z dleti, s stojali, platnom in čopiči v rokah. Tone in Lovrenc sta morala biti kaj nenavadna s svojima krošnjama, ker so ju opazovali z neprikrito radovednostjo, gruča študentov na nekem oglu pa ju je celo zasula z bučnim smehom. Spet je bil Lovrenc, ki je reševal starejšega brata — tako dostojanstveno je šel s svojo krošnjo na hrbtu, kakor bi ne bilo nič laže razumljivo, kot to, da hodita po hodnikih Akademije dva kmečka fanta v irhastih hlačah in kmečkih kožuhih. Pa tudi sluga se ni zmenil za razposajene študente, kita oguljene lasulje, prevezana z zamaščeno modro pentljo, mu je v neomajnem miru poplesavala po vratu, in nazadnje ju je pustil pred visokimi, z rezbarijami in podobami okrašenimi vrati. Tone Janša se ni upal niti ozreti, Lovrenc pa je stopil široko razkoračen pred nekakšno nerazumljivo sliko na steni in jo napeto opazoval.

Navsezadnje sta se znašla v sobi, ki je spominjala na oskrbnikovo pisarno v Radovljici, samo da je bila večja in razkošnejša in da so bile stene čez in čez pokrite s slikami. Za pisalnim pultom je stal krmežljav možak z naočniki na koncu nosu, od mize pa se je vzdignil Franz Weirrotter in se jima s prižgano pipo v roki približal. Sprožil se je v govorico, najprej komaj slišno, potem pa glasneje in naposled je malone kričal. Lovrenc, ki je razumel zelo malo nemški, je zdaj prvič zbegano pogledal brata, a Tonej mu tudi ni mogel pomagati. Mož je govoril tako hitro, da ni razumel niti besede. Ko je utihnil in ju pričakujoče gledal, se je obrnil pisar k njima in rezko, razločno rekel:

»Gospod učitelj Franz Weirrotter, cesarski učitelj na novo ustanovljeni bakrorezni risarski šoli, želi zvedeti, ali sta prišla, da bi se vpisala v njegovo šolo.«

Gospod učitelj Weirrotter je bistro pogledal pisarja in nato oba fanta, potem je prikimal in pribil pisarjeve besede z več naglimi, nerazumljivimi besedami in odločnim zamahom s prižgano pipo. Anton Janša se je ovedel, rekel, da sta prišla prav zato, in pohlevno vprašal, ali gospod učitelj Weirrotter želi videti priporočilni pismi in slike, ki sta jih prinesla s seboj. Učitelj se je spet sprožil v dolg plaz besed, ki jih nista razumela, in spet je pisar tolmačil: gospod cesarski učitelj na šoli za bakrorezno risanje pri cesarski Akademiji želi, da mu pokažeta pismi in svoje izdelke — upa tudi, da ne bo razočaran. Fanta sta postavila krošnji na tla in Anton, ki je nosil slike in pismi, je izvlekel najprej pismi, nato pa še zavitke podob. Pomolil je Lovrencu njegov sveženj, ko pa je začel razvijati svojega, je malone obupal. Tu je bilo vse, kar je bilo po Arerjevem mnenju najboljša — sveta Barbara in sveta Katarina, ki jo mučijo na kolesu, materina patrona sveta Lucija, ki drži oči na krožniku, žalostna mati božja s kamnitega oltarja v cerkvi, rodinski sveti Klemen in potem Breznica ter Bled z Gradom. Kako okorno je bilo vse; niti dela najboljših domačih podobarjev ni dosegalo! Neodločno je obdržal podobne v roki in čakal.

Franz Weirrotter je pazno prebiral Arerjevi pismi — eno, v katerem je Arer trdil, da sta fanta opravila pri njem učno dobo, in drugo, v katerem je stari podobar pisal, da je v mladih letih prebil leto in dan v Italiji in se naučil vsega, kar more pokazati italijanska šola, in nato, da je na Kranjskem, Koroškem, Hrvaškem in v Istri poslikal toliko in toliko cerkva in oltarjev, da se ukvarja z rezbarstvom in slikanjem znamenj in da je vse svoje znanje vcepil učencema, ki naj ju visoko spoštovani gospod, gospod cesarski učitelj risanja blagovoli sprejeti v svojo šolo kot štipendista po milosti presvetle vladarice in državnega gradbenega

urada, ki štipendije naklanja uka željnim mladeničem. — Weirrotter je pismo bral dolgo in včasih mu je šinil čez ustnice smehljay, potem pa je postalo njegovo lice čisto okroglo in zardelo in dolgo, prisrčno se je smejal. Rekel je, da je priporočilo imenitno in da bi rad poznal mojstra Arerja, zdaj pa naj mu pokažeta podobe, ki sta jih naslikala v njegovi delavnici. Ko je trenutek pozneje razvil Lovrenčeve slike, se je mahoma raztogotil. Začel je begati po pisarni sem in tja in kričati.

Anton Janša je stal zbeigan zraven svoje krošnje s šopom podob v rokah, in medtem ko je nekako doumel, da sta prišla zaman in da bo treba narediti dolgo pot z Dunaja nazaj na Breznico — stvar, ki ga je pred trenutkom mikala in se mu je zdaj zdela sramotna in težja kot vse, česar koli se je doslej lotil v življenju — mu je roka zašla nazaj v krošnjo in izvlekel je ven risbo, ki mu jo je Arer podaril za slovo, ter jo pridružil svojim slikam. Sam ni prav vedel, zakaj je to storil, toda ko je Weirrotter pritekkel k njemu in mu malone iztrgal šop iz rok, mu je prepustil hkrati s svojimi slikami tudi Arerjevo. Bilo je nepošteno, seveda, toda ni si znal drugače pomagati. Napeto je čakal, kaj bo učitelj rekel. Videl je njegove nestrpne gibe, s katerimi je odbiral skice in jih spuščal na mizo — za trenutek se je pomudil pri blejskem otoku in Gradu — nato pa je prišel do nimf in jih obdržal v rokah. Obraz se mu je hipoma spet razjasnil.

»Samo ta nekaj velja,« je rekel toliko razločno, da ga je Anton razumel.

Lovrenc je dvignil obrvi in presenečeno pogledal brata. Ta je povetil pogled. Učitelj je dolgo gledal risbo in potem zadovoljno prikimal.

»Italijanska šola.« Takoj nato je planil nazaj v jezo. »Zakaj sta izbrala tole?« je kričal in tolkel z obrnjeno dla-

njo po slikah. »Ali mar mislita, da je dunajska Akademija šola za kmečke podobarje? Da bo Akademija zbrala kmečke podobarje iz vsega cesarstva in da jih bomo tu krmili in oblačili in učili? Samo to nekaj velja!« Ves zasanjan se je zagledal v plešoče nimfe.

Nekoliko pozneje je pisar vpisal kot nova učenca poleti ustanovljene šole Antona in Lovrenca Janšo z Breznice. — Tega je zdaj že več kot leto dni. Brat Tine je prišel za njima na jesen, v kimovcu, ko so doma začela zoreti jabolka. Bila sta bistra fanta, oba njegova mlajša brata, kljub temu pa je Weirrotter za zdaj največkrat pohvalil Antona, najstarejšega v šoli, kjer so se zbirali največ mladi ljudje razen dveh ali treh, ki so že poprej delali kot bakrorezci.

Antonu se nikoli ni zdelo, da bi mlajša brata mučilo domotožje. Bila sta razborita fanta in moral ju je krotiti. Spomnil se je, kako sta zašla v neko krčmo in padla med pretepače — Tineta je nekdo udaril z majolko, da mu je ostala na čelu grda brazgotina. Antonu je bilo žal bratovega zdravo brhkega obraza, toda poslej fanta vsaj nista več zahajala v krčmo. Še zmeraj pa sta hodila po Dunaju in potem sta mu pripovedovala, kaj vse sta videla. — Sicer pa je vse te reči videl tudi sam, samo da jih je gledal drugače kot brata.

Zdaj je Dunaj dodobra poznal. Videl je vse tisto, o čemer mu je nekoč pripovedoval Melkiad, in še veliko drugega. Spoznal je svet, v katerem je živel Melkiad: vojašnica, krčma in cesta. V vojašnici je nekaj veljal — nekoč poprej je bil študent. Toda kot žolnir si je mogel iskati veselja samo po krčmah, in kadar ga je obšla želja za lepšim življenjem, je pogledoval skozi vrata bogatih hiš, kjer so v vežah posedali sluge v livrejah in pletli nogavice, vsak tre-

nutek pripravljeni vstati in pokazati svoj najbolj naduti ali najbolj ponižni obraz, kakršen je bil pač gost, ki je potrkal na vrata. Včasih je gledal v okna kočij, ki so drdrale po cestah, in potem je morda mislil na gosposke ljudi, ki so udobno zleknjeni sedeli za steklom, ali pa je pljunil na življenje, ki ga je kakor za predpustno šalo naredilo žolnirja. Potem ga je nekega dne povozila kočija, v vojaškem špitalu so mu ranocelniki odsekali razcefrano nogo in potem je prišla baronica — ali pa morda niti ni bila baronica, temveč si je Melkiad pozneje vse to izmislil, da bi dal svoji bedi nekoliko žalostnega sijaja? — in nato je zapustil bolnišnico z leseno nogo in mošnjičem tolarjev.

Nazadnje je postal vaški črednik. — Anton Janša je te-
gobno mislil na usodo svojega prijatelja iz otroških let.

Samo nekaj je ostalo od Melkiadovih pripovedi: spoznanje, da je mesto neusmiljeno. Bilo je čudno: mesto je bilo neusmiljeno, čeprav so bili ljudje dobri. Zdaj je že poznal veliko ljudi, ki niso bili drugačni kot domačini na Breznici, samo da je bila njihova govorica tuja in so se drugače oblačili. Mati Matilda, vdova po mestnem biriču, ki so ga zabodli v predmestni krčmi, ko je miril pijane pretepače, je s svojim tihim, nenavadno grenkim obrazom vsako jutro in vsak večer pogledala v njegovo čumnato in ga materinsko vprašala, ali kaj potrebuje. Ko je preteklo zimo, kmalu po svojem prihodu, zbolel, ga je zdravila s krepilno juho iz divjačine in zdravilnimi zavrelicami, in čeprav še ni čisto razumel njenega dunajskega narečja, mu je bilo vendar dobro, kadar je stopila k njegovi postelji in mu dolgo govorila o stvareh, ki jih ni poznal: o svojem življenju, o možu, ki so ga pred leti ubili in o žalosti, ker ni imela otrok. Bila je preprosta in tudi dobra, in prav tak je bil tudi krčmar Sigmund, ki je dal svoji neznatni krčmi zveneče ime Zum goldenem Adler in je Janši, medtem ko

mu je prinašal na mizo cmoke in pivo, pripovedoval, kako je sam prišel na Dunaj kot ubog kmečki fant s Spodnjega Štajerskega in kako se mu je sreča nasmehnila, da se je oženil z vdovo po krčmarju — priskutno matrono, ki je neprestano brskala po ognjišču in se vrešče zadirala na svojega moža. Potem so bili tu dobri, preprosti ljudje, ki so stanovali v isti ulici: mali, sušični pisar pri mestni tehničnici, drobna šivilja, ki je pozno v noč šivala in vezla obleke bogatim gospem, dacarjev pomočnik, krojač, pri katerem je Janša naročil zase in za brata obleko in suknje po dunajski modi, ko je spoznal, da se jim v šoli zaradi njihove kmečke irhovine posmehujejo. — Toda kljub dobrim ljudem je mesto ostalo neusmiljeno in v Antonu je ostal pritajen strah pred njim.

Včasih se je skušal iztrgati trdemu prijemu mesta, ki ga je zgrabilo kakor vse tiste ljudi, ki so nekoč prišli po razdrapanih deželnih cestah, da bi si tu poiskali kruha. Hotel ga je videti drugače. Pozimi je gledal Štefanovo cerkev, ko so se s strme strehe trkljale snežne kopice — nikoli bi ne bil verjel, da je kamen lahko tako lahek! Ni se zdelo, da cerkev stoji na trdnih tleh — v snegu bi prej verjel, da plava v zraku. Gledal je mestno hišo, ki je bila podobna cerkvi, in palače; marsikatera je bila resnično tako velika, da bi ji radovljiška graščina lahko služila za preddverje — v tem Melkiad ni lagal. Od daleč, s strahom podložnika, je opazoval cesarski grad. Kamnita leva sta legla na mogočne podstavke kot za stražo; eden je gledal v mesto, drugi proti gradu. Ob njiju so kakor prikovani stali gardisti v visokih kučmah. Tu skozi se je vozila cesarica, toda nikoli je še ni videl, ker se je zmeraj nagnetla ob poti pregosta truma ljudi — sicer pa je dacarjev pomočnik pravil, da je cesarica kakor katera dunajskih gospodinj in da večkrat sama pogleda v kuhinjo in privzdigne pokrovke na loncih,

da bi videla, kaj se kuha za njeno služinčad. — Nekoč, ko je kočija že odrdrala mimo in so se ljudje začeli razhajati, pa je mimogrede zagledal nimfo iz belega marmorja, naslonjeno na pečino sredi zelene vode. Tako bela je bila in tako izzivalna, da ga je zbolelo pri srcu. Ob njenih nogah so se belili lokvanjevi cveti. To je umetnost, je pomislil, ti-sta umetnost, ki jo je Arer videl v Italiji in ga je opijanila, da se je moral neprestano vračati k njej! — Potem so bile na Dunaju slike, toliko slik, da se mu je od njih vrtelo v glavi. Zmeraj spet se je čutil spričo njih neskončno majh-nega, obrazi s slik pa so ga gledali z očmi, ki ne poznajo časa. Obupoval je. Nikoli ne bo velik slikar, to je vedel.

Vendar, če je vse premislil, pravzaprav ni bilo slabo. Vsi trije bratje so bili na Dunaju, in če ne bodo postali ve-
liki slikarji, vaški podobarji tudi ne bodo. Daleč je ostala Breznica s svojim kmečkim trpljenjem, ki je za bajtarja dvakratno. Nikoli se ne bodo vrnili tja. Po dobroti Weiroter-
terja, o katerem so pripovedovali, da je prišel s kmetov, tlačanski sin, so dobivali vsi trije štipendijo — ne veliko, a vendar dovolj, da so mogli živeti v cesarskem mestu. An-ton Janša je slikal. Svojo prvo sliko je podaril dobri Matil-di — na sliki je bil sveti Gregor, ki mu ptiči obletavajo gla-
vo in sedajo na roke — in dobra starka je prižigala pred njo lučko, ker je bil to patron njenega rajnega moža. Trgo-
vec Ramke, zastopnik velike hanzeatske tvrdke, pa ga je jeseni celo povabil na svoje posestvo blizu mesta. Vozili so se s kočijo in Janša je vzel s seboj svojo slikarsko skri-njico. Ves dan so ga gostili in govorili z njim s prijaznostjo visokih ljudi, ki nizkim ne morejo čisto prikriti prezira, in medtem ko so oni sedeli v vrtni uti, je on naslikal hišo, ze-leno trato pred njo in vinograd. Na trato je postavil bela jagnjeta, ki jih v resnici ni bilo in so ga spominjala jagnjet, ki jih je včasih pasel na planini. Slika je bila prava pastir-

ska idila, trgovec je bil vesel in mu je dal zanjo pet šmar-
nih petic. — Da, po malem si je že začel služiti denar. Lo-
vrenc tudi, Tine pa bo še pokazal, kaj zna. Ne, ni se mu
treba kesati, da je poslušal starega Arerja in se napotil na
Dunaj!

Še zmeraj je gledal prezebajočo platano, ko je Wierot-
terjev glas postal tako predirljiv, da se je moral ozreti. Uči-
telj je stal pred tablo, obraz mu je zaripnil in kričal je, ka-
kor bi se prerekal z nevidnim nasprotnikom:

»Kaj slišim zdaj govoriti? — da barok ni umetnost in
bo zaradi tega propadel! Nekdo — imena ne bom izrekel,
ker me je sram zanj — je primerjal barok z ostarelim kava-
lirjem, ki si je zaman kupil novo lasuljo! Jaz pa vam pra-
vim, da šele zdaj prihaja čas, ko bo baročno slikarstvo za-
res oživel! Znova se bo rodilo, kakor ptič Feniks, ki pre-
rojen plane iz ognja! Jasnost linije, pravim, in pa natan-
čnost! Veliki mojstri vseh časov so bili potrpežljivi pri svo-
jem delu in natančni — samo oglejte si čipkaste ovratnike
na njihovih portretih! Jasnost in natančnost . . .« Wierot-
terjev glas je prešel v šepet, kakor bi bil neznansko utrujen
ali kakor bi razodeval skrivnost.

Lovrenc se je ozrl izza Antonovega pulta in se na-
smehnil. Tudi Anton se je nasmehnil. Wierotter je stopil k
svojemu pultu in vzel iz mape nekaj listov. Šel je z njimi
med klopi.

»To je Dürer,« je rekel. »Prinesel sem vam pokazat
nekaj njegovih bakrorezov. Motiv . . . motiv je nekaj take-
ga, da se človeku naježijo lasje! Ne moremo mu zameriti,
ker je živel v časih splošne zabitosti. Ljudje njegovega ča-
sa so verjeli v čarovnice in ples okostnjakov opolnoči na
pokopališču. Vladarji še malo niso skrbeli za podložna
ljudstva. Toda oglejte si to natančnost! To je pravi bakro-
rez, bogve da je to pravi bakrorez!«

Odložil je mapo Dürerjevih bakrorezov in z razžarjenim obrazom pokazal pol ducata listov nekega malo znanega mojstra. »To,« je rekel in zavihtel liste nad glavo, »to pa je bakrorez, kakršen mora biti! Boljši kot Dürerjev! To zahtevam od vas! Sprejeli smo vas semkaj in vas redimo, da bi delali take bakroreze . . .«

Dopoldne se je vlekle neskončno počasi. Janša bi se bil najlaže spet zagledal v platano pod oknom. Toda zdaj je Weirrotter pazil, kdo ga posluša, in če bi zapazil, da eden njegovih učencev zamišljeno strmi skozi okno, bi se zares razjezil. Navsezadnje je gotovo tudi veliko resnice v njegovi razlagi! Lovrenc se vsemu posmehuje, toda on sploh nima spoštovanja pred umetnostjo. Tako je, kakor bi si bil čisto domač z njo in bi jo poznal že tako dolgo, da mu ne more pokazati nič novega več. Kdo bi si bil poprej to mislil o fantu z lešnikovo rjavimi lasmi, ki je zmeraj imel na sebi nekaj zlatega in dobrega? A morda bo prav zato lažje slikal, morda bo zato postal mojster, ker nima strahu pred umetnostjo. Janša je nejasno zaslutil, da je treba umetnost osvojiti in da je nikoli ne osvojiš, če se je bojiš. To je bilo malone tako kot s Cilko.

Na cesti, na zmrzlem snegu so drobno peli kraguljčki. V učilnici je postajalo zatohlo in vroče. Moravan Holaček je ves čas vstajal in nalagal polena v peč. Weirrotter se je ustavil za svojim pultom, nihajoč z glavo sem in tja, da mu je lasulja lezla bolj in bolj nad obrvi, in zdaj že z utrujenim, naveličanim glasom, ki ni več mogel v višino, razlagal zgodovino bakroreza. Janša je pomislil, da je to razlago slišal že neštetokrat in da je zmeraj enaka. Nekoliko o baroku, nato o bakrorezih starih mojstrov in o novih bakrorezih in vmes hvala šoli, ki redi štipendiste. Da bi bilo vsaj že popoldne! Popoldne bodo risali, in čeprav je učitelj neprenehoma tekal okrog njih in jim popravljaj pote-

ze, je bilo vendar prijetneje. Še najboljše pa je bilo ob tor-kih in četrtkih, ko je Weirrotterja zamenjal učitelj prostoro-čnega risanja Scraba. Ta je bil še mlad mož, vitek in črno-las, in kadar je govoril, se je zdelo, da mu notranji žar osvetljuje olivni obraz. Scraba je učil drugače kot Weirrot-ter:

»Papir in črnilo in pero so snovi, iz katerih nastajajo umetnine — tako mislijo nekateri. Motijo se! Veliko ljudi poznam, ki znajo uporabljati vse troje, a niso umetniki. Treba je naučiti roko in oko, da znata ravnati s temi rečmi, kot mora vsak rokodelec znati rabiti svoje orodje, toda za umetnost je potreben dobri demon človekove fantazi-je . . .«

Scraba ni maral prefinjene umetnosti novega baroka in je govoril o preprosti umetnosti ljudstva, v kateri je ljudska duša, o starih poslikanih skrinjah in rezbarijah, ki so jih delale umetnosti nevesče roke vaških rezbarjev, a so jim dale dušo, čeprav jim niso znale dati oblike, ki bi se zdela dovolj plemenita razvajanemu meščanu. Janša je pri tem mislil na svoje čebelne panje in na materino skrinjo, na zibel, v kateri so se zibali on in njegovi bratje, in na le-senega Krajišnika, ki ga je izdolbel iz lipovine njegov oče. Dobro je bilo, da je bil na šoli Scraba, a navsezadnje tudi staremu Franzu ni imel kaj zameriti.

Potem pa je vendar zazvonilo poldne in Weirrotter je pospravil svoje bakroreze v mapo. Naravnal si je lasuljo, vzel palico in dostojanstveno pomigal s prsti v pozdrav. Tine Janša je nesel za njim mapo bakroreznih listov.

Učenci so se malone razbežali iz učilnice. Ura opol-danskega počitka je bila tako kratka, da je bilo treba hite-ti, Janša se je ozrl po Lovrencu. Ta se je pomešal med gru-čo tovarišev, ki so šli spredaj in živahno žuboreli. Sami mladi fantje. Anton je pomislil, da ne spada med te mlade

ljudi. Bil je starejši od njih po letih in po mišljenju. Počasi je stopal za veselim tropom. Sluga, ki ga ni dobro pogledal, ga je spoštljivo pozdravil.

Čumnata je bila nizka in temačna, stene so bile pobeljene zeleno in pozimi se je zdela strupeno mrzla; povrh so skozi držale stopnice v zgornjo izbo in vsak večer je prišla po njih mati Matilda, ko se je odpravljala spat. Edino okno je bilo obrnjeno na pusto dvorišče in na zunanji strani podsuto z žaganjem, ob straneh pa zatlačeno z mahom, da bi ne prepuščalo mraza. Tudi pohištvo je bilo preprosto: oguljena postelja z nebom in raztrganimi zavesami, ki je davno nekoč stala v gosposki sobi, miza z debelo hrastovo ploščo, klop in neroden stol z naslonjalom — vse zneseno od vseh vetrov in v čudnem nesoglasju med seboj. V kotu je stala lesena krošnja, ki jo je Janša prinesel še z Breznice in je zdaj hranil v njej svoje slike, zraven je bila skrinjica s slikarskim orodjem in zavitki novega platna, obleka pa je visela na lesenih klinih v steni. Vse je bilo tu, kakor je prinesel s seboj: kratek ovčji kožuh, okrašen z uvezenimi rožami, nad njim polhovka, zraven praznja obleka iz zgoškega lodna in klobuk širokokrajnik, platnene srajce in dvoje irhastih hlač. Spodaj so stali trpežni škornji domače izdelave. To obleko je hranil pravzaprav samo za spomin, ker je ni mogel nositi. Zdaj je bil namreč oblečen v čez pas stisnjeno, in spodaj zvončasto modro suknjo, srajco z veliko pentljo za vratom in rumene nankingaste hlače, ki so se ga tesno oprijemale, ter bele nogavice in šolne z zaponko. Lase, ki so bili nekdanj ostriženi po tlačansko, na kratko, si je pustil zrasti. Še zmeraj so bili mišje mehki in so mu rahlo valovito obkrožali obraz. Davno je izginila z lic zdravo zagorela barva mladega kmeta; obraz je postal bledejši in ožji in se je zdel malone gosposki. Tu-

di žuljave dlani so se zagladile in roke so postale mehke in bele, kakor bi se ne bil vse življenje ukvarjal s težkim kmečkim delom. Včasih je mislil, da bi ga rodna mati komaj še spoznala. Ali bi bila ponosna nanj? Morebiti. Kdaj pa kdaj je poiskal kakega voznika, ki se je vračal v domače kraje, in mu izročil pozdrave za domače in nekaj srebrnikov za mater.

Ti so materi gotovo povedali, kako gosposki je postal njen Tonej. Oh, gosposki . . . Natanko je čutil, da ni več kmet, da pa tudi meščan ni in nikoli ne bo. Kaj je potem takem?

V tišini januarskega večera se je sklanjal nad delo. Slikal je podobo gosposkega gradiča s stolpiči, vsega obraščenega z divjo trto, ki v oktobru zažari krvavo rdeče; to ga je spominjalo na cvetoči sleč v domačih gorah, ko se pomlad prevesi v poletje. Ali na temno rdeče cvetje murk v poznem poletju, ko se zdi, da vonjajo trpko ter izdihavajo otožnost in slutnjo prihajajoče jeseni. Pred gradičem je bila trata. Na njej sta se igrala otroka z belo ovco — sam ni vedel, zakaj mora zmeraj spet slikati ovce, kakor bi ne mogel pozabiti domačih planinskih pašnikov. Želel si je, da bi naslikal planino, poleti, v visokem soncu, ko se zgrne ovčji trop na pašo in pastir, stari Jakob, stoji sredi med ovcami z ukrivljeno palico v roki, s pastirsko torbo in rogom ob strani, obut v cokle, podkovane s sekanci. Toda take slike bi na Dunaju ne mogel prodati. Morebiti jo bo naslikal nekoč, da jo bo obesil na steno, zdaj pa še ne utegne. Delati mora in služiti denar, da lahko materi pošlje nekaj goldinarjev in da pomaga Tinetu, ki ima majhno študentsko stipendijo.

Slikanje mu je šlo zdaj bolje od rok kot na Breznici. V bakroreznih šoli je res največ delal s peresom, toda naučil se je risati in je mogel po predlogi bolj slikati. Pomislil je,

da bi ga bil stari Arer vesel. Eh, stari Arer, čigar nimfe, posnete s porcelanastih vložkov v peči, so njemu in Lovrencu pomagale, da so ju sprejeli v šolo! Zdaj se je tej mali prevari samo še prizanesljivo smehljal. Lovrenc pa je včasih rekel s tisto samozavestjo, ki mu je nič ni moglo omajati:

»Dunajska gospoda misli, da je bolj pametna kot kranjski kmet, pa sva jih vendar prelisčila.«

Potrpežljivo se je ukvarjal z drobnimi listi divje trte — bilo jih je toliko, da bi obupal! Od stopnic je včasih potegnilo mrzlo in krmežljavi plamen v mali zeleni svetilki, ki je vso sobo zasmradila z vonjem požganega kosteničnega olja, je nemirno trepetal. V sobi je bilo zakajeno — zdelo se je, da pritiska odjuga in nerodni kamin je v takem vremenu zmeraj bolj kadil kot grel. Temu so rekli: »... zastonjsko stanovanje, kurjava in svečava, ki jo uživa štipendist od državnega gradbenega urada po posebni milosti presvetle cesarice, vredno kakih dvesto petdeset goldinarjev na leto...« Če je pomislil na to, bi se bil skoro grenko zasmejal. Oh, bilo je čisto dobro za oba mlajša brata, ki sta bila šele na začetku poti; da je pa malone štiriintridesetletni mož živel od cesaričine milosti, to... da, to je gotovo napak. Neprenehoma mu je klicalo v spomin, da je zapravlil najlepša leta svojega življenja, ker bi bil moral priti na Dunaj že zdavnaj ali pa bi bil moral ostati na Breznici. Toda zdaj ni bilo nobene poti več nazaj in moral se je zagristi v delo.

Dokončal je divjo trto na eni strani gradiča in jo zamišljeno opazoval. Jasna linija in natančno delo — Weirrotter bi bil zadovoljen z njim. Spet je vzel tenek čopič in začel vleči kot las tenke črte. Vtem je nekdo prišel v sobo. Blaž Kumerdej si je okresal na tleh zasnežene čevlje in široko, sproščeno stopil k rojaku.

»Oči si kvariš pri tej luči, in če oslepiš, ti noben ho-meopat ne bo mogel pomagati.«

Janša se je zasmejal. »Pa ti?« Pokazal je sveženj knjig, ki jih je Blaž držal pod pazduho.

»Saj. Prav tako. V knjižnici sem bil. Da bo dežela kranjska imela nekoga, ki bo znal orientalske jezike. Takega, ki bo vedel, v kakšnem jeziku se je Eva v raju pogovarjala s kačo. In da so prestavili Sveto pismo v vulgato, v grščino, ker so vsi po vrsti pozabili hebrejsko.« Blaž se je z vso težo spustil na klop. Njegov zdravi, široki obraz je rdel od mraza. »Pri tem se pa sprašujem čemu. Kaj pa je Kranjcem treba to vedeti? Kaj pa jim je treba učenjakov? In slikarjev? Kakšno spako pa imaš spet pred seboj? Oh, gradič! Kaj bo le postalo iz tebe?«

Janša se je naslonil na stolu in se smejal. Blaž je dvignil obrvi.

»Nikar ne rezgetaj kot žrebec na paši! Saj vem, kaj boš odgovoril! Boš rekel, da se s tem zasluži. Ampak kaj bodo imeli od tega ljudje?«

»Več kot od tvoje hebrejščine!«

»To si prav povedal. Ampak Blaž Kumerdej, ne vem, če se bo kdaj ukvarjal s hebrejščino! Zelišča bom preiskoval in kamen in prizadeval si bom, da bi ljudje imeli šole. Pa ne take, kot jo je imel magister Skoria v Radovljici, tisti, ki je v cerkvi igral tako poskočne viže, da so se ljudje pri maši kar prestopali in bi bili najraje začeli plesati! Ljudstvu je treba dobrih šol, razsvetliti ga je treba! Pomisli, kako živijo naši ljudje. Doslej sta grof in birič jahala na njih, pa vojske so jih trle in bolezní — kaj čuda, če so zaostali? Toda zdaj je prišel čas, ko se bodo vse glave razsvetlile.«

»Že spet si bral tiste francoske bukve!«

»V tistih bukvah je resnica. Saj jih celo cesarica bere.«

»Zaradi mene . . .«

»Da. In ko pridem na Kranjsko, bom ljudem pomagal, da se jim bo bolje godilo. Pa ne s hebrejščino! Kmetovati jih bom učil in kako bi več pridelka imeli, in to bi rad, da bi vsak kmečki fantič hodil v šolo. Pa ne v tako, kot je bila magistra Skorie! S fižolovo preklo nas je mlatil, ti pa nikaner ne misli, da mu preklo zamerim! Le tisto mu, da nas nič naučil ni. Bogve kakšna je bila tista latinščina, ki jo je meni vtepal v glavo — ko sem prišel v šole, si nisem znal z njo nič pomagati in profos me je mlatil, da je bilo kaj! Da, in potem bi še rad videl, kako je v naših gorah, prav na vrh Triglava bi rad prišel.«

»So že Trentarji poskušali, pa niso prišli.«

»Kaj boš — drvarji! Veš, kje sem bil popoldne? V zvoniku Štefanove cerkve. Tako presneto se mi je vrtelo v glavi, ko sem gledal po Dunaju, da sem bil pijan kot jesenska muha. Ampak temu se je treba privaditi.«

»No, pa,« je krotko rekel Janša. Stopil je k vdolbini v steni in potegnil ven vrč. »Medica, pa ravno prav skisana. Štajerska. Ni tako dobra kot kranjska. Najbrž ne vedo, da ji ne smeš primešati hojeve strdi. Pitna pa je.«

Skoro nato sta pozabila na vse, zaradi česar sta se večkrat prerekala. Blaž je globoko srknil iz vrča, se naslonil na steno in začel:

»Se spominjaš, kako je na Bledu, kadar je semenj? In tisto staro kramarico še pomniš, tisto, ki je nosila v košu srca iz malega kruhka? Tam nekje v Selški dolini je bila doma.«

»Pomnim. Nekoč sem na semnju od nje kupil Cilki srce . . .«

»Pojdi no — babe!«

»Saj . . .«

Naenkrat sta doma. Jezero je zamrznilo in je kakor zelen smaragd. Čolni so primrznili na bregu, drugi pa črnijo pod lopami in čakajo pomladi. Kmetje oprezajo čez jezero, kdaj bo lisica stekla čez led — to je zanesljivo znamenje, da drži tudi človeka. Ob tem času pa drži celo vprego, konja in sani in moža na saneh. Neki Krničan je pa pred leti s konjem in sanmi vred utonil, ko se je začela odjuga in se je led preklal pod njim. — Potem govorita o srebrnem zvonu, ki je na dnu jezera, in o graščakinji, ki ga je dala uliti, da bi zvonil za pokoj duši njenega rajnega moža, in kako je vihar prevrnil čoln z zvonom vred, čolnarji pa so se komaj rešili na breg. Blaž Kumerdej se je že sam vozil v viharju po jezeru — presneta reč, to! Kar verjeti ne moreš, kako voda pobesni! Zdaj je led ob robovih naguban kot pahljača, ki jih nosijo dunajske gospe. O, kako bi šel po jezeru! Ponoči bi šel, v mesečini. To je vse kaj drugega kot Dunaj in tisto drsališče, kjer se kar tare ljudi, ki se zvijajo po ledu, in drugih, ki potiskajo sani, na katerih sedijo do vratu zahomotane gospodične in mlade gospe! Dunaj, to ni nič za človeka iz goratih krajev! Nobenih hribov, nič, samo daleč na obzorju nekakšno nizko gričevje. Spomladi pojdeva na Kahlenberg, drugam tako ne moreš.

Pogovarjata se mirno, vdano. Blaž natanko ve, da se bo vrnil v svoj svet. Janša ne ve, toda sluti, da nikoli več ne bo živel v ljubi pokrajini, najlepši od vseh, kar jih je kdaj videl. Samo to bi rad, da bi jo še enkrat videl. Mimogrede, kakor popotnik, ki ga noben prag več ne pozna in ne sprejme za svojega. Videl bi kraje, o katerih zna Blaž tako lepo pripovedovati, in nato bi se vrnil na Dunaj. Pa se mu morda niti ta želja ne bo uresničila.

Počasi pijeta medico, dokler ni vrč prazen. Potem Blaž Kumerdej odide. Za njim pride po stopnicah mati Matilda in plaho vošči lahko noč. Anton Janša pa se vrne nazaj

k svojemu delu. Vzame čopič, da bi naredil še nekaj tankih črtic, tamle na oglu, na zastorih v oknu. Ne more. Građič je nenadoma postal tuj in Janša ga gleda, kot bi ga ne bil sam ustvaril.

Naslonil se je na okno svojega novega stanovanja v Leopoldstadtu in se zagledal v grmiče, ovešene z živo rumenim cvetjem, kakršne je včasih gledal na vrtu radovljiške graščine in jim še zdaj ni vedel imena. S toplim vetrom je prihajala na Dunaj pomlad. Zaradi pomladi je nenadoma občutil mesto drugače kot pozimi, drugače kot ves čas, odkar je prišel v staro mesto ob Donavi. Nad Donavo, ki se je razlivala na široko in je dobila barvo neba, so pihali vetrovi z ravnine, ki so prinašali s seboj vonj tale zemlje in trdega snega, ki je obležal v senčnih kotlinah, vonj blede zelene, nežne ozimine in travnikov, nad katerimi bodo kmalu ponoči plavali kriki vračajočih se žerjavov. Janša je globoko zadihal — zdelo se mu je, da še nikoli ni čutil v tem mestu vonja, ki bi bil tako pomladno sladek in domač, kot na ta zgodnjepomladni dan. Velika stanovanjska hiša, kamor se je bil pred tedni preselil skupaj z materjo Matildo in se mu je spočetka zdela podobna kasarni, je postala svetlo sive barve, beli okraski nad okni so se zdeli novi in hudič nad glavnimi vrati, vklesan v črn kamen, ki se je zdel pozimi mrk in je bil v mraku zmeraj porogljiv, se je nenadoma smejal, bleščal se je in samo njegove votle zenice so ostale črne in mrtve. Na drugi strani je bila spet vrsta hiš; poznalo se jim je, da že dolgo kljubujejo času, toda zdaj so se zdele vse kakor prenovljene in nemogoče je bilo misliti, da ne skrivajo za svojimi pročelji samih srečnih ljudi. Anton Janša je gledal ljudi, ki so s spomladansko vedrimi obrazi hodili po cesti, otroke, ki so se igrali vojsko in so prizidek sosednje hiše spremenili v turške šance, in golobe, ki so preletavali nad strehami in sedali na tla pred

prodajalno z žitom, da bi zobali raztresena pšenična zrna. Pomislil je še, da je to zaradi tega, ker se odpravlja iz mesta na dolgo potovanje po Italiji. Jeseni, ko se bodo obletavale lipe in mlade platane okrog Schönbrunna, bo šel z lastovkami na topli jug. Nenadoma mu je bilo, kot da čuti pod nogami cesto, ki je trda, kamnita, drugačna kot so ceste v cesarskih deželah in ne tako bridko razorana od koles, da stopa po tlaku med palačami, ki so drugačne kot dunajske, ker so v soglasju z nebom in pokrajino, in da ob njem šumijo vodnjaki. Prelepi vodnjaki, v katere izlivajo vodo vile iz svojih kamnitih vrčev. Na Dunaju je bilo veliko lepih vodnjakov in včasih si je mislil, da mora biti slast in nekaj nepozabnega, zajemati vodo iz njih. Ustavljal se je na vogalih in gledal žene, ki so prihajale s svojimi vrči po vodo, in potem je naslikal podobo enega dunajskih vodnjakov, podobo, ki mu je prinesla veliko hvale in dvajset srebrnih rajnišev. Povedali so mu, da zdaj visi v pred-sobi gospoda plemenitega Raaba, enega od pokroviteljev bakrorezne šole, in da se odličniki ustavljajo pred njo in gledajo tisto modrikasto, čisto vodo, ki noč in dan ne neha teči v korito v obliki školjke.

Na jugu pa bo videl še vse drugačne vodnjake in vodomete, videl bo spomenike in vse bo tako, kot je bilo z Arerjem, ko je romal po tistih krajih — ne, še veliko boljše. V nobeni obcestni krčmi mu ne bo treba prenočevati, ker je dobil sporočilo dvorne pisarne, da mu je dodeljena štipendija za potovanje. Leto dni bo ostal doli, in res ni vedel, kako bi se zahvalil Franzu Weirrotterju, ki mu je pomagal pri tem. Sam bi si nikoli ne bil upal niti pomisliti na to!

Spomnil se je Arerja — rad bi, da bi bil doživel ta dan! Toda vozniki so mu najprej prinesli vest, da je gospa Klotilda umrla že tisto zimo po Tinetovem prihodu na

Dunaj, pred dnevi, ko so pridrdrali prvi vozovi s Kranjskega, pa je zvedel, da je pred pustom umrl tudi Arer.

Spokojen je bil v svoji delavnici, sedel je v naslonjaču, kakor bi spal, in ljudje so ga najprej dolgo budili z besedami, ker niso mogli verjeti, da je mrtev. Ubogi stari mož, ki ni mogel preboleti izgube gospe Klotilde! K sreči ni dobil njegove delavnice nogavičar Kemperle, ki je že vsem in vsakemu oznanil, da jo namerava kupiti! Zet s svojo ženo, Arerjevo hčerjo, se je odločil, da se preseli v Radovljico. Pri tem je bilo Antonu dobro pri srcu. Če ga bo še kdaj v življenju pot zanesla v Radovljico, mu bodo Arerjevi zvončki spet zacingljali v pozdrav.

Da, zdaj je pravzaprav lahko zadovoljen. Od doma prihajajo sama dobra sporočila. Jakob se je pred pustom oženil. Hraški stric se je umaknil v kot in mu prepustil svojo bajto. Baje je dobil ženo, ki mu ne bo pustila večno koledovati in preganjati coprnice s Kolomonovim žegnomo! Za to leto ga namerava srenja vzeti za srenjskega pastirja, s kravami bo šel v planino. V Zelenici, in ko bo moral skrbeti za živino, se mu bodo muhe izkadile! Janez pa doma tako skrbno gospodari, da je na svetu vsak dan bolj podoben rajnemu Matiji. Preteklo zimo je šel tkat na Zgornje Štajersko in kar gotovo se bo vrnil s težkim mačkom. Mati hvali Boga, ker ji je dal tako dobre otroke. In Neža . . . no, ta plete nogavice za Kemperla v Radovljici in skopa je postala, da se Bog usmili. Pa saj ji drugega ne kaže, kot da hrani za stara leta, dokler še lahko služi.

Tudi na Dunaju se vse prav obrača. Srborita fanta sta se najedla mesta do grla in sta postala v šoli prizadevna. Posebno najmlajši, Lovrenc. Tega ima drugi učitelj bakroreza Johann Christian Brandt najrajši. Zadnje čase ga zmeraj jemlje s seboj v bakrorezno delavnico. Fant je zdaj v dvajsetem letu in naredil se je, da bi ga bila mati vesela,

če bi ga videla. Obraz se mu je zožil in tistega zlatega breskovega puha ni več na njem, toda njegove oči so ostale otroške in krotke, kot so bile zmeraj. Še zmeraj z neprikrito radovednostjo ogleduje podobe po stenah in nekoč je rekel o tem starejšemu bratu:

»Zakaj naj bi jih samo s strahom in strme občudoval? Prav dobro vem, da nikoli ne bom naredil podobe, ki bi se mogla kosati z deli velikih mojstrov! Zato jih mirne duše občudujem. Ti pa . . . ti pa bi bil rad kakor tile, katerih slike vise po stenah, zato si ves nesrečen.«

Janša še sam ni vedel, kako mu je pri srcu, ker ga je mlajši brat tako do dna spregledal.

Da, vsi trije bratje so pokazali, kaj znajo. Tudi Tine. Ta bo morda še nekoč doživel čast, da bo postal učitelj na šoli za zgodovinsko risanje. Fant si izposoja debele knjige in bere v njih o slavnih dneh preteklosti in potem riše obraze in dogodke, o katerih je bral. Cel kup bakroreznih odtisov že ima! Ni še dolgo tega, kar se je oglasil na šoli učeni profesor Hirscher in si izbral nekatere izmed Tinetovih bakrorezov, da jih bo natisnil v svoji knjigi o turških vpadih na Zgornjo in Spodnjo Štajersko. Ne, Janše niso kar tako!

Globok ponos ga je prevzel. Ozrl se je — na mizi je ležalo pismo s pečatom dvorne pisarne, v katerem se dovoljuje »der seiner sonderbaren Talente zur Malerei bereits rühmlich bekannte Krainer Namens Janscha . . .« za potovanje po Italiji vsota, ki jo je doslej prejemal kot štipendist šole za bakrorezno risanje, s pristavkom, da se ima imenovani Janša čez leto dni spet vrniti na Akademijo. Torej le ni bilo vse zaman! Ni zastoj prehodil dolge poti s krošnjo na hrbtu, da mu je bilo pri tem kakor včasih, ko je s krošnjo odnašal svoje čebelje panje v više ležeče planinske pašnike, kadar se je gorsko cvetje razcvetelo, tisto

drobno, dišeče cvetje, po katerem vonja strd kakor po poletju. Ni zaman prenočeval po tujih skednjih in umazanih krčmah, prosjačil pri voznikih, če smeta z bratom prisesti, in zadnji konec poti prevozil na Gorjanovem vozu, čeprav bi tega zaradi matere nikoli ne bil smel. Navsezadnje je bil tu uspeh, pravi veliki uspeh! V pismu s krono in pečatom je bilo strnjenih veliko dni, ko je sedel v učilnici, tuj med tujci, in dvakrat tuj, ker so bili okrog njega sami mladi fantje, on pa si je vsak teden dvakrat bril brado in brke, da bi ne bil med njimi kot očanec; tu so bili večeri, ko si ni privoščil počitka, temveč je sedel pri brlivki, v kateri se je žgalo kostenično olje, v mrzli izbi podstrešnici, in neutrudno slikal. Hodil je po cestah in se ustavljal, da bi si zapomnil zanimive obraze; obiskoval je ulice, kjer so imeli svoje prodajalne starinarji, h katerim so prihajali revni ljudje, da bi prodali rjuhe, ki so jih potegnili izpod mrličev, podedovano obleko sušičnih in drugo ropotijo, in so drugi, še revnejši ljudje, ki se niso bali sušice in ničesar na svetu, kupovali to ubogo, zavrženo revščino. Obiskoval je šotore glumačev in gledal zapite možake, ki so krivili železo in lomili podkve, madžarske cigane, ki so igrali na gosli melodije, da so ti silile solze v oči, ker so prinašale s seboj daljno, nedoločno koprnenje kakor po ljubezni; gledal je nakladalce, ki so s čolnov na Donavi na svojih plečih prinašali bremena; posedal je med ribiči in možmi, ki so izpirali rečni pesek, da bi po delu, ki jih je čisto otopilo, nena doma našli vmes nekaj zlatih zrn; ta so jih čudovito poživila. Zaradi teh lesketajočih se zrn, ki so bila tako drobna in redka, da bi jih nevajeno oko gotovo spregledalo, in jim niso prinašala toliko, da bi se pošteno preživeli, so vztrajali; dan za dnem so odmetavali z lopatami rečni pesek in njihove žene so s suhljatimi, sušično izmozganimi rokami stresale rešeta, skozi katera je odtekala kalna voda, in

iskale zlato. Postopal je po trgu, na katerem so bili ptičarji s ptiči, ki so jih ujeli v zanke in na limanice, in videl je vso lepoto, vse bogastvo in vso brezmejno bedo velikega cesarskega mesta.

Tako so nastajale njegove slike, tiste, ki so mu prinesle priznanje. Tako sta nastala stari starinar, ki se sklanja nad mizo in si skozi naočnike ogleduje podobo v zastarelem pozlačenem okviru, in bleda plesalka s pretenkimi nogami in predolgimi rokami, z obrazom, kakor da se bo zdaj zdaj zgrudila in bruhnila iz stisnjenih ust počrnelo, od plesa pregreto kri, tako je nastal ptičar s polno reto ujetih ptičev.

Ni več slikal gradičev z zelenimi tratami, na katerih se pasejo ovce in igrajo otroci; ni se mu zdelo več resnično. Njegov zdravi kmečki čut se je upiral laži. Slikal je podobe, kakor jih je videl, in še z jasno linijo in natančno, kakor je zahteval Franz Weiroter. Včasih mu je bilo vseeno, če jih bo kdo pohvalil ali ne. In glej — ravno te podobe, s katerimi ni nameraval nikomur laskati, so mu prinesle priznanje!

Zunaj se je začelo mračiti. Strehe so postale modre, v zraku pa je še vedno ostal vonj pomladi. V obrtnih delavnicah, pod izveski, ki so se spokojno pozibavali v večernem vetriču, so se prižigale luči. Matere in krščenice so prihajale iz hiš klicat otroke. Na drugem koncu ceste se je dostojanstveno pozibavala kočija, v katero sta bila vprežena dva vranca. Dva služabnika sta prav tako dostojanstveno stopala spredaj, seženj pred konjskimi gobci, in v enakomernih presledkih klicala:

»Prostor za plemenitega gospoda, gospoda Montecucoooo — lijaaaa!«

Zvenelo je kot obredno petje. In nobenega voza ni bilo na cesti, da bi se moral umakniti. Janša se je namuznil.

Počakal je, da se je pripeljal mimo plemeniti gospod, gospod Montecucoli z veličastno lasuljo pod klobukom z navzgor zavihanimi krajci, potem je zaprl okno.

Mati Matilda ga je ravno še ujela, ko je vtikal spodnji zapah v zatič. Oprla je roke v boke in se razhudila.

»Pa so spet sloneli pri odprtem oknu! Ali so pozabili, da se lahko prehladijo? In da je soba zdaj polna zraka, ki ima spomladi vse bolezni v sebi?«

Janša se je gibko obrnil.

»Nič hudega ni, mati Matilda! Vajen sem drugačnega zraka, kot je dunajski, tako ostrega, da kar v nosnicah zaskeli. Pa sem bil zdrav, zmeraj zdrav!«

»Moj rajni nikoli ni pustil spomladi odpirati oken! In poleti tudi ne — zaradi prahu,« je nepreklicno pribila mati Matilda.

Janša je videl, da se je ženica resnično razjezila in da je v skrbeh zanj. Nagnil je glavo postrani kakor zmeraj, kadar se ji je hotel podobrikati, in narejeno krotko rekel:

»Nikar se ne jezite, mati Matilda! Ne bom več! Res sem malce pomolil glavo skozi okno, a saj še ptiček pomoli glavico iz gajbice! Pa ne bom več!«

Matilda se je nasmejala z brezzobimi usti in mu požugala s kazalcem. »Pa da ne vedo, da se ne spodobi zijala pasti skozi okno! Če bi jih kdo videl, bi izgubili ves ugled!«

»Ne,« je smeje se rekel Janša, »tega res nisem vedel!«

»Pa zdaj vedo in naj si zapomnijo!«

»Seveda, mati Matilda.«

Potolažena se je obrnila k vratom. Toda čez trenutek se je vrnila in rekla z glasom, kakor bi razodevala skrivnost, in je bil vsak večer natanko isti, kakor je bila tudi skrivnost zmeraj enaka:

»Nocoj jim bom pripravila imenitno večerjico! S sirom nadevane krape, da!« Zmagoslavno se je nagnila malce nazaj, okroglasta in sijoča od sreče.

»Imenitno, mati!« je vzkliknil Janša in tlesknil z rokami.

Matildina okrogla glava je sunkoma prikimavala. Nato je spet skrivnostno vprašala:

»In za onega drugega gospoda, za gospoda Kummerheia . . . eh, ne morem si zapomniti njegovega preklicanega imena, le to vem, da ima nekaj opraviti s skrbmi — ali naj zanj tudi pripravim večerjo?«

»Tudi, mati.«

Ženska je odšla. Janša je prižgal svečo in jo postavil na mizo. Potem je vzel v roke pismo, ki mu je obetalo študentsko stipendijo za potovanje po Italiji in se zagledal v črke, ki so razodevale vso spretnost pisarjev dvorne pisarne. Tiho se je smehljaj predse.

Vse je bilo čudovito lepo, tudi to, da je mati Matilda ta večer kuhala krape, nadevane s sirom, in da se njemu ni spodobilo gledati skozi okno.

Tisti večer Blaža Kumerdeja ni bilo na spregled, prišel pa je naslednji dan. Pričakal je Janšo pred Akademijo, zamomljal, da imata isto pot in se mu pridružil. Prijatelja sta šla po dobro znanih cestah, po katerih je bil razlit dih zgodnje pomladi. Janša je prekipeval od veselja in neprenehoma pripovedoval o Italiji, kjer že zdaj cveto mandlji. Blaž Kumerdej pa je zamišljen in molče stopal ob njem. Zdel se je težji in bolj čokat, kot je bil v resnici, glava mu je zlezla med ramena, roke je tiščal v žepe in pole rjave suknje so mu mahedravo opletale okrog nog. Ko je Janša utihnil, mu je Blaž spustil roko na ramo.

»Ti,« je rekel z glasom, ki je bil nenadoma slovesen in globok. »Nižjeavstrijska ekonomska družba išče čebelarja.«

Janša se je za trenutek ustavil, a je takoj spet stopil dalje. Kumerdej pa za njim. Šla sta molče po suhi cesti in drobni prah jima je prekrival čevlje. Potem je spet rekel Kumerdej:

»Tonej! Ali nič več ne misliš na čebele?«

»Pač,« je rekel Janša. »Pa prav te dni sem mislil, ali je Janez odprl čebelnjak, da so izletele.«

»Zdaj? Za vrhom že cvete resje?«

»Da. Prvo. Tisto, ki ima tako blede rožnato cvetje, da se zdi skoraj belo. Strd s tega resja je zelo sladka. Lani — tako mi je sporočil Janez — je bila dobra paša. Čebele so nabrale veliko hojeve strdi, ajda pa je dala malo, ker jo je prezgodaj opalila slana. Sicer pa jim moraš ajdovo strd večidel pustiti, da se preživijo čez zimo. Mislim, da Janez kar dobro čebelari.«

Blaž Kumerdej ni odgovoril. Spet sta šla molče naprej, mimo krčem in obrtnih delavnic z dobro znanimi izveski. Potem je Blaž nenadoma burno rekel:

»Pa le ne misliš več na čebele!«

»Kako da ne?« Janša se je krotko smehljal. Dejal si je, da velikokrat misli na čebele. Da je zdaj natanko tako kot mu je nekoč rekel Arer: zapustil je svoje čebele, da bi se imel kam vračati.

Ponoči se je spet vračal k njim, ko je ležal sam v postelji z nebom in obledelimi zavesami in je v sobi vonjalo po barvah, ki so stale v lončenih skledicah na mizi. Okrog njega je sopla tema, v kateri so bili izgubljeni vonji dnevnega opravila in vedel je, da na stojalu čaka slika, ki jo je delal zvečer in jo bo naslednji večer nadaljeval — toda nikoli ni mislil na svoje slike, pač pa na čebele. Videl je čebelnjak; najprej tistega, ki ga je postavil oče, in pozneje velikega, ki ga je naredil on sam, in v njem razvrščene panje, s končnicami, ki jih je slikal na odprtem podu, skozi

katerega je od vseh strani vleklo mrzlo — in zmeraj spet je bil čebelnjak ves zagrnjen v cvetje češenj ranic, ki so se razraščale pred njim. Slišal je tisti posebni, mirno radostni šum čebeljih kril, ki ga je zaznaval samo v času, ko je drevo cvetelo, in vse to je bilo kakor daljna otožnost, ki je rahlo bolela, a jo je prav zaradi tega ljubil. Bile so njegova ljubezen in njegova muka, tiste drobne, sive in rjave čebele v čebelnjaku pod Stolom na Breznici. — Ko se je zdaj spet spomnil vsega tega, mu je nenadoma postalo hudo pri srcu in je rekel:

»Kaj pa morem za to, da nisem mogel ostati pri čebelah?«

Blaž ga je bistro pogledal. »Pa bi bil rad, kaj?«

»Raje kot vse drugo na svetu.«

»Viš! Saj sem vedel!« Široka radost je zaplala v njegovem glasu.

»Zdaj je prepozno,« je trpko rekel Janša. »Nikoli več ne bom imel čebel.«

Potlej se je razgovoril. Šla sta mimo Schönbrunna.

Janša je pripovedoval: zdaj, te dni bo dvajset let, kar je medved udril v Močilnikov čebelnjak. Prezgodaj se je prebudil, kosmatinec, in prave hrane še ni bilo zanj. Potem je pa še spomladni sneg zapadel! No, in ga je zaneslo k Močilnikovemu čebelnjaku. Strdi se pa menda ni naližal, samo panje je razmetal in naredil veliko škode. Naslednji večer ga je čakala past. Skopali so jamo pred čebelnjakom in jo prekrili s smrečjem in slamo. Ponoči so bedeli pri Močilniku. Možje so bili pijani, navlekli so se strdenega žganja in so zaspali. Potem je pa medved v jami tako tulil, da jih je prebudil. Nameravali so ga pobiti, toda Močilnik, ki je bil strahopeten človek in je menil, da se bo razvedelo, gosposka pa je prav tisti čas spet dala ukaz, da kmetje ne smejo pobijati divjadi, jim je ubranil. Toneja je

poslal v radovljiško graščino, naj pove kako in kaj. Potem je prišel oskrbnik s hlapci — zvezali so medveda in ga odpeljali v Radovljico. Bil je orjak, za glavo višji od največjega moža. Oskrbnik ga je nekaj časa imel priklenjenega pred neko kolibo na dvorišču, potem se je pa žival — hudič si ga vedi kako — odtrgala in zbežala. Baje so tisto noč vsi psi v Radovljici tako tulili, da so se ljudje bali, da je kje začelo goreti, nočni čuvaj, ki je zdaleč videl kosmatinca, pa je od strahu zbolel. Medved je odlomastil proti Mošnjam in raztrgal nekemu kmetu ovco, potem pa je sled za njim izginila. Poleti se je začel oglašati na planini: neki kravi je obgrizel vime, da so jo morali ubiti. Lovili so ga in zatekel se je na koroško stran. Potem ni bilo več slišati o njem; če bi ga bili pa koroški pastirji ubili, bi se bilo gotovo razvedelo.

Pogovarjala sta se in bilo je, kakor da sta čisto pozabila, da hodita po cesarskem, novobaročnem Dunaju, kjer so vsepovsod zasajali platane in so italijanski igralci in pevci skušali obnoviti stare, idilične pastore, pastirske igre, v katerih so zaljubljeni plemiči v pastirskih nošah prepevali sladkobne pesmi zaljubljenim pastircam. Platane so stežka kljubovale mrzli dunajski zimi in ostrim vetrovom, ki so veli čez Donavo, in pastirska pesem je bila tako neresnična, da so si Dunajčani želeli slišati resnično pastirsko pesem, tako, kakršno sta Janša in Blaž poznala z domačih gora.

Obrnila sta se in se vračala v središče mesta, navsezadnje pa sta zavila v ozke mestne ulice. Bilo je, kakor da sta pozabila na južino in tudi na to, da imata skupno pot — tavalata sta, kakor bi nekaj iskala. Potem je rekel Blaž:

»Pa si sklenil za zmeraj pustiti čebele in postati slikar?«

»Je že tako.«

»In verjameš, da boš kdaj velik slikar?«

»Tega ne verjamem.«

»Kakšen hudič te pa potem nese v Italijo?«

»Je že tako,« je kakor prej rekel Janša.

Blaž Kumerdej ga je nenadoma prijel pod pazduho in ga potegnil v temno, ozko prodajalno. Janša jo je poznal — star Žid je v njej prodajal slike, največ kopije slavnih mojstrov. Žid je sedel za visokim pultom in listal po neki knjigi. Komaj se je ozrl nanju izza naočnikov. Potem se ni več menil zanju. Blaž je še zmeraj držal Janšo in ga počasi vodil ob stenah, kjer so visele kopije znanih mojstrov. Preprosto prekanjeno, skoraj škodoželjno se je smehljajal.

»Rubens in Rembrandt,« je rekel. »Ali vidiš?«

Janša ni odgovoril. Čutil se je majhnega in potlačene-ga kakor zmeraj, kadar je gledal slike velikih mojstrov. In kakor da si je dovolil deško objestnost, kaj malo primerno njegovim letom, ko se je domislil, da bi postal slikar. Res, bile so samo kopije, ki so visele po stenah, v posebni otožni svetlobi, ki ni bila spomladanska in niti ne dnevna, temveč brezčasna, kakor bi tu notri ne bilo zaporedja letnih časov, dni in noči. V toplem, po starinskem vonjajočem somraku so cvetela rožnata telesa Rubensovih lepotic, Rembrandtova Saskia je gledala moža s svojimi mandljevimimi očmi, njen obraz pa je bil rahlo trpek, utelešenje neke bridke, po pelinu vonjajoče lepote; stara skopulja se je sklanjala nad tehtnico in tehtala zlato in zraven nje je bil bakrorez njegove Nočne straže v majhni velikosti — čudovita skladnost barv in senc, ki se je zdela vase zaverovanim hanzeatskim trgovcem tako nerazumljiva, da so razglasili njenega ustvarjalca za blaznega. — Blaž je izpustil Janšo in stopil dva koraka od njega. Hotel je biti resen, a se je porogal:

»Ali jih misliš doseči?«

»Ne nori,« je kratko rekel Janša.

»Potem pa že pusti barve in platno in bakroreze in se vrni k čebelam!«

»Prepozno . . .«

Kumerdej je obupano skomignil z rameni. Stopil je iz prodajalne, Janša pa za njim. Žid se ni niti ozrl za njima.

Spet sta hodila po ulicah kakor brez cilja. Pravzaprav ne: Blaž Kumerdej je imel svoj cilj, samo Janša se je sam sebi zdel čisto izgubljen. Mislil je na Saskio in na Nočno stražo, ki sta ostali v toplem somraku Židove prodajalne. Ne, tega ne bo nikoli dosegel. Usojeno mu je, da bo vse življenje slikal ptičarje in morda bo še kdaj naredil idilično sliko mestnega vodnjaka, okrog katerega se zbirajo dekleta z vrči in vedri. Slikal bo male dvorce, ki jih ima dunajska gospoda na deželi za nedeljski oddih in zabavo, dvorce, poraščene z divjo trto in z grmi cvetočega šipka pred vrati — to pa pravzaprav ni umetnost! Dali so mu študentsko stipendijo za potovanje po Italiji — in nenadoma se je zavedel, da jo je dobil bolj po dobroti prijaznega Franza Weirrotterja kot zaradi svojega znanja in nadarjenosti. — Toda zdaj je bilo prepozno misliti na to. Ostal bo pač malo pomemben slikar in služil si bo kruh z ubadanjem v kaki bakrorezni delavnici. Ni treba, da bi se pritoževal zaradi tega. Sam si je izbral svojo pot.

Blaž Kumerdej je natanko čutil, kaj prijatelj misli. »Zakaj se ne bi ponudil Ekonomski družbi za čebelarja?« je vprašal čisto nepričakovano.

Janša je odkimal. »Saj ti pravim, da je prepozno.«

»Nočeš?«

»Zdaj ne več. Ne morem. Pred letom dni, ali kaj takega, tedaj bi . . . O, in še bi bil tedaj srečen, če bi mogel postati čebelar! Nikoli si nisem želel drugega. Toda

zdaj je prepozno. Sicer pa tudi ne vem, če bi bil dober čebelar. Malo poznam čebele. Samo to znam, kar sem se naučil od očeta in kar sem pozneje sam spoznal. Ne, nikar mi ne govori več o tem!»

Blaž se je zasmel. »Ti — pa malo poznaš čebele?« Iz globokega žepa svoje malone kmečko krojene suknje je potegnil knjižico s čebeljim panjem in baročno bahatim okrasnim napisom na platnicah. »Tole vzemi in beri! Lutrovski predikant Schirach iz Malega Budyšina na Moravskem jo je napisal. Ne samo tole, cel kup takih je že dal natisniti. Pravijo, da je največji čebelar v cesarstvu, večji celo kot Schwammerdamm. To je razprava o narejenih rojih. Beri, ti pravim, in potem boš videl, ali ne znamo mi bolje čebelariti kot oni.«

Janša je vzel knjižico. Zdrznil se je in se ozrl. Do Akademije je bilo malone uro hoda.

»Lepo si me potegnil s svojimi čebelami!« je vzkliknil jezno. »Ob južino sem in še šolo bom zamudil!« Z naglimi, dolgimi koraki se je spustil po ulici.

Blaž Kumerdej se je nasmehnil za njim in šel počasi svojo pot.

Na ozelenelo travo med mladimi platanami je padal krotek dežek zadnjih aprilskih dni. Anton Janša je sedel v predsobi pisarne Nižjeavstrijske ekonomske družbe, v stari, mračni palači, ki je nekdanj sprejemala kneze in vojvode, zdaj pa je bila prenovljena, kakor so med cesaričino vlado prenovili vse stavbe, namenjene uradom državne uprave. Med težkimi stenami je bilo nekaj, kar je moreče pritiskalo na Janšo, nekakšno uradno ozračje, ki pa ni bilo tako novo in živahno kot v uradih sosednjih hiš, mimo katerih je šel in so bile po vrsti sedež mestnega dohodninskega urada pri na novo ustanovljeni kresiji, prostori komisije za

vojaške nabore in vojaški odškodninski oddelek. Čakal je že dolgo. Sluga, ki ga je napovedal, mu je rekel, da ima ravnatelj visokega obiskovalca, pokrovitelja družbe, kneza Starhemberga. To je rekel z obrazom, ki ni pojasnil, ali namerava visoki gost ostati deset minut ali morda do večera, pač pa je razločno kazal, naj prišlec, ki kljub meščanski suknji ni mogel zatajiti kmečkega rodu, ponižno počaka. Janša je v presledkih čutil, da bi najraje odšel, da bi bilo morda boljše, da oddide, ker se sicer utegne zgoditi, da se bo v njegovem življenju spet vse zasukalo — potem pa je spet mislil, da se morebiti ne bo nič zasukalo in da je prišel zaman.

Zajel ga je dobro znani strah, da ne bo nič opravil. Tako kot takrat, ko se je prišel z bratom vpisat na šolo za bakrorezno risanje. Takrat so ga rešile Arerejeve nimfe, zdaj pa ni imel ničesar, kar bi ga priporočalo. Kdo pa je bil, da bi mu Družba zaupala in ga vzela za svojega čebelarja? Blaž Kumerdej, ki ga je pripravil do tega, je bil seveda prepričan o njegovem čebelarskem znanju, toda — kdo pa je bil Blaž Kumerdej in kje je njegova beseda kaj veljala?

Janša je v zadnjem času prebral nekaj brošur o čebelarstvu na Moravskem, ki jih je napisal predikant Schirach. V njih je našel množico učenih reči, ki so bile morebiti kdaj pa kdaj smešne, toda zavite v tako nerazumljive in umetno skovane besede ter podkrepljene z latinskimi izreki, da ga je nehote prevzelo spoštovanje do moža, ki je pasel čebele v Malem Budyšinu na Lužiškem in postal častni član Britanske znanstvene družbe, Saške družbe za znanost in umetnost, francoske Meliturgične družbe. Sam pa je svoj živi dan pasel čebele samo na Breznici in samo enkrat je pogledal čez domači plot in se marsičesa naučil v čebelnjaku Petra Pavla Glavarja. Povrh mu nemška govorica še zdaj ni tekla tako gladko, da bi ne bili v njem takoj

spoznali tujca, priseljenca, ki je prišel v prestolno mesto, da bi si poiskal sreče, kakor jih prihaja toliko iz vseh carskih dežel! Če je prav premislil, ni mogel upati, da dobi službo čebelarja. Potemtakem sem lahko miren, si je rekel. Ustregel sem Blažu, brata bosta pa vesela in malce škodoželjno se mi bosta posmehovala, ker sta mi vnaprej prerokovala, da iz mojega načrta ne bo nič. Bom pač moral ostati pri svojem slikarstvu, in ko se vrnem iz Italije, jim bom mogel koristiti v bakrorezni delavnici. Seveda, nekoliko žal mi bo po čebelah . . .

Aprilski dežek je krotko napajal pomladno zrahljano zemljo in polzel po debelcih mladih platan, ki niso in niso mogle pognati. Na koncu vrta pa je kostanj že napenjal smolnato popje. Mesto je prekrila oblačna zavesa, skozi katero se je svetlikalo. Samo v predsobi pisarne Družbe je bilo mračno in hladno.

V kaminu je prhnelo ugaslo oglje, vonjalo je po hladu, in to je še večalo dojem zapuščenosti. Čas je mineval in Janša je slišal, kako bije ura na rotovžu. Vznejevoljilo ga je. Čakal je več kot poldrugo uro.

Skozi predsobo je spet prišel sluga z obrazom, ki je kazal spoštovanje visokim in nizkim priporočal potrpežljivost. Nekoliko se je začudil vztrajnosti moža, ki navsezadnje le ni mogel biti kmet. Zaradi Janševe spodobne meščanske suknje in nankingastih hlač je pokazal toliko vpljudnosti, kolikor je menil, da je čakajočemu gre, in je zanosljal:

»Gospod še zmeraj čaka?«

»Še, pa ne bom več dolgo. Dovolj imam drugih opravkov.«

Sluga se je začudil rezkemu odgovoru in dvignil obrvi tako visoko, da so se dotaknile roba lasulje, ki mu je v bar-

vi stare, preperete rjave nogavice pokrivala polovico čela. Z neposnemljivim gibom, ki ni bil ne milosten ne ponižen, je sklonil glavo in obžalovaje razprl roke, nato je vprašal:

»Ali so gospoda pripeljali pomembni opravki?«

»Mislim, da. Družbi bi se rad ponudil za čebelarja.«

Sluga je zdaj zvedel, da čakajoči le ni odličnik, in je spet zanosljal:

»Grof še niso zapustili kabineta. Bilo bi malo predrzno, če bi gospoda napovedal.«

Janša je bil že tako dolgo na Dunaju, da je poznal la-kajsko govorico in navade. Stisnil je slugi goldinar. Slu-žabnik ga je spravil v žep in maziljeno rekel z obrazom, ki je delil milost:

»Če gospod izvoli še malo počakati . . . Nikarte izgu-biti potrpljenja.«

Potem je šel in se nepričakovano hitro vrnil.

»Gospod ravnatelj prosijo, naj gospod pride k njim. Tudi knez želijo videti gospoda,« je rekel.

Takoj nato je odprl polovico dvokrilnih vrat in Janša se je znašel v pisarni. Obstal je pri vratih in se priklonil; čutil je, da je neroden. Pri enem velikih oken je videl stati kneza Starhemberga in nekoliko stran od njega ravnatelja družbe. Moža sta se pravkar zaradi nečesa smejala — knez malce kočljivo in ravnatelj prazno in neskončno vljudno, in knezu ni tako brž izginil nasmešek z lica, med-tem ko je ravnatelj pri priči postal uradno resen. Oprl se je z rokami na pisalno mizo in pogledal Janšo.

»Ali se ponujate za čebelarja, gospod?« je zanosljal s tihim, blagim glasom, ki je ravno prišel v modo. »Kdo pa ste, gospod? Ali vas kdo priporoča?«

Janša je stopil bliže. Čutil je, da bo težko kos temu blagemu nosljajočemu glasu, ki je bil čisto neoseben. To-da ko je že prišel, je moral govoriti.

»Anton Janša sem, doma iz Breznice na Kranjskem. Tretje leto obiskujem šolo za bakrorezno risanje.«

Ravnatelj je pogledal kneza in ta je skomignil z rame-
ni in se spet kočljivo nasmehnil. Ravnatelj je zanosljal:

»Zmotili ste se, gospod. Družba ne išče risarjev niti
bakrorezcev. Mi potrebujemo človeka, ki nekaj ve o čebelah.«

»Mislim, da nekaj vem o čebelah.«

Knez Starhemberg se je blagovolil še enkrat nasmeh-
niti. Prišel je nekoliko bliže, kakor bi si hotel Janšo bolje
ogledati. »Zanimiv kandidat,« je rekel.

»Ponudba se mi ne zdi resna,« je rekel ravnatelj. »To
je že osmi, ki se je prišel ponujat.«

Knez, ki je bil kratkoviden, je segel po lornjonu v ro-
ževinastem okviru in dolgo opazoval Janšo, potem je re-
kel:

»Gospod slikar najbrž ne ve, da se je sama najmilost-
ljivejša vladarica račila pozanimati za naše čebelarske po-
skuse. Ali bi si upal pasti čebele najmilostljivejše vladari-
ce?«

Janša je čutil, da položaj postaja smešen in skoro bi jo
bil zarobil po domače: Muha je muha, pa naj bo cesariči-
na ali katera druga, a se je domislil, da je knez Starhem-
berg zelo mogočen in vpliven na dvoru in je mirno rekel:

»Seveda, svetlost, tudi cesarske čebele bi znal pasti.«

Na to sta se knez in ravnatelj spet zasmejala, tiho, za-
držano, in potem sta oba hkrati pritislila robca na usta,
da bi udušila smeh. To ni bilo več smešno, temveč žaljivo,
in Janša se je pokesal, da je prišel.

Vseeno ga nista odslovila. Ravnatelj je rekel: »Ali go-
spod razume francosko?« Janša je odkimal in nato sta
knez in ravnatelj sedla k mizi in se začela francosko pogo-
varjati. To je trajalo zelo dolgo. Janša bi bil skoraj zaniče-

val samega sebe, ker ni zbral dovolj poguma, da bi jima povedal, da ne pusti iz sebe norcev briti — toda to bi pomenilo zamero na dvoru in potem bi bilo njegove poti navzgor konec. Torej je molče čakal in opazoval visoka okna, baročno pohištvo z obilno pozlato in zaveso, ki je delila sobo na dvoje. Zavesa je bila rdeča in pretkana z zlatimi čebelami. Ni vedel, da je to moda francoskega dvora, in da so na zavesi vtakane zlate bourbonske čebele, toda nekako potolažile so ga. Začel jih je preštovati, onadva pa sta kar naprej govorila in čutil je, da sta tako zelo pozabila nanj, da bi ga morda prvi trenutek niti ne pogrešila, če bi odšel, Navsezadnje se je ravnatelj le obrnil k njemu.

»Njegova svetlost meni, da bi morebiti kazalo poskusiti, ker se družbi doslej ni posrečilo dobiti izkušenega čebelarja. Dogovarjali smo se celo s pastorjem Schirachom, da bi nam poslal izkušenega moža, toda on nam ne more ustreči. Ali ste kdaj slišali o pastorju Schirachu, gospod?«

»Bral sem njegove spise.«

Ravnatelj je priznavno pokimal. »Brali ste njegove spise?«

»Da. Učeni gospod se v nekaterih stvareh moti.«

Ravnatelj se je pomračil. »To se mi zdi neverjetno.«

»Če dovolite, vam razložim.«

Ravnatelj in knez sta prikimala in ravnatelj je ponudil Janši stol.

Odklonil je, ker mu stoje ni bilo treba prenašati vzvišene prijaznosti visoke gospode, ki bi hotela biti domača, a ni znala biti.

»Razložil bom,« je rekel. »Pastor Schirach trdi, da so troti v čebeljih panjih zato, da prinašajo vodo, jaz pa si drznem trditi, da to ni res. Dovolj dolgo sem opazoval čebele doma na Breznici na Kranjskem in vem, da troti ne

prinašajo vode, pa tudi zalege jim ni mar. Nikoli ne krmi-
jo mladice v celicah.«

»Ne?« je rekel ravnatelj. »Kaj, za božjo voljo, pa po-
tem delajo?«

»To je tisto, v čemer se učeni čebelar moti. On prav
malo ve o matici, ki jo imenuje kraljico. Jaz sem davno
dognal, da se mora matica oprášiti, preden zaleže mladice.
Troti so njeni možje.«

»Oj, kako nekrščansko,« je rekel knez in se spet kočlji-
vo nasmehnil, toda prav gotovo Janše ni hotel žaliti, ker se
je takoj zresnil in rekel, naj razloži svoje trditve.

»To je zelo preprosto, visokost. Če bi troti donašali
vodo ali morebiti celo skrbeli za zalego, bi jih čebele niko-
li ne pomorile. Jaz pa sem sam dostikrat videl, kako so
vlačile iz panjev pomorjene trote. To se je zmeraj zgodilo
v času, ko je matica začela leči jajčeca.«

»Zelo umno,« je zamrmral knez.

»Videl sem tudi, kako matica izleti. To je edinkrat, da
zapusti panj brez čebeljega roja. Ob lepem sončnem dne-
vu izleti na svoj svatovski polet in troti z njo. Nato se
oprašena vrne v panj.«

»Glejte glejte,« je zamišljeno rekel knez. »Ali nam go-
spod lahko še kaj pove o čebelah?«

»Lahko vam povem vse, kar želite vedeti.«

»Kar pripovedujte, gospod.«

Janša je pripovedoval o čebelah. Čez nekaj časa je či-
sto pozabil, čemu pravzaprav pripoveduje. Nenadoma je
spet živel sredi svojih čebel. Pred njim je bil domači čebel-
njak in mogel je govoriti o svojih rjavih in sivih čebelah.
Tudi sosedom je včasih pripovedoval o rečeh, ki jih je v
dolgih letih dognal, a so se mu smejali. Knez in ravnatelj
se nista smejala, samo začudena sta bila. Govoril je goto-
vo celo uro in pred njima razgrnil vse življenje čebel. Na-

vsezadnje je rekel, da jih je treba zmeraj prenašati v kraje, kjer je najboljša paša. Spogledala sta se in si pokimala. Ravnatelj se je obrnil h knezu in z mnogo bolj naravnim glasom, kot ga je imel spočetka, rekel:

»Visokost, mislim, da smo našli pravega moža.«

»Soglašam,« je rekel knez.

»Zdi se, da znajo Kranjci bolje pasti čebele kot mi tukaj.

»Zdi se, da je res tako.«

»Kaj menite, visokost?«

»Vzameno ga. Bien. Très bien. Toda najprej mora dokazati, da je vse res, kar je pripovedoval. — Gospod, ali ste pripravljeni z dejanjem potrditi svoje besede?«

»Kadar hočete, visokost!«

»Bien. Dali vam bomo čebelnih panjev in boste začeli delati.«

»Da, visokost.«

»Bien. In še nekaj. Ali ste pripravljeni brez pridržkov — ponavljam: brez pridržkov! — svoje znanje razložiti drugim? Ali boste učili čebelarje iz vse dežele tega, kar znate sami?«

»Rad jih bom naučil vsega, kar znam.«

»Odlično.«

Ravnatelj se je sklonil h knezu in polglasno rekel:

»Nečesa sem se domislil, visokost. Pred kratkim so mi v pisarni izročili nekakšno spomenico s Kranjskega. Baje nekdo piše o čebelah in čebelarstvu. Imam jo v predalu. Nisem je še utegnil prebrati. Toliko teh reči prihaja v pisarno! Kar je znano, da se dvor zanima za kmetijstvo, šole in podobne reči, kar dežuje raznih spomenic in največkrat nekoristnih predlogov.«

»To je mogel biti samo komendski župnik Peter Pavel Glavar,« je rekel Janša. »Dober čebelar — nekaterih reči

sem se naučil pri njem. A tudi on bi se bil mogel pri meni česa naučiti, toda gledal me je, kot pač gleda gospod preprostega tlačanskega človeka. Povrh vsega sem bil še zelo mlad. Gospod se v nekaterih rečeh tudi moti. Bržčas je napisal v spomenico, naj bi oblast plačevala za vsako odrezano lastovičjo glavo krajcar, ker meni, da lastovice uničujejo čebele. Sam pa mislim, da so drugi škodljivci hujši kot lastovke.«

Moža sta se nasmehnila, a zelo kratko in vljudno. Potem je ravnatelj rekel, da bo Družba na prvi prihodnji redni seji govorila o Janševi ponudbi. Mesto mu je skoraj zagotovljeno. Oglasi naj se po svetem Florjanu in bo zvedel, kdaj lahko nastopi novo službo. On, ravnatelj, in pač tudi knežja visokost, ga bosta priporočila odboru. Potem bi lahko takoj začeli s poskusi.

Ko je zapustil pisarno Družbe in je hodil po dunajskih cestah, je že zatrdno vedel, da bo postal čebelar. Vse ne bo potekalo gladko, ker se bo gospoda vtikala v njegovo delo. Moral si bo izgovoriti, da mu bodo pustili ravnati po svojem preudarku. Tudi se bo moral navaditi klanjati se in izbrano govoriti. Nekoliko nerodno za trdega gorenjskega kmeta, a zaradi tega si ne bo grenil veselja. Gospoda bo navsezadnje prihajala in spet odhajala, čebele pa bodo ostale! Zmeraj bo lahko pri njih! Nikoli več mu ne bo treba krasti časa, kakor si ga je kradel doma od dnevnih opravkov, če je hotel biti pri čebelah! O, rad jih bo imel! Šumele bodo in izletavale iz panjev in se vse prašne, trudne in obložene vračale, on pa bo prisluškoval njihovemu nemirnemu vrvenju v času, ko se bodo pripravljale na rojenje. Spet bo slišal peti matico, preden bo izletela! Potem bo tako, kot da se je vrnila mladost, ki jo je pustil tam daleč pod planinami. Koliko dobrih in srečnih dni je še pred njim!

Globoko, sproščeno je dihal. Zdaj bi rad srečal Blaža, da bi mu povedal, kako se je odločilo! Toda Blaž se zdaj ukvarja z dolgočasno hebrejščino, zraven misli na to, da morajo Slovenci dobiti knjig v domačem jeziku in da je treba ustanoviti veliko šol, v katerih bi se kmečki otroci učili brati in pisati slovensko!

Ali pa se je morebiti spet povzpел v zvonik dunajske stolnice, da bi se znebil vrtoglavice in bi mogel raziskati domače gore. A saj bo prav gotovo prišel zvečer! Mati Matilda mora poleg krapov postaviti na mizo tudi steklenico prav dobrega vina. Če bi mogel dobiti na Dunaju pikolit! Še na Arerjevo zdravje bi ga pil.

Aprilski dež, ki je odpiral popje kostanju in platanam, ga je premočil na ramenih. Celo v tem je bilo nekaj veselega. Dvignil je obraz proti nebu in ga nastavil dežju. Bilo mu je, kakor da se vrača s Smokuške planine, kamor je nesel sol za živino — kaplje so mu rahlo, hladno polzele po čelu in licih in prav vse je bilo ena sama velika radost.

Janša je razvil svoj zadnji bakrorezni list in ga razprostrl po mizi. Učitelj Weirrotter se mu je sklonil čez ramo in pazno ogledoval podobo. Bil je čebelnjak — Kuharjev z Breznice — s poslikanimi panji in strašilom ob strani. Spredaj so cvetele češnje črnice, na klopi zraven čebelnjaka pa je sedel oče z obrazom, ki je bil in vendar ni bil njegov, z gorjuško čedro v ustih. Weirrotter se je poglobil v podobo. Gledal jo je z očmi učitelja na bakrorezni šoli in je rekel z glasom, ki je bil njegov najmirnejši:

»Dobro, natančno delo.« Potem je glas narastel: »Toda brez fantazije!«

Od druge mize se je ozrl učitelj Scraba, temnopolt in črnook, in se nasmehnil najprej Janši, potem pa Weirrotter-

ju. Prišel je bliže in si tudi ogledal bakrorez. V črnih očeh so mu zagorele žive iskre.

»Imenitno!« je vzkliknil. In nato Weirrotterju. »Dovolite, meni se zdi odlično! Čebelnjak s poslikanimi panji in stari ded na klopi — to je zajeto iz zakladnice ljudske umetnosti. Tudi ta Turek ob strani — to pomeni, da v ljudskem izročilu še zmeraj živi spomin na turške vpade. Preprosto ljudstvo nam v svojem izročilu ohranja davno preteklost in ljudsko modrost.« Scraba je sedel na rob mize — početje, katero je Weirrotter opazoval z obrazom, ki je kazal malone osebno užaljenost — in začel govoriti, kakor da ne misli nikoli nehati. Spet je pravil o poslikanih kmečkih skrinjah in kako je hodil po deželi in prerisaval vzorce s skrinj, kako je našel, da ima vsaka pokrajina čisto nekaj svojevrstnega, in da je to tisti vir, pri katerem se morajo učiti umetniki zdajšnjih časov. »Baroku je odklenkalo in tudi novi barok ne bo rešil umetnosti! Vseh teh nesmiselnih okraskov in zavojev je preveč! Človeku se zdi, da je tudi današnji človek postal ves zavojkast, in če ne verjame, potem samo poskušajte današnjo govorico! Mislim na govorico gospode in izobražencev! Vrniti se je treba k naravi! Francozi so to že spoznali. Tudi pri nas nekateri uvidevajo . . . Nadaljujte, Janša, samo tako nadaljujete! Slikajte prizore iz preprostega življenja kmečkih ljudi! Postali boste veliki!«

»Nikoli!« je srdito rekel Weirrotter. »Umetnost mora zmeraj naprej, nikoli nazaj! Vam je italijanska renesansa zmešala glavo!«

»To so bile preproste, jasne črte! Lepota je bila v tem! Barok je vse izpridil, umetnost in človeško dušo!«

»Pri ljudstvu se umetnik ne more učiti! Ljudstvo je neuko in tisti ornamenti in podobe, o katerih govorite, so grobi, brez trohice fantazije!«

»V tem je nepokvarjena ljudska duša . . .«

Weiroter je zamahnil z roko. »O tem se ne bom prekal z vami! Svojemu učencu Janši pa priporočam, naj ne hodi po poti, ki jo je nakazal s tem bakrorezom! Ne bo daleč prišel. Svoje čase je slikal boljše podobe!«

Janša je zvil list in vstal od mize. Počasi je rekel:

»Rad bi povedal gospodoma, da najbrž ne bom slikal nobenih podob več. Dobil sem službo čebelarja pri Nižjeavstrijski ekonomski družbi. Te dni bom začel s poskusi na vrtu aspersnske graščine. Ko bo to pri koncu, bom . . . bom čebelarški učitelj.«

Učitelja sta se spogledala, in zdelo se je, da se prvič gledata brez tihega nasprotovanja, ki ju je razjedalo leta in leta, potem sta pa malone soglasno vzkliknila:

»Škoda vašega talenta!«

Janša je skomignil z rameni. Prvič se je čutil sproščeneja in njima enakega. Zato je govoril mirno in brez strahu.

»Gospoda se motita o moji nadarjenosti. Nikoli nisem naredil nič čisto svojega. Zmeraj sem samo posnemal druge. In zmeraj sem vedel, da ne bom dosegel velikih mojstrov. Zato se bom poslovil od risarske šole.«

Weiroter je začel zmajevati z glavo. »In štipendija za potovanje po Italiji?« je vprašal s svojim najtišjim glasom.

»Ne verjamem, da bi mi mogla Italija kaj pomagati. Človek je rojen umetnik, ali pa ni umetnik.«

»To je napuh,« je rekel Weiroter. »Napuh!« je malo ne zakričal. »Kakor da ne potrebujemo tudi skromnih ljudi, ki so si pridobili nekaj spretnosti in jo uporabljali v prid drugim! Kaj mislite, da bi bilo, če bi bili na svetu sami geniji? Svet bi se spremenil v norišnico!«

»Mislim, da bom s svojim čebelarškim znanjem ljudem več koristil kot s svojimi risbami in bakrorezi, gospod.«

»Trmasti ste!« Weirrotter se je prizadeto obrnil stran. Scraba pa se je nasmehnil, kakor da šele zdaj razume.

»Tudi to je vrnitev k naravi,« je rekel. »Kljub temu mi je žal za vas. Čebelar na vašem listu je si-ja-jen! Prva vaša stvar, ki mi zares ugaja.« Nenadoma se je južnjaško razvnel. »Osrečili ste me s svojim čebelarjem, res!«

Janša se je nasmehnil in pomolil Scrabi zviti list. »Če ga hočete sprejeti iz rok svojega učenca, gospod! V čast mi bo, gospod!«

Malo pozneje je Anton Janša zapuščal bakrorezno risarsko šolo. Pospravil je risarsko orodje v zabojček in priložil liste, ki jih je naredil v letih svojega šolanja. Bilo mu je malce bridko pri srcu. Razgrinjal je liste, od prvih, nerodnih, ki se jim je poznala Arerjeva šola in samovoljnost roke, ki je po svoje slikala panjske končnice in se ni marala ničemur pokoriti, do tistih iz zadnjih tednov.

Kdo ve kako nadarjen ni bil, to si je zdaj priznal tako odkrito kot še nikoli. Roka je postala prožnejša in vse grobe črte so izginile, drevesni listi so bili natanko prepreženi z žilicami in ničesar ni pozabil, ničesar zanemaril. Vendar ni mogel biti zadovoljen s tem, kar je ustvarjal. Podobe so izdihavale nekaj nepristnega, in ko jih je zdaj gledal, je dobro vedel, da je res dosegel samo nekaj spretnosti, ki bi jo lahko uporabljal ljudem v prid — to, in nič drugega. Toda, komu v prid? Dunajskim trgovcem in uradnikom, ki so kupovali njegove podobe, ker so bile po njihovem okusu in ne predrage! Blaž je imel tisočkrat prav, ko mu je rekel, da je treba delati nekaj, kar pomaga ljudem! Prav ima, ker ga je vrnil čebelam!

Ne da bi mislil ravno na Blaževe besede o prosvetljevanju preprostega ljudstva, se je spomnil, kako pravzaprav živi tlačanski človek. Videl je domačo vas in življenje v njej, ki je bilo lepo, ker ga je ljubil, a je bilo tudi bedno.

Videl je domačo hišo, ki je bila zdaj nižja in manjša, kot se mu je zdela nekoč, in javorovo mizo v kotu, okrog nje pa družino, zbrano pri skledi. Zmeraj ista bajtarska revščina. V skledi se je kadir sok, ajdov, ječmenov in turščičen, in bila je sreča, kadar je bil polit z mlekom. S sestro Nežo sta pobirala iz škafo oblice, ki jih je mati kuhala za prašiče — bile so vroče, dišale so po zasmojenem, premetavala sta jih z dlani na dlan in jedla, mati pa je stala ob strani in godrnjavo menila: »Lakota taka, še oblicam ne moreta prizanesti!« Nad kmetom in bajtarjem je visela tlaka, in če jo je kmet, ki si je morebiti služil denar z vozarjenjem, odkupil, jo je bajtar moral opraviti do dneva natanko. Bila so huda leta, ko je cesarica potrebovala denar za vojsko proti pruskemu Fricu, ki ji je v eni sapi pisaril najvdanejša pisma po francoski navadi in hkrati pošiljal svoje grenadirje v njene dedne dežele, in ta huda leta je čutil tlačan bolj kot kdo drug: gosposka je terjala večji davek in draginja je tako narastla, da spomladi še ovsenjaka ni bilo na mizi, ker je veljal mernik ovsu poltretji rajniš. Polje pa je bilo slabo obdelano in slaba letina je vzela še tisto, kar bi bili sicer imeli.

Da, bilo je tisočkrat prav, da je sklenil zapustiti slikarstvo in se lotiti čebelarstva. Rad bi, da bi ustanovili pravo čebelarsko šolo.

Učenci iz vseh krajev naj bi prišli k njemu, tudi Kranjci, čeprav znajo ti še najboljše čebelariti. Potem bi tlačanski otroci imeli svoje praznike, kakor je bil zanj zmeraj praznik, kadar je jeseni oče začel točiti strd in je mati skuhalo strdene štruklje. Navsezadnje je vendar dobro, da so se našli ljudje, ki hočejo ljudem pomagati in jih naučiti kmetovati! In on bo med tistimi, ki bodo pomagali ljudem! Torej njegova pot na Dunaj le ni bila zaman!

Pomislil je, da je to, česar se zdaj loteva, tako preprosto, kot so preproste vse dobre stvari. V tem ni nobene notranje muke, ki bi ga razjedala. Spričo čebel ne bo nikoli obupan, nikoli se ne bo čutil potrtega in majhnega in nobena teža ne bo pritiskala nanj, nič takega, kar je občutil vselej, kadar je gledal slike velikih mojstrov. Van Dyck in Dürer, Rubens in Rembrandt, jasni in čisti Rafaelo in od tisočerih notranjih muk razjedeni Michelangelo, ki je svojo mučeno dušo vtiskal svojim podobam, in še toliko drugih — čudno, da je bil kdaj tako drzen in je skrivaj upal, da se jim bo približal, če jih že ne more doseči! Občudoval jih je s tihim strmenjem in grozo, ki je prehajala malone v sovraštvo, oni pa so ostali ravnodušni. Nič jim ni pomenil — zdaj pa je začutil, da se jih poslej ne bo več bal in jih ne bo sovražil. Lahko jih bo ljubil in občudoval, kajti živel bo v svetu, ki nikoli ne bo skušal poseči v njihovega.

Ko se je navsezadnje odpravil, se je še enkrat ozrl po učilnici. Bila je prazna, nekoliko manj nedotakljivo nova kot takrat, ko je prvič stopil vanjo, in stene so bile zdaj prekrite z risbami in bakrorezi učencev. Vmes so bile tudi njegove in obeh bratov. Slovo od nje mu je bilo vendarle malce težko. Ne kakor da bi si želel ostati, toda navsezadnje je vsako slovo težko. Mislil je na platano pod oknom, ki jo je vsako zimo gledal, vso prezebajočo, in ni verjel, da bo spomladi še ozelenela, a se je le zdelo, da je globoko pognala korenine v mrzlo severno zemljo in da bo stala tam še čez sto in več let, kajti drevesa živijo dalj kot ljudje. Potem je mislil na obraze, ki so ga obkrožali in so se v nekaj letih večkrat izmenjali, tako da je bilo samo še nekaj učencev, ki so prišli v šolo prav ob njenem začetku, in to so bili sami taki, ki so nameravali ostati v bakrorezni delavnici. Drugi so se razšli na vse strani. Čehi, Moravani, Nižjeavstrijci, Štajerci, Bavarci, Tirolci, Slovenci. Po vseh

deželah so njihove roke delale bakroreze s spretnostjo in natančnostjo, ki jim jo je v slogu novega baroka vcepil Weirotter. Vsi drugi učitelji so bili spričo njega nepomembni, vseeno kaj so učili. Dokler ta rod ne izumrje, bo v bakrorezu veljalo načelo Weirotterjevega novega baroka.

Ozrl se je na stari pult, za katerim je stal ure in ure in potrpežljivo risal. Zdaj se poslavlja od njega. Nekdo drug bo stal za rjavim pultom in se polagoma privajal Weirotterjevi posebni razlagi, nekdo drug bo sedel v njegovi klopi. Pravzaprav — nekoliko smešno, če mož trga hlače v šolskih klopeh! Kljub temu so bila to lepa leta.

Počasi je stopil po učilnici. Za vrati se je trenutek obotavljal, a ničesar več ni bilo, od česar bi se moral še posloviti. Zato je odšel. Tiho, kakor bi se bal vznemiriti tišino v učilnici, je zaprl vrata za seboj.

Njegova slikarska pot je bila končana.

Še isti večer je stopil v krčmo Bayrischer Hof, kjer so se večkrat ustavljali vozarji, ki so prihajali iz Trsta. Šel je skozi vežo in zajelo ga je veselo ozračje vozarskega življenja, ki je bilo čisto drugačno kot življenje na risarski šoli. Mimo njega so tekale natararice, vesela, nasmejana dekleta, ki so nosila v vsaki roki po tri vrče penečega se piva. Pivo je pljuskalo po kamnitih tleh in natararice so vzklikale, ko so se zadevale ob samotnega moža v meščanski suknji, a brez lasulje, ki je šel skozi vežo. V tem vzklikanju ni bilo nobene nejevolje in tudi Janša se je smejal in se opravičeval, kako je neroden. V veliki pivski sobi so pijani vozarji že prepevali.

Postal je na pragu in si ogledal vozove, ki so stali na dvorišču. Poznal jih je in vedel, od kod prihajajo. Bili so pokriti češki vozovi in nerodne ogrske telege na visokih kolesih, potem bavarski dvovprežni vozovi s širokimi pla-

tišči in nazadnje je zagledal štiri vozove, kakršni so tekli po domačih cestah. Pokimal je, se nasmehnil in stopil v krčmo.

Zdaleč je ugledal Gorjana in njegove vozniške hlapce. Zdelo se je, da Gorjan bolj kot kdaj koli prej misli na to, da nima nikogar, ki bi mu zapustil dedino, in zato zapravlja še bolj kot pred leti. Sedeli so za veliko mizo v kotu in vse je bilo zastavljeno s skledami in praznimi vrči. Gorjan je slonel na mizi, kakor bi spal. Janša se ga je dotaknil za ramo in ga poklical po imenu.

Vozar je dvignil glavo in s krvavo podplutimi očmi gledal tujca v gosposki suknji z znanim, malone domačim obrazom. »Ne vem, kam bi te del,« je zamomljal. Segel je po vrču in ga potisnil predenj. »Pij pa vseeno! Naš človek si, čeprav si gosposki in te ne poznam.«

»Bolje me pogledjte,« je rekel Janša in se nasmehnil.

Gorjan ga je gledal in zdelo se je, da se trezni. Potem je vsakdanje mirno rekel:

»Kuharjevega Matije iz Hraš sin. Koliko let pa je, kar sem te pobral na cesti in te pripeljal na Dunaj? Gosposki si postal, kakor vidim, piješ pa vseeno lahko z menoj!«

»Ne,« je rekel Janša, »danes plačam jaz! Pa ne za pivo, za vino dam!«

Gorjan se je zasmeljal in zmajal z glavo. Janša je videl, da se je postaral in da veliko pije — obraz je imel ves zabuhel. Potisnil je rojaka na klop zraven sebe in mu težko spustil roko na ramo.

»Jaz plačam,« je rekel. »Ne trpim, da bi plačeval kdo drug! Kaj pa misliš, da mi je za par rajnišev? Lahko bi ostal doma in ležal v senci, toda hudič si ga vedi, kaj me poja po svetu! Prekletih cest sem se navadil in zdaj ne morem biti brez njih! Nazadnje bom še na cesti umrl . . .«

Pili so in Janša je povedal Gorjanu, čemu je prišel. Nekaj čebeljih panjev bi rad dobil — ali bi mu jih Gorjan

pripeljal na Dunaj? Tiste s sivimi kranjskimi čebelami naj da Janez, kar so sive čebele boljše kot rjave, tod okoli pa imajo samo rjave, ki so lene in tudi premalokrat rojijo, ker ni pravega zaroda. Gorjan je prikimal. Na pol pijano se je smehljaj predse.

»Pripeljem, pripeljem, brez skrbi! Ob malem šmarnu se spet oglasim in takrat dobiš svoje čebele. Hlapca pošljem ponje, ker Lucija še živi, kolikor vem. — Tak ti si pa začel na Dunaju čebelariti? Vsak po svoje, vidiš. In družine nimaš, praviš? Jaz tudi ne. Samo ženo imam. In kar naprej me vrag poja po cestah . . .«

Čez čas, ko je postal Gorjan spet bolj pijan in mu je glava znova klonila na mizo, se je Janša odpravil. Ni dosti verjel, da se bo pijani gospodar spomnil in mu res pripeljal čebele. Ko pa se je poslovil, mu je Gorjan vendarle rekel:

»Nič se ne boj, da bom pozabil, ker sem zdajle pijan! Za mali šmaren jih dobiš, kakor gotovo sem Gorjan . . . Ej, ti . . . Čisto si se vrgel po Matiji! Tisti tvoj brat, ki sem ga vozil na Dunaj, Lovrenc, pa je ves Lucijin. Rad bi ga bil imel za vozarja — celo za svojega bi ga bil nemara vzel. Zdaj je pa postal gospod, kakor ti. A nikar naj ne misli, da je dobro napravil. Vozarska ni slaba. Samo ceste . . . Kakor bi te urekle: nikoli več jih ne zapustiš. Srečno, Tonej!«

Ko je odhajal, je Anton po dolgih letih spet slišal pesem, ki je njegova mati ni mogla slišati, ne da bi ji prišle solze v oči:

»Na svetu lepših fantov ni,
kot so gorenjski furmani . . .«

Zdaj pa je bila žalost vozniške pesmi že daleč in za vselej pokopana.

Teden dni po malem šmarnu je Janša dobil šest panjev sivih čebel, ki mu jih je poslal brat Janez. Bili so štirje sta-

ri, močno živalni panji in dva spomladanska roja. Samo roja sta bila v novih panjih, ki ju je Janez nespretno poslikal z rdečo in zeleno barvo, štirje pa so bili prejšnji. Antonu je bilo, kot bi zavel mimo njega veter z domačih polj, ko je gledal znane podobe na njih: hraški panj z babo, ki ji hudič jezik brusi, zgoški z jezičnico, ki jo je mož prekucnil iz koša v potok, potem tisti z ofertno Cilko, ki gre štemano po semnju in se posmehuje fantom, ki gledajo za njo — tega je poslikal takrat, ko se je med njima razdrlo — in grajski z Blejskim jezerom, gradom in otokom. Prislonil je uho na končnico grajskega panja, in ko je slišal kako čebele nemirno šume, mu je zapelo v srcu.

Vprašal je po Gorjanu in mladi hlapec, ki mu je izročil panje, je rekel, da Gorjan ne bo več vozil. Na enem notranjskih klancev, ki mu pravijo Kačje ride, se je povozil. Pijan je zaviral . . . Mrtvega so spravili domov, ker je pa blago moralo priti na Dunaj, so sami peljali naprej. Fant s podjetnim obrazom je pogledal po vozovih in rekel:

»Škoda. Veliko sem prevozil z njim. V nekaterih rečeh je bil mož, da malo takih. Škoda tudi za vozove in konje, ki jih bo ženska prodala — na vsem Gorenjskem ne najdeš drugih takih. Nekaj malega sem si prihranil, in če ne bo vdova previsoko držala cene, bom skušal kupiti vsaj en tak voz in par konj. Polovico bi ji kajpak moral ostati dolžan, toda v letu, dveh bi plačal dolg in potem bi začel služiti zase. V Gorjah imam bajto in za zelnik zemlje — premalo, da bi živel od nje.«

»In potem se boš oženil?«

Fant se je zasmel in prikimal.

Janša je odvezal mošnjic in dal fantu tri rajniše za vožnjo. Potem se je nečesa domislil in smeh mu je hušknil čez ustnice. Naštel si je na dlan še sedem rajnišev in jih dal fantu.

»Za eno kolo pri vozu bo že.«

»Nikar,« se je branil fant.

»Le vzemi, le. To je zato, ker sem nekoč sam želel, da bi si mogel kupiti voz in konja in vozariti. Pa da bi se potem oženil na bajto, ki je bila tudi premajhna, da bi nas mogla rediti. Iz tega ni bilo nič, ti boš pa morda bolj srečen.«

Naglo se je obrnil. Tiho se je smehljaj predse, ko je šel čez dvorišče in mislil, kako fant začudeno strmi za njim.

Tudi to je zdaj daleč in za vselej pokopano, je pomislil. Moje sanje o vozu in konju in cestah. In o Cilki, ki bi me potem marala. Samo čebele so ostale, prav te čebele, ki mi niso hotele pomagati, da bi si kupil voz in konja. In ravno ti panji so bili takrat izropani . . .

Ko je stopil na cesto, se je še zmeraj smehljaj. Nad mestom je vel veter podsončnik. V takem vetru ajda medi, da nikoli tako! Pomislil je na čebele, ki so jih po njegovem nasvetu odpeljali na pašo na Moravsko polje, in da mu je šlo doslej pri njih vse po sreči. In potem, da je dobil svoje čebele in da je to tako, kakor bi se vrnila k njemu daljna mladost.

Spomladi, v letu tisoč sedemsto enainsedemdesetem, ko so v Augartnu zacvetele akacije in vonjale daleč okoli, da si čutil rahlo omotičnost od njihovega opojnega vonja, in je grenko dišal cvetoči divji kostanj, je izšlo prvo Janševo delo o čebeljih rojih, drobna knjižica z naslovom: *Abhandlung von Schwärmen der Bienen von Anton Janscha k. k. Bienenlehrer, Wien*. Natisnil jo je Kürzböck, cesarski in kraljevi tiskar vseh dvornih in deželnih pa tudi vseučiliških ilirskih in orientalskih tiskov. Knjižica je bila natisnjena v marcu, v maju pa je knjigoveznica opravila zadnja dela in jo poslala knjigotržcem.

Janša je imel prav tiste dni veliko dela s čebelami. To leto so zgodaj izletele, že takoj po svečnici, potem pa je pritisnila zima, kakršne niso več pričakovali, in panje je bilo treba spet pokriti. Ves sušec je bil moker, v začetku malega travna pa je potegnil z ogrskih pust, od Blatnega jezera veter, ki so se ga Dunajčani bali, ker je prinašal s seboj moker hlad. Kadar je vel ta veter, je starce mučila skrnina, sušični ljudje so umirali in otroci se niso mogli zdravo roditi — kadar pa je vlekel poleti, je prinašal s seboj oblake prahu in kužne bolezni — skoraj zmeraj se je potem začelo govoriti o tifusu in koleri, iz kanala Donave pa so ob takih dneh večkrat potegnili trupla utopljenecv. Potem so sledila jutra, ko je bil svet bel od slane, in dolgo je trajalo, preden je dahnila nad mesto resnična pomlad. To je bil čas, v katerem so meščani oživel in so ob nedeljah romale dolge procesije na Kahlenberg, po cestah pa so ropotale kočije in enovprežni lahki vozički proti posestvu na deželi. Moda te spomladi je prinesla visoke in močno nakodrane lasulje v slogu novega baroka, čevlje z visokimi petami in srebrnimi zaponkami in veliko lilskih čipk, preprosti meščani pa so si omislili rdeče in vijoličaste suknje, kakršne so nosili v Parizu. Dunaj je zapiral svoje gledališke hiše in po cestah so drdrali vozovi italijanskih glumačev, noge pemskih godcev so mesile cestni prah in v gručah so odhajali iz mesta ogrski cigani z mehovi in goslimi pod pazduho. Časniki so v tej spomladi spet veliko pisali o nevoljniškem patentu, ki da bo vsak čas prišel na svetlo, veterani sedemletne vojne so se v spisih spominjali hudih časov in v Ljubljani je jezuit Gruber začel koptati prekop na Ljubljani.

Janša je cele dneve prebil pri čebelnjaku. To je bil zanj srečen čas. Čebelnjak je bil prostoren in v njem je imel malone sto panjev. Kadar je pomislil, da je začel s šestnaj-

stimi panji — s šestimi, ki jih je dobil od doma, in deseti-
mi, ki jih je dal narediti na Dunaju — se mu je srce smeja-
lo. Ko je zdaj gledal, kako izletavajo čebele na cvetočo
akacijo in kostanj, in si prizadeval, da bi ločil s kostanjevo
strdjo napolnjeno satje, ki daje grenkobo, od akacijevega,
ga je navdajal občutek globoke spokojnosti, ki je ni več
občutil, odkar je zapustil Breznico. Za njim je bilo hudo
letno, ki se ga je nerad spominjal. V tem času je zagledal
ljudi, predvsem gosposke ljudi, v neki čisto novi luči. To
je bila šele njihova resnična podoba. Poprej jih ni poznal.

Prav gosposki ljudje so bili, ki so mu nagajali pri nje-
govem delu. Nikoli jih ni maral. Globoko v njem je tičala
zavest tlačana, da so mu gosposki sovražni — zanje je bil
tlačan zmeraj samo poslušno orodje, nič več kot tovarna
živina. To je čutil v času, ko je hodil z očetom na tlako v
radovljiško graščino. Nikoli se ni zgodilo, da bi ju bili za
dobro opravljeno delo pohvalili, nikoli se ni zgodilo, da bi
bil oskrbnik katerega od njiju nagovoril z drugačno besedo
kot »kmet«. V njegovih ustih je zvenela še posebno
oblastno in zaničljivo. Živo se je tudi spominjal očetove
čisto posebne, pohlevne drže in tega, kako je stal pred
oskrbnikom in v zadregi vrtel klobuk v roki, čeprav je šlo
za tako navadne reči, kot je bilo vprašanje, na katerem
koncu vrta naj začneta delati. Tako ponižanega in skruše-
nega je sicer videl očeta samo še nekajkrat v življenju —
takrat, ko je umrla Mina in nekajkrat zadnje leto pred
smrtjo. Pozneje, na Dunaju, pa se je Janši nezaupanje do go-
sposkih ljudi porazgubilo. Ravnatelj Ekonomske družbe
je bil samozavesten in oblasten, toda nikoli ga ni poniže-
val in se je včasih po cele ure pogovarjal z njim o čebelah,
in tudi knez Starhemberg, ki ga je videl samo še nekajkrat,
mu je bil naklonjen. Toda v odboru družbe so sedeli še
drugi, ki so ga gledali nezaupljivo.

Najhuje pa ga je zadelo nasprotovanje dunajskega župana. Prejšnje leto se je pripeljal v Meidlingen, da bi se prepričal, kako napredujejo poskusi s čebelami. S seboj je imel dva gosposka človeka, ki ju Janša ni poznal. Dolgo so hodili okrog čebelnjaka in ogledovali panje, in se niso prav nič menili za Janšo, ki je stal ob strani. Čakal je, da ga bodo nagovorili, oni pa so se oblastno obračali proč in tako so ga prisilili, da jih je sam nagovoril. Župan je malomarno pokimal in nato strogo vprašal:

»Kakšni panji so to, gospod?«

»Kranjiči.«

»Še nikoli nisem slišal.«

»To so panji nove vrste.«

Župan je namrščil obrvi. »Mislite, da so boljši kot koši?«

»Veliko boljši, gospod.«

»Kakšne dokaze imate za to?«

Janša je potrpežljivo razložil. Slamnati koši niso pripravi. V njih se zelo naglo razmnožijo veščice. Zaradi tega se skisa strd in med čebeljimi družinami nastane velika škoda. Če hoče čebelar dobiti iz košev strd, mora čebeljo družino umoriti, v lesenih panjih po pravi meri pa jim lahko izpodreže satje in družino ohrani.

»Lepo,« je rekel župan, »toda čebelarjenje po vaše je drago.«

»Čebelarjenje po moje je veliko cenejše kot s koši,« je mrzlo odvrnil Janša.

»Gospod zelo ošabno odgovarja,« je rekel župan. »Ali misli, da znajo kranjski kmetje bolje čebelariti kot mi tukaj?«

Vprašanje je bilo smešno. »Družba me je najela zaradi mojih večjihkušenj s čebelami, kot jih imajo tukajšnji čebelarji,« je rekel Janša.

Župan ni rekel nič, samo njegov obraz je ostal nezaupljiv in napet. Spremljevalca sta se držala mrko, kot da sta odsev njegove volje. Janša je menil sam pri sebi, da morata biti dvorna uradnika. Zelo neprijeten obisk, tole!

»Kranjski kmetje pridelajo vsako leto več strdi in voska kot kmetje v kateri koli drugi cesarski deželi,« je rekel. Spomnil se je številčk, ki jih je pred kratkim bral v poročilu Nižjeavstrijske ekonomske družbe. Začel jih je navajati. Govoril je zanosno in samozavestno. Sipal je pred župana stote strdi in voska, ki jih vsako leto proda kranjska dežela. »Te številke veljajo samo za blago, stehtano na ljubljanski mestni tehtnici. Pridelek je v resnici veliko večji. Ne gre vse blago skozi Ljubljano in tudi ni vse stehtano. Navsezadnje ni mogoče dognati, koliko strdi in voska ostane doma. Naš kmet ne pozna sladkorja, tudi si nareja iz strdi medico in iz voska sveče.«

Eden od županovih spremljevalcev je zamrmral, da bi bilo treba poostri nadzorstvo nad prodajo strdi in voska, in to je Janšo utrdilo v prepričanju, da je uradnik v dvorni službi. Tudi drugi je rekel, da kmetje goljufajo pri mitnini in da goljufajo tudi trgovci, cesarska blagajna pa je tako oškodovana. — Županu njunih besed ni bilo preveč mar. Zamahnil je z roko in malomarno menil: »To se povsod dogaja, gospoda.« Nato se je spet obrnil k Janši. »Ali mi gospod, ki namerava postati prvi učitelj čebelarstva v cesarstvu, kakor slišim, lahko pove, kaj je pravzaprav našel pri čebelah tako zelo novega, da bi kazalo upoštevati? Saj menda ni uganil edino tega, da je začel čebelariti z dragimi lesenimi panji namesto s poceni slamnatimi?«

Župan je izzival in žalil in Janša se je stežka obvladal, da mu je mirno odgovoril:

»Če gospod utegne sesti, bom rad razložil vse, kar sem našel novega.«

»Ne utegnem,« je rekel župan.

»Morebiti bi pa gospod izvolili priti kak drug dan. Veliko odličnih gospodov prihaja sem, da bi se poučili o čebelah.«

»Gospodje očitno nimajo na skrbi dunajskega mesta, kot ga imam jaz.«

»Torej vam mimogrede lahko povem, da sem natanko dognal vse, kako je treba ravnati, da dobimo toliko čebeljih rojev, kolikor jih potrebujemo. Vem, kako je mogoče preprečiti rojenje v nepravem času ali pa v slabo živalnih panjih. Znam tudi narejati umetne roje.«

»Gospod, ali se širokoustite?«

»Ne, gospod. Kako mi morete očitati?«

»Zdi se mi, da hočete biti bolj modri in izkušeni kot sta Scopoli in pastor Schirach! Svarim vas: to sta učena moža in člana mnogih učenih družb po vsej Evropi!«

»Za vse na svetu jima ne maram kratiti slave, toda zmotila sta se več kot v eni stvari,« je jedko rekel Janša.

»Gospod!« je vzkliknil župan. »Vi žalite! Slišal sem, da ste bili neuk kmet! Kako si drznete tako govoriti o dveh tako odličnih, učenih možeh?«

»Ne žalim,« je razburjeno odgovoril Janša. »Tudi je res, da sem bil neuk kmet. Neki dobrotnik me je naučil brati, pisati in za silo slikati, in je mene in moja brata napolnil na Dunaj. Toda čebele poznam. Naučil sem se pri njih to in ono, kar bi rad izročil drugim.«

Na to župan ni odgovoril. Zdelo se je celo, da z Janšo ne mara več govoriti. Obrnil se je k spremljevalcema in rekel, da so zdaj po vsem cesarstvu prišli v navado poskusi, ki so precej dragi in ni mogoče pričakovati, da bi kaj prida koristili. Ljudje zdaj veliko govorijo in pišejo, da bi bilo povsod treba ustanoviti Kmetijske družbe. Nekateri se lotevajo zreje plemenskih konj po novem, spet drugi pa mi-

slijo, da je mogoče celo polje obdelovati drugače kot doslej. Možje, ki se ukvarjajo s tem, pa so večidel vsaj učeni! To, da dovoljuje vlada delati poskuse neukim ljudem, pa je škodljivo in obsodbe vredno početje! Tudi tole s čebelami — po njegovem mnenju bodo poskusi Družbo veljali veliko dobrih tolarjev. — Janša je segel županu v besedo, čeprav Schild ni govoril njemu.

»Gospod,« je rekel, »po cesaričini milosti dobivam še zmeraj štipendijo bakrorezne šole. Družbo veljam na leto petdeset rajnišev in niti solda več! Teh petdeset rajnišev mi ni bilo podarjenih! Pošteno sem si noč in dan prizadeval v prid Družbe in čebelarstva v deželi.«

Odgovora spet ni bilo. Georg Schild in spremljevalca so brez pozdrava odšli. Janša je ostal pri čebelnjaku in jezen in potr t gledal za njimi, ko so se odpeljali na lahkem gosposkem vozičku. Ta obisk ni obetal nič dobrega. Vseeno se ni zbal. V Družbi je imel mogočne prijatelje, ki so cenili njegovo delo.

Vendar pa — toliko da mu Georg Schild ni izpodmaknil tal pod nogami. Prav gotovo pa mu je močno zagrenil veselje s čebelami. Tisto poletje je Janša prigovarjal odgovornim ljudem Družbe, da bi spravili čebele na Moravsko polje, kjer bo jeseni obilno medila ajda. Za ta načrt je zvedel tudi župan in se začel upirati. Kmalu si je dobil privržence, ki so ponavljali za njim, da si neuk kranjski kmet drzne uvajati novotarije, ki jih doslej noben učen raziskovalec čebel še ni uporabil, in da se morajo ti poskusi slabo končati. Družba se bo osmešila! Tiste dni je Janša čutil, kako nevarno se je zameriti oblastnikom. Nenadoma v Družbi ni imel več prijateljev. Nekateri odborniki, ki so prejšnje čase radi prihajali k njemu v Meidlingen in so posedali na klopi pred čebelnjakom in poslušali njegovo pripovedovanje o umetnih rojih in vsem, kar je treba vedeti o

čebelah, se niso več prikazali. Poprej so hoteli tudi sami svoje čebele prepeljati na Moravsko polje, zdaj pa so drug za drugim rekli, da je to tvegano početje. Bližal se je čas, ko bi bilo treba panje prepeljati, Janša pa je sameval pri čebelnjaku. Vsak dan je hodil v pisarno Družbe in prigo-varjal, toda tam so se mu začeli izmikati.

Grenki so bili tisti poletni dnevi, ko je prestrezal zadnje roje devičnike v vršo, ki jo je bil sam izumil. Spet je bil tako sam kot takrat na Breznici, ko je posedal na podu in slikal čebelne panje. Dunaj ga je razočaral! Toliko si je obetal od čebelarjenja! Hotel je imeti veliko učencev, hotel je, da bi po vseh avstrijskih deželah gojili sivo kranjsko čebelo in včasih je videl v svojih sanjah čebelnjake po vseh vrtovih. Zdaj se je vse sesipalo. Obupano je posedal in spet slikal panjske končnice. Slikal je pastirske bajke; tisto o dovškem lovcu in Zlatorogu in druge. Pri delu se je spominjal večerov, ko je posedal v planšarskih kočah in so sloneli okrog ognjišča možanci s čedrami v ustih in pripovedovali davno pozabljene zgodbe, zunaj pa je globoko soplala noč, polna vonja po mehkih ovčjih hrbtih in pravkar razcvetelem sleču. — Naslikal je lipo sredi vasi in može, ki so se zbrali pred njo, in potem vse dele pokrajine, kar jih je poznal, od Save skozi divje tesni Vintgarja, ki si jih je Radovina zasekala v živo skalo, pa prav tja do samotnega in molčečega Bohinjskega jezera. Zdaj je pokrajina v njegovih podobah živela in dihala, vendar je včasih otožno gledal tiste štiri panje, ki mu jih je poslal Janez in so bile na njih nerodne podobe, katere je slikal, ko ni še ničesar vedel o perspektivi in harmoniji barv in vsej tisti učenosti, ki so mu jo pozneje vtepli v glavo.

Pri slikanju panjskih končnic je včasih malone pozabil, da je daleč od doma. Potem pa se je spet zavedel: to ni bila pokrajina njegove mladosti, bil je Meidlingen. Hišna

slemena so bila stroga in tuja, in tuji so bili razkošni vrto-
vi, ki jih je zasadila človeška roka. Namesto modrikasto
zelenih jelk v domačih gozdovih so tu cvetele akacije in
grenki kostanj. Zdaj pa so akacije odcvetele, trava je pad-
la pod koso in paša za čebele je bila končana. Če jih ne
bodo pustili peljati na Moravsko polje, je bilo vse prizade-
vanje zaman. Jeseni čebelam ne bo kaj vzeti . . .

Utrujen od nezaupanja, ki ga je čutil ob vsakem kora-
ku, je mislil, da se je vendarle prenaglil, ko se je odločil za
čebelarstvo. Bilo mu je, kakor da se je lotil pustolovščine,
ki se lahko slabo konča. Začelo mu je primanjkovati den-
narja in vse poletje že ni več poiskal vozarjev iz domačih
krajev, da bi jim izročil priboljšek za mater. Morda se bo
končalo tako, da bo ostal brez kruha! Družba nima denar-
ja in lahko se zgodi, da ga bo odslovila, štipendijo bo iz-
gubil, in kaj potem? Ni bil več tako mlad, da bi mogel za-
četi znova! Bilo je, kakor da se mu izmika vse, o čemer je
bil prepričan, da trdno drži.

Ajda na Moravskem je že začela cveteti, on pa še zme-
raj ni vedel, ali bo mogel prepeljati čebele tja. Spet se je
oglasil v pisarni Družbe in spet je začutil hlad, s katerim
so ga sprejemali v razkošnem prostoru, okrašenim s težki-
mi zavesami, na katerih so rojile zlate bourbonske čebele.
Odhajal je truden in globoko potr. Tako je zašel v ulico,
po kateri sta nekoč hodila z Blažem Kumerdejem. Postalo
mu je žal, da tega dobrega, odločnega prijatelja ni na Du-
naju in da se pred jesenjo ne bo vrnil od doma. Šel je mi-
mo male prodajalne z umetninami, v kateri sta nekoč gle-
dala Rubensa in Rembrandta. Nehote se je obrnil in stopil
noter.

V starinarni se ni nič spremenilo, odkar je bil tu. Žid je
vpisoval svoje večne številke, kakor da bi se od takrat še
ne bil premaknil od pulta, in prodajalna je bila prazna, da

je pomislil, ali sploh kdo kupuje kopije starih mojstrov, le-
stence, kipce in sohe, ki so bili razpostavljeni po policah.
Stopil je po prodajalni. Rubens in Rembrandt sta izginila.
Namesto njunih slik je ugledal Bruegla, njegov zimski lov
in kmečko proščanje, njegove slepce in pohabljene berače.
To je bil tuj, grotesken svet. Obrnil se je in spet šel. Žid se
ni niti ozrl za njim.

Na poti v Meidlingen je vendarle premišljeval, ali bi
ne bilo boljše, če bi se odpovedal čebelam. Pomislil je na
štipendijo za potovanje po Italiji, ki se ji še ni odrekel. Kaj
ko bi . . . da, morda bi bilo najboljšje, da se jeseni napoti v
kraje brez zime, da bi hodil po tlaku, po katerem je nekoč
stopal Arer, in gledal podobe, ki jih je gledal on. Potem bi
se spet vrnil na Dunaj in si poiskal kruh v kaki bakrorez-
nici. Štirideset let sem star, je pomišljal, pa doslej nimam
doma in družine in sem sam, sam kot trš na planem. Brata
sta mlada, nespametna, bil sem jima in sem jima še name-
sto očeta. Doma ne smem pozabiti — vem, kaj je kajžar-
ska revščina, izkusil sem. In še zmeraj sem štipendist . . .
Čas je, da si poiščem stalen zaslužek in ustvarim dom. Ve-
čno ne bom mogel biti pri materi Matildi!

Ni več veliko pomišljal. Truden, kakor je bil, se je v
vročem avgustovskem dnevu napotil nazaj. V pisarni Niž-
jeavstrijske ekonomske družbe ni bilo nikogar več. Trenu-
tek je pomišljal, potem se je odločil. Čez dobro uro je
pozvonil na vratih palače kneza Starhemberga.

Knez je ravno sedel v svoji delovni sobi, oblečen v
dolgo domačo haljo iz zelenega žameta, spredaj in na ro-
kavih izvezeno, in brez lasulje. Zdel se je čvrstejši kot v pi-
sarni Družbe, spodnja čeljust mu je odločno štrlela naprej
in bilo je, kot da je z lasuljo in obleko vred odložil nekaj
svoje visokosti. Povabil je Janšo, naj sede, sam pa se je na-
slonil na stolu, z obrito glavo oprt na steno, na kateri je bil

latinski napis: DIL LABORIUS OMNIA VENDUT — bogovi vse prodajo za trud. Janša, ki je bil še pred trenutkom odločen, da bo odpovedal službo, zdaj ni prav mogel z besedo na dan. Povedal je, da na Moravskem polju ajda medi, čebel pa ni mogoče prepeljati, ker Družba nič ne stori v ta namen. — Knez ga je pazljivo poslušal in prikimaval.

»Čebele je treba brez odloga prepeljati,« je rekel.

Janša mu je povedal, da župan dunajskega mesta nasprotuje njegovemu novemu čebelarjenju. Knez je spet prikimal in odločno, odrezavo rekel:

»Tudi jaz bom nasprotoval, če bera ne bo uspešna.«

Potem je Janša previdno omenil, da bi se rad vrnil k slikarstvu. Štipendijo je dobil za potovanje po Italiji, in kakor hitro bo ajdova paša pri kraju, bi rad šel na pot. Rekel je, da je navsezadnje ubog človek, ki mora misliti, kako bi si služil kruh, in da zato ne more pustiti svojega zasluzka v nemar. Že zdaj se mu čebelarjenje hudo otepa; mnogo prihranjenih denarjev je vtaknil v čebele, ves čas pa tudi ni mogel narediti in prodati niti ene slike, medtem ko je prejšnje čase s slikanjem zaslužil tudi po dvesto goldinarjev na leto. — Zdaj ga je knez poslušal s svojim značilnim, rahlo porogljivim nasmeškom, in ko je Janša utihnil, je knez zamahnil z roko in rekel:

»To se bo uredilo. Porok sem vam, da ne boste ostali brez kruha, če boste čebelarili za nas. Kaj pa hočete s svojim slikanjem? Kdo dandanes potrebuje novih slik? Ali ne vidite, da je vse zatrpano s slikami, da, zatrpano?« Ozrl se je po sobi. Janša je sledil njegovemu pogledu; stene so bile prekrite s slikami stare in nove šole. »Ali nimamo tako dobrih slik, da si boljših ne moremo želeči?« je nadaljeval knez. »Slike in kipe in vse lepe stvari so nam zapustili pretekli rodovi. Tudi junaške povesti so nam zapustili. Zdaj

nihče več ne potrebuje junaštva take vrste. Prišel je čas, ko se bodo morali najodličnejši možje v cesarstvu ukvarjati z rečmi, o katerih njihovi predniki niso marali niti razmišljati! V Franciji pridelajo na eni jutri več pšenice kot v avstrijskih deželah. Imajo več in boljših vin! To so stvari, o katerih je treba razmisliti! Vojne so nas izčrpale in cesarska blagajna nima denarja. Zdaj ko je oblast utrjena, moramo misliti na to, kako bi pomagali deželi do blaginje! Vsak kmet naj se nauči gojiti konje, kakor so jih nekoč gojili samo v grofovskih konjušnicah! Krompir je treba pridelovati, kakor ga pridelujejo na posestvih saškega volilnega kneza! Kmečki otroci morajo v šolo! Blaginja bo večja in vsem bo dobro. Nobenih uporov ne bo več, nobenega nezadovoljstva! Sit človek se ne punta! Nevoljniški patent bo priškrnil gospodo pri tlaki in desetini — tako bo kmet imel več časa za obdelovanje svoje zemlje, gospoda pa bo morala na svojih posestvih preudarno gospodariti, če bo hotela, da ji bodo donašala toliko ali več kot doslej. Mnogim sicer to noče v glavo, in žal mi je, da je med njimi tudi župan slavnega dunajskega mesta. Toda pazite, kaj vam povem: če se bo izkazalo, da je po vaše čebelarjenje škodljivo in da se ravnete po nekih teorijah, ki so zrasle v vaši glavi in niso potrjene s praktično izkušnjo, bom jaz prvi, ki bom zahteval, da vas odslovimo! Če je pa vaš nauk dober, bom jaz, ki bom skrbel, da bomo dobili pravo čebelarsko šolo in boste vi v njej prvi učitelj! Ste me razumeli?»

»Razumel, visokost.«

Takoj nato je knez odslovil Janšo. Janša se je pomirjen vrnil v Meidlingen. Dva dni pozneje se je selil s svojimi čebelami na Moravsko polje, z njim vred pa je prepe-ljala svoje čebele več odbornikov Ekonomske družbe in nekaj dunajskih meščanov, dvornih uradnikov.

Po ajdovi paši, ki je bila tako obilna, da so celo roji drujci pridobili po trideset funtov strdi, je bil odpor premagan. Janša ni več mislil na potovanje v Italijo. Knez mu je priskrbel nov dekret dvorne pisarne, s katerim je bil imenovan za prvega učitelja čebelarstva na Dunaju, čebele pa so prestavili v cesaričin Augarten. Zdaj je laže zadihal.

Jeseni se je vrnil Blaž Kumerdej. Na Dunaj je prišel bolj zdrav in robat, kot je poleti odhajal, še bolj nejevoljen na orientalistiko in željan, da bi se skoraj za zmeraj vrnil v domače kraje in začel učiti kmete umnega poljedelstva, rigolanja vinogradov, reje ovac in čebelarstva. Rad bi raziskoval zemljo in prišel na visoke vrhove, in zato bo poslej dvakrat v tednu dajal cerkovniku Štefanove cerkve po dva solda, da ga bo puščal v line, kajti presneta vrtoglavica ga noče zapustiti. Stresel je nekaj domačih novic, potem pa je rekel, da mora povedati stvar, o kateri je razmišljal vso pot proti Dunaju: Janša mora napisati knjigo o čebelah. Govorjena beseda je premalo, je rekel, hitro je pozabljena, pa jo tudi vsak razlaga in obrača po svoje in tako čebelarstvo ne bo imelo koristi od Janševega pouka! Udaril je Janšo po rami in vzkliknil:

»Že zaradi Schiracha in Scopolija! Da ti ju ne bodo zmeraj v zobe metali! Napiši, razloži, dokaži! Povej, v čem se motita!«

Skromni Janša se je malone ustrašil. Presenečeno je rekel:

»Ampak, to sta vendar Schirach in Scopoli!«

»Slavni imeni, hočeš reči? Imen si se ustrašil, ne teh dveh možakov, ki vesta o čebelah veliko manj kot ti! In veš, zakaj vesta manj? Zato ker izhajata iz svoje učenosti! Ne moreta razumeti, da so stvari lahko resnične in pomembne, čeprav so na videz preproste! Fiziko in kemijo in celo matematiko sta že zmešala s čebelami in sta skuha-

la tisto neokusno mešanico, ki jo zdaj prodajata v obliki knjižnih zvezčičev! Pusti ime, ime ni nič! Zakaj bi se ga bal? Napiši, ti pravim! Če ti je pa kljub vsemu za ime, bo potem ime Janša zaslovelo po vsej Evropi!«

»Moj Bog,« je zastokal Janša, »saj še dobro govoriti ne znam nemško, nikar že, da bi pisal knjige . . . Presneto malo sem se doslej ukvarjal s pisanjem.«

»Pusti to! Napiši! Ali nimaš mene? Misliš, da ti ne bom pomagal? Ali me ni radovljiški magister ludi Skoria s fizičlovko v roki učil pisanja?«

S tem je bila stvar dogovorjena. Jeseni, ko so iztočili med, je bilo delo s čebelami končano. Janša je zdaj ostajal po ves dan v Leopoldstadtu pri materi Matildi. Začel je pisati razpravo o čebeljih rojih.

Ni se rad spominjal tega dela. Bilo je pravcata muka. Vse dneve in pozno v noč je pri sveči posedal v svoji sobi in grizel gosje pero, ker ni in ni našel pravih izrazov. Zavedal se je, da se je lotil nečesa velikega in drznega, in včasih mu je zmanjkovalo poguma. Schirach in Scopoli sta mu blodila po glavi. Ves obupan je mislil, da njegov spis ne bo niti toliko izpiljen kot spomenica komendskega župnika Petra Pavla Glavarja, ki mu jo je nekoč pokazal ravnatelj Ekonomske družbe. Potem je bil tu Schwammerdamm, ki je tudi znal narejati umetne roje in je o tem napisal razpravo, ki so jo hvalili kot najboljše, kar je bilo kdaj o tem govorjenega in pisanega. Toda v vseh dozdzajšnjih teorijah o umetnih rojih so bile vrzeli.

Ko se je že več dni mučil in ni mogel napisati niti ene strani tako, da bi bil zadovoljen, je nekega večera ves utrujen naslonil glavo na dlani, da bi si odpočil, pri tem pa je premišljal, da se ne bo več mučil s pisanjem, ki mu ni dovolj všeč. Ko je tako slonel, je nenadoma ugledal domači čebelnjak na Breznici. Zaslišal je tisto tenko, zveneče petje

matice, ki se oglasi, kadar se čebele pripravljajo na rojenje. Potem je slišal rezko škrabljanje v panju, ko so mladice, kakor bi čutile, kaj se bliža, hitele gristi pokrovce svojih celic, da bi bile pripravljene na roj. Videl je čebele, ki so v gručah izletavale skozi žrelo, kot bi odhajale na pašo, a so v resnici samo izbirale prostor, kamor bi sedle. Potem so prihajale druge, težke, vonjajoče po strdi, in so se obotavljale na bradi, kot bi bile pijane. Videl je, kako se pretikajo po hodnikih med satjem in pijejo med, čeprav je zunanaj obilna paša. In potem je videl, kako je brada naenkrat postala čisto prazna in je šum v panju dobil drugačen, višji, kovinsko jasen in napet zvok. Iz panja se je priplazilo nekaj čebel; krila so spustile tako nizko, da so čisto zakrile nožice, ustavile so se na robu brade in čakale, takoj zatem pa se je ozko žrelo zagatilo s čebelami, ki so prihajale ven v valovih, kakor bi jih panj bruhal iz sebe. Tisoči sivih in rjavih čebel so se zableščali na poletnem soncu, in z njimi je prišel vonj po hojevi strdi in vosku, in nato se je sivi oblak zapodil proti izbranemu drevesu in se strnil v kepo, v lep čebelji roj . . .

Čebele so odrojile, Kuharjev Tonej, ki ni več pričakoval novih rojev, pa je odšel v planino. Čez ramo mu je visela pastirska malha, v njej pa krajec domačega sorzičnega kruha in kos sira. Dopoldne je pomagal sosedom popravljati tamar; razmetal ga je vihar, ki je prišel s prvo pomladno nevihto. V prvi popoldanski uri, v topli sončni prigrevici se je vrnil domov. Kakor zmeraj poleti je stopil k čebelnjaku. Tisti trenutek je videl, kako se dva panja pripravljata na roj: otoški in tisti s kraljem Matjažem na čelnici. Otoški je izletel pred njegovimi očmi. Sledil mu je s pogledom in videl, da je sedel v staro lesniko, za katero je bilo njegovo skrivališče iz otroških let. Tam ga ni bilo težko ogrebsti. Pa tudi Matjažev panj je začel rojiti. Da bi ga

zadržal, je v nenadnem domisleku poveznil čez čelnico svojo prazno pastirsko malho. Nato je šel k roju iz otoškega panja. Čebele so se počasi umirjale in se zgrinjale v velik grozd. Ogrebel ga je v enega novih panjev; ko se je vrnil k čebelnjaku, pa je videl, da je roj iz Matjaževega panja obtičal v njegovi torbi. Takrat se mu je prvič porodila misel, da bi si lahko naredil prestrezalo za čebelje roje. Pozimi se je ukvarjal in ubadal s tem delom. Iz smolnato dišečega smrekovega lesa je naredil ročnik in mu pritrdil na konec platneno vrečo. Pozneje je vrečo nadomestil z mrežasto tkanino, ki jo je kupil pri trgovcu v Radovljici. To je bila njegova vrša, ki so ji Brezničani rekli ravšelj. Tudi v Meidlingenu je prestrezal roje v vršo. Zdaj je bilo med dunajskimi čebelarji že mnogo vrš, ličnejših in bolj-
ših kot tista prva okorna, ki jo je naredil sam . . .

Vse to so bile navsezadnje reči, ki so za čebelarja veliko pomenile in jih pred njim niso spoznali niti Scopoli niti Schirach ali Schwammerdamm. In bilo je še veliko reči, ki jih je videl pri svojih čebelah, veliko reči, ki jih je premislil v poletnih nočeh, ko je ležal v čebelnjaku in je zunaj dišalo po pravkar pokošenem senu. Zmeraj spet so bile čebele, ki je razmišljal o njih in jih opazoval, in bili so srečni dnevi, kadar je trkljal po strehi čebelnjaka dež, on pa je odpiral panjske končnice in gledal, koliko satja so že zgradile čebele, koliko imajo zalege in koliko so nanosile strdi. O tem mora pisati! Ne učeno, kakor bi se hotel kosati s Scopolijem, tako bo pisal, kot je doživljal in spoznaval! Preprosto in jasno, potem naj bo pa dunajski gospodi všeč ali ne!

Dvignil je glavo. Sveča je malodane dogorela. Vzel je iz miznice drugo in jo prižgal. Lesena stenska ura je hripavo oddrdrala dvanajst udarcev. Polnoči. Nobene trudnosti ni čutil, kajti zdaj je vedel, kako naj piše o čebelah.

Po pustih ulicah Leopoldstadta je visoko, prav nad strehami divjal veter, tisti hladni, poznojesenski, ki prinaša sneg. Platanam na gosposkih vrtovih je osmukal poslednje zlato rumeno in rdeče listje. Janša mu je včasih prisluhnil. Toda zdaj to ni bil divji veter, ki je prišel prav od Beskidov. Bil je domači, gorenjski krivec in vihral je okrog Kuharjevega čebelnjaka. Na belih listih pa je čedalje hitreje nastajala Razprava o čebeljih rojih.

Zdaj pa je bila pomlad in ta pomlad je bila kakor veliko zadoščenje. Vsi sovražni glasovi so potihnil. V čebelarško šolo so prihajali učenci z vseh strani. Janša je vsako popoldne eno uro govoril o reji čebel, o panjih, o boleznih med čebelami in kako jih je treba zdraviti in zmeraj spet o tem, naj nihče ne mori čebel, kadar jim jemlje strd. Okrog njega so se zbirali dvorski uradniki, prihajali so odborniki in člani Ekonomske družbe, dunajski meščani, ki so zvedeli o tem novem čebelarjenju in učenci iz vseh krajev dežele. Janša ni maral predavati v učilnici, ki jo je ponudila Ekonomska družba. Tja je prihajal samo v pustih, deževnih dneh. Svoje učence je zbiral pri čebelnjaku. Vsako popoldne je stal tam, visok, zdrav, pomlajen in poln zanosa. Govoril je, pri tem pa so mu čebele obletavale obraz in sedale na glavo. (Njegovi učenci so iz tega naredili legendo, da ga še nikoli ni pičila nobena čebela.) Predaval je preprosto, z jasnim, zvenečim glasom, in vsak je čutil, da govori o rečeh, ki mu pomenijo toliko kot življenje. Zmeraj spet je pravil o Breznici in o svojem dedu, ki je bil čebelar, in o očetu čebelarju, in nato, kako je on sam kot deček pasel čebele — iz njegovih besed je včasih zazvenelo domotožje po krajih, ki jih poslušalci niso poznali, a so si jih predstavljali po svoje. Zdel se jim je jasen in preprost, in po njem so sodili njegovo rodno deželo: zanje je bila zem-

lja, kjer veje drugačen veter kot drugod in je življenje preprosto, duše ljudi pa jasne in z ničemer obtežene.

Imel je učence iz vseh koncev cesarstva. Dan za dnem je pred njim posedal Jožef Pöschel, mršav, s fanatičnim obrazom, ki je vsako besedo svojega učitelja shranil kot skopuh zlatnik. V poznejših letih je napisal pol ducata knjig o čebelarstvu in v njih se je več kot enkrat spomnil Janše. Prišel je s Češkega in včasih je govoril kakor v spozabi v svoji domači govorici, Janša pa mu je odgovarjal slovensko in sta se dobro razumela. Tam je bil tudi Pöschlov rojak Korsemko; potem Bavarec Müller; Johann Augustin Kratzer, mlad, razposajen, ki se je zmeraj šalil in je nekaj let pozneje postal častni član mnogih avstrijskih in tujih Kmetijskih družb; Thomas Wildmann, trdoglav Tirolec, ki je o vsem dvomil in neprenehoma terjal dokazov; Georg Rohrman, cesarski svetnik, ki se je naveličal dvorne službe in je sklenil živeti na svojem posestvu in rediti čebele; že priletni ruski major Strehlau z brado in obrazom ruskega mužika, in vojak Martin Kuralt, ki ga je imel Janša od vseh najrajši. — Nikoli se ni zgodilo, da bi se poslušalci po predavanju razšli. Ostali so pri čebelnjaku. Janša pa jim je razkazoval čebele in jih uvajal v delo, zvečer pa so sedeli na klopi s prižganimi pipami v ustih, vsi modri od večernega mraka, in korec z medico je romal iz rok v roke.

Pred dnevi je Janša dobil sporočilo, da ga želi sprejeti kmetijski minister plemeniti Raab v svojem kabinetu, da bi se pogovarjal z njim o njegovem delu. Blaž Kumerdej, ki je bil pri Janši, ko se je odpravljal v avdienco, je bil bolj razburjen kot Janša sam; neprenehoma ga je trepljal po rami in ga obračal sem in tja in ogledoval njegovo obleko.

»Zdaj si navsezadnje postal imeniten možak in pot navzgor ti je odprta,« je rekel. »Pokaži, kaj zmore naš člo-

vek! V vseh cesarskih deželah ni bilo moža, ki bi znal rediti čebele — ti si moral priti! Boš videl — še malo, pa boš tako slaven, da bodo po vsem cesarstvu in še po drugih deželah govorili in pisali o tebi! Kaj pa je bilo čebelarstvo, dokler nisi prišel ti?»

»Nehaj! Nehaj!« je smeje se vzkliknil Janša.

»Ali ti mar laskam? — Toda počakaj, tudi jaz bom ob svojem času naredil svoje! Veliko načrtov imam. Nekoč bom napisal spomenico o šolah v slovenskih krajih. Videl boš! Zmeraj spet slišim, da premalo otrok prihaja v šolo. A zakaj ne hodijo? Zato ker se učijo samo nemško! Otroci ne razumejo tujega jezika in šola jim prav malo koristi. Predlagal bom, naj začno v šolah učiti slovensko!« Zanosno je položil Janši roko na ramo. »Ti in jaz — boš videl!«

Spremil je Janšo prav do vhoda v Schönbrun. Ko je šel Janša že mimo straže, je še zmeraj stal pred vhomom in gledal za njim. Bil je razburjen. Janša sam je bil miren. Navsezadnje ni mogel razumeti, kako da ga sprejem pri ministru prav nič ne vznemirja. Razumel je, da je to samo stopnica na poti navzgor. Moral je priti do nje. Zdaj si je že pridobil tolikšen sloves, da ga niso mogli več prezreti.

Čutil je, da je v zadnjem času miren in srečen. Bilo je, kakor da se je po dolgih letih vrnil k samemu sebi. To mu je pomagalo, da se je navadil vedenja, ki je bilo enako dobro za visoke in preproste. Bil je tako ponižen, da mu nihče ni mogel očitati nadutosti, in toliko samozavesten, da se ni poniževal. Govoril je preprosto in nikoli z izrazi, ki so bili v navadi med visoko gospodo — tako je bilo najboljše. Vrnila se mu je zdrava kmečka samozavest, ki jo je imel v otroških letih, in pozneje še enkrat, takrat ko si je po Glavarjevem vzorcu uredil svoj lepi, veliki čebelnjak. Nič več ga ni bolelo, da je v tujem mestu, ki mu ni in mu nikoli ne bo domovina — zdaj se je sprijaznil s tem. Prav

dobro je vedel, kako je z grofi in baroni, ki so sedeli v Ekonomski družbi, ker so se hoteli laskati cesarici: imeli so ga za bistrega in izvedenega, toda preprostega kmečkega človeka, tlačana, in njihova prijaznost je bila dobro znana prijaznost plemstva: suhi smehlaj radovljiškega graščinskega oskrbnika, ki ga je vrgel tlačanu za dobro opravljeno delo v rastlinjaku. Edino knez Starhemberg je včasih govoril z njim, kot da je pozabil na stanovsko razliko, in ga je tu in tam tudi vprašal za svet — toda tudi knez se je vsakokrat brž spet vrnil k svoji vzvišeni naklonjenosti in k nosljajočemu francoskemu naglasu. Te reči, ki so ga v začetku žalile in bolele, so zdaj postale nepomembne. Natanko je ocenil svoje mesto med gospodo. Služil ji je, hkrati pa je služil ljudem v vseh cesarskih deželah. Povsod bodo zrasli čebelnjaki in ljudje bodo čebelarili po novem, po njegovo. Najprej bodo začeli tako gojiti čebele na posestvih plemičev in gospode, polagoma pa se bodo tega oprijeli tudi kmetje. Kmet je nezaupljiv do vsega novega, toda treba mu je samo dati časa. Če učaka to, potem njegovo delo ni bilo zaman.

Bil je miren, ministrski urad pa ga je le nekoliko zbeagal. Bil je toliko vrat in toliko lakajev, ki so si ga podajali iz rok v roke, da je zaslutil, kako dolga je vsaka pot do cilja na avstrijskem dvoru. Navsezadnje ga je neki lakaj le privedel v ministrov kabinet. V kabinetu je bilo veliko pozlate in veliko rožastih preprog in vonjalo je po sivki in tobaku. Ministrov tajnik se je približal s tako zadržanimi koraki, kakor bi bil na hoduljah, priklonil se je in z nosljajočim modnim glasom rekel:

»Ekscelenca prosi. Izvolite!«

Ekscelenca je bil debelušen mož z dobrodušnim obrazom, gladko obrit in z lasuljo, ki je bila nekoliko staromodna, ker je bila samo ob straneh nakodrana in je imela

kito s pentljo. Sedel je v naslonjaču in kadil pipo. Namesto Janšo je pogledal svojega tajnika in počasi rekel:

»To je gospod Janša, prvi učitelj na čebelarški šoli. Oglejte si ga, grof! Preprost človek je, tlačan. Toda kmečki ljudje so bistri in mi bi se mogli v kmetijskih rečeh od njih marsičesa naučiti. Po drugi strani pa je dolžnost učenih mož, da si prizadevajo, kako bi kmetom pomagali iz revščine. Skušajte se seznaniti s temi zadevami, grof!«

Tajnik se je vljudno priklonil. Njegov obraz ni razodeval ničesar. Bil je tako brezhiben in odličen, da je zvenelo malone kot žalitev, ko mu je minister priporočil, naj se skuša seznaniti s kmečkimi skrbmi.

Raab je bil z Janšo zelo prijazen. Brez dolgih ceremonij mu je dovolil, da mu je sedel nasproti. Nato je takoj začel govoriti o čebelah.

»Dobili smo že nekaj pritožb proti vam,« je rekel. »Vprašali smo Ekonomsko družbo in knez Starhemberg nam je v imenu Družbe razpršil vse pomisleke. Knez vam zaupa.«

»Po pravici, ekscelenca.«

»Mislimo, da res po pravici.«

»Da, ekscelenca. Samo nekaj gospodov je še, ki ne razumejo, da čebelarstvo lahko prinaša veliko korist.«

Raab se je nasmehnil. »Razumeli bodo, ko bodo spoznali, kako odločno želi najmilostljivejša vladarica pomagati kmečkemu stanu.«

»Da, ekscelenca. Treba je pomagati kmetom, ker bodo potem tudi laže plačevali davke.«

To je bil kočljiv pomenek in minister se je takoj spet vrnil k čebelam. Dal si je prinesiti neki spis z mnogimi prilogami in je dolgo listal po njem. Potem se je izgubil v naslanjaču, vlekel pipo in premišljal. »Ali se vam zdi Augar-

ten boljši za čebelarjenje kot Meidlingen?» je vprašal nazadnje.

»Boljši, ekscelenca. V Augartnu je veliko lip in akacij. Lipova strd je tekoča in zdravi grče v grlu in zaslišena pljuča, akacijeva pa rdeči in umirja težko kri.«

»Glejte glejte,« je rekel Raab in priznalno prikimal. »Gospod cesarski učitelj ve o teh rečeh več kot naši medikusi! — Toda ali se vam ne zdi, da je Augarten preblizu Donave in bi utegnile utrujene čebele popadati v reko in utoniti?«

Janša je komaj skril vesel smeh. Kako malo ve o čebelah mož, ki je vendar kmetijski minister! Priklonil se je in potrpežljivo razložil:

»Čebele izletavajo zelo daleč na pašo. Kadar zmanjka paše v bližini, letijo tudi po tri ure hoda daleč. Poleti živijo te pridne delavke tudi samo po šest tednov, ker potem od utrujenosti pomrjejo. Še misliti ni, da bi utonile v Donavi, ki je tako blizu.«

»A tako.« Minister je spet listal po spisu, ki je moral biti pritožba proti Janševemu čebelarjenju in ga je ministrstvu najbrž poslal dunajski župan. Spet je dolgo bral, potem je rekel:

»Torej je Augarten boljši. To mi je všeč, ker je Augarten cesaričin in je najmilostljivejši vladarici zelo pri srcu. Poročal ji bom o tem. — Ali pa je dobro voziti čebele na Moravsko polje na pašo? Tam je veliko blatnih jarkov, v katerih se redijo žabe in krastače. Baje posebno krastače prežijo na čebele.«

Spet je malo manjkalo, da ni Janša planil v vesel smeh. Minister je opazil smeh v njegovih očeh in se je namrščil. Našobil je ustnice in strogo in pričakujoče gledal čebelarskega učitelja. Janša je že vedel, kako hitro se zameriš gospodi, in je spodobno rekel:

»Krastače so na tleh in čebele v zraku, ekscelenca. Menda ne hlastajo posebno rade po čebelah. Bolj nevarni so jim nekateri ptiči. Vseeno pa rad pritrdim, da kdaj pa kdaj krastača pogoltne čebelo.«

Minister je bil potolažen in je rekel, ali bi ne kazalo kmetom priporočiti, naj sejejo veliko ajde, ki je čebelam najboljša paša. To pa je zvenelo tako pametno, da je Janša rad pritrdil. Navsezadnje je bil minister razumen mož in ni mu mogoče zameriti, da tako malo ve o čebelah. Saj skoraj ni človeka v cesarstvu, ki bi vedel o njih več kot to, da ob dobrih letinah nanosijo strd in da jih moraš zadušiti z dimom, če jim jo hočeš pobrati.

Raab je začel razpredati svoje misli o ajdi, ki je baje tudi dobra hrana, in v tem je lakaj neslišno odprl vrata. Za vrati je zažuborel nizek ženski glas. Tajnik je prebledel pod debelo plastjo pudra, Raab pa je zmedeno iskal, kam bi skrnil svojo pipo. Janša ni vedel, kam je izginila pipa, ki je Raab nenadoma ni več imel v roki, in potem je videl nepremični, kakor prelomljeni lakajev hrbet med vrati in žensko, ki je priplavala v sobo v svojih širokih krilih. V roki je držala pahljačo. Stopila je naravnost k ministru in s pahljačo udarila po mizi, kot v nekakšni narejeni nejevolji, potem je rekla s svojim nizkim altom v francoščini:

»Spet kadite svojo pipo, ekscelenca! Kako ogabno!«

Tajnik je stal vzravnan kot sveča in minister se je smehljaj kot otrok, ki so ga zalotili pri prepovedanem dejanju. Janša je nenadoma začutil, kakor da se je čisto izničil. Stal je ob strani, cesarica — zdaj jo je spoznal — pa ga sploh ni videla. Stala je pri mizi in trkljala s pahljačo po njej, potem je rekla:

»Danes mi pa morata prebrati poročilo o popisu zemljišč in postopku, kako je treba določati sporne meje.«

»Da, veličanstvo,« je rekel minister.

»Ali mislite, da bi pri spornih razmejitvah gosposke in kmečke zemlje smeli tudi kmetje nastopati kot priče?«

»V osnutku sem predlagal kot priče zemljiškega gospoda, župana in po dva kmeta.«

»Komisije bodo imele veliko opraviti. — No, to prepuščam vam.« Cesarica je zaprla pahljačo in premišljala. Potem je rekla: »Popoldne se bo oglasil ruski poslanik in nam izročil svoje akreditive. Zvečer mu bomo priredili majhen sprejem. Takoj po sprejemu mi boste prebrali poročilo, ekseleuca.«

Raab se je smehljal z neuničljivo vljudnostjo. Mislil je, da se bo »mali sprejem« ruskega poslanika zavlekel do jutra in da bo cesarici bral poročilo, ko se bo nad Dunajem prav gotovo že danilo. Oh — nič nenavadnega! Spomnil se je debelega generala Dauna, s katerim je cesarica včasih vso noč kvartala, uro pozneje pa je dala poklicati katerega svojih ministrov, da ji je poročal o zadevi, ki se je je ravno domislila.

Cesarica se je obrnila in začela govoriti s tajnikom. Zdaj jo je Janša mogel razločno videti. Ni bila tako mogočna kot na slikah, ki so visele v vseh dvornih pisarnah. Slikarji so njen obraz prilagodili okusu časa in očitvidno so si prizadevali, da bi mu vtisnili vladarsko dostojanstvo.

Imela je podolgovat obraz in se ni zdela niti stara niti mlada; spodnja ustnica je bila nabrekla in je izstopala tako močno, da se je zdelo, da obvladuje ves spodnji del obraza. Na prvi pogled se je zdela skoraj medla in siva v obraz in je bila tudi manjša, kot si jo je predstavljal, telo pa se ji je izgubljalo v obilici neznansko širokih kril. — Nehala je govoriti s tajnikom in se ozrla na Janšo. Razprla je pahljačo, si z njo na pol zakrila usta in vprašala:

»Kdo je to?«

Raabovo okroglo telo se je malone prekopicnilo v globokem priklonu pred cesarico. Napihnil je lica, zamahnil

z negovano roko v čipkastem zapestju, se še enkrat priklonil in nato povedal, da je to prvi čebelarški učitelj Nižjeavstrijske ekonomske družbe, ki vsak dan predava o čebelah najbolj prizadevnim in ukaželjnim gospodom iz vseh dežel cesarstva.

Cesarica je zamahnila s pahljačo in pretrgala tok ministrovih besed.

»Ta čebelar pase čebele v mojem Augartnu?« je vprašala nemško.

»Ta, veličanstvo,« je rekel minister in se spet priklonil.

Janša je videl čipkasti ministrov rokav, ki je migotal in mu nekaj ukazoval, pa je sklonil glavo in skoraj nezavedno priklecnil po kmečki šegi z obema kolenoma.

Ko je spet pogledal cesarico, se je smejala. Opazil je presledek med njenima sprednjima sekalcema in velike, ploščate zobe nad štrlečo spodnjo ustnico. Lepa ni bila, a tudi ne medla, kot se mu je prvi trenutek zdelo. Začela je živahno, prizadevno govoriti. Vprašala je Raaba, ali bi ne bilo dobro, če bi pohiteli z ustanavljanjem Kmetijskih družb, ker bi tako najlaže razširili tudi čebelarstvo. Raab je rekel, da bo storil vse, kar je v njegovi moči in mu ne bo žal truda, samo da bi ustregel vladarici. Cesarica se je spet zasmejala.

»C'est une affaire á vous perdre — če se ne boste znali prav lotiti! Ali bo čebelarstvo res prinašalo toliko dobička, kot mi je pripovedoval knez Starhemberg, ko me je pregovarjal, naj prepustim Ekonomski družbi Augarten?«

Raab je spet govoril in govoril in cesarica ga je znova ustavila z zamahom pahljače. Obrnila se je naravnost k Janši in mu pogledala s svojimi sivimi očmi v obraz.

»Ali je res, da zna narediti umetne roje?«

»Doslej sem jih naredil sedemindvajset, veličanstvo.«

Cesarica je nekajkrat prikimala in si dolgo, pozorno ogledovala čebelarskega učitelja. Potem se je obrnila k ministru.

»Odslej mi boste sproti poročali o vseh novih rojih, ekscelenca.«

Raab se je priklonil. Pomislil je, da mu je cesarica naprtila še eno dolžnost: sproti ji bo moral poročati o Janševem čebelarjenju. To bo trajalo, dokler ne bo pozabila — ali pa sploh ne bo pozabila! Težko je biti kmetijski minister Marije Terezije! Prizadeva si, da bi kmete iztrgala iz rok plemstva. Tlaka in desetina zemljiški gospodi že zdaj ne prinašata več toliko kot prejšnje čase, če bo šlo po cesaričini glavi, bosta pa prinašali še manj. Potem še popis zemljišč . . . V kmetijskem ministrstvu se kopičijo vloge in pritožbe, in komisije menda nikoli ne bodo končale svojega dela! Pa kmetijske družbe in kmetovanje po novem, to hoče . . . človek že ne ve več, kje se ga glava drži! V prejšnjih časih je bilo življenje prijetnejše! Cesarica hoče napolniti zmeraj prazno blagajno, in do tega naj ji pomagajo kmečki davki, ki se bodo stekali naravnost na Dunaj, namesto da bi šli skozi roke zemljiških gospodov. Cesarica hoče tudi močno vojsko in zato je ukazala popisati prebivalstvo, da bi določila, koliko podložnikov mora služiti vojsko. To je gotovo boljše kot vzdrževati najemniško vojsko, toda kakor so stvari zdaj, bodo polagoma tudi ljudje preprostega rodu lahko dosegli visoka poveljniška mesta, ki so bila zmeraj namenjena plemstvu. Ali nista pred kratkim cesarica in knez Starhemberg čisto resno govorila o tem, da bi morebiti kazalo podeliti plemiške naslove celo možem, ki se odlikujejo v kaki znanosti, ali pa so veliko storili za dvig vojske in kmetijstva? — Plemstvo čuti, da mu je cesarica iztrgala vajeti iz rok. Zdaj se že najodličnej-

ši plemiči potegujejo za državne službe! Oh, Marija Terezija, ki je koristim pridružila še željo, da bi jo kmetje in sploh vsi podložniki imeli za mater avstrijskih narodov!

Cesarica se je obrnila k Janši in rekla:

»Venez á moi!«

Trenutek pozneje je stal pred njo. Pomolila mu je roko. Bil je nekoliko zbegan in jo je prijel. Pod prsti je začutil hlad velikega modrega kamna, vdelanega v prstan na sredincu. Strmel je cesarici v oči, ta pa se je spet nasmehnila in se z drugo roko začela pahljati. Od strani je videl tajnika, ki so se mu oči razširile v grozi in se je zdelo, da je okamnel v pričakovanju nečesa neprijetnega, Raabov čipkasti rokav pa je spet migotal in mu je nekaj ukazoval. Ovedel se je, se sklonil in poljubil cesarici roko.

Spet se je nasmehnila in prijazno rekla:

»Le dobro naj pase čebele.«

Takoj nato je odšla. Malo pozneje je Raab odslovil tudi Janšo. Pred odhodom je govoril z njim skoraj kot s sebi enakim in krepko mu je stisnil roko. Tajnik je z očitnim občutkom olajšanja, ker se je stvar tako dobro končala in ni Janša zagrešil nobene nerodnosti, stopil k njemu in ga spremil do vrat. Nato so si ga lakaji spet podajali iz rok v roke. Na koncu ga je čakalo še majhno presenečenje. Pred izhodom je stala Raabova kočija, da ga odpelje v Leopoldstadt.

Potem je spet sedel doma in bil bolj presenečen kot srečen. Še najboljše od vsega je bilo, da je cesarica naročila ministru, naj ji sproti poroča o vseh novih čebeljih rojih. To pomeni, da mu je pripravljena pomagati. Mogoče bo dosegel, da bodo zares začeli širiti čebelarstvo po vseh deželah. Če bi se mu posrečilo prepričati Raaba, da je kmetom treba pomagati pri tem, ker si sami ne morejo kupiti dobrih panjev, bi kar kmalu iz vseh čebelnjakov izginili slamnati koši! Moral bi tudi pisati o čebelah!

Vse bi moral napisati! Ljudstvo ne zna brati, toda prav gotovo bi se dobilo nekaj mož, ki bi jim razložili njegov nauk. Morebiti bi kdo celo prestavil pisanje v domači jezik. Če drug ne, Peter Pavel Glavar na Kranjskem bi to gotovo storil . . .

Nenadoma je čutil, da je sredi velikega dela. Čebele, ki so mu bile nekoč samo radost in pozneje spomin na mladost, so postale nekaj zelo pomembnega. Vsemu njegovemu prizadevanju so dale smisel. Po njegovi zaslugi bodo v kmečkih hišah stali korci strdi in namesto bakel in trsk, ki malo svetijo in samo kadijo, bodo povsod gorele voščenke. V mršave kmečke mošnjičke se bodo stekali tolarji in šmarne petice in pred čebelnjaki bodo postavali možje v črnih hlačah in belih srajcah, kot je nekdanj stal pred čebelnjakom njegov oče. — Zdaj šele zares ve, da je bilo vredno zapustiti Breznico in priti na Dunaj! Ime slikarja Janše bo kmalu pozabljeno, nikoli pa ne bodo pozabili Janše čebelarja.

To s cesarico pa . . . Samo zaradi njegovih načrtov je dobro, da si je pridobil njeno milost. Da ji je pa smel poljubiti roko . . . prava reč! Samo Blaž Kumerdej bo naredil legendo iz tega, da je kranjski čebelar stal pred cesarico in se pogovarjal z njo iz oči v oči.

Mesec dni pozneje se je gospod plemeniti Raab oglašil v Augartnu, da bi si ogledal Janšev čebelnjak. Bilo je prijetno popoldne in minister se je pripeljal na svojem lahkem vozičku, brez spremstva, samo svojo sestro in njeno malo hčerko je imel s seboj. Sestra, gospa Elizabeth, je bila vdova po cesarskem tajnem svetniku grofu Austerlitzu in dekletce je imelo morebiti štiri ali pet let. Gospa je bila čisto zagrnjena v žalno črnino, tako da ji Janša ni videl obraza.

Razkazal je ministru in dami svoje panje in čebelarsko orodje, ki ga je večidel naredil sam, in potem jima je ponudil medice, ki jo je tudi sam kisal po slovenski navadi. Raabu je pijača ugajala; pohvalil je jo in potem je ponudil vrč še sestri. Dama je dvignila črni pajčolan in se z ustnicami samo dotaknila pijače. Potem je prikimala z bledim obrazom, dvignila ozke črne obrvi in visokostno pogledala čebelarja, kakor bi ga šele zdaj zares opazila. Nato se je obrnila k bratu in mu nekaj pripovedovala po francosko. Raab je rekel Janši:

»Mojo sestro je doletela velika žalost, ko ji je umrl nadvse ljubljene soprogo. Potrebuje razvedrila, ki ni hrupno, a bi jo duševno okrepilo. Pravi, da ji čebele zelo ugajajo in da so ji posebno pisane panjske končnice všeč. Rada bi še kdaj prišla k čebelnjaku in želi, da bi ji gospod cesarski učitelj ob priložnosti razložil pomen podob na panjskih končnicah.«

Janša je nekoliko nejevoljno odgovoril:

»Pripravljen sem služiti gospe, kadarkoli se ji bo zahotelo obiskati moje čebele. Tudi pomen slik ji rad razložim — večidel so zgodbe iz mojih domačih krajev.«

Gospa plemenita Austerlitz se je komaj opazno nasmehnila. Ni ji ugajalo, da jo je Janša imenoval samo gospo, ko je bila grofica iz najvišjega plemstva in je imela še celo vrsto zvenečih naslovov. Toda pogledala je Janšo z vzvišeno prizanesljivostjo in rekla:

»Nerada motim gospoda čebelarskega učitelja. Ali mi hoče povedati, kdaj utegne?«

Janša je imel veliko dela, toda ministrov sestro je bilo treba ustreči. Malo ji je polaskal.

»Z veseljem bi gospe služil ves dan, toda ob dopoldnevih moram predavati, včasih pa tudi popoldne nanese, da se gospodje zberejo pri čebelnjaku. Ves ostali čas bom rad posvetil službi gospe.«

Gospa Austerlitz se je potolažila in rekla, da se bo pri-
peljala na kak sončen popoldan. Potem si je z neposnem-
ljivim gibom spet spustila žalno tančico čez obraz in se ni
več menila za čebelarskega učitelja. Pogovarjala se je s
svojo malo deklico in tu in tam rekla bratu francosko be-
sedo.

Gospod plemeniti Raab je v tem mesecu spoznal, da
cesaričino zanimanje za čebele ni zgolj enodnevna muha.
Od kmetijskega ministrstva je zahtevala predračun, za ko-
liko bi se pomnožili dohodki državne blagajne, če bi po
vseh cesarskih deželah začeli gojiti čebele, in kako dolgo
bi trajalo, da bi se to zgodilo. Minister Raab se je potil,
priganjal svoje pomočnike in uradnike v ministrstvu, sam
brskal po poročilih in navsezadnje predložil cesarici šte-
vilke, ki so ji ugajale. Cesarica se je zdaj velikokrat pogo-
varjala s knezom Starhembergom o čebelarstvu in je po-
tem spravljala kmetijskega ministra v zadrego z vprašanji,
na katera ji ni znal odgovoriti. Nekoč ga je vprašala, ali je
res, da je siva kranjska čebela, ki jo Janša hvali, veliko
boljša od rjave čebele, ki jo redijo skoraj v vseh drugih de-
želah. Raab ni vedel ničesar o tem, a ker je omenila Janšo,
je odgovoril, da je čebelarski učitelj resnični poznavalec
čebel v cesarstvu in je zato gotovo treba dajati prednost si-
vim čebelam, ki jih priporoča. Takoj nato je cesarica hote-
la vedeti, ali bi bilo mogoče iz Kranjske uvoziti dovolj si-
vih čebel, in minister spet ni vedel, kaj bi ji odgovoril. —
Te čebele in cesaričina vnema zanje so mu čisto zagrenile
življenje. Zaradi njih je naročil Ekonomski družbi, naj mu
redno pošilja vsa poročila o čebelarstvu in je cele ure pre-
slonel nad dolgočasnimi spisi in navsezadnje je prebral tu-
di Janševo knjižico o čebeljih rojih. Zaradi čebel je zaso-
vražil celo zlate bourbonske čebele, ki so se vse pogosteje

pojavnjale na zavesah. Ni verjel, da bi utegnila biti korist res tolikšna, kot je pričakovala Ekonomska družba, toda cesarici se ni smel zameriti. Zato je zadnje dni že z veliko izvedenostjo govoril o čebelarstvu in hvalil Janšo, kar je cesarici ugajalo.

Zdaj se je natanko pozanimal za vse, kar je delal Janša zadnji čas. Dvakrat si je dal naštetih vse panje, ki so rojili, in posebej si je skušal zapomniti, koliko je bilo naravnih in koliko umetnih rojev. Naslednje jutro je nameraval poročati cesarici o tem.

Proti večeru so se minister, gospa Elisabeth in dekletce odpeljali. Teden dni pozneje pa je Janša dobil odlok dvorne pisarne, ki ga je podpisala sama cesarica, da bo poslej vse žive dni prejemal plačo cesarskega čebelarskega učitelja, šest sto goldinarjev na leto. Pripisano je bilo, da mu bo dvorna blagajna izplačevala ta denar do smrti, čeprav bi se zgodilo, da bi ga Nižjeavstrijska ekonomska družba ne potrebovala več.

Roke so mu drhtele, ko je držal dragoceni dekret in ga še in še prebiral. Navsezadnje je bil na konju! Njegovi Brezničani bodo strmeli, kadar bodo zvedeli, kako daleč je prišel Kuharjev Tonej, ki so ga imeli za nekoliko čudaškega, ker se skoraj ni maral ukvarjati s čim drugim kot s čebelami in slikanjem panjskih končnic. Zdaj bo navsezadnje konec mučnih skrbi za prihodnost! Nič več ni štendist in ne bo se mu treba kar naprej pogajati z Družbo, da bi primaknila kak groš! Mogel bo živeti samo še svojim čebelam.

Za trenutek je zasanjal. Navsezadnje je dovolj star, da bi mislil nekoliko tudi nase. Moral si bo najeti drugo stanovanje. Z materjo Matildo se bosta preselila v lepši in udobnejši dom. Ali pa se navsezadnje oženi. Doslej ni utegnil misliti na to. Moral je skrbeti za oba mlajša brata, mi-

sliti na domače na Breznici in sploh je bilo vse tako negotovo. Zdaj bi lahko . . . Z dodatkom petdesetih rajnišev, ki mu jih daje Družba, bi si lahko omislil tudi konja in lahek voziček. Prvi čebelarški učitelj v cesarstvu je zdaj preskrbljen za vse svoje žive dni.

Malo pozneje ni več mislil na to. Te reči navsezadnje niso tako pomembne. Zares pomembno je samo to, da bo lahko v miru preučeval življenje čebel. Veliko reči je še, ki jih ne ve. In potem, da bo poskrbel, da se bo čebelarstvo razširilo po vsej državi. Poskušal bo in meril in primerjal, in potem bo pisal o svojih dognanjih. To mora storiti!

Zdaj je trdno stal na svoji poti. Nič več ga ni vleklo k slikanju. Morebiti bi si sploh nikoli ne bil želel slikati, če bi ne bil v mladosti spoznal Arerja. Čebele pa so bile njegove od otroških let in zdaj mu bodo tudi ostale prav do konca!

Popoldne je spet stal pred čebelnjakom. Gledal je čebele z očmi zaljubljenca. Na gosto so izletavale in se vračale vse rumene, težke od cvetnega prahu. V schönbrunnskem vrtu je odcvetala lipa, ki daje kot voda tekočo, stekleno presojno strd, vonjajočo po samem zdravju.

V toplih poletnih dneh je večkrat priropotal do vhoda v Augarten lahek gosposki voziček.

Elizabeth plemenita Austerlitz je mislila resno, ko je rekla, da bi rada prišla včasih k čebelnjaku.

Navadno je prihajala v prvih popoldanskih urah, ko ni bilo pri čebelnjaku še nikogar, ki bi želel, da mu Janša kaj pokaže. Če je kdaj naneslo, da je naletela na koga, je ostala zelo malo časa, potem pa se je opravičila in odšla — kadar pa je bil Janša sam, je sedela pri čebelnjaku tudi po cele ure. Včasih je imela s seboj malo Luizo, in medtem, ko je stara francoska vzgojiteljica z dekletcem hodila po parku, je gospa Elisabeth zamišljeno gledala čebele ali

pa si je dala pripovedovati zgodbe, ki so bile naslikane na panjskih končnicah. Nekatere teh zgodb so ji ugajale, druge pa so se ji zdele hudo robate, toda ker je bila odlična dama, ni nikoli pokazala nejevolje.

Spočetka ni pri čebelnjaku nikoli odložila žalne tenčice, pozneje pa se je navadila, da si jo je že ob prihodu vrgla na hrbet. Bila je še mlada in imela je ozek, bledikav obraz, ki ni bil prav nič podoben okroglemu bratovemu — sicer pa je morala biti veliko let mlajša od brata. S črnimi črtami obrvi in velikimi modrimi očmi se je zdela lepa, toda nekako brezbarvna in brezizrazna. Tako jo je Janša dojemal vsaj spočetka, ko je večidel molčala. Pozneje je oživel in po tretjem ali četrtem obisku je postala zgovornejša. Niso je več zanimale samo zgodbe in začela je spraševati tudi o čebelah. Nekoč se je nasmehnila in rekla:

»O teh rečeh zelo malo razumem. Ne razumem, zakaj čebele pravzaprav rojijo. Premišljala sem in zdi se mi, da zato, ker jim postane panj premajhen. To je tako, kot če hiša postane pretesna. Potem se je treba izseliti. Ali je tako?«

»Je. Ne čisto tako.«

»Ne čisto tako? Vendar je? Vidite, to sem dobro uganila! Kljub temu pa se mi zdijo čebele nespametne. Saj vendar ne morejo vedeti, da ste jim vi pripravili drugo, prazno hišo. Ali pa morebiti vedo?«

Janša se je veselo zasmel. Zmeraj spet ga je presenetilo, kako malo vedo gosposki ljudje o rečeh, ki jih na kmetih pozna in razume vsak otrok. Tako smešno je zvenelo, kadar so govorili o teh stvareh!

»Nič ne vedo, milostna gospa,« je rekel. »Pomisliti morate, da čebele živijo divje, v gozdovih in v drevesnih duplinah. Ko sem bil otrok, sem dostikrat naletel na roj

divjih čebel. Ljudje so bili toliko pametni, da so jim pripravili hišice, ker so tako bolj gotovo prišli do strdi.«

Stresla je z glavo in se pridušeno zasmejala. »Oh, nisem vedela, da so tudi divje čebele,« je rekla. »Ali so bile vse čebele nekoč divje? Morebiti zaradi tega pikajo?«

O teh rečeh ni bilo vredno govoriti z njo. Ničesar bi ji ne mogel dopovedati. Odrastla je na Dunaju, v salonih, in učili so jo čisto drugačnih reči kot čebelarstva. Ni ji mogoče zameriti in tudi bi ne bilo prav, če bi se ji smejal. Pol v šali, pol zares je odgovoril:

»Ne pikajo rade. Morebiti vedo, da bodo morale potem umreti.«

»O da,« je rekla. »Spominjam se, kako me je nekoč pičila čebela. Priletela je skozi okno v sobo in me pičila v prst.« Njene velike plave oči so bile nenadoma plašne, kakor da je ostal v njih odsev strahu iz otroških let, ko se je je prvič dotaknilo nekaj bolečega, ne da bi bila tisto sama izzvala.

Malo pozneje je vprašala: »Koliko umetnih rojev ste naredili zadnji teden?«

»Samo dva. Zdaj ni čas za napravljanje rojev.«

»Aha, dva. Saj ste mi že ob prihodu povedali, a sem pozabila. Sprašujem zaradi brata. On mora te reči vedeti, da jih poroča cesarici, a sam ne utegne prihajati k vam.«

»Da.«

Bila je pravzaprav zelo prikupna mala vdova in nič preveč podobna imenitni gospe, ko je tako sedela na klopi zraven čebelnjaka, nekam majhna in drobna v spodobni vdovski črnini in brez tenčice na obrazu. Ker je žalovala, ni nosila lasulje, in ko jo je nekoč premagala vročina, je odložila še svoj črni klobuk, in je videl, da ima modrikasto črne, čisto gladke lase. Nekaj tujega je bilo na njej in spominjala ga je na platano, ki so jo presadili iz-

pod toplega južnega sonca na mrzli dunajski vrt. — Pozneje je spoznal, da se ni veliko motil. Nekoč mu je povedala, da je bila njena mati Španka. »V sorodu sem s prvimi grandi španskega kraljestva,« je rekla. Pravila mu je, da se njena mati ni nikoli privadila Dunaju. Umrla je za sušico, ko je bila ona še otrok. Rekla je, da je bila čudovito lepa in da je včasih pela španske pesmi. Potem je povedala neki španski stih.

Bilo jo je prijetno poslušati, ko je tako sedela na klopi, z rokami v naročju in s črnimi rokavicami na tankih prstih, in mu je pripovedovala o svoji mladosti in o svojih prednikih, ali pa o nenavadno zamotanih vezeh svojega sorodstva. Janša bi se mogel naučiti cele rodovnike avstrijskih plemiških rodbin na pamet, toliko mu jih je omenjala tako, kakor da jih mora on prav gotovo poznati. Menda je bila prepričana, da v cesarstvu ni človeka, ki bi ne vedel zanje. Tu in tam je pripovedovala tudi o svojem pokojnem možu, ki ga je zmeraj imenovala samo Austerlitz. Nekoč je omenila, da je imel na enem svojih posestev tudi čebele in da je prav malo manjkalo, da jih ni videla.

»Peljali smo se s kočijo, da bi si ogledali tisti čebelnjak. Spotoma nas je zatekla nevihta. Zmeraj sem se tako zelo bala nevihte! Ko sem bila še otrok, sem se vselej, kadar je začelo treskati, skrila za veliko očetovo knjižno omaro. Oče mi je rekel, da se je tudi mati tako bala nevihte. Še zdaj se bojim hudega vremena!« Pogledala je Janšo z očmi, ki so bile lepe in odkrite, skoraj še otroške, čeprav je gospa davno pustila za seboj dvajseto leto. »Tistikrat je tako grmelo in se bliskalo, da kaj takega še nisem doživela. Potem je začelo liti, toča je padala in voda je od vseh strani vdrla v kočijo. Imela sem čisto premočene noge... Zatekli smo se v neko krčmo, zvečer pa smo se vrnili na Dunaj. Tako nisem nikoli videla Austerlitzovega čebelnjaka. Gotovo ni bil tako velik in lepo urejen kot tale tukaj.«

Tiho jo je poslušal. Tako malo ji je imel odgovoriti, in vse, kar je rekel, je njemu samemu zvenelo kmečko in okorno. Ona pa mu je pripovedovala reči iz svojega sveta, ki mu je ostal nedostopen. Bil je čebelarski učitelj z dosmrtno plačo po milosti same cesarice, priznan, toda med njegovim in njenim svetom je ostal prepad, čez katerega ne bo nikoli prišel. Vseeno jo je poslušal z narejeno zbranstvo, ona pa je kar naprej kramljala.

Pravila mu je o francoski komediji. Zdaj so ji vse zabave prepovedane, je rekla in vzdihnila. V njenih očeh je bil globok blesk obžalovanja, ker so ji zaprli pot do vseh tistih reči, ki so bile njena pravica in del njenega življenja. O gledališču mu je govorila, kakor da bi tudi on večer za večerom posedal v oblazinjeni loži v gledališču. Kako bi bila presenečena, če bi ji rekel, da še svoj živ dan ni videl gledališke igre in da je kot štipendist bakrorezne šole hodil gledat samo glumače, ki nastopajo pod šotori! — Zelo resno mu je razložila, da so svoj čas slovele italijanske komedije in da so jih zdaj prekosile francoske. Pariz je stopil na prvo mesto, posebno še dvorsko gledališče. Austerlitz ji je obljubil, da bo smela z njim v Pariz in da bosta tam preživela vso zimo. Gotovo bi živela na dvoru in bi ona smela obiskovati komedije v dvornem gledališču. Austerlitz bi moral v Pariz v neki misiji, potem pa je nenadoma zbolel in umrl. — Zdaj je govorila kot razvajan, razočaran otrok in Austerlitz je bil tisti, ki jo je razočaral.

Nato je utihnila in se zastrmela v čebelne panje. Potem ga je spet pogledala in rekla, da živi zelo samotno, odkar je postala vdova. Niti večernih sprejemov ne sme prirejati! Navsezadnje bi lahko prirejala čisto majhne sprejeme, takole dvajset, trideset povablencev, toda stroge družbene zahteve so jo čisto odtrgale od vsakega veselja.

Čas žalovanja traja kar tri leta. Edino otrok ji je v uteho.
»Kakšna se vam zdi moja mala?«

»Mislim, da je podobna milostni gospe.«

»O, ne!« je vzkliknila. »Ni mi podobna! Podobna je Austerlitzu. Saj vidite, da ima svetle kodre, moji lasje pa so črni in gladki.«

»Milostna gospa lahko vidi, da ne znam laskati,« je zamrmral.

Nagnila je glavo postrani in to je pomenilo, da je sprejela opravičilo. Potem je bila spet resna in je rekla, da hoče svojega otroka vzgojiti po najboljših močeh. Preskrbela ji je odlično francosko vzgojiteljico. »Ali se vam ne zdi, da madame zbuja zaupanje?«

Janša ni vedel, ali Francozinja s svojo načičkano lasuljo res zbuja zaupanje, a je pritrdil.

Zmeraj ji je bilo najbolje pritrjevati.

»Priporočili so mi jo. Nekatero cesaričino družabnico so mi jo priporočile. Zelo lepo zna igrati na spinet in plešati. Upam, da bo deklico naučila vseh teh spretnosti.«

»Oh, seveda,« je rekel Janša.

Gospa Elisabeth je nato rekla, da hoče tudi sama deklico poučevati o vsem, kar ve. Pri priči je vstala, zaklicala: »Louisa!« in čakala, dokler ni deklica z vzgojiteljico prišla k čebelnjaku. Potem je ukazala deklici, naj sede poleg nje. Dekletce s šopkom rož v rokah je sedlo zraven matere, ona pa jo je objela in ji nato začela govoriti o čebelah. Pravila ji je o njihovi marljivosti in kako se moremo od njih marsičesa naučiti. Njen pouk je bil zelo svojevrsten, toda Janša se ni smejal. Samo otrok se je pri tem dolgočasil in razmišljeno trgal glavice svojih rož. Madame je rekla, da je po njenem še prezgodaj, da bi deklico seznanili s tako resnimi rečmi. Madame se je zdelo govorjenje o čebelah tudi zelo kmečko. — Zaradi tega je gospa Elisa-

beth vzdihnila in pustila deklico, da je spet odšla z vzgojiteljico v park.

»Menda je res še premajhna,« je rekla in gledala Janšo, kakor da pričakuje, da ji bo pritrdil. On se je spominjal, da je kot petleten deček že tekal za kravami, vseeno pa je pritrdil gospe, da deklica utegne biti res še premajhna, da bi razumela, kako se moramo učiti pri čebelah marljivosti in reda.

Bili so prijetni popoldnevi, napolnjeni z nesmiselnim kramljanjem, in gospa Elisabeth je ob odhodu vsakič rekla:

»Oh, spet sem vas odvrnila od koristnega dela!«

On ji je vsakokrat odgovoril: »Zelo rad služim gospe.«

Spremljal je njo in deklico do voza in ob slovesu mu je vsakokrat ponudila roko, da jo je poljubil. Nasmehnila se je in dovolila, da je njej in deklici pomagal zlesti na voz. Nekoč jo je slišal neskončno milo reči deklici, ki je otroško brez misli trgala rožam glavice:

»Mais, Louise . . . Ali ne veš, da rožice boli?«

Sam ni vedel, zakaj mu je ob tem postalo tako veselo pri srcu. Potem je voziček oddrdral, on pa je stal in gledal za njim, dokler se ni izgubil v zelenju dolge aleje v parku.

Navadil se je bil obiskov male gospe in zdaj je že natančno vedel, ob kateri uri prihaja. Zmeraj je uredil tako, da je bil sam pri čebelnjaku, ko je prišla. V prodajalni s porcelanom je iztaknil staro češko majoliko, poslikano z lepim vzorcem, ki ga je spominjala majolik doma, in v tej je gospe ponujal medice, za deklico in njeno francosko vzgojiteljico pa je imel zmeraj pripravljeno najlepše belo satje, polno strdi. Čutil je, kako je nesmiselno — toda zalotil se je, da na večer pred napovedanim prihodom ne-

mirno opazuje vreme. Bil je potr, če gospe zaradi dežja ni bilo ali če je preložila obisk na drug dan.

V njem se je prebudilo nekaj davno pokopanega. Izpod vseh spominov je prihajal stari Arer. Čepica mu je zlezla postrani in židani čop mu je poplesoval po rami, mežikal je in pol sočutno pol posmehljivo gledal kmečkega fanta, ki je stal v njegovi delavnici kot na pragu nedotakljivega. Ali poznaš to? je spraševal — na sliki je bila Psyche, ki ji je mali Amor poslal puščico v srce. To je Psyche, je rekel stari podobar, duša, ki jo je ljubezen rani-la. Premlad si še, da bi vedel, kaj to pomeni . . .

Takrat je bil seveda premlad. Zdaj . . . zdaj je morebiti že prestar.

V spominu so na Arerjevih porcelanastih pečnicah plesale nimfe, tiste, ki mu jih je mojster podaril za spomin in so mu potem pomagale, da so njega in brata sprejeli v risarsko šolo. A tudi Dunaj je poln nimf. Po vseh omarah in komodah stojijo, večno mlade se naslanjajo na pozlačene baročne urice. Sklanjajo se nad vodnjake na dvoriščih gosposkih hiš, v kotičkih vrtov se skrivajo, z vseh slik gledajo, odete v presojno tenčico. — Če bi gospa Elisabeth odložila žalno črnino in se zavila v tenčico, bi bila kakor katera od njih. Tako lepa je, tako vzvišena nad vsem!

Spomnil se je stare pravljice, ki so jo pripovedovali pastirji. Neki pastir je nevede ujel v torbo praprotno seme in je v kresni noči videl pri potoku vodne vile, ki so plesale in si razčesavale zlate lase. Čar je trajal malo časa, on pa poslej ni bil več tak kot prej. Vsako noč se je vračal k potoku, da bi spet videl vile. Vsakomur je pripovedoval o njih — ljudje pa so sodili, da mu je čarovnija zmešala pamet in so ga izločili iz svoje družbe. Potem je svoj živi dan taval okoli in nikoli več ni našel miru.

Stara pastirska pravljica je nenadoma vsa nova in živa. Saj jo vidi, nimfo, ki je odložila tenčico in si nadela čr-

no obleko! Na klopi sedi zraven nje, samo toliko odmaknjen, kot se spodobi zaradi velike razlike v rodu in stanu, o čebelah ji pripoveduje, ona pa mu v povračilo pripoveduje pravljice iz svojega sveta, v katerega ne bo nikoli stopil. Boljše bi bilo, če bi je nikoli ne videl, črnolase nimfe z modrimi otroškimi očmi!

Pomislil je, da je vse življenje segal po ciljih, ki so bili previsoko, da bi jih bil mogel doseči. Zmeraj spet pa je puščal iz rok tisto, kar bi bilo lahko njegovo in bi po vsej pravici tudi moralo biti. — Ali mu ni bila namenjena domačija, ali bi ne morala biti njegova? Vsem se je zameril, ko jo je izpustil iz rok! Navsezadnje ni bila tako slab delež! Preredila je številno družino, pa bi mogla tudi njemu in njegovi družini dajati kruha! Kmetoval bi, dokupil njivo ali dve, kak travnik morda in bi se živelo. Oženil bi se bil s Cilko . . . ne, ne s Cilko! Še po toliko letih ji ne more odpustiti, ker ga je tako za norca imela! Oženil bi se bil s katero drugo. Kaj se mu je bilo treba zagledati v Cilko! Vedel je, da je gruntarska, ošabna in da gleda visoko. Potem je nizko sedla, a je pač tako prišlo . . . Bratranec Janez, ki mu jo je speljal, ni bil boljši od njega. Še manj ji je mogel ponuditi. On pa si je zabil v glavo, da mora najprej imeti voz in konje, potem šele bo lahko Cilko pripeljal v hišo. Pa se je zgodilo, da so mu jo sosedje zagodli s čebelami. Kakšna prekleta reč, poslati pijane čebele na rop! — No, kaj bi zdaj s Cilko! Minilo je. Samo nespameten je bil, ker je tako visoko segel!

Potem so mu zblodile misli barve in lesene sohe. O, kako je stal v Arerjevi delavnici in požiral z očmi vsak mojstrov gib, da bi si vse vtisnil v spomin in nikoli ne pozabil!

Takrat ni hotel biti čebelar, temveč slaven slikar. Nikoli ni videl nobene zares imenitne slike, samo Arer mu je

pravil o njih, a si je že na skrivnem mislil, da bo nekoč sam delal take slike in da bodo ljudje po vseh deželah s spoštovanjem izgovarjali njegovo ime! Kakšne neumne sanje!

Zaradi tega je šel na Dunaj. Še svoje čebele je pustil, se jim odrekel, samo da bi postal slikar. Bil je v bakroreznih šoli, zrel mož med mladiči, ki jim še prvi puh ni pognal pod nosom! Čudno, da se mu niso še bolj posmehovali! O, in potem je spoznal, da nikoli ne bo velik slikar.

Nekaj je dosegel kot slikar; »sehr berühmter Maler . . .« Grenko se je nasmehnil nabuhlemu slogu, v katerem je dvorna pisarna sestavljala svoje akte. Sehr berühmter Maler . . . saj zveni kakor porog! Toda segel je po tem, po nedosežnem, in samo razočaranje mu je ostalo. Zdaj pa se je spozabil tako daleč, da mu blodi po glavi plemenita Austerlitz! On, tlačan, kmet, ki je postal učitelj na čebelarski šoli, z letnim dohodkom šeststo goldinarjev in petdesetimi goldinarji dodatka, in z milostnim dovoljenjem presvetle cesarice, da se sme v prostem času ukvarjati s slikanjem! Za božjo voljo, ali se mu je zmešalo! Zgrabilo ga je, da bi se noro zakrohotal. Tinetu zmeraj manjka denarja, ker ne zna varčevati kakor Lovrenc. Vsak čas prihaja in cuka brata za mošnjič. Potem je doma mati, ki ji po voznikih pošilja denar, in sestra Neža, ki kar naprej plete nogavice in še zmeraj nekoliko upa, da se bo oglasil kak ženin — zadnji čas so mu vozniki povedali, da jo nemara vzame nekdo iz sosednje vasi, ki ga ni poznal — potem je brat Janez, ki težko gospodari, in navsezadnje še sestra Polona, ki ima z Gregorjem Kajdižem devet otrok. Vsi ti vedo, da Tonej na Dunaju pase sami cesarici čebele in si s tem služi šmarne petice. Ne more jih pustiti na cedilu! — No, nekaj si je vseeno že prihranil. Več kot tisoč goldinarjev. Čebele so vredne drugi tisoč. Dovolj, da bi si uredil ži-

vljenje. Prav res bi bil čas, da bi se oženil. Dovolj dolgo že osebenkuje pri materi Matildi. Morebiti bi se tudi res oženil — potem ti pa pride ta gosposka nimfa! Sam hudič ga je spet v nekaj zapredel.

Čas ajdove paše je preživel s čebelami na Moravskem polju. Tri tedne je ajda medila in tri tedne so čebele izletavale od prvega sonca do mraka in se vračale vse prašne in trudne. Satje je rastlo in se polnilo. V tem času si je izmislil spet nekaj novega. Uvedel je dvojni panj. Povezal ga je s spodnjim in nastavil vanj prazno satje. Ko so čebele napolnile spodnji panj, so začele nositi v zgornjega. To ga je tako razveselilo, da je malone pozabil na gospo plemenito Austerlitz.

V tem času je v čebelarstvo šolo prišlo nekaj novih učencev, pa tudi dunajski meščani so prihajali na Moravsko polje in poslušali njegova predavanja. Bil je lep, srečen čas. Ob večerih je posedal z rojakom Kuraltom. Dobro mu je delo, da je mogel z nekom govoriti v domači besedi. Podnevi pa je tehtal panje in pošiljal Družbi poročila, kolikšna je bera. Zdaj je bil zares slaven čebelar. Njegov sloves je že prekosil Schirachovega. Lužiški pastor je ponižno priznal, da se je sam v resnici v mnogih rečeh motil. Pisal je, da je delal poskuse v panju s steklenimi stranicami in se prepričal, da je vse res, kar trdi gospod cesarski čebelarški učitelj Janša. Spoznal je, da troti v resnici ne nosijo vode, temveč so v panju zato, da oprashijo matico. Spoznal je tudi, da je resnična Janševa trditev, da je matica oprášena enkrat za vse življenje, da se to zgodi nekako šest tednov po tem, ko se matica izleže, in da so troti za opráševanje matic nepogrešljivi. — S tem je Schirach preklical celo vrsto samozavestnih trditev, ki jih je napisal v knjigi Bayerscher Bienenmeister in je dolgo veljala za najboljšo knjigo o čebelarstvu. Zdaj je tudi Ekonomska dru-

žba spoznala, da je Janša v resnici najboljši čebelar v cesarstvu in med njenimi odborniki je imel veliko prijateljev. Ne samo na Dunaju, tudi drugod so brali preproste in iskrene besede, ki jih je bil napisal v zimskih večerih ob brleči sveči:

»... že v svoji mladosti sem čutil silo, ki me ni samo z ljubeznijo priklepala na ta drobna bitja, temveč me je vlekla, da sem opazoval njihovo spretno snovanje, kolikor in kadar sem utegnil... da sem čedalje pogosteje razmišljal o njihovi smiselnosti, redu v panju, delu in skrivnosti... zato mislim, da mi je ušlo le malo tega, kar je vredno našega opazovanja.«

Njegova knjižica ni bila pisana učeno, kakor sta pisala Scopoli in Schirach. Mnogih reči, ki sta jih učena moža navajala, sploh ni poznal. Vendar pa je bilo v njej nekaj, česar učena opazovalca čebel nista imela: Janša je čebele ljubil.

Tega nihče ni vedel tako dobro kakor eden njegovih najzvestejših učencev, Jožef Pöschl s Češkega. Ta je velikokrat videl, kako Janša zamaknjeno strmi v čebele. Videl ga je, ko je stal sredi med njimi, da so mu sedale na glavo in obraz. Nikoli ni nobene združil s sebe in zlepa se ni zgodilo, da bi ga katera pičila. Jožef Pöschl je bil priča Janševih dolgih samogovorov s čebelami, ko se je pomenkoval z njimi, kakor da ga morejo razumeti. — Teh reči ni nikoli pozabil. Še v tem, ko je poslušal svojega učitelja in prebil čas od jutra do noči pri uku, je vsak večer prestavljal Janševo Razpravo o čebeljih rojih v češčino.

Vse to je Janša imel. Vedel je tudi, da še ni čisto na vrhu. Komaj začel je in pot bo še dolga, čeprav ne tako strma kot doslej. Še nekaj let dela, in dunajska čebelarstva šola bo imela tak sloves, da bodo prihajali vanjo iz vseh krajev. Moral bo vzgojiti več pomožnih učiteljev. Že zdaj bi

moral misliti na to, da si vzgoji mladega, dobrega naslednika. Navsezadnje se pa utegne celo res zgoditi, kar mu je pred kratkim rekel Raab, kakor v šali: »Gospod, sčasoma boste postali še svetnik v kmetijskem ministrstvu.« Če bi se to zgodilo, potem šele bi lahko res veliko storil za čebelarstvo! Potem šele bi pomagal tlačanom, ki je med njimi odraščal, in je tako dobro poznal njihovo življenje!

Zaradi svoje črne nimfe se je malone potolažil. Zdrav kmečki čut je prevladal v njem. Ni se vredno tako zelo mučiti zaradi nedosegljivega!

Jeseni se je s težkimi panji vrnil v Augarten. In takrat ga je gospa Austerlitz spet obiskala.

Prišla je z Luizo, a brez francoske vzgojiteljice, in zdelo se je mlajša in lepša kot prej. Njena vdovska obleka je izgubila del svoje strogosti.

Krilo ni bilo več iz težkega sukna; zamenjala ga je za lahko vezeno svilo. Postalo je širše, in ko je stisnila obroče in ga razprostrla okrog sebe, je bilo na klopici ravno še toliko prostora, da je mogel sestiti, rob njenega krila pa mu je počival na kolenih. Odložila je tudi črni klobuk s pajčolanom in je namesto tega nosila lično žametno čepico. Lasulje si pa ni nadela, zato pa je dala svoje gladke črne lase zviti v umetne kodre, da so bili podobni lasulji. Bila je živahna — skoraj bolj, kot bi se za vdovo spodobilo. V majhnih požirkih je srkala medico iz majolike in potem je rekla Janši, da mu je hvaležna, ker je pri njegovem čebelnjaku prebila marsikatero uro, ki ji je pomagala pozabljati na žalost njenega vdovstva. Zdaj pa namerava zapustiti Dunaj. Pozimi se bodo na Dunaju vrstile zabave, na katere ona ne sme, zato se je posvetovala s svojimi sorodniki, ki menijo, da ji je potrebno razvedrilo, ker jo sicer lahko napade melanholija, ki razje jetra. Priporočili so ji potovanje v Pariz. Tako bo navsezadnje le videla Pariz! Brat ji je

tudi rekel, da je Pariz edino mesto na svetu, kjer človek hitro pokoplje svojo žalost. Vse je že pripravljeno in prihodnji teden se bo odpeljala.

Janša ji je strmel v obraz, a ni odgovoril. Na kolenih je čutil njeno črno svileno krilo in zdelo se mu je, da prihaja od njega nepristen hlad. Kakor da v gosposkih ljudeh ni nič zares iskrenega in je celo žalost zgolj narejena.

Gospa je čakala, spet srknila medico, in ko ni pričakovala odgovora, je rekla:

»Vi pa še niste videli Pariza?«

»Nisem,« je rekel. »Želim, da bi se dobro zabavali in pozabili na žalost za pokojnim soprogom.«

Čutila je nevljudni ton njegovih besed in se je kočljivo nasmehnila. Nenadoma je bila spet visoka gospa, ki zaradi svoje dobre vzgoje prizanesljivo odpušča nevljudnosti preprostih ljudi. Očividno se je tudi dolgočasila in čebele je niso več zanimale. Ozrla se je po hčerki, prav takrat pa je Louisa zavrnila in pritekla k njej, moleč ji kazalec.

»Čebela me je pičila!« je zakričala. Jokala je in cepetala in tiščala glavo v materino krilo, gospa Elisabeth pa je prestrašeno gledala Janšo.

Vzel je kepico prsti, jo omočil s slino in jo pritisnil otroku na pičeno mesto. Nato je pogladil otroka po kodrastih laseh in tiho, prijazno rekel:

»Nič več ne boli.«

»Boooli!« je zajokala Luiza.

Držal jo je za ročico in tolažljivo ponavljal:

»Ne, nič več ne boli. Zemlja potegne bolečino in otok iz pičenega mesta. To sem spoznal še kot otrok. Tudi mene so pikale čebele. Nič več ne boli. Prstek je čisto zdrav. Čebelica, ki je izgubila želo, pa bo morala umreti.«

Otrok je še zmeraj cepetal, toda jokal ni več. Nezaupno je gledal čebelarju v obraz. Potem se je sovražno ozrl na čebelnjak in rekel:

»Die Bienen sind grausig!«

»Čebele so dobre. Boljše kot ljudje,« je rekel Janša.

»Mais Louise . . . ne govori tako neotesano!«

Mala je trmasto stresla z glavo in potegnila roko iz Janševe. »Der Bienenlehrer ist auch grausig!« je jezno stisnila skozi ustnice.

Janša se je prizanesljivo nasmehnil. Vdova je ogorčeno ponovila, naj deklica ne govori tako neotesano. Opravičila se je Janši. Skomignil je z rameni.

»Saj je še otrok, gospa.«

Nekoliko so še postali pred čebelnjakom, toda ničesar več si niso imeli povedati. Gospa in deklica sta se odpravljali. Janša ju je spremil do voza.

Ko sta sedli v voz, je gospa že pozabila malo nezgodo in je bila spet dobre volje. Njena črna obleka je bila kakor velikanska, naščeperjena laž o žalosti. Janša je zamišljeno gledal za vozom, ki je ropotal med drevesnimi debli, ki so zdaj odkrivala zdaj skrivala odhajajoče. Črna nimfa je odhajala. Poslednja, ki jo je imel srečati.

Čez Augarten je potegnil hladni jesenski veter in oropal mlade platane prvih orumenelih listov.

V novebrskih meglah je Blaž Kumerdej zapuščal Dunaj. Za zmeraj in nepreklicno je odhajal v domače kraje. Za slovo sta z Janšo sedla v krčmo mojstra Sigmunda Zum goldenem Adler. Krčma je bila prazna, ker je bila ura še zgodnja, in krčmar Sigmund jima je takoj prinesel najboljšega renskega vina in ocvrtih donavskih ščuk. Potem je sedel na klop k peči in zadremal, ker ga je uspavala njuna tuja govorica. V kuhinji so ropotali bakreni kotlički in cinasti krožniki, ki jih je prestavljala njegova postarana žena, kakor da se od Janševega prihoda na Dunaj še ni bila premaknila od ognjišča.

Blaž je bil prekipevajoče vesel in je rekel, da bo zdaj začel delati vse tisto, kar si je toliko let želel. Tudi v gore pojde, čeprav se ni znebil presnete vrtoglavice. A saj navsezadnje lahko vzame s seboj enega ali dva močna korenjaka, ki mu bosta pomagala čez prepade! — Govoril je in se spominjal vseh ljudi iz blejskega kota, ki sta jih oba poznala in spraševal, komu vse naj izroči pozdrave. — Janša ga je zamišljeno poslušal in kratko odgovorjal. Nažgal si je pipo, ki se je je navadil pri čebelah, ker jih je dim krotil, da niso bile ob vročih poletnih dneh preveč razdražene. Blaž ga je opazoval in potem ga je tlesknil po plečih.

»Si pa na svetu tak kot kak gorenjski kmet iz našega kota! Samo gosposko suktnjo si sleci, pa ne bo nihče več v tebi spoznal cesaričinega čebelarja!«

Janša se je prizanesljivo nasmehnil. »Saj bi jo, če bi mogel. To uro mi je žal, da ne morem s teboj na Kranjsko.«

»Kaj — ali te melanholija prijemlje?«

»Ne. Samo mimogrede sem tako pomislil.«

»Nič ne misli, tudi mimogrede ne. To se zagriže v človeka in potem je ves bolan od domotožja. Saj veš, da si šele na začetku poti. Svoje ime in ime naše dežele moraš razglasiti po svetu! Z Dunaja se daleč sliši, zapomni si to! Pozneje kdaj, ko bo cesarica že imela drugega, ki ji bo pasel čebele, takrat pa pridi na Kranjsko!

Pa ne boš, vem, da ne! Samo pogledat boš prišel — in zlomek me vzemi, če se ne boš pripeljal v kočiji! Ljudje bodo govorili: Glejte Kuharjevega Toneja, kakšen gospod je postal! — Še nevoščljivci bodo ponosni nate!«

»Nehaj, no!«

»Zakaj? Rad bi, da bi se takrat oglasil pri meni. Skupaj bi se spominjala dunajskih let.«

»Saj se bova . . .«

»Seveda se bova! Ti — ali veš, da je v tem nekaj čudnega? — jaz pravzaprav nikoli nisem maral Dunaja, zdaj pa vem, da bom velikokrat mislil nanj! A na kaj bom pravzaprav mislil? Ali na tole krčmo? Ali na ulice, po katerih sva hodila? Ali na predavanja in učitelje? Preklete so bili sitni, ti moji profesorji, a navsezadnje se jih bom spominjal — zlomek vedi zakaj? Ti tudi tvojih ne boš pozabil. Lepo bi pa bilo, če bi se našla kje na Kranjskem. V našem sadovnjaku pri čebelnjaku bi posedela in si pripovedovala, kaj sva tukaj doživljala. Jaz o stolpu Štefanove cerkve in kako sem mežnarju plačeval po dva krajcarja, da me je pustil v line, ti pa o tem, kako si govoril s cesarico. — A ti boš pač še večkrat govoril s cesarico.«

»Eh—ja. . .«

»Samo da si ne boš nakopal kakega babjega hudiča, pa se bova menda res še videla doma.«

»Saj se ne mislim ženiti. Prestar sem že.«

»Za norost ni človek nikoli prestar,« je poučljivo rekel Blaž. »In če si se vrgel po hraški žlahti — tam so se vsi pozno ženili.«

Janša je skomignil z rameni. Ni maral pripovedovati Blažu o vdovi plemeniti Austerlitz in svojih sanjah o črni nimfi. Tisto je minilo in pa — Blaž bi se mu po pravici smejal.

Počasi sta pila in Blaž je bil čedalje bolj vesel in nazadnje že čez vse mere podjeten.

»To ti rečem, da moraš o čebelah še pisati,« je rekel. »Če piše Schirach, ki o njih malo ve, moraš še bolj pisati ti, ki dosti veš! Vse moraš napisati! Jaz bom . . . da, jaz bom pa skrbel za to, da bo kdo tvoje pisanje na slovensko prestavil. Povem ti, da čez nekaj let v Evropi ne bo čebelarja, ki bi ne bral tvojih knjig! Doma pa morajo prvi zve-

deti zanje. Če jih ne bom sam prestavil, bom dobil drugega za to delo.«

»Morebiti bom pisal,« je rekel Janša. Zamišljeno se je zastrmel mimo prijatelja skozi okno. Zunaj so se vlačile redke megle kot pajčevine. »Morebiti bom res še pisal,« je ponovil Janša. »Toda zdaj mi bo teže, ko tebe ne bo tu. Nikomur ne bom mogel pokazati, nikogar naprositi, da bi mi popravljaj. Moja nemščina še zmeraj ni taka, kot bi morala biti. Včasih se mi zdi, da bi laže napisal po domače, a to so stvari, ki jih moram pisati nemško, če hočem, da pridejo v svet.«

»A saj mi lahko pisanje pošlješ!«

»Zares — pošljem ti.«

Nekaj časa sta molčala. Na polici med medeninastimi krožniki je tiktakala baročna urica. Oba hkrati sta pogledala nanjo. Čas je naglo mineval; občutila sta ga kot sovražnika, ki ju hoče ločiti. Hkrati pa sta bila skoraj nestrpna, da bi že prišla poštna kočija. Blaž je rekel:

»Ne pozabi na to, kar sva že večkrat govorila, da je treba ustanoviti čebelarske družbe. Vse se mi zdi, da se kmetijske družbe premalo zanimajo za čebele. Kar premisli, kako boš to naredil. Pravila moraš sestaviti, in dobro preudari, kaj vse mora biti v njih! Potem skrbi, da ne bo ostalo samo pri besedah. To si dolžan storiti.«

»Samo če bom vsemu kos. Nikar ne pozabi . . .«

»Nisem pozabil, da si največji čebelar, kar jih je kdaj bilo!«

Janša se je spričo Blaževega zanosa nenadoma razvedril. »Po tvoji zaslugi,« je rekel. »Če bi ne bilo tebe, bi se nikoli ne šel ponujat Ekonomski družbi za čebelarja!«

»To si mislim,« je pritrdil Blaž in se samovšečno nasmehnul.

Potem pa je bil čas iti. Stala sta v krčmi, vzela denar, ki ga je vrnil Sigmund, in se obotavljala. Rada bi bila drug

drugemu še kaj povedala, a oba sta bila raskava človeka in nista mogla govoriti. Vsak po svoje sta mislila, kako sta prišla na Dunaj. Blaž Kumerdej se je spominjal, kako je pripešačil s skupino študentov, ki so bili vsi namenjeni na dunajsko vseučilišče, in da je bilo to veselo potovanje, ker so se ustavljali po krčmah, neki Štajerec pa je imel s seboj citre in je vso pot brenkal nanje in pel. Janša je mislil na takratno revščino, na prenočevanje v mrzlih skednjih, na snežni metež in vožnjo z Gorjanom, in da še zdaj hrani leseno krošnjo, v kateri je prinesel vse svoje premoženje z Breznice v mesto ob Donavi. Govorila pa tudi o tem nista.

Blaž se je prvi otresel mehkode, poklical krčmarja in mu naročil, naj njegov hlapec pelje njegovo popotno torbo in zaboj s knjigami do krčme, kjer se ustavlja poštna kočija. Potem sta zapustila Zlatega orla.

Dolgo sta čakala na poštno kočijo in tudi malo govorila. Beseda, dve, skopi, kakor bi vsaka veljala cekin. In ves čas samo o vožnji in kako je današnji vendar laže potovati kot prejšnje čase. Navsezadnje bodo poštna kočija vsak dan vozile z Dunaja na vse strani.

Pričakala sta kočijo, ki je vozila med Dunajem, Dunajskim Novim mestom in Gradcem pisma cesarskih uradov in je sprejemala tudi potnike, če je bilo dovolj prostora. Kočijaž, ki sta ga spremljala in varovala dva vojaka dunajskega garnizona, je bil voljan sprejeti toliko potnikov, kolikor jih je mogel strpati v kočijo in na streho, in Blaž se je brž zrinil noter in se zagozdil zraven okna, ne da bi se zmenil za nekoga, ki je kričal, da bo zaradi njegovega prekletega zaboja in torbe moral ostati zunaj. Pobobnal je po steklu in zaklical Janši:

»Do Gradca se bom dobro vozil, naprej pa, kakor bo Bog dal! Ti pa takoj začni pisati o čebelah! In glej, da bo kmalu ustanovljeno čebelarstvo za vse cesarstvo!

Za vse cesarstvo, slišiš? — Kaj bi se ubadal z malenkostmi!»

»Pozdravi moje na Breznici!« je zaklical v odgovor Janša.

Blaž mu ni več utegnil odgovoriti. Kočija se je premaknila in zadnje, kar je Janša videl, sta bila Blažev zaneseni obraz in roka, ki je oklepala in varovala popotno torbo. Tujec, ki je zaradi Blaža ostal na Dunaju, je stal na tlaku in besno preklinjal. Tako je Blaž Kumerdej zapustil Dunaj in Janši se je zdelo, da je neznansko sam, ko je odšel ta vedno veseli, načrtov polni prijatelj. Na Dunaju sta ostala še njegova brata, podjetna fanta, ki sta začela dobivati priznanja in nagrade za svoje risbe, in tudi Kuralt je še tu, ki je poslušal Janševe besede kot razodetje — toda Blaža mu nobeden teh treh ni mogel nadomestiti. Janši se je zazdelo mesto prazno. Potopljeno je bilo v poznojesenske megle in zgubljeno je taval po ulicah, po katerih ni še nikoli hodil. Ko je šel po bulvarju od Koroških vrat dalje in je kljub megli videl nekaj sprehajalcev in veliko gosposkih kočij, je prvič v življenju pomislil, da sta mu vse to razkošje in bogastvo tuja. V mestu se je čutil tujca kakor že dolgo ne.

Doma je sedel k prižgani sveči in začel pisati *vse o čebelah*. Spet je močno čutil, kako je vse drugo negotovo in kako se mu vsaka reč zmakne iz rok. Čebele so bile edino, kar mu je zmeraj ostalo. Bil je, kakor da bi vse drugo ne bilo ustvarjeno zanj in bi ne imel pravice do nobene druge reči kot do čebel.

Potem je spet minilo leto in septembrsko sonce v letu tisoč sedemsto triinsedemdesetem je sijalo na Augarten in na Janšev čebelnjak s stopetindevetdesetimi panji, ki jim je vsem sam poslikal končnice. Na klopci pred čebelnja-

kom je sedel Janša in zraven njega njegov pomočnik, ki ga je sam priporočal za naslednika, mladi Münzberg. Mladi človek je imel značilni obraz terezijanske vladavine: nekoliko domišljavo lice in vesele, podjetne, morebiti celo malce stremuške oči. To je bil obraz dobe, ki se ni marala odreči vzvišenosti in gosposkemu udobju preteklosti in ju je po sili ohranjala v bohotnem razkošju novega baroka, katerega središče je bil Dunaj — hkrati pa je čutila, da izrojeni barok z obilico pozlate in najširšimi ženskimi kri-li, kar so jih kdaj pomnili, ne more rešiti preteklosti. Iz Francije je pihal hladen veter razuma, ki so ga čutili tudi na Dunaju. Na Dunaju so brali francoske enciklopediste in Jean Jacques Rousseau se jim je zdel morda večji kot Francozom. Toda novi duh, ki je v Franciji malo let pozneje rodil revolucijo, se je v zmerni Avstriji kazal samo v želji po prosvetljenstvu. Njegova zunanja znamenja so bila večje svoboščine meščanom in kmetom. Začele so rasti tovarne, kot nekaj, kar ni imelo nič več skupnega z baročnimi palačami mestnih središč, in dvorna pisarna je pošiljala lepo pisane pohvale in medalje rejcem konj in prizadevnim kmetovalcem. Kmetijska družba in Čebelarska šola na Dunaju sta bili med znamenji te dobe.

Janšev rojak Kuralt je stal na pragu čebelnjaka in ogledoval eno novih vrš za prestrezanje rojev, ki jo je Janša tako spolnil, da si boljše že ni bilo mogoče želeli. Potem je šel v čebelnjak, da bi pospravil nekaj navlake, ki je še ostala, ker so čebele prejšnji dan pripeljali s paše na Moravskem polju. Jesen je bila tako topla in ajda je tako bogato cvetela, da Janša sam tako dobrega leta še ni pomnil. Moral bi se veseliti, a je bil tako truden, da je skoraj nepremično sedel in brezbrizno gledal Kuralta, ki si je prizadeval, da bi uredil čebelnjak.

Münzberg je vprašal svojega učitelja, kako je s teorijo pastorja Schiracha o tem, da tudi čebele delavke lahko zaležejo matico, če le pride jajčece v pravo celico in če ličin-ko pitajo s hrano, namenjeno mladi matici. — To je bilo vprašanje, ki je Janšo nekoliko razvnelo.

»Pastor se spet moti,« je rekel. »Bral sem to reč. Preden smo odpeljali čebele na pašo, sem bil v uredništvu Wienerisches Diariuma. Uredniku sem zastavil petdeset zlatih dukatov kot nagrado tistemu, ki dokaže, da se motim jaz in ne Schirach. Urednik je mojo ponudbo objavil, nagrada pa še zmeraj leži v uredništvu in kar gotovo je, da bom dobil dukate nazaj.«

Münzberg je občudujoče pogledal svojega učitelja. Najslavnejši čebelarji cesarstva so bili v primeri z Janšo komaj toliko izvedeni kot učenec v primeri s starim mojstrom. Toda danes je bilo z njim nekaj narobe. Trudno je ždel na klopici, z rokami oprt ob rob. Zraven njega je ležala pipa, ki si jo je bil prej prižgal, potem pa jo je odložil in pustil, da je ugasnila. Obraz mu je upadel in lica mu je prekrila nezdrava rumena barva.

»Trudni se mi zdite, mojster,« je rekel.

»Zares sem truden.«

»Preveč dela si nalagate.«

»Oh, ne, ne.«

Janši se očitno ni ljubilo govoriti. Zato je tudi Münzberg utihnil in premišljal. Zadnji tedni na Moravskem polju so bili zelo naporni. Janša ni imel na skrbi le Družbinega, marveč tudi čebelnjake odbornikov in še drugih, ki so pripeljali čebele na pašo. Priskutni meščani so imeli čebelarjenje za zabavo posebne vrste. Ob popoldnevih so prihajali na svojih vozičkih in nadlegovali Janšo — kar naprej so ga spraševali reči, ki jih je že tolikokrat povedal. On je bil veder, kakor zmeraj, malce samosvoj in robot,

vseeno pa nasmejan in nikoli ni izgubil potrpežljivosti. Münzberg ga je občudoval: mojster je bil neuničljiv. On bi ne vzdržal tega! Vsak večer spet ga je videl, ko je mašil poskusnim panjem žrelnice in jih tehtal, da bi dognal, koliko naberejo čebele v enem dnevu. Včasih, če sta ostala z Münzbergom sama, je sedel na klopcu, si prižgal pipo in začel dobrodušno, šegavo pripovedovati kako čebelarstvo zgodnico, ki jo je sam doživel. Potem pa je spet brkljal med panji in zvečer je dolgo sedel pri sveči in računal. — Zadnji dan pred odhodom z Moravskega polja mu je pokazal poročilo za Ekonomsko družbo.

»Vidiš,« je rekel, in v njegovih rjavih zenicah je bil odlesk rumenega satja in tekoče strdi. »Družba ne bo mogla reči, da sva slabo čebelarila. Letošnji pridelek strdi in voska je vreden najmanj deset tisoč goldinarjev. Pomisli, da vloženi kapital ni večji kot šest tisoč. Kje moreš imeti večje obresti od svojega denarja? Rekel bi, da ravnamo s čebelicami naravnost oderuško!«

Prenočevala sta na neki stari pristavi, v sobi z vegetativnim podom, pod katerim so neprenehoma škrebale miši. Pozno sta legala in Münzberg je bil navadno tako utrujen, da so mu težke veke kar same lezle skupaj, Janša pa se je zdel spočit in svež. V postelji je včasih še dolgo govoril o čebelah. Münzberg ga je poslušal napol v dremavici, včasih pa je tudi zaspal in ni vedel, kako dolgo Janša govori samemu sebi. Nekega takega večera mu je govoril o čebelah in kako modro je urejeno njihovo življenje. To je prava država v malem. Ima svoje delavce in vojake in navsezadnje celo maršale, ki obkrožajo in varujejo matico. »Vendar se mi upira, da bi matico imenoval kraljico, kakor je navada v tukajšnjih krajih,« je rekel. »Pri nas doma ji pravijo matica. Kraljica navsezadnje samo vlada, matica pa poskrbi tudi za mlad rod.«

Münzberg mu je v polspanju pritrdil. Potem pa je nenadoma postal čisto buden. Janša je začel govoriti o samorodnih čebelah in o poskusih, ki jih je to poletje delal z njimi.

»Samorodne čebele so zapeljale častitega pastorja Schiracha v zmoto,« je rekel. »Zaradi njih verjame, da lahko tudi navadna čebela izleže matico in da je vse odvisno od velikosti celice in hrane, ki jo dobiva ličinka. Toda odlični mož se moti. O tem nameravam pisati. Dokazal mu bom zmoto. Za zdaj ti pa še ne morem več povedati, ker nekaterih stvari še sam ne vem. Spomladi bom znova skušal zrediti zalego samorodnih čebel, ki so jih zalegle neoplojene delavke.«

Kmalu nato je začel govoriti o čebeljem mlečku. Rekel je, da ga je težko pridobi, je pa izvrstno zdravilo in pomaga posebno pri skrnini. Da bi pa mleček pomlajal starce, je zgolj nespametno govorjenje.

Prav gotovo nikjer na svetu ni bilo moža, ki bi več vedel o čebelah kot mojster Janša. Münzberg je svojega učitelja občudoval tako zelo, kakor že zlepa ne noben drug učenec.

V času ajdove paše se je nekoč namerilo, da so razdražene čebele Janšo opikale. Zapršile so se mu v lase, ko je odprl zadaj panj, da bi pogledal, koliko so nanosile. Veliko mu jih je lezlo po glavi in obrazu, Janša pa je bil miren in je rekel Münzbergu, naj mu zlije na glavo vedro vode. Potem je stal pred čebelnjakom in voda se mu je odtekala po ramenih in obleki in se smehljaj. »Vidiš, z vodo sva jih rešila smrti,« je rekel. »Jaz pa bom prihodnjič vedel, da ob vročih poletnih popoldnevih ne kaže odpirati panjev. Zmeraj moraš čakati večera — v mraku nobena čebela več ne piči. To vem še iz otroških let.«

Malo pozneje je ves zabuhel sedel pred čebelnjakom, puhal dim iz pipe in opazoval čebele z očmi zaljubljenca, ki mu nič ne more vzeti srečnega občutka.

Zdaj pa je bil truden, brez veselja in kakor bi bil bolan. On pa je poskusil spet govoriti z njim. Omenil je knjigo, ki jo je Janša pisal že vse leto in je še na Moravskem polju zapisoval nove skušnjaje, da bi jih porabil v knjigi. Preteklo zimo je tudi izdelal risbe, ki naj bi besedilo naredile laže razumljivo. V besedi ni mogoče vsega dovolj jasno pokazati. — Janša je ob Münzbergovih besedah nekam oživel.

»Napisal sem prav vse, kar vem o čebelah,« je rekel, »samo nekatera spoznanja zadnjih tednov bi še rad dodal. Če boš voljan, lahko skupaj pregledava rokopis.«

»O, mojster!« je vzkliknil Münzberg. Ponudba je bila tako vabljliva, da bi se je skoro ne upal sprejeti. Janša ga je naredil za svojega zaupnika, kakor ga je že pred časom priporočil za svojega naslednika.

»Vidiš, to je tako: še zmeraj nisem dovolj večš nemškemu jeziku, da bi si upal pisanje izročiti tiskarju. Ti bi mi lahko pomagal. Zdaj ko bomo kmalu sprešali strd in čebele zavarovali za zimo, ne bova imela drugega dela. Dobro je, da si mi voljan pomagati. Drugače bi moral poslati rokopis Blažu Kumerdeju, potem pa bi se spet zavleklo. Tudi se bojim, da bi Blaž kaj spremenil preveč po svoje.«

»Rad, rad vam pomagam, mojster,« je hitro rekel Münzberg. Potem je zaplaval v nekakšen blaženi zanos. Zgrabil je Janšo za roko in vzneseno rekel: »To bo veliko delo! Tako popolnega še ni na svetu!«

Janša je prikimal. Zamišljeno je strmel predse.

»Bo — nekaj,« je rekel. »Težko, da bi odkril še kaj dosti novega.« Zagledal se je Münzbergu v oči in se trudno

nasmehnil. »Ta trenutek mi je tako, kot da sem že vse opravil na svetu in bi lahko umrl.«

»Mojster!« Münzberg se je zdaj resnično prestrašil njegovega rumenega obraza in trudnih oči. »Bolni ste!«

»Menda sem res bolan.«

Še nekaj časa je sedel pred čebelnjakom in sahnil vase, potem se je uprl slabosti in vstal. Šel je v čebelnjak. Kuralt je razvrščal v zatiče ob steni nože za podrezovanje satja. Janša je vzel dva noža z različno širokima reziloma in se obrnil h Kuraltu in k Münzbergu, ki je prišel za njim.

»Ta je za ozko in ta za široko satje. Nikoli ne smeš izpodrezati več kot en sat hkrati! Za vse na svetu ne smeš podrezovati satja, v katerem je zalega!«

Odprl je panj in odrezal širok rumen sat. Čebele so še lezle po njem in nekateri pokrovci še niso bili zadelani. Toplo je zavonjalo po širokih ajdovih poljih in po sončni jeseni. Nekje daleč so se zganili bresti in veter je prinesel vonj cvetoče ajde.

Janša se je nekoliko razživel s pripovedovanjem, kako bodo točili strd. Rekel je, da dunajske stiskalnice niso dobre in da tudi na Kranjskem ne najdeš najboljših. Moravani imajo boljše. Treba jih bo nekaj naročiti z Moravskega. Z dobro stiskalnico dobiš lep rumen vosek in svečarji se ne jezijo zaradi umazane gošče na dnu. Moravske preše na veter pa ti tudi ohranijo satje tako dobro, kakor bi bilo nedotaknjeno. Tako satje potrebuješ za panje dvojnike in brez te preše le težko čebelariš s panji dvojniki, ker čebele nerade v čisto praznem panju gradijo satje. Ko napolnijo stari panj, se polenijo in navsezadnje sploh ne izletavajo več na pašo, temveč ostajajo doma in pijejo nabrano strd.

Bilo je, kot da v presledkih vzplamteva in ugaša. Ko je nehal govoriti, je nekaj časa kakor zgubljen, mlahavo, s povešenimi rokami stal v čebelnjaku in gledal v prazno.

Nato je znova oživel, kakor bi se siloma hotel iztrgati čudni trudnosti. Pravil je, kako sta doma z očetom točila strd. Ko je bil on še deček, je oče imel le malo panjev in nobene stiskalnice; satje je stiskal z rokami in pri tem ni gledal, če je zmečkal tudi čebele, matico ali zalego. Potem pa je oče sam naredil stiskalnico. Tonej je zgoraj vrtel leseni vijak, spodaj pa je stopničasto tekla strd v nastavljeni škaf. Oče je bil pri tem opravilu zmeraj gologlav in slovesen, kot bi bil v cerkvi.

Münzberg je rekel, da se tudi on spominja, kako so na njegovem domu stiskali satje. Preden so prišli do njega, so zažgali v panju stare cunje. Dim je zadušil čebele in po vsem čebelnjaku je vonjalo po dimu.

»Zdaj jih pa ne dušijo več z zažganimi cunjami, ker se je dostikrat zgodilo, da je zgorel čebelnjak, temveč z žveplom,« je rekel Kuralt.

Münzberg je hotel mojstru polaskati in je rekel, da je bil on prvi, ki je nehal čebele moriti. Janša je odmahnil z roko.

»Prvi nisem bil. Peter Pavel Glavar na Kranjskem je že pred menoj skušal ohraniti čebelje družine. Dobrosrčnemu gospodu so se pridne živalce smilile. Pri tem pa je vendarle ravnal narobe: pustil jih je živeti, ni jim pa pustil hrane za zimo in tako so mu navsezadnje le pomrle. Delal pa je skoro podobno kot jaz, tako da je čebele pregnal v drug panj. No, za vsako skušnjo je treba časa. Morebiti je zdaj že dognal, da je treba čebelam pustiti zimsko zalogo ali pa jih moramo pozimi krmiti. Moder mož je, čeprav si je zapičil v glavo, da so lastovke najhujše sovražnice čebel in da bi morala vlada plačevati sold za vsako odrezano lastovičjo glavo.«

Potem so govorili o drugih rečeh. Kuralt se je nameraval na zimo vrniti domov. Samo toliko bo še počakal, da

bo videl, kako mojster ravna z voskom in kako pripravi panje za prezimovanje. Janša mu je rekel kot nekoč Blažu:

»Rad bi šel s teboj.«

»Če bi le hoteli iti! A vi ne boste nikoli mogli zapustiti Dunaja.«

»Tako je. Nikoli ga ne bom zapustil.«

Janša se je obrnil stran. Nenadoma mu je bilo hudo, da bo izgubil rojaka. Ponižni mladi človek je bil eden njegovih najboljših učencev. Münzberg je več vedel in bil bolj bister, toda bil je tudi stremuški in vse je dojemal zgolj z razumom. V Kuraltu je Janša slutil tisto, kar je tudi sam imel: mladi človek ni mislil samo na dobiček — rad je imel čebele. Njegova prizadevnost je bila drugačne vrste kot Münzbergova.

Ker je ravno mislil na te reči, je rekel Münzbergu:

»Rekel bom, naj na prvi seji Družbe uredijo glede tvoje plače. Ne moreš takole viseti v zraku! Če so te sprejeli kot pomožnega učitelja na Čebelarski šoli, naj te tudi plačajo. Tistih petdeset goldinarjev, ki so ti jih dali poleti, ni plača. To ti je dal minister Raab iz svojega. Ne boš delal za miloščino. To je sramotno.«

»Družba pravi, da nima denarja,« je zamrmral Münzberg.

Janša je jezno zamahnil z roko. »Vsi ti grofi in baroni, ki sedijo v Družbi, imajo denarja, da ne vedo, kam z njim! Oni tudi vedo, kako bo Družba prišla do denarja. — Misliš, da meni ne pripovedujejo zmeraj, da ni denarja? Kadar je treba kaj kupiti, izboljšati, zmeraj se izgovarjajo! Še dobro, da nam je Raab naklonjen, in pa cesarica, seveda. Ne boj se, Münzberg! Ne bom odnehal, dokler ne dobiš plače, kakršno zaslužiš.«

Minuto pozneje se je Janša pomiril. »Šele na začetku smo,« je rekel. »To je težko. Jaz sem prav na začetku čebe-

laril za Družbo, živel pa sem od štipendije, ki mi jo je dajala šola za bakrorezno risanje. Prihodnje leto bo že drugače. Družba nam bo dala zraven predavalnice še kabinet. Tam bomo imeli pokrite vitrine, kot naravoslovci, in pod steklom čebele vseh vrst, cvetje . . . Razstavili bomo raznovrstne panje in čebelarstvo orodje. Sčasoma bomo delali poskuse v kabinetu. Kmetijsko ministrstvo bo v novem predračunu mislilo tudi na nas. Cesarica je ukazala.»

Münzberg je prikimal, skromni Kuralt je občudovaje strmел v učitelja. Čutil je, da Janša daje svojim učencem veliko več kot je dolžan. Njemu, Kuraltu, je pomagal še drugače. Več kot enkrat mu je stisnil tolar v dlan. Pri tem pa je Kuralt vedel, da mojster malone skopari in sebi le malo privošči. Niti lepšega stanovanja si ni poiskal, čeprav je pred letom govoril o tem. Oh, da, brezniški sorodniki . . .

Stali so in se pogovarjali. Nobenemu se ni ljubilo delati. V Augartnu je bilo vse tiho, samo čebele so enakomerno mrmrale, kakor bi nekje daleč vel veter. Janša je rekel, da mora v mesto. Lovrenc je dobil nagrado na bakrorezni šoli in zvečer bodo priredili slovesnost. Mora biti zraven.

»Skupaj sva prišla na Dunaj — zdaj je tega šest let,« je rekel. »Mladenič je še bil, ko sva zapustila dom, komaj sedemnajst let mu je bilo. Krošnja ga je ogulila prav v živo meso in potem sem nekaj časa nosil svojo in njegovo. Danes bi tega najbrž ne zmogel več. Dunaj človeka pomehkuži. Pomehkuži in utruji.«

»Mislite resno?« je rekel Münzberg.

Janša je videl njegove svetle, stremuške oči in smehljal na ustnicah, ki je bil kljub spoštovanju do svojega učitelja skoraj pomilovalen in nejeveren. Mladi človek upa, da so se mu odprla vrata na stežaj, ker je prišel na Dunaj! Ko bo

okusil zavist, sovraštvo in prizadevanje, kako bi ga zavrli na njegovi poti, bo drugače mislil in njegove oči ne bodo več tako svetle. Zdaj mu pa še ni treba pripovedovati tega, in Janša je prizanesljivo rekel:

»Tako mislim: včasih se mi je zdelo največje trpljenje prenašati bremena s planine ali pa ves dan delati na polju ali na tlaki. Zavidal sem vsem ljudem, ki niso imeli žuljavih rok. Zdaj jim ne zavidam več.«

»Oh, vi ste postali velik gospod,« je rekel Kuralt. »Ljudje na Breznici so ponosni na vas! Vsi vas poznajo, vsi se vas spominjajo. Slišal sem možake v krčmi govoriti, da je Kuharjev Tonej postal na Dunaju velik gospod, ki sami cesarici čebele pase pa učene bukve piše.«

»Velik gospod, da,« je grenko zamrmral Janša.

»Navsezadnje ste le velik gospod, čeprav se še ne vozite v kočiji.«

»Da, da. Celo lasuljo imam doma, ki si jo nadenem za slovesne priložnosti.«

Janša je čutil, da ga mlada človeka ne moreta razumeti. Pomislil je, kako čudno je to, ... gosposčino. Veliki svet je navsezadnje za ubogega človeka ena sama velika laž. Melkiad ga je izkusil po svoje in je zavidal lakajem, ki so posedali v predsobah gosposkih palač, on sam pa kvečjemu v cenениh zabaviščih z mladimi krščenicami, ki so izmikale svojim gospodinjam kolače, da so jih prinašale njemu. Kuharjev Tonej si je veliki svet predstavljal spet drugače. Prav gotovo bi bil otrpnil od spoštovanja pred samim seboj, če bi bil kdaj v najbolj živih sanjah zagledal sebe v cesaričinem vrtu in če bi bil videl, kako hodijo okrog njega in njegovih čebel gospodje v gosposkih suknjah in da celo grofi poslušajo njegove nauke. Ali bi bil kdaj verjel, da bo stal pred cesarico? Zdaj je vse to pričakal, in kaj je vse skupaj? — Oh, nič...

Nenadoma mu je bilo, kakor da ga je življenje ogoljufalo za veliko več, kot si je bil sproti pripravljen priznati. Menil je, da ga je ogoljufalo za mošnjo, s katero bi mogel kupiti materi in bratom in sestram, kar bi si poželeli — to mu je zlahka odpustil. V resnici pa ga je ogoljufalo za radost spričo reči, ki mu jih je dalo. Kuharjev Tonej je sanjaril o tem, da bi imel sto srebrnih goldinarjev in bi si kupil voz in konja — Anton Janša ima dvakrat po tisoč tolarjev in sto petindevetdeset čebeljih panjev, a je ogoljufan za sladkosti, da bi se veselil svojega imetja. Ali ni bil veliko bolj srečen takrat, ko je bil še deček in mu je pomenil največje razkošje pipec za dva solda, ki mu ga je oče prinesel s semnja? — Zdaj spet čaka na nekaj in bo morebiti spet ogljufan. Čaka na to, da bo Čebelarska šola postala velika, čaka na steklene vitrine, v katerih bodo razvrščene čebele in rože in trave. Ko bo pričakal, se morebiti ne bo veselil.

Pomislil je, da je v resnici bolan, ker bi drugače ne bil tako potr. Pred tednom dni je še vse drugače mislil. Takrat je vedel, da gre pot navzgor. Ko bo izšla njegova knjiga, ki bo prva res popolna knjiga o življenju čebel in ravnanju z njimi, bodo morali vsi priznati, da je resničen mojster. Potem se tudi ne bodo več upirali njegovemu predlogu, da bi ustanovili čebelarsko društvo za vso državo. Začel se bo čas velikega dela, ko bodo vsako leto odhajali iz njegove šole učenci in bo čebelarstvo zacvetelo. — Ne, nikar se ne vdajaj mračnim mislim! Tale slabost bo prešla! Nikoli še nisem bil zares bolan. Nič hudega ne more biti. Čez dan ali dva se bom smejal svoji slabosti!

Kuralt je natočil medice v češko majoliko, ki je Janšo še zmeraj spominjala na črno nimfo, in jo je najprej ponudil njemu. Janša je pokusil, a je takoj vrnil majoliko.

»Slab okus imam v ustih,« je zamrmral. Zdelo se mu je, da se mu jezik top in otekel valja po duplini.

Kuralt in Münzberg sta se spogledala, toda rekla nista nič in sta pila. Potem so se začeli vsi trije odpravljati. Janša je bolela glava in za tilnikom se mu je zgostila dražeča bolečina. Ozrl se je po vremenu. Morebiti se bliža tisti nezdravi vzhodnik z ogrskih ravnin. Toda nebo na vzhodu je bilo blede modro, zahod pa je še rdel v večerni zarji. Vreme se bo najbrž še več dni držalo. Podrgnil si je tilnik z dlanjo in si prizadeval, da bi pozabil na dražljivi občutek.

Še preden so zapustili čebelnjak, je prijahal po parku baron Harsch, član Ekonomske družbe. Imel je tudi svoje čebele na paši na Moravskem polju in rad bi bil zvedel, ali so kaj prida pridobile. Janša je barona imel rad, ker je bil prizadeven mož, eden novih ljudi, ki je kupil v Dunajskem Novem mestu hišo, jo spremenil v suknarno, in je redil na svojih posestvih konje, ki jih je prodajal vojaškim konjušnicam, ter je bil sploh mož, ki se ni menil za to, da ga plemiči gledajo postrani zaradi njegovih novotarij. Zdaj pa mu je bil Harsch malone zoprn. Tako samozavestno je stal pred čebelnjakom v svoji novi jahalni obleki francoskega kroja in se z bičem tapljal po mehkih rdečih škornjih, in ko je zvedel, kako je z njegovimi čebelami, je začel povpraševati še po tistih, ki so bile last Družbe. Janša mu je redkobesedno odgovarjal, toda baron ni opazil, da je odveč, in je kar naprej govoril. Janša se je vdal in peljal barona v čebelnjak. Pokazal mu je poročilo, ki ga je pripravil za Družbo, in potem mu je ponudil ajdove strdi.

Baron je pokušal strd in jo hvalil. »Še nikoli nisem jedel take ajdove strdi,« je rekel. »Ali ni mogoče, da trgovci pri prodaji goljufajo?«

»Goljufajo,« je pritrdil Janša. »Ajdovi strdi primešajo ajdove moke. Stara zvijača. Pravo strd spoznate po tem,

da je zrnata, precej gosta in da stopničasto teče.« Zelo si je želel, da bi se baron poslovil.

Navsezadnje ga je spravil iz čebelnjaka, toda baron se je ustavil zunaj in zdelo se je, da ne bo nikoli nehal govoriti. Zato je Janša rekel:

»Nič kaj dobro mi ni. Münzberg — bržčas ne bom šel na slovesnost v bakrorezno šolo. Raje bom legel. Če bom čez dan, dva še zmeraj ležal, boš moral sam poskrbeti za stiskanje strdi. Delaj natanko tako, kakor sem te lani učil. Pazi, da boš točil res čisto ajdovo strd, brez primesi!«

Münzberg je pritrdil. Bil je nekoliko zbeگان. Kuralt se je ponudil, da mu bo pomagal.

»Dobro, dobro,« je zamrmral Janša.

Baron Harsch je menil, da je Janša res bolan. Ponudil je, da pošlje hlapca z vozom, ki bo Janšo odpeljal domov. Janša je odklonil.

»Sam bom šel domov. Zahvalim.«

»Toda, človek! To je še dolga pot!«

»Vsak dan dvakrat jo prehodim. Sam bom šel.«

Baron je zmajal z glavo in se poslovil. Münzberg, Kuralt in Janša so skupaj zapustili Augarten. Kuralt se je prvi ločil in odšel po ozkih ulicah v eno revnih dunajskih predmestij, kjer je stanoval. Janša in Münzberg sta molče šla dalje. Janša je z rahlim začudenjem čutil, kako tuje se mu zdijo ceste, po katerih je hodil vsak dan dvakrat. Vsa-ko hišo ob poti je natanko poznal, toda zdaj so bile kakor spremenjene. Vetrič je majal izveske nad prodajalnami in obrtnimi delavnicami in prebiral je napise, kakor jih je včasih prebiral spotoma, čisto nezavedno in da bi mu bil krajši čas. Zdaj so se mu imena zdela tuja. Med njim in ljudmi, ki jih je srečeval, med njim in hišnimi pročelji, med njim in vsemi rečmi je teklen vodni slap. Začutil je tesnobo in se je ozrl v Münzberga. Tudi Münzberg je bil onkraj vodne zavese.

»Münzberg!« je zaklical in se ustavil.

Pomožni učitelj se mu je zastrmel v obraz. Njegove svetle oči so bile temne in prestrašene.

»Ali pokličem voznika, mojster?«

»Ne, ni treba.«

Janša je stopil naprej po cesti. Neke tuje noge so bile, ki so tavale po čisto neznanu cesti, ki ga je mučila toliko bolj, ker je vedel, da jo je nekoč poznal, zdaj pa mu je zakrila svoj pravi obraz. Menil je, da ga čuti zapuščajo. Samo bolečina, ki se mu je za tilnikom zgostila v kepo, je postajala kljuvajoča. Segala je od zatilnika proti temenu. Nič več ni mogel dvomiti, da je zelo bolan.

»Bolan sem,« je rekel.

»Vidim, mojster. Ne morete naprej. Spremim vas v kakšno krčmo, sam pa poiščem voznika, ki vas bo peljal domov.«

»Ne, ni treba.«

»Mojster!«

»Moje noge niso tako slabe, da bi me ne nosile. Nikoli si ne najamem voznika! Sam bom prišel do doma.«

Münzberg je utihnil. Z mojstrom se je nekaj dogajalo. Še nikoli ni bil tako trdovraten, nikoli ni tako rezko odgovarjal. Toda Münzberg si ni upal reči nič več. Nič drugega ne more storiti, kot da gre z njim in ga varuje na poti.

Prišla sta do križpotja, kjer se je Münzberg navadno poslovil od Janše. Janša se je ovedel kraja in ponovil: »Če me jutri ne bo k čebelnjaku, počakaj, in če bom pojutrišnjem še bolan, začnite stiskati satje. Pazi, da bo vse v redu.«

»Z vami grem,« je odločno rekel Münzberg.

Janša je odkimal. S trdovratnostjo, ki mu je bila samemu tuja in jo je dojemal, kakor da se ji čudi, je rekel:

»Sam hočem iti! Ali sem mar otrok ali pijanec, da me boš spremljal?«

Ni čakal odgovora, negotovo je stopil dalje. Münzberg je postal na križišču, potem je šel za njim. Nič drugega ni mogel storiti zanj. Janša se ni niti ozrl in prav gotovo ni čutil, da ga spremlja.

Šel je kakor skozi sanjsko pokrajino in kot da bi bil mesečen. Hodil je in hodil — zdelo se mu je, da neznanško dolgo. V presledkih je menil, da hodi po strmi poti v planino; upehan je bil, pa se je ustavil in duškal. Potem je spet zaznal okolico in v mislih meril pot do svojega stanovanja v Leopoldstadtu. Pokesal se je, da ni dovolil Münzbergu, da bi bil poklical kakega voznika. Labirint cest okrog njega se je zapletal in se raztezal v brezkrainost.

Globoka tema je bila, ko je dosegel hišo, v kateri je stanoval. Münzberg se je ustavil, ko ga je videl stopiti skozi vrata. Presodil je, da se mojstra loteva vročica. Počakal je, dokler ni slišal njegovih korakov na stopnicah, trdih, težkih korakov, kakor bi Janša ne mogel pregibati nog v kolenih; potem je šel. V Janševem stanovanju je gorela luč.

Janša je šel po stopnicah. Spet je natanko vedel, kje je, in to je pomenilo olajšanje. Stopnice so mu cvrkale pod nogami. Dobro je poznal to cvrkanje presušenega lesa, in kadar se je prejšnji čas vračal domov in se zapodil po stopnicah, da je preskakoval po dve in tri hkrati, mu je zvenelo prijazno in domače. Spominjalo ga je stopnic v domači hiši, ki so vodile na podstrešje, kjer je stala stara skrinja, v katero je mati shranjevala suhe hruške in jabolčne krlhje. Nocoj mu je škripanje suhega lesa rezalo v mozeg. Vseeno pa je dobro, da je dosegel te stopnice! Mati Matilda bo poklicala padarja. Vzel mu bo unčo ali dve krvi in potem bo kljuvajoča bolečina za tilnikom minila.

Uro pozneje je oblečen ležal v postelji in drgetal v napadu vročice. Mati Matilda je stala zraven postelje in tarnala. Bledel je in je ni spoznal. Ko se ga je dotaknila, je mislil, da je mati. Užaljeno je zamrmral:

»Čebele so me tako hudo opikale, vi pa ste me pustili samega in odšli v Hraše.«

Ženska, ki ni razumela njegove slovenske govorice, se je še bolj prestrašila in je začela jokati. Slišal jo je in rekel:

»Kaj pa jokate? V glavi mi brni kakor v panju — mar bi mi pomagali, mati . . .«

Ležal je med pernatimi blazinami in odejami, ki so ga dušile, in počutil se je čisto samega, od vseh zapuščenega, ker so pri njegovi stari postelji z atlasnim nebom zagrnili zavese, da bi ga ne mučila svetloba. Okrog njega je jedko vonjalo po zdravilih. Na prsih ga je pekel gorčični obliž, ki bi ga bil rad odtrgal, a ga roke niso ubogale. V nosnicah je čutil svojevrsten vonj, ki mu je priklical v spomin hladni tlak rodinske cerkve, in po tem je vedel, da so poklicali duhovnika, ki ga je mazilil. Torej je z njim zelo slabo. — Tega se je zavedal samo napol, ker je neprenehoma omahoval iz jasnosti v blodnje. Toda zdaj je mogel vsaj slišati in je natanko razumel, kaj so govorili ljudje, ki so se zbrali onkraj temne zavese.

Neki mlad, kakor voda v potoku dobrodejno hladen, rahlo zamolkel, domač glas je rekel tik ob njegovi glavi: »Ko bi že vsaj prišel padar!« Besede so bile zelo razumljive, bolj presenetljivo pa je bilo, da je ta tako domači in ljubi glas govoril nemško. — Hotel je razmisliti o tem, a ni utegnil, ker je neki drug, spet domači glas, svetel in zelo zaskrbljen, rekel začudo tudi v tuji govorici:

»Ali bo mogel pomagati?«

Potem je bilo nekaj časa vse tiho. Tiho in mučno. Nato se je odrešilno oglasil prvi glas, ki je navsezadnje le spregovoril po domače:

»Vročino ima v glavi.«

Oh, je pomislil, vročino imam v glavi. Torej me niso opikale čebele! Mati tudi ni odšla v Hraše . . . Oh, seveda — zelo dolgo je že tega, kar so me opikale čebele, mati pa je bila v Hrašah in je tam rodila Jakoba. Bolan sem, zato mi brni v glavi kot v čebelnem panju. Zdi se, da se nekaj kuha pod lobanjo in da mi možgani prav počasi razpadajo. Rad bi vedel, kje sem. Zakaj nemško? Doslej so govorili nemško samo v radovljiški graščini, in pa Arer, kdaj pa kdaj, kadar se je navlekel brike. Ali pa se mi vse skupaj samo dozdeva, ker sem bolan in imam vročino v glavi . . .

Za zastorom se je nekaj premaknilo. Po sobi so šli počasni, drsajoči koraki. Potem je tisti prvi, dobrodejno hladni in domači glas spet rekel nemško:

»Včeraj zvečer smo ga dolgo čakali. Weirotter je bil ves nestrpen. Navsezadnje se je celo razjezil. — Mein Gott, je rekel, zdaj sem mu nenadoma premalo! Potem ko sem ga več let učil! Zdaj ko je zavrgel vse, kar sem ga naučil, in pase čebele, sem mu nenadoma premalo! — Kričal je in komaj smo ga potolažili. Mislil sem si, da je prišel k čebelnjaku kateri teh grofov in baronov, ki so nenadoma postali vsi vneti za čebele, in ga zadržal. Vendar pa se mi je zdelo čudno. Še nikoli se ni zgodilo, da bi ne bil držal besede.«

Besede so prihajale iz daljave, ne samo izza zastora. Med njimi in njim je bila stena. Ne tista presojna, ki se je zdela kot širok in tenek slap, ali kot steklo, po katerem se odteka voda — nekakšna debela stena je bila tik ob njegovi glavi. Tega so morda krivi zastori. — Spet si je prizadeval, da bi jih odgrnil, toda roke so bile kot hrome. — Ven-

dar je bilo dobro, da je mogel slišati glasove, drugače bi bil kot v grobnici.

Nekdo je rekel: »Da bi vsaj ne umrl . . .«

»Kje je Münzberg?«

»Gospod Münzberg so zjutraj vprašali po njem. Rekli so, da so bili sinoči gospod Anton zelo čudni in da so hoteli gospod Münzberg dobiti voznika, ki bi jih pripeljal domov, a niso marali. Gospod Münzberg so šli skrivaj za njimi. Rekli so tudi, da ponoči od skrbi za gospoda Antona niso mogli spati. Zdaj so pri čebelah.«

Potem so postale besede raztrgane in nejasne. Ženska, ki naj bi bila mati, je rekla:

»Naredila sem debel gorčični obliž. To zmeraj pomaga! Kolikokrat sem mojega rajnega zdravila z gorčičnim obližem!«

Nekdo nestrpno pravi vmes:

»Če padarja še ne bo, grem sam ponj!«

Nato je spet nekoliko bolje in jasneje. Tisti svetli, zaskrbljeni glas govori mirno, skoraj tako kakor bi bral:

»Tine, ti nič od vsega tega ne veš! Tebi je bilo lahko priti na Dunaj! Tonej ti je poslal denar in ti vse natanko sporočil, kako ti je ravnati. Z vozom si se pripeljal na Dunaj! Jaz pa se spominjam, kakor bi bilo včeraj, kako sva midva potovala. Tonej ni prav nič bolje vedel za pot kot jaz, kljub temu pa je ves čas hodil spredaj, kakor da mi jo kaže. Tako sem mu zaupal — ne moreš si misliti, kako! Šel bi za njim, kamor bi rekel — še pomislil nisem, da je tujec v deželi, kakor jaz. Zvečer ko so naju peljali na kak skedenj, da bi prenočevala, je bil zmeraj on, ki je razgrnil slamo po tleh in vzglavje je naredil, in potem me je zadelal in pokrtil od vseh strani, kakor da sem še otrok. Vem, da marsikatero noč od skrbi ni mogel spati. Nekoč sem se ponoči zbudil in sem ga videl, kako sedi na slami. Kolena si je

oklenil z rokami in strmel je v lino. Nisem si ga upal poklicati. Saj bi mi tako in tako ne bil nič povedal. On ni bil človek, ki bi razodeval svoje skrbi! — Oh, in mene še malo ni skrbelo, kako bo, ko prideva na Dunaj, tako mlad sem bil in nespameten. Zdaj šele vem, kaj je moralo biti to zanj: mož pri dvaintridesetih letih, ki je zapustil domačijo in šel v neznano mesto, povrh pa še z otročjim bratom, kot sem bil tedaj jaz! — Veš, ko mi je jermen ožulil ramena, je naložil še mojo krošnjo vrh svoje in je obe nosil . . .«

»Ti, nikar ne govori, kakor da bo umrl!«

»Ne mislim, da bo umrl.«

»Zakaj pa potem obujaš spomine?«

»Zato ker mi je bil kot oče.«

»Saj vem . . .«

»In tebi tudi, Tine! Obema nama je bil kot oče!«

»Nikar več ne govori!«

Potem se je govoricca osula v nerazumljivo šepetanje. Vrata so zajokala v tečajih in po sobi so šli težki koraki. Nato spet besede, trde, oglate, kot bi se rušil kamnit plaz. Veliko besed. Nato so nenadoma presahnile. Neka roka je sunkovito odgrnila zaveso in svetloba sončnega septembrskega dne je planila na blazine. Janša je zamižal.

Padar se je sklonil nadenj in ga opazoval.

»Zelo rumen je v obraz,« je rekel z glasom, ki se je zdel, kot da se zaradi voščene bolnikove barve na nekoga jezi.

Mati Matilda je vzdihnila. Tine je rezko rekel:

»Že ponoči bi bili morali poklicati zdravnika.«

Mati Matilda se je krčevito, skoraj jokaje branila očitka:

»Če pa nisem vedela! Gorčični obliž sem jim položila na prsi.«

»Neumna ženska,« je zamrmral padar. »Bolezen je v glavi, ne v prsih. Kaj tu pomaga gorčični obliž!«

Potem je padar začel obračati razžarjeno Janševo glavo po svojih dlaneh, kakor bi bila mrtev predmet. Oba brata, Kuralt in mati Matilda so preže spremljali njegove gibe in čakali odločitve. Padar je izpustil bolnikovo glavo in si zavihal rokave.

»Prinesite posodo, da mu bom puščal kri!«

Mati Matilda je podstavila porcelanasto skledo. Roke so ji drhtele. Padar je zamrmral: »Babnica nerodna,« in jo odrinil. Na njeno mesto je stopil Tine. Padar je začel bolniku puščati kri.

Kri je tenko curljala v umivalno skledo in Janši so se misli bistrile. Pritisk za tilnikom je popuščal in gosta bolečina, zgnetena v kepo, se je razblinjala. Bolnik je videl padarjev obraz, njegove ostre sive oči, ki so gledale v ranico pod zdravniškim nožičem, videl je mater Matildo, ki je ob pogledu na kri posivela, Tineta in potem Lovrenca, čigar svetli obraz se je zdel premražen. Čisto zadaj je skromno stal Kuralt. Bilo je nekam slovesno in žalostno in Janši se je čudno zdelo, da je vse to zaradi njega. Zaradi vročinske bolezni, ki ga je napadla tako iznenada.

Padar je prevezal roko in mati Matilda je bolnika pokrila. Potem je padar stal pri oknu in ogledoval temno tekočino v skledi, oni pa so čakali. Nazadnje je postavil skledo na mizo, Lovrenc pa je tesnobno vprašal:

»Saj bo ozdravel?«

»Nisem Bog, da bi vedel,« je zlovoljno zamrmral padar. »Kri se naglo siri. To je slabo znamenje. Če bi bila redka in penasta na vrhu, bi ozdravel.«

Potem je bilo v sobi vse tiho. Padar je brisal nožič in pospravljaj svojo torbo. Čez čas je rekel:

»Nekdo naj stopi v lekarno po pijavke. Stavite mu jih vsak dan za pol ure. Če bo čez osem dni še živ, bo ozdravel.«

»Du, gnädiger Gott . . .« je zastokala mati Matilda.

Potem je padar šel, spet s težkimi koraki, pod katerimi so se podnice kar vdajale. Drugi so ostali sredi sobe. Bilo je, kot da nobeden ne mara sesti, in najbrž so tako stali že ves čas, odkar so se zbrali. Tine je rekel:

»Jaz pojdem po pijavke.«

»Drugega zdravnika je treba poklicati! Takega, ki ga bo ozdravil!« je obupano dejal Lovrenc.

»Oh, in če bi mu dali vinske rutice . . .«

Začeli so se razhajati. Tine po pijavke, Lovrenc po drugega zdravnika, mati Matilda po vinsko rutico. Zadnji je odšel Kuralt. Janša je videl, kako se je pri vratih obrnil in z obupanim pogledom ošinil posteljo.

Zdaj je bil sam in vedel je, da bo moral umreti. Padar se ni motil, samo ti dobri, ljubeči ljudje mu niso mogli verjeti. Pomislil je, kako čudno je, da bo umrl. Vrnil se mu je občutek, ki ga je imel, ko je stal ob mrtvaškem odru svoje sestre Mine — da je smrt krivična. Da je to nekaj slepega, sovražnega in da ga hoče iztrgati iz življenja, iz srede dela, ki še zdavnaj ni dokončano. Ali pa je . . .

Domislil se je svojega rokopisa, v katerem je napisal vse, kar je vedel o čebelah. Ležal je v predalniku, ker ga je nameraval še zadnjič pregledati in ga nato izročiti Münzbergu, preden bi ga dal v tiskarno. To in ono bi še rad popravil v njem — in nenadoma mu je bilo hudo, da ne bo nikoli več odprl predalnika in videl svojega spisa o čebelah. Toliko je bilo pokopanega v tem njegovem delu, toliko spominov, tihe otožnosti, in veselja, ki bi ga morda razumelo le malo ljudi. Zdaj je z otožnostjo mislil na preteklo zimo, ko je vsak večer pisal pri goreči sveči, mislil je, kako se je zastrmel v krotki plamen, ki je izžareval svojevrstno spokojnost, in da je pri tem čutil popolno ubranost, kakor da sta spokojni plamen in uspavajoče brenčanje če-

bel eno. Takrat so prihajali k njemu ljudje, ki jih ni poznal, a je rasel iz njihovega izročila: ded, ki je umrl pri čebelah, in vsa dolga vrsta čebelarjev iz hraškega rodu, ki so s posebno ljubeznijo redili čebele. Videl jih je pred seboj, videl je poteze njihovih obrazov, ki so se nazadnje vse zli- le v očetov obraz. Bili so mirni, vase zaprti ljudje in nedeljske popoldneve so presedevali pri čebelnjaku, kakor so jih drugi kmetje pod vaško lipo ali v krčmi; nekaj samosvojega je bilo na njih, česar ljudje niso razumeli, in v brenčanju čebel so iskali utehe za svoje tegobe. Rod za rodom je čebelaril in predniki so nosili o Martinovem med in vosek za desetino v radovljiško graščino, poleti in jeseni pa so prenašali panje v krošnjah na boljšo pašo. Potem pa je bilo, kakor da se je vsa njihova ljubezen do čebel zbrala v njem, v poznem vnuku Toneju. Tako rad jih je imel! Kot otrok se je splazil na sosedov vrt, da je ogrebel iz dupla v stari hruški panjič čmrljev. Pozneje jih je za nekaj časa zavrgel. Takrat ko se mu je zrušilo upanje, da mu bodo pomagale do konja in voza in tiste preproste sreče, ki jo je sanjal ob nedeljskih popoldnevih, ko je s citrami hodil vasovat k Cilki na planino. Potem se je spet vrnil k njim. In nato je odšel na Dunaj, da bi pozabil na čebele in postal slikar. Spet je moral nazaj k njim, in tokrat je bil trdno odločen, da jih nikoli več ne zapusti. Postale so smisel njegovega življenja.

Ko bo knjiga izšla, bom že zdavnaj pod zemljo. Rad bi jo videl, táko, čisto novo, vonjajočo po tiskarski barvi, okrašeno z bakrorezi. Sam bi ji rad narisal naslovno stran. — Čebelnjak bi naredil in svoje panje: grajskega, hraškega, Matjaževega, tistega z obrazom mrtve sestre Uršike in tistega s planinskim tamarjem. Sam bi stal zraven njih — ne v gosposki suknji, kakršno je nosil zadnja leta, temveč v irhastih hlačah in s širokokrajnim klobukom na glavi —

Kuharjev Tonej z Breznice. Rad bi ućakal, da bi to knjigo bralo mnogo ljudi. Da bi jo prestavili v tuje jezike, kakor so razpravo o čebeljih rojih. Zdaj pa sploh ne ve, ali bo knjiga izšla. Morda . . . Münzberg bo poskrbel zanjo. Da bi bil vsaj tukaj in bi mu mogel naročiti, naj vzame rokopis iz predalnika, zdaj ko je še pri zavesti!

Toda Münzberg toči strd. Danes je začel podrezovati satje. Člani Ekonomske družbe so se zbrali pri čebelnjaku in na klopi stoji tehtnica, da bodo stehali najprej polno satje, nato pa čisto strd in vosek. Ali vedo, da bo prvi cesarski učitelj na Čebelarski šoli kmalu umrl? In če bi vedeli — ali bi kateri prišel povprašat po njegovem zdravju? Oh, ne . . . Saj imajo Münzberga, naslednika. Janša sam si je prizadeval, da so ga določili za njegovega naslednika. Takrat sam ni vedel, zakaj je to storil, saj vendar ni mislil, da bi umrl. Oh, zdaj ve zakaj!

Nekje na dnu je tlela želja, ki se je je šele zdaj popolnoma ovedel! Želel si je zapustiti Dunaj in se vrniti v domače kraje. Kolikokrat je sedeč na klopici pred čebelnjakom mislil, da se bo nekoč vrnil. Ne samo za nekaj dni, kakor si je želel takrat, ko je hotel postati slikar; za zmeraj bi se vrnil domov! Imel je cesarićinih letnih šeststo goldinarjev, imel je naslednika Münzberga in tako bi čez nekaj let lahko zapustil Dunaj. Do takrat bi izučil toliko čebelarjev, da bi ga Družba ne potrebovala več. Potem bi se ustavil nekje v domaćih krajih; morda na Breznici, na kakšni položni vzpetini, čez katero veje prijeten podsonćnik, bi si postavil hišico in bi pasel čebele. Kmetom in svojim nećakom bi pripovedoval, kako je šel v mladosti na Dunaj, kaj vse je tam videl in doživljal in kako ga je srce vleklo nazaj v domaće kraje. Da, ta misel ga je vodila, ko je hotel, naj Münzberg postane njegov naslednik! Zdaj ve. In samo zaradi tega je skoparil in prilagal goldinar h goldinarju. Ka-

kor nalašč jih je spravljajl ravno v svojo staro krošnjo, kot bi si jo nameraval nekoč oprtati in se z njo vrniti domov. No, tega s krošnjo prav gotovo ni mislil resno. Samo za spomin bi si jo vzel.

Po moji smrti si bodo razdelili dediščino. Tuji obrazi se bodo sklanjali nad reči, ki so bile moje, ocenjevali jih bodo in računali, koliko pristojbine bo treba plačati od njih. Z rahlo zavistjo bodo rekli, da si je čebelarski učitelj Janša priskoparil kar majhno premoženje. Tudi čebele bodo prodali. Ne Tine ne Lovrenc se ne bosta ukvarjala z njimi. Vsi panji bodo prišli v tuje roke, celo tisti, ki jih je brat svojčas poslal z Breznice. — Nato bodo razdelili ostalo borno dediščino: pohištvo, kupljeno pri starinarju, nekaj obleke, nekaj čebelarskega orodja, dvanajst slik, ki jih ni bil utegnil prodati, kup bakroreznih risb . . . tega je pravzaprav zelo malo. Prav kakor bi res nikoli ne nameraval za zmeraj ostati na Dunaju, samo da se tega sam ni zavedal. Toda zdaj ve, da je želel biti na Dunaju kot gost in da si je opremil stanovanje kot prenočišče za popotnika. Zdaj pa bo šel, ko tega še malo ni pričakoval.

Krivično je, da bo moral umreti. Morda celo veliko bolj krivično kot pri sestri Mini. Deklica je odšla, ko se je komaj zavedala življenja. Ni slutila, da življenje prinaša s seboj veliko lepega in bridkega. On pa bo odšel iztrgan naravnost s srede poti!

Prišla bo pomlad in spet bodo od vseh strani prihajali novi učenci v Čebelarsko šolo. Povsod se je že razvedelo, da Janša uči čebelariti na roje, ne samo na strd, da ne mori čebel, da ima panje nove oblike in mere, da čebelarji s panji dvojniki in nareja umetne roje in da njegovi panji prinašajo jeseni po štirideset in tudi petdeset funtov strdi — doslej pa menda ni bilo panja v cesarstvu, ki bi prinesel tudi samo petnajst funtov!

— O, prišli bi prelepi majski dnevi, ko čebele kar ne vedo, ali bi poletovale po cvetju, ali bi nabirale listno roso; listne strdi ne smeš čez zimo pustiti v panju, da živalce ne dobijo griže, a je tako dobra za težko sapo. Komaj bi minila zgodnja pomlad, ko celo listje medi, pa bi schönbrunnski vrt zadišal po cvetočih lipah, nato pa bi na široko zacveteli travniki. Koliko srečnih ur bi preživel ob pripravljanju medicine! Nameraval si je naročiti vrsto glinastih vrčev s pokrovi. O, in vsako popoldne bi bil sredi mladih čebelarjev in sredi mož, ki jim je davno porastla brada, in bi jih učil! Še leto ali dve bi počakal, da bi se čebelarske družbe razširile po vsej državi. Raab je soglašal z njegovim načrtom in ga je že izročil v odobritev! Če pa njega ne bo več — ali bo Münzberg vsemu temu kos? Münzberg hoče, toda premlad je še in manjka mu izkušnje. O, ali bo navsezadnje vse propadlo, kar je on, Janša, učil v besedi in knjigi? Tako malo časa je imel, komaj tri leta! Čez deset let bi bil pričakal, da bi pri vsaki hiši stal čebelnjak! — Bilo mu je, kot da se poslavlja od njive, ki jo je mukoma sam posejal, a ne bo videl, kako bo rastle setev in kdo bo žel!

Ko bi bil prej vsaj malo mislil na to, da bi katerega svojih bratov naučil tega, kar zna! A kako bi ju učil? Tine in Lovrenc nista nikoli delila z njim veselja nad čebelami. Tadva tudi ne hrepenita, da bi se vrnila domov. Morda bosta nekoč šla — za tisto priložnost si bosta kupila nove suknje in potem bosta mogočno hodila po Breznici, da bodo vsi vedeli, da sta to gospoda, ki živita na Dunaju, in ko ju bodo spraševali, bosta govorila z malomarnostjo ljudi, ki so vajeni velikega sveta in ne razumejo, da je veliko drugih, ki vse življenje ostajajo v svoji preproščini. O starejšem bratu pa bosta rekla: Govoril je s cesarico — in nič drugega. Kakor da je prišel na Dunaj, da bi govoril s cesarico! — Toda zameriti jima ne more. Bila sta tako mlada,

ko sta zapustila dom, da res ni bilo mogoče pričakovati drugega, kot da ju bo veliko mesto omamilo in si ne bosta želela nikamor več. Da, tadva bosta ostala na Dunaju. Velika umetnika ne bosta, vsak od njiju pa bo vendarle mojster v svojem delu, Tine pri zgodovinopisnem risanju in Lovrenc v bakrorezu. Ljudje ju bodo spoštovali, imela bosta dom in družino in se bosta komaj kdaj spomnila Breznice. Potemtakem sta dosegla svoj cilj in sta srečnejša, kot bi bil jaz mogel kdajkoli postati, je pomislil. Torej je dobro, da sem ju spravil na Dunaj. Torej je vse dobro.

Oh, da, vse je dobro, je pomislil trenutek kasneje. Tudi Münzberg bo dobro opravljal svoje delo in druge učil vsega, kar je videl in slišal od mene. Nekoč bodo ustanovili čebelarke družbe. Učeni čebelarji se bodo pričkali, v čem sem imel prav in kje sem se motil, in tistih petdeset ducatov, ki sem jih zastavil v uredništvu Wienerisches Diariumu kot nagrado tistemu, ki mi dokaže, da troti matico lahko oprasa v panju in da ji ni treba izleteti ven, bo ostalo tam, dokler se ne bodo izgubili v žepu katerega od urednikov. Vse bo dobro in prav in samo jaz bom čisto sam na tujem pokopališču, na katerem tudi že zasajajo platane in ciprese. Kmalu bodo vsi pozabili na moj grob . . . Name pa ne, si je rekel v nenadnem ponosu, na čebelarkega učitelja Janšo ne bodo tako brž pozabili!

Potem pa že ni mogel več misliti. Bolečina za tilnikom se je spet zgoščevala in loteval se ga je znani občutek, da mu možgani počasi razpadajo. Pogrezal se je v omedlevico in kakor v sanjah je še slišal, kako se vrača mati Matilda s skodelico vinske rutice.

Štirinajstega septembra v letu tisoč sedemsto triinšedesetem so se zbrali v mali sobici oba Janševa brata, mati Matilda, Münzberg in Kuralt, za vrati pa je stalo še

nekaj hišnih stanovalcev, ki so jim povedali, da Janša umira. Zunaj je bil lep, sončen dan, v sobi pa je bilo somračno, ker so okna zastrli in le sveča, ki jo je mati Matilda držala v rokah, je z razgubljačo se svetlobo osvetljevala prostor. Dobrodušna ženica se je zdaj prvič v življenju zdela resnično stara. Stala je zraven bolnikovega zglavja, poleg sta klečala oba brata. Obredno slovesna molitev je vrela pod nizki strop. Molili so že dolgo in zdelo se je, da ne bodo prenehali, dokler bolnik ne umre.

Janša je ležal na postelji in je vedel, da je zdaj čas, ko se bo poslovil, toda bil je tako slab, da se ni mogel poslavljati od nikogar in od ničesar več. Rad bi se jim zahvalil, tudi vsakemu posebej; Lovrencu in Tinetu zato, ker sta mu nemirna fanta delala skrbi in je bilo zaradi njiju življenje dobro, saj bi se drugače čutil osamljenega kot zapuščen trš sredi praznega polja. Materi Matildi zato, ker je skrbela zanj, tujca, kot bi ji bil sin. Münzbergu za vdanost in zvestobo in Kuraltu zato, ker je lahko govoril z njim v domači besedi.

Bilo je čudno, ko so tako stali okrog njega in čakali, kdaj bo odšel. Prav kot da bi umiral v domačem kraju. Smrt je torej vendarle nekaj velikega in slovesnega — kljub temu pa je ni mogel prenehati obtoževati, da mu je storila krivico.

Vseeno sem veliko doživel, si je rekel. Bil sem še otrok in sem hrepenel v tuje kraje, in ko tam nisem našel sreče, sem želel, da bi mogel vse življenje ostati pri čebelah — pa se mi je tudi to izpolnilo. Življenje mi je potekalo mirno in nič zares hudega me ni doletelo. Ljudje bodo rekli, da mi je šlo vse po sreči in da sem se v kratkem času povzpел tako visoko, kakor se zlepa ne povzpne neuk kmečki človek. In samo to je, da moram umreti, ko bi lahko še živel . . .

Samo zaradi tega je bilo v njem nekaj nepotešenega, neko nezadovoljstvo, ki ga niti bližina smrti ni mogla premagati. Življenje je bilo nedokončano, nedopolnjeno, in bilo mu je, da bi stegnil roke za nečim in da mora vstati in za nečim oditi.

Molitev je utihnila. Hišni stanovalci so drug za drugim odhajali, tiho, po prstih, a jih je vendar razločno slišal, ker so mu bili vsi čuti izostreni. Vedel je, da bodo stali pred vrati in čakali, kdaj jim bodo sporočili, da je mrtev.

Oni, ki so ostali v sobi, so se tudi komaj slišno premikali. Obkrožili so posteljo. Zaslišal je ihtenje. Od vseh strani. Vedel je, da vsi tiho jokajo, edini Kuralt je stal nemo, ker ni nikoli maral kazati ganjenosti. Mati Matilda je rekla s starim, zajokanim glasom:

»Dve uri že traja. Sveča bo kmalu dogorela. Ura bo pol štirih.«

Oh, sveča bo kmalu dogorela. In jaz bom dogorel z njo, je pomislil. Bilo mu je, kot da vidi stenj, ki črni in se potaplja v raztaljeni vosek, plamen pa žari in pojema, le še enkrat zažari in bo navsezadnje počasi počasi ugasnil.

Nekdo je stopil k postelji, se naslonil na rob in se dotaknil njegove roke. Bil je Münzberg in je rekel svojemu učitelju:

»Mojster . . . moj dragi mojster . . .«

Mati Matilda je še huje zaihtela. Münzberg je odmaknil dlan.

»Čisto mrzle roke ima,« je rekel glasneje kot prej in prestrašeno.

Čisto mrzle roke. In Münzberg se me boji, je bolj čutil kot mislil Janša. Zakaj se me boji?

Spregovoril je Tine. S svojim globokim glasom je rekel:

»Predsinočnjim, ko sem bedel pri njem, je bil nekaj časa pri zavesti. Žal mu je bilo, da ne more govoriti z va-

mi. Vpraševal me je, ali ste že podrezali satje in potem je govoril o neki knjigi o čebelah, ki jo je napisal in naj jo izročim vam. Nič ne vem o tem.«

»Da, da, knjiga mora iziti,« je razburjeno zašepetal Münzberg. — »Mislim, da jo hranijo v predalniku. Vse noči so jo pisali,« je rekla mati Matilda.

Tudi to je dobro, je pomislil Janša. Knjiga bo izšla. Münzberg bo poskrbel za to. Blaž Kumerdej je bo vesel in potem je skoraj gotovo, da jo bodo tudi Slovenci kmalu brali. Bo že našel koga, ki mu bo pomagal pri tem.

Nekaj časa je bilo vse tiho in samo ura je predirno tiktakala. Tudi jokal ni nihče več. Lovrenc se je sklonil nad umirajočega in ga poklical:

»Tonej!«

Janša bi bil rad odprl oči, pa je bil tako slab, da tudi tega ni mogel več. Samo dihal je še komaj slišno. Toda dobro mu je delo, da ga je nekdo poklical z imenom iz njegovih mladih let. Da ni bil več cesarski učitelj čebelarstva Anton Janša, temveč samo še Tonej.

»Saj te ne sliši več,« je rekel Tine.

Krotki Lovrenc je zamišljeno odvrnil:

»Midva sva skupaj potovala na Dunaj. Ti tega nič ne veš . . .«

V tišino, ki je sledila, se je sprožila stenska ura. Dva rezka, kratka udarca. Pol štirih.

Kakor bi bilo bitje ure znamenje za odhod, je umirajoči nenadoma začutil, da se je poslovil od teh, ki stoje okrog njegove postelje. Da ga nič več ne veže nanje, ker nepreklicno odhaja.

Bilo mu je, kot da je dolgo potoval skozi neznanu pokrajino, skozi noč, v kateri so se utrinjale zvezde in je pepel ugaslih zvezdnih utrinkov pokrival zemljo, da je bila

vsa siva, zdaj pa se je spet znašel na svoji Breznici. Stal je pred čebelnjakom in zraven njega je stal oče, iz nekega panna pa se je spustil roj zlatih čebel. Nikjer ni bilo drevesa, kamor bi roj sedel, in je pogledal očeta, kakor bi ga spraševal za svet. Oče se mu je smehljajal s svojim tolažilnim smehom in je počasi odkimal. Tedaj je vedel, da ga nikoli ne ujame, vseeno pa je stegnil roke za njim.

Mislil je, da jih je dvignil visoko visoko, tisti, ki so stali okrog postelje, pa so videli, kako jih je komaj opazno premaknil in da so nato mrtve obležale na odeji, in so rekli, da je zdaj umrl.

Še jih je slišal in je vedel, da je vse življenje stegoval roke za rojem zlatih čebel, ki ga ni nikoli dosegel, in da bo naslednji trenutek zlati roj utonil v temi nad molčečimi vodami . . .

Mimi Malenšek

ZLATI ROJ

Izdalo in založilo

ČZP Kmečki glas

Ljubljana

Za založbo Boštjan Pirc

Urednik Branko Gradišnik

Oblikovala in tehnično uredila Alenka Babšek

Natisnilo

ČGP Večer Maribor

v 5000 izvodih

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000045512

Mimi Malenšek se je rodila leta 1919 v Dobrli vasi na Koroškem, mladost pa je preživela na Gorenjskem. Šolala se je v Trziču, Kranju in Ljubljani, kjer živi od leta 1938. Pred vojno se je začela ukvarjati z novinarstvom in delala v uredništvu mesečnika Naša moč, po vojni pa si je pridobila bibliotekarsko izobrazbo. Nekaj časa je delala pri filmu, nato pa v svobodnem poklicu kot prevajalka (njen prevajalski opus obsega nekaj deset knjig) in pisateljica. Prva objava njenega dela seže v leto 1936, prva knjiga pa je izšla leta 1937. Izrazita poteza njenega pisanja je velikopotezen epski zamah, njen slog je realističen z nekaterimi značilnostmi moderne proze. Poznamo jo kot plodovito pisateljico, saj je napisala približno trideset knjig, ki jih tematsko lahko razdelimo na dva večja sklopa: tiste z novejšo tematiko - delavsko, kmečko, meščansko - in zgodovinske ter biografske. Prav biografski roman zajema v njenem opusu znaten del in Janševa biografija je le zadnja v vrsti drugih - lotila se je Trubarja (Plamenica), škofa Hrena (Inkvizitor), Gallusa (Poslušaj, zemlja) ter Ketteja in Murna (Pojoči labodi); v nekaj delih pa obravnava tudi drugo svetovno vojno.

Berite knjige Kmečke knjižne zbirke:

Letnik 1985

TEREZA, *Vanja Forjanič-Rankel*
ODISEJ Z DOBREGA POLJA, *Albin Šivic*
MRAK PRED SVETLOBO, *Janez Švajncer*
BRŽINCI, *Janez Zupan*
PRIČEVANJA RABSKIH INTERNIRANCEV, *zbornik*
TESAČI, *Karel Leskovec*
LESENE HARFE, *Ladislav Lesar*
NAŠE MAME LJUBI VSAKDAN, *Minka Krvina*

Letnik 1986

ŠAVRINKE, *Marjan Tomšič*
TOD ŽIVE SLOVENCİ, *Vitan Mal*
POT KMEČKEGA LJUDSTVA V OF, *zbornik*
ŽIVLJENJE SV. JURİJA, *Janez J. Švajncer*
BEG PRED SENCO, *Ivan Sivec*
VEDANEC, *Janez Zupan*
LJUDSKA MODROST, *Stanko Prek*
CIRKUSANAR, *Dušanka Lainšček*
PRAVA STOLETNA PRATIKA, *Jože Stabelj st.*
KLIC DIVJINE, *Jack London*

Letnik 1987

BLISK, *Angelo Cerkvenik*
ZADNJI KMEČKI PUNT, *Janez Zupan*
BUKOVCI, *Jože Petermelj*
NE BOM NA TUJE HODIL, *Ivan Malavašič*
DVA MODRA ZVEZKA, *Sonja Grizila*
TRINOSSEMDESET STOPNIC, *Ladislav Črnologar*
PURGARJI, *Mimi Malenšek*
POZABLJENI ZAKLAD, *Ivan Sivec*
AJERJEV PETER, *Ivanka Čadež*
ZAPLEŠIMO DRUŽABNO, *Ivan Podgorelec*

V letu 1988 so izšle ali še izidejo:

KAFRA, *Marjan Tomšič*
JAVOROV HUDIČ, *Franc Černigoj*
SMEH NI GREH, *Slavko Krušnik*
ZLATI ROJ, *Mimi Malenšek*
KONTRABANT, *Ivanka Čadež*
PLAZ, *Polona Škrinjar*
USKOŠKA PRINCESA, *Slavko Dokl*
PETI KORAK, *Zlata Volarič*
ODPIRAM MLIN, ZAPIRAM MLIN, *Franček Rudolf*
MOJE ŽIVLJENJE, *Anton Repnik*

Mimi Malenšek • Zlati roj

ČZP
Kmečki glas

Mimi Mabenssek

Zlati Roj

»Muha ne da kruha,« so sicer govorili naši predniki, a se jim je vendarle zdelo, da hiši nekaj manjka, če ni čebelnjaka v sadovnjaku. Zdaj je čas prijaznih majhnih čebelnjakov z vrstami »kranjičev« s poslikanimi čelnicami, ki so pričale o ljudski domiselnosti in šegavosti, žal minil, spomin nanje pa je še živ, zakaj domačega čebelnjaka nikoli ne pozabiš, tudi če ga morda že davno ni več. To je pač vsajeno globoko v nas. Komajda kak narod na svetu je čebelaril s toliko vneme in ljubezni kot Slovenci. Našim ljudem čebela pač ni bila neutrudna delavka, ki polni panje z medom, v katerem je samo zdravje, in daje vosek za sveče, kar je prineslo tudi nekaj cvenka - v čebelah je našel tudi veselje, v tem je bila lepota, bila je poezija kmečkega življenja.

Tako niti ni presenetljivo, da smo Slovenci dali svetu enega prvih in največjih učiteljev čebelarstva, Antona Janšo. Izročilo pravi, da je »na Dunaju cesarici Mariji Tereziji pasel čebele«. Zlati roj je romansirana biografija tega znamenitega čebelarja, čigar ime najdemo v velikih enciklopedijah, njegovo obsežno delo o čebelah pa je bilo v svetu zelo dolgo bolj znano kot doma, bilo je čebelarški učbenik celo v daljni Avstraliji in je še danes temelj čebelarstva.

Roman je bil prvič objavljen pred dobrima dvema desetletjema. Izhajal je v nadaljevanjih v Kmečkem glasu in je velikega učitelja in pionirja sodobnega čebelarstva Antona Janšo močno približal bralcem, Nedvomno pa bodo še raje segali po njem danes, ko spet oživlja zanimanje za čebelarstvo po gospodarski plati, čedalje bolj pa se tudi zavedamo, da je narava ne le ogrožena, marveč marsikje tudi že nevarno načeta, in nam je čebela že zato spet bližja.

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

395096